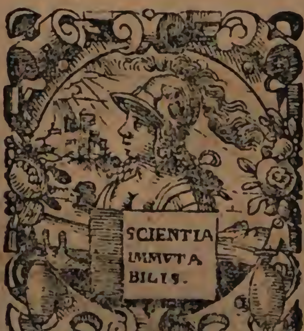
POLITICARVM QVÆSTIONVM.

PARS III.

Cuius materias INDEX *additus oſtendet.*

AVTORE

MELCHIORE IVNIO WITEBERGENSI: ELOQVENtiæ Argentinenſi in Academia Profeſſore.

ARGENTORATI,
Impenſis LAZARI *ZETZNERI* Bibliopolæ
M. DC. XI.

PIETATE, DOCTRI-
NA, VIRTVTE PRÆSTAN-
ti Iuueni:

D. BALTHASARO
Schimmelpfenningio, Bartenſteinenſi Boruſſo.

MELCHIOR IVNIVS
S. P. D.

TERTIAM & poſtremam Politicarũ Quæſtionum partem Tibi, optatiſſime ac doctiſſ. Dñ. SCHIMMELPENNINGI, inſcribere (neq; ſine cauſa) placuit. Aliquot Tu ante menſes, ſtu-

diorũ ad nos gratia veniſti, ex inclyta Academia Regiomõtana: & hæc ipſa tractas non obiter, ſed ſerio. Venturæ hyemis et ſenectutis memor, verno tempore ac juvenili in ætate, fundos Tuos diligenter excolis: perire illud tẽpus Tibi autumas, quod ſtudiis non tribuis. Non turpes atq; inhoneſtæ ab his Te voluptates avocant: non ſodalitia prava abducunt: non otium iners & ignauum abripit: non, quæ plurimorum impedire curſum felicem ſolet, φιλαυτία & προσκοπῆς οἴησις *abſtrahit. Methodũ ac rationẽ diſcendi eam obſervas,*

vas, q̃ Tibi à Clariſsimo (cõſultiſsimoq; viro D. Baltha. Braunſpergero, IV. Doctore et Profeſſore Illuſtri in Academia Regiomõtana; ac ornatiſsimo doctiſſimoq; viro D. Magiſtro Caſparo Clee, Græcæ linguæ ibidem profeſſore, præſcripta eſt: cũ noſtra quoq́; plane conſentit: diſcrepãs ac diuerſum à nobis nihil cõtinet. Quo nomine Academiæ noſtræ gratulor: cum video Clariſsimorũ Doctiſsimorũq; virorum cõsẽtiẽtes nobiſcũ voluntates, ſenſus pares, cõſilia ſimilia, gemina vota, ſtudia eadẽ illorũ pro virili conatus promo-

uẽdi, & ordine bono promouẽdi, qui in literis viuunt, vitæq; ſuæ quaſi tabernaculũ figunt: inde opis quid & auxilii rebus afferre humanis cupiũt. Itaq;, vt mea quantulacunq; ſtudia & officia prompta parataq; Tibi offerrẽ, huius rei ſpecimẽ aliquod atq; documentũ extaret, hanc ad Te partem Quæſtionũ mittere volui: quam eo à me animo vt accipias, quo à me offertur, etiã atq; etiam rogo. Ita Iuris in ſtudio verſaris, vt politica non negligas: hæc eſſe nõ deguſtanda modo atq; delibãda: verũ etiam cognoſcenda penitus ſta-

tus ſtatuas. Quæ autem hac in parte tractãtur, eiuſcemodi sũt, vt niſi mea me forte opinio fallit, à fine ſtudiorum Tuorum minime abhorreant. Segetem emergendi atq; inclareſcendi adhuc magis patria in Tua, vberẽ atq; copioſam habes: eidẽ vt inſeruias aliquando ac cõmodes: remis, quod aiunt, velisq; contendis. Nõ ergo, opinor, incommodum erit, ante in ſcholis cognoſcere, quæ hanc ipſam ad rẽ neceſſaria videtur, & in his vtramq; in partem diſceptãtur. De iudiciis enim hic agitur, quibuſnam de materiis ac contro-

uerſiis potiſsimum, & per quos
illa ſint exercenda, oſtenditur.
Illud in Quæſtionem venit: v-
trum leges ſint ſcriptæ neceſſa-
riæ: quæ, de quibus, latæ: in iure
ciuili. Platone, Cicerone, repe-
riantur: quid in his obſeruan-
dum ſit. Planum iſtud fit: cur
& pœnis atq; animaduerſioni-
bus, & præmiis bene conſtituta
in Republica ſit opus: et quid in
his agendum, vt eidem proſint
nõ obſint. Tandẽ & illud cõtro-
uertitur, ſit nec ne ſepulturæ ra-
tio habenda: curãda epitaphia:
in vrbe aut extra hanc demor-
tui ſepeliendi: quænã in his mo-
dera-

deratio adhibenda. His ergo vtere, ſi placet, ac fruere, inq́; eorum me numero ac loco habe, qui & ſtudiis Tuis, & cõmodis aliis ex animo fauẽt: provehere atq́; promouere hæc eadẽ pro viribus conãtur. Vale Argentinæ VIII. Id. Ianuarii M. DCII. quẽ Tibi annum nouum, fauſtum fortunatumq́; vna cum aliis plurimis, ex animo precor.

INDEX PARTIS III.
QVÆSTIONVM.

LXXX. Vtrũ Chriſtiano liceat iudicio experiri: cauſas in foro agere? Pag. 1.

LXXXI. Quibusnam de rebus ac cõtrouerſiijs iudicia inſtituenda? 5

LXXXII. Per quos potiſſimum iudicia exercenda? Et vtrũ iudicare poſſint, aut debeant indocti, fœminæ, iuuenes, ſacerdotes, cæci, ſurdi, muti? 7

LXXXIII. Quibus præditum virtutibus eſſe iudicem oporteat, & quod eius officium? 13

LXXXIV. Quomodo iudicia exercenda: & an diſputare ac contradicere in iudicio liceat: legum verba ſequi, an æquitatem ſpectare: cito illa expedire

dire, an moram aliquam & dilationem adhibere? 23

LXXXV. Quo in loco habenda Iudicia? Et vtrum vtile ſit, ſummū aliquod ac cōmune Tribunal eſſe, ad quod prouocandum? 27

LXXXVI. Vtrum leges in Republ. vtiles ac neceſſariæ? 29

LXXXVII. Quænam de quibus latę leges in Platone, Cicerone, Iure ciuili reperiantur? 37

LXXXVIII Quænam legum bonarum qualitates & notæ ſint? 220

LXXXIX. Sintne mutandæ ſæpe atque abrogandæ leges, an retinēdæ ſemper, ſemel latæ? 221

XC. Vtrum neceſſarium ſit, vt non ferantur modo leges bonæ & vtiles, ſed etiam in has delinquentes pu-

tes puniantur? 222
XCI. Quamobrem pœnis & animaduerſionibus bene conſtituta in Repub ſit opus? 224
XCII. Quænam pœnæ militum in bello ſint? 227
XCIII. Quæ quibus Magiſtratibus impoſitæ? 231
XCIV. Quo pacto animadvertendum in eos, qui in Deum, aut religionem delinquunt? 234
XCV. Vt ſint caſtigandi, qui in Principem aut Magiſtratum peccant? 241
XCVI. Quomodo puniēdi, qui cōtra parentes aliquid cōmittunt? 244
XCVII. Qua ratione mulctandi, maledici, calumniatores, accuſatores falſi? 246
XCVIII. Teſtimoniis falſis quænam pœnæ irrogandæ? 248

Furtis

XCIX. Furtis quę conſtituēda ſupplicia? 249
C. Quonam pacto in Homicidas animadvertendū? 250
CI. Adulteria vt ſint punienda? 251
CII. Quæ Monopoliis pœnę cōſtitutæ? 252
CIII. Monetæ adulterationes quomodo caſtigandæ? 253
CIV. Quibuſnam in delictis pœnarum mitigatio & clementia adhibenda? 254
CV. Quæ in pœnis ac ſuppliciis ſumendis vitanda? 265
CVI. Vtrum non animaduerſiones ſolum ac pœnæ improborum verum etiam bonorum præmia in Republica ſint neceſſaria? 207
CVII. Quinam potiſſimum præmiis

miis & honoribus afficiendi? 271

CVIII. Quo ordine modoque præmia diſtribuenda? 287

CIX. Vtrum ſepulturæ & Epitaphiorũ aliqua ratio habenda? 290

CX. Num in vrbe aut extra vrbẽ ſepeliri demortuos ſatius ſit? 294

CXI. An rectius terræ mortui mandentur, aut comburantur 296

CXII. An apparatu aliquo & cæremoniis funera inſtituenda? 298

CXIII. Quænam in his ipſis adhibenda moderatio? 301

FINIS.

Qvæstio LXXX.

VTRVM CHRISTIANO LICEAT IVDICIO EXPEriri, cauſas in foro agere?

IVDICIORVM non minor atq; ſuperiorum hodie tum neceſſitas tum vtilitas eſt. Neque enim tam ſecunda & ad voluntatem fluente quiſquam fortuna vtitur: qui non vel ſuo, vel ſuorum nomine iure res experiri, lites atque controuerſias ſuas Iudicibus dirimendas committere neceſſe habeat. Quin & iis, qui eo ſunt ſidere nati, vt propter aduerſarios premere forum non cogantur, iucunda cūprimis & frugifera argumenti huius notatio eſſe poteſt: vt iudicium ipſi de aliorū iudiciis conforment: decidere quæſtionem, & decidere erudite, valeant: quarum bene multæ moueri nonnunquam ſolent: an ſcilicet ij, CHRISTO nomen qui dederunt, lites ſequi debeant & coram Iudice contendere: quibus deinde in rebus facere iſtud concedatur: tum per quos potiſſimum iudicia exercenda, & qua tales ratione eligendi. Præterea quo & loco, & modo iudicia inſtituenda: quibus præditi virtutibus Iudices, à quibus alieni vitijs eſſe debeant. Habent autem abunde ſegetem atque materiam hinc dicendi oratores aliquando futuri in omnibus cauſarum generibus: cum in accuſationibus & defenſionibus ſunt Iudices *Vſus quæſtionis.*

compellandi in ſuaſionibus & diſſuaſionibus admonēdi de officio ſuo: in laudationibus & reprehenſionibus vel commendandi vel vituperandi Iudices, ob præſtitutum aut neglectum officium.

Primum ergo quæri non incōmode poſſe videtur: An Chriſtiano liceat iudicio experiri, cauſas in foro agere? Et in negantem ſententiam adferri iſtæ rationes poſſunt. Quod 1. non reſiſtere malo iubemur, & obuertere alterā maxillam ei, vnam qui percuſſerit: *Matth.*5.2. Inter Corinthios Apoſtolus eſſe delictū affirmat, eo quod inter ipſos iudicia ſint. 1. *Cor.*6.3. DEVS crucē & calamitates immittit, & per improbos ac iniurioſos exercet homines: vt diuinæ volūtati reſiſtere videātur, qui his iudicio occurrere conantur. 4. Profligatæ & turpis educationis, male cōſtitutæ in ciuitate diſciplinæ nullum maius argumentum eſſe videtur; quā cum in eo eſt ſtatu ciuitas, vt non modo humiles & obſcuri homines, verum etiā liberaliter educati, ſummorū Iudicum opera indigeant. *Plato* 3. *de Repub.*5. Etiā Philoſophi reliqui legiſlatorem dare operam iubent, vt iudicia publica pauciſſima ſemper & rariſſima ſint. *Ariſtoteles Polit.*6. *cap* 5.6. Cicero duri hominis, vel potius vix hominis eſſe cenſet, periculū multis inferre: neq; quicquam tam inhumanum eſſe ſtatuit, quā eloquentiam à natura ad ſalutem hominum datam, ad bonorū peſtem ac perniciem hominum conuertere *Cic.*2. *Officiorum*.7. Iuſticia hoc requirit: vt qui alterū vult iudicare, ipſe omni crimine vacet: quod tamen de ſe affirmare nemo poteſt. 8. Periculoſum hoc quoq; priuatim & pernicioſum eſt: quādoquidē qui in iudicium alios vocant, legem ſibiipſis indicunt innocentiæ, continentiæ, omnium virtutū: ideoq; Lucius Craſſus nullius rei tam ſe pœnitere dixit, quam quod Carbonem vnquam in iudicium vocaſſet: hoc argumento: quod minus liberas omnium voluntates haberet: & vitam ſuam pluribus

quam

quam vellet, obſeruari oculis animaduerteret. *Cic. lib.2. in Verrem.9.* Melius eſſe videtur per arbitros cõtrouerſias componi, quam ſummo iure experiri: eaq; de cauſa Plato puniendos eſſe eos ſcribit, qui arbitrio domeſtico obtẽperare recuſant. 12. *de Legib.* Nec deſunt rationes: quia per arbitros quamprimum, deinde minima cum moleſtia res tranſigitur. *Cic. pro Quintio.* Deinde humanius eſt & tutius hoc, quia iudicium exponitur hoc loco, vt totam litem obtineamus aut amittamus: ad arbitrium hoc modo adimus; vt neq; nihil, neq; tantum, quantum poſtulamus, conſequamur *Cic pro Q Roſcio Comœdo.* (Nec poſtremo) temere vulgo dicitur, ſatis lucrari eum, qui à lite diſceſſerit; quandoquidem, vt Poeta ait, petit iudex, petit & patronus. *Martialis lib. ad Sextum.* Hæc contra iudicia argumenta ſunt.

Pro Iudiciis rationes.

Pro iudicijs faciunt, quæ ſequuntur. Et quidem ad dictum Chriſti ſeruatoris quod attinet, abuſus hoc eſt etiã Iulianus Apoſtata, cum Chriſtianus, querelas de iniurijs illatis mouẽtibus, reſpondit: Chriſti amorẽ eſſe τὸ κακοπαθεῖν, iniurias perferre. *Ammianus Marcellinus li. 22.* Sed dictũ hoc vltionem priuatã prohibet: potius quoq; cenſet, à iudicio deſiſtere, quam charitatem Chriſtianam violare, talionis legem intẽpeſtiue obſeruare, temere mouere lites, infirmos offendere. Ad alterum. Non iudicia ipſa dãnat Apoſtolus, ſed in Corinthijs hoc reprehendit, quod contentioſi ſint, & cauſas ſuas apud gentiles & infideles agãt. Ad tertium: Non quia DEVS per improbos, ſuos exercet, idcirco improbitas nõ punienda. Et vt DEVS aliquãdo morbos immittit; nõ tamen prohibet, quo minus Medicis & pharmacis vtamur: ita & iudicia ac media legitima idẽ vult adhiberi, cũ iniuriâ ab alijs afficimur. Ad quartum: Platonis ſi eſſet Reſpublica, id eſt, Idea quædã & perfectio; opus ſane iudicijs non eſſet: ſed quia ex intemperie hominum controuer-

ſiæ oriuntur, & iniuriæ; omnino neceſſe eſt, vt à iudicibus legitimis illæ tollantur. Ad quintum: Recte Philoſophi cēſent, pauciſſima eſſe iudicia debere: ſed nō propterea nulla eſſe poſſe affirmāt. Quod etiam ad ſextū reſpondendum: vbi merito illi taxantur, qui quæſtum ex aliorum accuſationibus faciunt: ſtudent multis periculum inferre, vt ipſi interim diteſcāt. Ad ſeptimum: Nemo vtiq; ſine crimine viuit: at in iudicio non homo, ſed magiſtratus eſt ſpectandus: diſtinguēdum inter ſanctum, & inter hominem, qui infirmitate quadā laborat, nec interim officij maieſtatem tollit. *Ariſtoteles Polit.4.16. & in hunc caſus.* Ad octauum: Quia periculoſum accuſare alios; hoc magis laudandus eſt ac dilīgēdus is, qui illud facit: propterea quod non ſolum Reipub. ciuem improbum remouet, verū etiā ſeipſum eiuſcemodi fore profitetur ac præſtat: vt neceſſaria quadam ratione ſibi ſit recte honeſteq; viuendum. *Cic.lib.3.in Verrem.* Ad nonum: Quemadmodum ante, quam bellum moueatur, omnia prius experiri ſapientem decet: ita opera danda, vt per arbitros controuerſiæ componantur: & hoc gratū Magiſtratui, quod ſua autoritate etiam inuitos ad pacē cogit: nolētes vero, ſed potius arbitrio cōponentes ſua nō aſtringit. Deinde iudicia non tantum in dirimendis cōtrouerſijs, verū etiam maleficijs puniēdis ſunt occupata. *Cic.pro Cecinna.* Sunt ergo iudicia neutiquā contemnenda etiam Chriſtiano; quandoquidem 1. DEVS ipſe iudicia inſtituit; huius miniſtri Iudices sūt. *Geneſ.8.Exod.18.Deuter.1.2.Paral.19. Sap.6. Roman.13.* 2. CHRISTVS cum à ſeruo pontificio cæderetur, eum vituperauit: ad Cęſarem in Actis prouocauit Apoſtolus. 3. Reipublicæ firmamentum in iuris æquabilitate & integritate iudiciorum conſiſtit. *Demoſth.in Oratione περὶ συντάξεως. Oſor.li.8.de Regis inſt.* 4. Si leges sūt neceſſariæ, ſine his nec domus vlla, nec ciuitas, nec gens ſtare poteſt. *Cic.3.de Legibus*: etiam Iudices erunt neceſſa-

neceſſarij, qui legum interpretes ſunt. *Cic. pro Cluētio.* harum ſeueritatem cuſtodiunt, muniunt authoritatem. Demoſth. contra Midiam: in effectum eaſdem producũt. *Iuſtin. Conſt.* 100. 615. Nec ſine cauſa iudiciorũ perturbationes, infirmationes rerum iudicatarũ, afflictarum ciuitatum extremi exitiorum exitus eſſe ſolent. *Cic. 2. Agraria.* Etiam, 6. vtile eſt, accuſatores multos in ciuitate eſſe, vt metu audacia contineatur. *Cic. pro S. Roſcio.* Laudati (poſtremo) ſunt Romæ iuuenes, qui alios accuſarent: eo quod viderent flagitioſis & improbis hominibus acerrime incumbere, vt feris generoſi catuli. *Plutarch. in Lucullo* Eaq; de cauſa non committēdum, vt iudicia vel interturbentur vel impediãtur. Quemadmodum enim morbus nõ ſanatur, ſi ſalutarem medicinã ægro propinare Medicus prohibeatur: ita ciuitatis facinora non expiantur, ſi Iudices à ſententia abigãtur. Deinde diſciplina ciuitatis ita labefactatur: aperitur feneſtra ad omnem nequitiam: hanc ſeditiones ſequuntur. *Ariſtoteles Polit. 2. capite 9. Et in hunc Caſus.*

QVÆSTIO LXXXI.

QVIBVSNAM DE REBVS ac controuerſiis iudicia inſtituenda?

POſito hoc quaſi fundamēto, recte quæritur; Quibuſnam potiſſimum de rebus iudicia inſtituenda: propterea quod ſæpe adducuntur, quæ in iudiciis nõ poſſunt conſiſtere: non etiam male dubitatur, An recte de litibus & cõtrouerſiis omnibus iudicia forēſia habeãtur. Diſcuſſio igitur diligens & ἀνάκρισις adhibēda ante, quam in forũ iudiciarium aliquid adferatur. Neq; cõſiſtere in iudicio poſſunt, 1. quæ ſtatum nõ habent, vt ſunt ἄπειρα, infinita, in quibus exitus

deprehenditur, nec expedire ſeſe iudex poteſt. 2. παράδοξα, incredibilia. 3. ἀδύνατα, impoſſibilia. 4. ἄδοξα, quę cū infamia coniuncta. 5. nugatoria, argumentis nullis múnita. *Hermog. de Statibus.* 6. quæ non poſſunt conſiſtere ratione circumſtantiarum, loci, temporis, perſonarū. 7. iudicii dilationem admittunt propter vel morbum & inualetudinē, vel peregrinationē, vel aliud quid ſimile. *Sigon. libro tertio de Repub. cap.* 4.

Quæ in iudicio admittenda?

Exterminanda ergo hæc è foro ſunt: admittenda contra: vbi & res ſeu facta & perſonæ argumenta adferunt, & ſunt cōtrouerſa. *Hermog. de Statibus.* Secundò, cū geſti magiſtratus rationes petēdę, & examinā-da officia publica: quēadmodū actiones Verrinæ fuerunt. Tertiò, ſi quid in publicas perſonas aut ipſam Rempub. cōmiſſum: cuiuſmodi maieſtatis aut perduellionis crimen appellatur. Quartò, quibus pœnæ & mulctæ ſunt irrogādę; quæ frena quaſi & vincula sūt, quibus in officio homines cōtinentur. Quintò, cū de contractibus eſt magnis agēdum. Ad quod pertinere caput videntur controuerſiæ, quæ de emptione & vēditione, nuptijs, teſtamentis, tutelis oriūtur. Sextò, vbi de cæde commiſſa conſulto & ſponte, vel imprudenter & inuito, iuſte vel iniuſte cōtrouerſia oritur. Septimò, quando cum peregrino vel ciue vel alio aliquo peregrino negotium eſt. Poſtremò, cū de rebus paruis & minutulis ſunt cōtractus, & inde quoq; controuerſiæ naſcuntur. *Ariſtoteles Polit. 4. cap.* 16.

De rebus paruis vtrū iudicia inſtituenda?

Quod tamen poſtremum caput eſſe controuerſum videtur: ſiquidem nō male dubitatur, Vtrū de rebus paruis ſint iudicia inſtituēda. Ita enim primum oſtēſiones admodum crebræ inter ciues oriuntur. Deinde, aperitur feneſtra contentionibus in foro & iudicijs. Tū, fouetur & nutritur auaritia eorum, qui cauſas agunt. Contra rationes iſtæ negligendæ minime viden-

videntur: quod ſcilicet, quādo parua negliguntur, vires malitia acquirit: quæ putantur leuia, magnum in malum demum prorumpunt. 2 Iudicia non tantum magnis, ſed etiam alijs patere debent: ſunt ſententiæ dicendæ; conſulendū non tantum illuſtribus & nobilibus, verum etiam tenuioris conditionis hominibus. 3. Vt magna incendia, ita Rerumpub. contentiones, & controuerſię periculoſæ auertantur. etiam horum ſcintillæ ſunt extinguendæ. 4. Quandoquidem deteriores omnes fiunt licentia: quę ipſa reſecāda eſt & tollenda non ſolum in magnis, ſed etiam paruis delictis ac criminibus. Nec deſunt huius rei 5. exēpla. Athenienſi in Repub. nō ſolum fuerūt iudicia publica, de cæde, incendijs, veneno, inſidijs, ſacrilegio, impietate, proditione, impudicitia, adulterio, neglecta militia, & ſimilibus: verū etiam priuata de conuicio, de verberatione, de ebrietate, & cæteris. *Ariſtoteles Politic. 4. capite ſexto. Sigonius libro tertio de Athen. Repub. Iſocrat. de bigis, & contra Lochitem. Demoſth. oratione 1. in Stephanum. Plutarch. in vita Solonis.* Etiam apud Perſas forum Iudiciarium duplex fuit: aliud liberum, honoratorum hominum: aliud mercenariorum & mercatorum. *Xenophon libro primo Pæd. æ Cyri.* Et apud Romanos fuerunt maiores & minores Iudices. Maiores ſua habuerunt Βήματα, Tribunalia, loca editiora & honoratiora: Minores tantum Βάθρα, Subſellia. *Dio libro 44.*

QVÆSTIO LXXXI.

PER QVOS IVDICIA exercenda?

Contentiones hodie ſæpe de perſonis graues oriuntur; & primo quæri ſolet, an fœminæ iudicare poſſint. In affirmantem ſententiam valent iſta; quod quibuſdam mulierculis iuriſdictio iudicandi pote-

Vtrum fœminæ iudicare poſſint. ſtatem concedit. Sunt fœminæ deinde ingenioſæ, ſunt prudentes, ſunt curioſæ, ſunt iudicandi auidæ. *Pro fœminarum iudicio.* Tum fœminæ multa iudicarunt, vt Debora in populo Iudaico. *Iud. cap.* 4 Germani mulierum iudicia admiſerunt. *Cornel. Tacit. de moribus Germanorum.* Spartani grauiſſimis in negotiis fœminarum adhibuerunt iudicia. *Plutarch. in Lycurgo.* Romani aliquando Senatulum habuerunt ex mulieribus cōſtantem. *Lamprid. in Heliogabalo.* Et Dido apud Poëtam iura dabat legeſque viris. *Virg.* 1. *Æneid.* *Contra fœminarum iudicium.* In negantem vero rationes iſtæ occurrunt, quod Deboræ exemplum in Sacris ſingulare: neque inde regula conficienda: quemadmodum & iuriſdictio ſingularis eſt, & melius interim ibi agitur, cum etiam viri in iudicium adhibentur. Germani quoque, vt & Spartani, quia bellis continuis occupati mulierculis, vt alia negocia, ita etiam iudicia permiſerunt. Sed reprehenduntur propterea Spartani, quia ſuperbas & imperioſas reddiderunt vxores ſuas. Senatulus porro Heliogabali, eodem mortuo, vt ridiculus, ſublatus eſt.

Rectius vero per viros quam fœminas iudicari inde patet: quod 1. ordo naturæ hoc poſtulat, vt, qui ſunt inferioris conditionis, non imperent, ſed obediant. *Ariſtoteles Polit.* 1. *cap.* 3. 2. Iudicandi munus publicum eſt, publico quoque in loco peragitur: contra autem honeſtatem eſt, mulieres in publico verſari, conſiſtere in foro & iudiciis. *Bodin. lib.* 6. *de Rep.* 3. Grauitas & conſtantia in iudicio requiritur. quæ non ita facile in mulierculis reperitur: quandoquidem nulla diu fœmina pondus habet. *Propertius lib.* 2. 4. Abeſſe auaritia & habendi cupiditas à iudicando debet: non ſolum ſapientes, ſed etiam qui auaritiam oderunt, iudices probantur. *Exod.* 15. At fœminæ à natura auaræ ſunt & illiberales. *Ariſtoteles Rhet.* 1. *cap.* 5. 5. Iudices præſtare ſilentium debent: loquaculæ contra ſunt fœminæ; neque muta mulier vlla vnquam reperta. *Plautus in Aulularia.* Concludendum

dendum ergo, rectius & melius à viris quam mulieribus iudicia exerceri.

Vtrum indocti & illiterati iudicare poſſint.

Pro illiteratis.

Sed & Quæſtio de doctrina eſt, An qui non doctus & literatus poſſit iudicare? Poſſe etiam illiteratum iudicare, videntur aſſerere rationes, quæ ſequũtur: quod 1. à natura quidam ſunt ingeniis præclaris præditi, & ad iudicandum apti. 2. Vtilior in iudicãdo eſt imperitia cum modeſtia coniuncta, quam doctrina, quæ immodeſtiam adiunctam habet. Imperiti enim agnoſcunt ſuam imbecillitatem, ideoque legibus ſimpliciter obtemperant: iudicant ex æquo & bono. Docti contra non raro ſapere plus quam leges volunt: à iudicandi more recepto recedunt. *Thucyd. lib.* 3. 3. Præſtantior is iudicatur, qui, quod bene dicitur audit, idque ſequitur, quam qui per ſeipſum omnia agit: quia qui per ſeipſum cũcta aſſequitur, intelligentiam tantum habet; ei vero, qui obtemperat, etiam effectus præterea ineſt. *Laert. lib.* 7. 4. Ipſe Imperator etiam militaribus hominibus iudicandi facultatem permittit. *lib.3. Cod. tit.* 1. Et denique habent ad manus Iudices aſſeſſores ſuos, qui legũ placita explicant, & illorum occupationes ſupplent. *Iuſtin. de Iudicibus, Inſtitut.* 32.

Contra illiteratos.

Contra vero negantem in partem ſunt illa argumenta: quod primum in iudicio & omnibus contractibus eſt Iudici conſiderandum, quid iuſtum aut iniuſtum ſit: reſpiciendum quoq; ad Iuris & legũ normas: quod fieri nequit, ſi iuris & legum iudex ignarus extiterit. *Plato in Politico.* Secundo, nihil turpius Reipub. aut Magiſtratui, quam ea, quæ iudicio ſunt determinanda, ab aliis diſcere; aliunde recte iudicandi formulas emendicare. *Plato 2. de Legibus. Iuſtin. Conſtit.*82. Tertio, non facile erroris vitio ſordeſcit, quem doctrina purgauit. Infelix quoq; negociorum tum conditio eſt, quando ille ſententiam dicit, qui non poteſt; ignorat, quod eligit. *Caſſiodorus lib.* 8. *Variarum.* Quarto, etſi homines militares ſuas admini-

ſtrationes habeant; tamen vt in omnibus aliis rebus quiſque recte illud agit, quod nouit: turpe eſt in iudicando legum & iuris peritiam abeſſe. *Lamprid. in Seuero.* Eoque nomine Perſæ laudantur, qui ad iudicandum delegerunt vſu rerum ſpectatos, integros, tales, qui aliorum conſiliis parum egerent. *Ammianus Marcellinus libro vigeſimotertio.* Itaque concludendum: melius doctos & legiſperitos, quam illiteratos, iudicare. Etſi enim quidam à natura ingenio valeant: tamen ſi ad naturam bonam accedit quoque eruditio, ſingulare quiddã exiſtit. *Cic. in Archia.* Deinde, licet aſſeſſores adſint, tamen laudabilius eſt, per ſe, quam per alios, Rempub. gerere & iudicare. Non eſt quoq; exigua prudentia, doctos & peritos legum interrogare, interrogatos ſequi, diiudicare illa, quæ adferuntur, vtrũ recte an ſecus ſeſe habeant. Et tametſi propter iuriſdictionem imperitis interdum permittatur iudicium: tamẽ exercitatio diuturna hic requiritur: melius iudicatur, vbi periti iuris adhibiti fuerint. *Iuſtin. Conſtit.* 82.

Ætatis in iu[illegible] ratio- nem ha- benda?

Tertio, ætatis quoque ratio in dubium venit. Quęritur, Rectiusne iuuenibus an ſenibus iudicia committantur? Et quidem pro iuuenib⁹ illa faciunt, quod exempla Salomonis & aliorum teſtantur, ſuam etiam iuuenibus prudentiam non deeſſe: Deinde, prudentia ſæpe ſupplet ætatem: ſunt iuuenes quidam ætate, ingenio & ſapientia ſenes. Tum, non raro Senum prudentum magnã penuria, vt neceſſitas cogat ad iuuenes confugere. Accedit huc & illud, quod, ſi ætas eiuſmodi in officijs ſpectanda: fit, vt magna virtutis indoles prius extinguatur, quam prodeſſe Reipublicæ poſſit. *Cicer.* 1. *Philip.*

Pro Iuuenibus rationes.

Contra iuuenes.

Sed ſunt plures negãtem in ſententiam rationes. Et quidem. 1. Exempla: quod apud Iſraëlitas Iudices sũt cõſtituti, nõ iuuenes, ſed ſeniores populi. 2. Spartana in Repub. Iudices eſſe nõ potuerunt, niſi qui ad annũ ætatis 60. perueniſſent: *Plut. in Lycurgo.* 3. Plato

quoque

quoque in Iudice ætatem grandem requirit, quod ſero didicit, quæ & qualis ſit iniuſticia intelligit, quæ mali natura; hanc diiudicat ſcientia potius & cognitione quadam, quam propria experientia. *Libr. 3. de Leg.* Neque ſine cauſa 4. prouerbii quaſi loco vſurpatum fuit: Reſpublicas ſeruari conſiliis ſenum & iuuenum haſtis. *Plut. in libello, An ſeni Reſpub. gerenda.* Eſt 5. in ſenibus mens & intellectus. *Ariſtoteles Polit. 7. cap.* 16. Habent 6. tertium illi quaſi oculum, multarum rerum vſum & experientiam. *Plato tertio de Repub.* Authoritate 7. valent. *Plutarchus in libro, An ſeni Reſpublica gerenda*: vt contra adoleſcentes temere & inconſulto agunt, regere affectus ſuos nequeunt. *Seneca in Troadibus. Cic. in libr. de Senectute.* Concludendum igitur videtur, rectius ſenibus, quam iuuenibus, iudicia committi: ſed ita, vt non omnino iuuenes excludantur, ſi maxime ſenum prudentum non magna vbertas extiterit, aut fuerint adoleſcentes ingenio & iudicio ſenibus pares.

Quarto, Conditio vitæ ſpectanda: vbi quæritur, An ſacerdotes iudicare debeant? Exempla Scripturę ſacrę fuiſſe Iudices ſacerdotes teſtantur: Heli, Samuelem, eiuſdem filios, 1. *Reg.* 2. 7. 8. Quę tamē ſingularia ſunt, ſic à DEO conſtituta. In genere cum quæritur, Vtrum ſacerdotibus iudicia committenda; negando concludendum eſſe videtur: idq; quatuor rationib⁹. *Sacerdotes an iudicare debent.*
1. Quod cum certæ ſint & ordine definitæ ſacerdotum actiones, fieri nō poteſt, vt diuerſi generis idem in tempus incidentibus negotiis, ſatis commode fiat: neceſſe eſt, vt diuinus interdum cultus negligatur, nonnunquam damnum detur ciuibus. *Plutarchus in quæſtione vltima.* 2. Quia Magiſtratum politicum & iudicem multa horrēda videre, tangere multa, ex alienis miſerijs moleſtiam capere oportet: impium autem videtur eū ſacra peragere, qui damnationibus & capitalibus, lethoq; finitis ſuppliciis ciuium, ſæpe etiam co-

iam cognatorum intereſt. *Plut. ibidem.* 3. Placet etiam Imperatoribus, vt clerici nihil habeant commune cum publicis actionibus, vel negotijs ad Curiam pertinentibus. *Lib.* 1. *Codic. lege* 3. *de Epiſcopis & Clericis.* 4. Abſurdum iudicatur promiſcuis actibus rerum officia turbari, præcipue clericis: quibus opprobrium eſt, ſi peritos ſe velint haberi forenſium diſceptationum. *Libr.* 6. *Cod. l.* 23. *de teſtamentis.*

Cæci, muti, ſurdi vtrũ iudices eſſe queant?

Conſideranda videtur quinto ipſa natura, an in hac aliquis defectus: Et num qui cæci, ſurdi aut muti, eſſe iudices queant. Cæcũ poſſe exercere iudicia ius ciuile affirmat. *Lib.* 5. *Digeſt. t.* 1 *de Iudiciis.* Probant deinde exempla Appij apud Romanos, Timoleontis apud Corinthios. *Plutarch. in Pyrrho, Probus in Timoleonte.* Valent tertiô ingenio cæci, intentius cuncta contemplantur. *Cic.* 5. *Tuſc.* quia obiectis non impediuntur: & natura quod in vno adimit, in altero compenſat. Quarto, cum oculis ſint orbati, minus affectibus mouentur: id quod maxime requiritur in iudice. Verumtamen vtut hæc ita ſeſe habeant, nec poſſint cæci plane remoueri à iudicando: tamen illorum approbanda ſcientia videtur, qui rectius eſſe ſtatuunt, Iudicem per ſe actu cæcum non eſſe: idque hoc argumento, quod reperiuntur non pauca, quæ recte diiudicari non poſſunt, niſi Iudicum oculis ſubiiciantur: vt quando lis eſt de finibus, de terminis agrorum, de quæſtionibus, de ſcriptura aliqua, quæ inſpicienda, & cum alijs conferenda. *Gregorius Toloſſanus libr.* 47. *cap.* 1. *Syntagmatis Iuris.* Ad Surdum porro & Mutum quod attinet, ſi perpetuo & natura quis ſit talis, iudicare non poteſt, quia iudicio caret. *Libr.* 5. *Digeſtorum t.* 1. *de iudiciis.* Secundo, Neceſſe eſt, vt inſtruatur ſæpe Iudex à partibus, quo cauſas cognoſcat & diiudicet rectius: illud vero fieri nequit, ſi ſurditate perpetua laboret. Tertio, illud quoq; requiritur, vt interroget & examinet litigantes: neutrũ vero preſtabit, qui ſurdus aut mutus extiterit. Quarto, ſunt Iudicibꝰ perferendæ

rendæ ſentētiæ: at non perferet is, qui mutus deprehenditur. Quinto, qui non facti, morbo aut alio aliquo caſu, ſed nati ſunt ſurdi, ſimul etiam muti eſſe ſolent: vocem quidem, at non ſermonem & locutionem emittunt. *Ariſtoteles lib. 4. de Hiſtoria animalium cap. 9. Lib. de Senſu cap. 1.* Poſtremo ſi ſurdis ac mutis, & qui perpetuo morbo laborant, de ſententia iuris, ſunt curatores dandi, eo quod rebus ſuis ſupereſſe nō poſſunt. *Inſtit. 1 tit. 23. de Curatoribus*: multo minus publica officia & iudicia eiuſcemodi mutis & ſurdis credi committique poterunt.

QVÆSTIO LXXXIII.

QVIBVS VIRTVTIBVS præditum eſſe Iudicem oporteat: & quodnam huius officium?

SPectanda hæc maxime eſſe vidētur, quę ad virtutes & officia Iudicum pertinent. Requiritur vero ante omnia vitæ hic honeſtas & morū probitas. *Plato 1. & 3. de Repub. 6. de Leg. 1. Alcibiad.* Nec deſunt rationes: quia 1. *1. Honeſtas ac morum probitas in Iudice neceſſaria.*

Sic agitur cenſura, & ſic exempla parantur:
Cum Iudex, alios quod monet, ipſe facit.

Ouid. in Faſtis. 2. Quemadmodum oculi, propria priuati virtute, male cernunt: ita male opus ſuū peragit anima virtute deſtituta: prauitas neque ſe neque virtutem cognoſcit. *Plato 1. & 3 de Repub.* nec bonū, niſi à bono viro, videtur. *Ariſtoteles Ethic. 6. cap. 12. 3.* Qui aliorum crimina puniunt, hi omni carere labe debet: iudicet ergo de alterius errore, q̃ nō habet in ſemetipſo, quod contemnet: iudicet ille, qui nō agit ea, quæ in altero punienda putauerit: ne cū de alio iudicat, de

ſeipſo

ſeipſo ſententiam ferat. *Ambroſius in Pſal.* 118. Neque 4. abſurdum quicquam eſt magis, quam cum Iudex illud audire cogitur: Medice cura teipſum. *Eraſmus Chiliad.* 2.*Cent.* 5. *Prouerb.*36. Itaq; ſit primum in Iudice Pietas & Timor Domini. Pietate enim ſublata, fides tollitur. *Cic.* 2. *de natura Deor.* Deinde facile à iuſticia deuiat, qui in cauſis non DEVM, ſed homines pertimeſcit. *Chryſoſtomus.* Et ſcire hoc debent iudices, DEI præſentia conſecratos ſe eſſe: nec magis alios iudicare, quam ipſos iudicari: ipſis magis, quã partibus, terribile iudicium eſſe. Siquidem litigantes ſubſtitutionibus, Iudices vero, DEO inſpectore adhibito, cauſas trutinandas proferunt. *Libr. tertio Codicis, tit.* 1. *De iudiciis.* Nec hominis, DEI ſe exercere iudicium, inque ſe redundare, quæcunque iudicauerint. *Libr.* 2. *Paral.* 19. Hinc interrogaturum opera iudicium: quod, cum eſſent adminiſtri regni illius, non rectè iudicarint, neque iuſticiæ legem cuſtodierint. *Sapient.* 6. Cogitabunt & illud Iudices, ſapientiam ſuam omnem in hoc conſiſtere: vt non ſolum, quid poſſint, ſed etiam quid debeant, penderent: nec, quantum ſibi permiſſum, meminerint, ſed etiã quatenus commiſſum. *Cicero pro Rabirio.* Non denique temere, ſed graui de cauſa, veteres olim iuxta templum collocare voluiſſe forum iudiciale, ſed oſtendere à DEO eſſe conſtitutos Iudices: & dum hominibus ius dicunt, à DEO ſe quoque iudicari. *Plato lib.* 6. *de Legibus.*

2. Iuſticia. Secundo, vt ſit iuſtus Iudex, neceſſe eſt: ſiquidem iubentur diligere iuſticiam, terram qui iudicant. *Sapient.* 1. Iudicare iuſte, nec alterã in partem inclinare. Deut. 16. Abominabilis is apud DEVM dicitur, qui iuſtificat impium, & cõdemnat iuſtum. *Prouer.* 17. Deinde, ad Iudicem homines confugiunt, cum altercãtur: quandoquidẽ ad Iudicem ire nihil eſſe aliud cenſent, quam ad ius ipſum ire. Nec quicquam Iudex aliud, quam ius quoddam animatum eſt. *Ariſtot Eth.* 5. *cap.*

5. *cap.*4. Magiſtratus lex eſt loquens: lex; mutus magiſtratus. *Cicer.*3. *de Legibus.* Iudex præterea dictus, quod ius populo dicat. quod iure diſceptet, id eſt, recte iudicet: Iudex, in quo iuſticia deſideratur, eſſe iudex nequeat. *Iſidorus in Etymologiis.* Et, vt ignis calefaciens admota, ipſe primum innata vi calet: nix cōtra natura ſua frigida, talia quoque cætera reddit: ita Iudicem, quod aliis eſt ius adminiſtraturus, iuſticia eſſe inſtructum oportet. *Philo in lib. de Iudice.* Ideoque Ægyptiorum Reges iureiurando iudices aſtrinxerunt, non ſe inique quid iudicaturos, etiamſi rex illud imperauerit. *Plut. in vita Catonis Minoris.* Apud eoſdem Ægyptios Iudicum ſigna abſque manibus: principum ita fuerunt conſtituta, vt ab illorum collo ſuſpenſa veritas propenderet: ipſi oculis eſſent paulo minus clauſis, librorum vndique cumulo circumiecto: vt oſtenderetur, veritatem ſolummodo ſpectandam, leges ex libris cognoſcendas & obſeruandas eſſe. *Diodorus libro primo c.*4. *Cælius li.*23.*c.*18. Quemadmodum contra reprehenditur hoc nomine Themiſtocles, quod negauit ea ſeſe in ſella ſedere velle, in qua nullam prærogatiuam præ alienis amici ſint habituri. *Plut. in Ariſtide.* Vituperatur quoque Liſander, qui cum de agri finibus inter ſe contenderent Argiui & Lacedæmonij: monſtrato gladio: Qui hoc inquit, potitur, de agri finibus optime dicet. *Plut. in Lyſandro.*

Et quia Iudices iuſti eſſe debent, non quoque vnā litigantium partem, ſed vtramque audient. Et notū eſt iuramentum illud vetus & nobile Heliaſtarum Iudicum. Audiam accuſatorē, & reum æquo animo, ſine affectibus. & perſonarum ratione. *Demoſthenes contra Timocratem.* Et illud XII. Tabellarum: ANTE MERIDIEM CAVSAM CONSCITO: CVM PERORARINT AMBO PRAESENTES. *Gellius libro* 17. *cap.*12. Et illud Iuſtinianæum: Æquum me vtriq; parti, tam in diſceptandis controuerſiis, quam tuenda diſci-

3. Iudicis boni eſt, vtrãque litigantium partẽ audire.

diſciplina publica prębebo: neutri parti præter ius & fas addictus ero. Quod ſi nō hæc obſeruauero, omnibus incōmodis ero expoſitus, tam hic quam in futuro ſeculo, in horrendo iudicio Magni Domini DEI & Saluatoris noſtri IESV CHRISTI: habeboq; partem cum Iuda, & lepram Hieri, & tremorem Cain. Iuſtinianus *Conſtit* 9. Athenienſium præterea lex vetus Ἀμφοῖν ὁμοίως ἀκροᾶσθαι, Similiter vtramq; partem audire, iubebat. *Æſchines in Demoph. de falſa lege. Lucianus in oratione;* Quod non facile credendū calumnijs. Rationes horum ſi quærantur, adferri illæ poſſunt. Quod 1. qui ſtatuit aliq̃d parte inaudita altera, æquū licet ſtatuerit, haud ęquum fuerit. *Seneca in Medea.* 2. Nec viſum nec auditū hominē damnare, nefas vltimū cenſetur. *Ammianus Marcellinus li.* 15. Nec 3. maior iniuria, quā indicta cauſa aliquem iudicare. *Lucianus in Oratione, Quod calumniis non credendū.* Hoc qui facit, 4. non Iudicem ſed tyrannnm ſe præbet. *Apuleius de aſino aureo.* Et vt 5 nocens eſſe nemo poterit, ſi negare ſuffecerit: ita nemo innocēs erit, ſi accuſaſſe ſuffecerit. *Ammianus Marcell. libro* 18. Huc 6. & illud accedit, quod veritas magis perſpicitur, quo ſæpius & vtramque in partem audita cauſa fuerit. *Seneca libr. 2. de Ira.* Eoq; nomine laudatur (poſtremo) Alexander Magnus, qui cum audiret accuſationes, altera manu obſtruxit aurem, ut illā puram abſenti reſeruaret. *Plutarch. in Alexandro.* Et cum mater Olympia innocētis cuiuſdam necem aliquādo extorquere conaretur, & nouem menſium in vtero geſtationem vrgeret: Aliā, inquit, mater mercedem poſcet: hominis ſalus nullo beneficio penſatur. *Cælius libr. 16. antiq. cap. 7.* Iudices quoque iuſti, non Iudices ſua aut ſuorum in cauſa erunt. Placet hoc primū Imperatoribus: Valētiniano, Gratiano; Cum generali, inquiunt, lege decernimus, neminem ſibi eſſe iudicem, nec ius debere dicere. *Li. 2. Cod. t. 5.* Et Vlpiano: Qui iuriſdictioni præeſt, neq; ſibi ius

4. Iudex in ſua aut ſuorum cauſa non iudicet.

iusdicere debet, neque vxori vel liberis ſuis, vel cæteris quos ſecum habet. *Libr. 2. Digeſtorum de Iuriſdictione tit.* 10. Deinde, quia in re propria iniquum admodum eſt licentiam ſententiæ alicui tribuere. *Cod. libr. tit.* 5. Tertio, Nemo fere eſt, qui bonus ſit iudex de ſuis rebus. *Ariſtoteles Polit. 3. cap. 6.* & qui ſui periculi Iudex non ſibi ſe æquiorem, quam reo præbeat. *Cic. pro Rege Deiotaro.* Inſitum mortalibus cunctis eſt, vt ſe & ſua ament, ſint benigni in ſuis cauſis. *Seneca de Beneficentia libr. 2. cap.* 26. Et vt ſuus cuique morbus videtur atrociſſimus, ita ſuum cuique incommodum maxime dolet. Accedit quarto, quod iudex publica eſt perſona: ideoque de ſuis rebus non commode iudicabit. Quinto, Et ſi Romæ olim comparatum ita fuit, vt homines ampliſſimi etiam minimis in rebus teſtimonium de ſua re ne dicerent. *Cic. pro S. Roſcio:* neq; Iudices cōmodi propriis in rebus erunt. Ac ſi (ſexto) prohibitum olim fuit iure Romano, ne quis officia & Magiſtratus ea in prouincia gereret, ex qua oriundus eſſet, aut in qua larem collocaſſet. *Lib. 12. Codicis, tit.* 60 de diuerſis officiis Iudicum: nec iudicare aliqui de ſe aut ſuis poterunt. Septimò: Ac licet ſua in cauſa poſſe Iudices eſſe videantur, quibus à DEO rerum arbitrium, legibus ſolutum, conceditur. *Xenophon lib. 3. expeditionis Cyri*: tamen æquius eſt ac verius, Magiſtratuum iudicia ſubire, quam ſua: ſed ita, vt regum nomen reticeatur, agatur procuratorio nomine; ne regium nomen aut Principis ſplendor oculos Magiſtratuum perſtringat, aut Maieſtas vlla ſui parte minuatur. *Bodin. de Repub. lib. 3. cap. 6.*

Sed neq; 1. muneribus ſeſe delinire Iudices patientur. Male enim rerū examinat pondera corruptus iudex. *Horat. 2. Sermon.* Et Auaritia 2. iuſticiæ nouerca. *Auguſt. 5. Serm. 35. ad fratres in Eremo.* Improbitatis ac nequitiæ omnis fundamentum habendi libido. *Chryſoſt. in 5. Serm. de malis à nobis aduertendis.* Omnium flagitiorum principium & finis, pecunias ex officiis con- *5. Munera Iudices ne capiant.*

quirere, *Iuſtinus in conſtitut. Conſt.* 8.3. Iudicium eſſe ſimile debet caſtæ & pudicæ virgini: ideoque longe hinc remouendæ corruptelæ & largitiones. *Plato* 12. *de Legib.* 4. Neque quicquam ibi firmi aut ſancti expectari poteſt, vbi Iudicium ſtudia & cogitationes omnes ad auaritiam referuntur. *Demoſthenes contra Ariſtocratem.* Quandoquidem magna vis argenti, vt, ſi vtramuis in partem, velut in trutinam, argentum fuerit impoſitum, cogitationem præcipitem, & ad ſe deorſum arripiat. *Idem in Oratione de Pace.* Accedit huc 5. quod ibi creſcit peccantium multitudo, vbi redimendi ſpes datur: facile peccatur, vbi venalis ignoſcentium gratia eſt. *Arnobius libro decimo ſeptimo aduerſus gentes.* Hinc 6. Sacræ literæ munera in Iudicibus improbant, affirmant hæc excæcare oculos ſapientum, & mutare verba iuſtorum: efficere, vt quaſi capiſtro frenentur homines, nec vitia caſtigare poſſint. Comminationem quoque grauem adferunt, fore vt qui impium pro muneribus iuſtificet, eius radix, quaſi fauilla fiat germẽ, vt puluis aſcendat. *Deut.* 16. *Exod. vigeſimotertio. Ieſa.* & 10. *Eccleſiaſt. vigeſimo.* Imperator quoque 7. Iudices puras habere vult manus, & ſecundum leges diiudicare, trib⁹ allatis rationibus quod primũ gratis officiũ ſuſcipiãt: deinde ea de cauſa iuramentũ præſtent: cum hoc modo Reipub. ſuæ ſtatum veteres exornarint. *Iuſt. in nouellis Conſtitut. Conſt. vigeſima quinta.* Laudantur quoq; 8. Imperatores, q Iudices in officio continuerunt: commendatur Baſilius qui principio ſui imperii Iudices eos conſtituit, qui capiendis muneribus quam maxime alieni perhiberentur, & quos teſtatũ eſſet, habere manus omnis capturę puras. *Zonaras in Baſilio.* Et Alexander Seuerus, qui Iudices propterea argento & reb⁹ neceſſariis inſtruxit ne largitionib⁹ loc⁹ relinqueretur. *Lamprid. in eius vita.* Quemadmodũ & cõmendantur, q ĩn δωροφάγους iudices animaduerterentur. Cambyſes, qui Siſamnẽ

propter

ꝓpter pecuniā iniq; iudicantē excoriauit. *Herodot. lib. quinto.* Et Tiberius, qui hac de cauſa P. Suillium in Inſulam amandauit. *Corn. Tacit. libr.* 4. Iulius Cæſar, qui tales ordine remouit. & dignitate ſua ſpoliauit. *Suetonius in eius vita.*

Quarto. Neque affectibus indulgebunt Iudices: ſed cogitabunt ſemper ſe homines eſſe; ſibi non tantum poteſtatem eſſe datam, verum etiam fidē habitam: habere oportere in conſilio legem, religionē æquitatem: libidinem autem & inuidiam, metū, cupiditates omnes amouere: maximi æſtimare conſcientiam mentis ſuę, quę diuelli à nobis non poteſt. *Cicer. pro Cluentio.* Neq: id ſine ratione exigitur: propterea quod primum affectus rem cōſilio & cogitatione videre non ſinunt. *Seneca Epiſtolarum.* 8. *Epiſt.* 60. Secundo, omnia minora & maiora redduntur, prout inclinatus animo iudex extiterit. *Ariſtoteles Rhet.* 2. *cap.* 1. *Seneca libro tertio de beneficentia.* Et tertio, vt vis ignis obiectam materiam conſumit. *Philo.* Oculus turbatꝰ aliud pro alio cernit, *Chryſoſtomus.* Homines vehementer ægrotos vel lunæ deliquia, vel venti aſperiores vel maris deceſſus, vel huiuſmodi leues rerū com mutationes perturbant & moueant. *in Similibus.* Amantes de forma iudicare nō poſſunt: quod oculorū ſenſum amor premit. *Quintil libro ſexto, capite tertio.* Ita Iudices affectibus corruptos quæuis perturbant, omnē inquirendę veritatis rationem iiſdem adimūt. Quarto, quin & frequentes minus animi motus tamē nocent & morbum faciunt: non ſecus atq; deſtillatio vna, nec adhuc in morā adducta tuſſim facit: aſſidua & vetus Φθίσιν parit. *Seneca lib.* 10. *Epiſt. Epiſtol.* 66. Itaque (quinto) Areopagitę Athenis controuerſias noctu iudicarunt; vt procul iudicarent ab omni affectu, qui in diuersū animos agit. *Alexander ab Alexandro lib. tertio cap.* 5. Lacedæmonij eadē de cauſa, eos, quos mortis ſupplicio dignos putarunt, non interdiu, ſed noctu

6. Affectib. Iudices ne indulgeant.

perdere cōſueuerunt. *Idem ibidem.* Prætores Romę in iudicādo legis acerbitati aut lenitati nihil vel addere, vel detrahere potuerūt: ſed vno verbo. imo vna litera ſententiā tulerūt. A.C.NL. Abſoluo, Condemno, Non liquet. *Bodinus in methodo hiſtorica cap.* 6. Poſtremo, laudantur hoc nomine Carolus Magnus. *Auentinus lib.4. annal. Boiorum.* Auguſtus, Iulianus, & Domitianus imperatores *Suetonius & Cuſpinianus.*

7. Ira in iudicando abſit. Et hoc velut fundamēto poſito, fugient Iudices iram in iudicando: quę oritur ex contumelia & contētione vel vera, vel opinione cōcepta, vel damno dato vel ἀχαριστία, ingratitudine. *Cic. 2. de Orat.* Ac licet probari illa videtur: quod 1. quo quiſq; melior eſt, hoc iracundior videtur. *Seneca lib. 1 de Ira cap.* 16. 2. Ira iuſta diſciplinæ mater: vt cōtra patientia ſine ratione vitia ſeminat, negligentiam nutrit. *Chryſoſt. in Matth. hom.* 11. 3. Fatuus ac ſtupidus cenſendus, q non iraſcitur. *Ariſtoteles lib. 4. Eth. cap* 6. 4. Plato virum prudentem ita nōnunquam oſtendit iraſci, vt dulcior ſit melle iugiter deſtillante. *In Philebo.* Difficulter 5. vitari iracūdia poteſt, quod ante anim' hac occupatur, quam prouidere queat, ne occupetur. *Cic in Epiſtolis ad Q. Fratrem Epiſt.* 1. tamen reuera nihil pernicioſius eſt, quā in iudicando iraſci: ſiquidem 1. male vitæ necuq; poteſtas & ferrum irato committitur. *Seneca lib. 1. de Ira cap.* 16. Conſultores ſunt peſſimi, cupido & ira. *Saluſtius in Iugurtha.* Furor iraq; mentem præcipitant. 1. *Æneid* 3. Ira ſtulti in ſinu habitat. *Eccleſ.* 7. 4. Habet & comites pernicioſos; crudelitatem, furorem, ſæuitiam. *Seneca lib. 1. de Ira* 26. Facit 5. vt temere & inconſiderate multa fiant: nec ſeruetur mediocritas illa, quæ eſt inter nimium & parum. *Thucyd. lib.* 3. *Cic.* 1. *Officiorum.* Et vt 6. fumus, oculos mordicans, ea quæ ante pedes ſunt, videre non ſinit. *Stobæus ex Ariſtotele Serm.* 18. nauis ventis agitata, ſubmergitur, niſi gubernatoris induſtria regatur. *Meliſſa Serm.* 72. *ſecundæ partis.* in tumultu non

audi-

audimus,qui nobis dicatur. *Plutarch.de Ira cohibenda:* per nebulas denique corpora non bene conſpiciuntur. *Idem:* Ira irati qui ſunt, prudenter nihil, inconſiderate ac temere multa faciunt. Quamobrem (poſtremo) recte præcipiunt, qui Iudices ita volunt ſententias dicere, vt ij, qui alijs medentur, pharmaca adhibent: interim non iraſcuntur ægroto. *Seneca lib.* 1. *de Ira, cap.* 16. Aut etiam leges, quæ ad puniendum, nõ iracundia, ſed æquitate ducuntur. *Cic.* 1. *Officiorum.* Præclare quoque Romani propterea Prętoribus virgas, ſecuribus alligatas, præferri voluerunt: vt oſtenderent, Magiſtratuum iram minime celerem & diſſolutam eſſe debere: virgarum diſſolutione moram iram frangere. *Plutarch. in Problematib. Romanis. Probl.*82.

Secundo, aberit quoq; à iudicando amor: quia amor & proprium commodum ſæpe faciunt, vt virtutem iudex non agnoſcat, gratificetur ijs quos amat: aut omnino abſoluat, aut parum condemnet. *Ariſtoteles* 2. *Rhet.*1. Hallucinatur enim quiſquis amat in eo quod amat. *Plutarch. in libello. Quo pacto adulator ab amico diſcernendus.* Turbat amor cõſilia, altos & generoſos ſpiritus frãgit, querulos, temerarios, imperioſos, ſeruiliter blãdos facit. *Hieronymus li.*1.*aduerſus Iouianũ.* Ideoq; vir bonus, amici ſui cauſa, nihil contra Rẽpub. aut iuſiurandum & fidem facit: ne quidem ſi Iudex de ipſo amico egit: quod perſonam amici ponit, cũ Iudicis induit. Et memor eſſe debet, quãdo iurato ſibi dicẽda ſententia, DEVM ſe teſtem adhibere. Tum etiamſi omnia facienda, quæ amici velint, non amplius amicitias tales, ſed coniurationes putandas eſſe. *Cic.* 3. *Offic.* Et hoc nomine quoque laudatur P. Rutilius; qui cum amicus quidam, iniuſta petens, repulſam pateretur, & diceret, Quid ergo amicitia tua mihi opus eſt? reſpõdit: Imo quid mihi tua opus eſt amicitia, ſi pro te aliquid inhoneſte facturus ſim? *Valer. Max. libr.*6.*ca.*4. Commendatur quoq; illud Plinij:

8. A iudicãdo Amor abſit.

Apud amicos æque grata debet eſſe ſimplicitas diſſentientis, atque probantis autoritas. *lib.* 2. Et Auguſtini illud: Amicus ſimilis eſt medico, qui non amat ægrotum, ſi ægritudinem non oderit. Nolite amare vitia amicorum, qui amatis amicos veſtros.

9. Metus à iudicando remoueatur

Verum & metus à iudicando remouebitur: nec e-runt iudices apti, qui timidi ac meticuloſi. Turbatur enim animus, iudicio ſpoliatur metu correptus: flectitur precibus, quo minus in improbos animaduertat etiã potẽtia frangitur. *Plutarch. in Pelopide:* mollicie defatiſcit, nec perficere valet, quæ animo concernit. *Plato in Gorgia.* Et vt ſuſtentacula in alto poſita contra ventum non permanent, ſic cor timidum contra impetum non ſuſtinebit. *Eccleſiaſtic. vigeſimo ſecundo.* At quemadmodum chamæleon, quia animal eſt pauidiſſimum, ſubinde colorem mutat: ita ad varia confugiunt, non conſtantes manent in propoſito, qui timidi ac meticuloſi ſunt. *Plin. lib.* 8. *c.* 33. Itaque fortes vt ſint iudices, neceſſe eſt.

10. Sint miſericordes, ſed non nimis.

Decimo & illud requiritur, vt ſint quidam miſericordes & clementes, ſed non modum excedant, & in iuſticiam delinquant. Miſericordia enim & veritas cuſtodiunt Regem: eiuſdem thronum clementia confirmat. *Prouerb.* 20. Et iudicium ſine miſericordia illi, qui miſericordiam non facit. *Iacob.* 2. Et magna pollicitatio in iudicando qui pupillis eſt miſericors, vt pater: quando promittitur fore, vt talis ſit velut filius altiſſimi obediens: miſereatur huius DOMINVS magis, quam mater. *Eccleſiaſtic.* 4. Sed contra lex iubet; non miſereberis pauperis in iudicio. *Exod.* 23. propterea quod miſericordia & clementia laudatur quidem, ſed ita ſi rationi ſeruiat: & præbeatur, vt iuſticia conſeruetur. *Auguſt. libro nono de Ciuitate DEI, cap.* 5. Et ſemper fauendum eſt pauperi, pupillæ, & viduæ: ſed ſine alterius iniuria. *Idem quæſt.* 88. *in Exodum.* Et plurimum intereſt, quo animo quiſq; parcat: ſiquidem eſt aliquando miſericordia puniens & crudelitas parcens. *Idem E-*

piſt. 54. *ad Macedonium.* Et quemadmodum iuſticia ſine miſericordia non eſt iuſticia, ſed crudelitas: ita rurſus miſericordia ſine iuſticia nō eſt Miſericordia; ſed fatuitas. *Chriſoſt. in Matthæum.* Et adhibenda ſeueritas eſt Reipub. cauſa, propterea quod ſine hac ciuitas nulla adminiſtrari poteſt. *Cic. lib.* 1. *Offic.* Quādoquidem hac ſublata, creſcunt ſcelera, nocent exempla: ſumma rerum omnium ſequitur confuſio. *Iſoc. in Areopag. Seneca lib.* 1. *de clementia.* Eſtque ſumma humanitas iudicanda, cum paucorum animaduerſione multi ſeruantur. *Iuſt. Conſt.* 30. Et ſi recte faciūt hortulani, qui noxias herbas tollunt, & auerruncāt, vt vtiles eo melius creſcant. *Saxo in Hiſtoriis Danicis lib.* 14. Laudantur Medici, quando vrunt ac ſecant illa membra, quæ reliquo corpori nocere poſſunt. *Cic.* 5. *Philip.* etiam laudem habebunt Magiſtratus & Iudices, quod ita ſunt clementes, vt nihil interim contra iuſticiam & pietatem agant. Atque hinc quia in iudicando ſeueri fuerunt Aeacus, Rhadamanthus, & Minos, à Poëtis inferorum Iudices conſtituuntur. Lucius Caſſius commendatur apud Romanos, quod propter ſeueritatem reorum ſcopulus eſt dictus. *Valer. Max. lib.* 3. *c.* 7. Probatur M. Cato in iudicando ſeuerus. *Plut. in eius vita.* Habet laudem quoq; apud Hiſtoricos Fridericus Imperator, & Otho Magnus, qui more veterum Romanorum aureā ſecurim ſibi præferri curarunt. *Cuſpinian. de Imperat.*

QVÆSTIO LXXXIV.
QVO MODO IVDICIA exercenda?

NOn minus vtilis & hæc eſt quæſtio, Quomodo ſit iudicandum: & quædam controuerſa hic ſeſe offerunt: Primo, An diſputare liceat Iudicib. & contradicere aliis? Quo etiā pacto illud faciendū? Licere contradicere aliis iudicādo vel inde cōſtat, quod *1. An diſputare & contradicere aliis in iudicio liceat &*

qua ratione illud cõmode faciendū.

1. fieri non poteſt, vt de præteritis quiſq; recte iudicet, niſi contrariæ rationes inter ſe collatæ fuerint. *Iſocrat. de Pace.* Et quemadmodum aurum tum purum deligitur, purpura à purpura ſecernitur. comparatio cum inſtituitur: ita in iudicando & dicendis ſententiis tum quod eſt optimum cognoſcitur, quando cū altero collatum fuerit. *Herodot. lib.* 7. Sed cautio hic eſt diligēs adhibenda, ne per iugulum illa contradictio eat, ſemina rixarum & diſſenſionum ſpargātur; idq; quinque fit modis. Si 1. modeſte & amice, non iracunde aut contumelioſe contradicatur ac diſputetur: reducantur, qui diſſentiunt à nobis, ad cōſenſum placide: quemadmodum relaxando vel intendendo Muſici ex variis chordis concentum ſuauem inſtituunt. *Plutarch. in Præceptis gerendæ Reipub.* 2. Si laudentur, quæ recte ſunt dicta & facta: fiat diſtinctio ſententiarum, non omnia reprehēdantur, nec aliorum auctoritati & honori inuideatur. *Ariſtoteles 3. Rhet. & Plut. ibidem.* 3. Ita res agatur, vt non animorum, ſed iudiciorum tantum diſſenſio reprehendatur: quæ non pernicioſa, ſed vtilis Reipub eſt *Simancas ex Philoſophis lib. 4. cap. 13. de Repub.* 4. Si non vituperentur modo aliorum ſententiæ, ſed & noſtra proferatur. Qui enim tantum improbant aliorum ſententias, malum quidem prohibent, at bonum non conficiant. *Gregorius Nyſſenius in vita Gregorii.* 5. Si acquieſcamus, non denuo dicamus, aut mordicus tueamur noſtram opinionem, aliorum omnium ſententiis auditis. Integra enim re diſſentire fas eſt: peractâ, id, quod pluribus placuit, cunctis tuendum eſt. *Plinius libro ſexto Epiſtolarum.*

2. Vtrum Iudices verba legis obſeruare, an æquitatem ſpectare debeant.

Secundo, cum quæritur, quomodo iudicandum, controuerſum illud eſt, Vtrum Iudices ex verborum legis obſeruatione, an vero æquitate iudicare debeant. Pro legibus faciunt iſta, quod primum Charondas legislator Magiſtratus & Iudices negat diſcedere a verbis legum debere: etiamſi illæ iniquæ eſſe videan-

videantur *Diodor. libro duodecim.* Secundò, in officio ita iudices continentur quando, æquitatis ſpe ſublata, ſecundum leges pronunciant. *Bodinus de Repub. libro ſexto, capite ſexto.* Tertio ſæpe imperiti ſunt & imprudentes Iudices, vbi melius eſt verbis legis inſiſtere: quemadmodum imperiti equites cum vident equitare ſe non poſſe, ſellam equeſtrem & ephippiũ manu prænſant, & ita lapſum declinant *Idem ibidem.* Quartò, in bene conſtituta Republica nihil eſſe antiquius legibus debet: neq; quicquam intereſt, vtrum lex lata non ſit, aut nõ vſurpetur. *Hermog. de ſtatibus.* Imo & (quinto) illud conſtituitur legibus, ne quis eſſe prudentior legibus velit. *Ariſtoteles 1. Rhet. cap. 15.*

Contra pro æquitate iſta pugnant. Quod 1. non omnia poſſunt legibus cõprehendi, multa ſunt relinquenda prudentis Iudicis religioni, qui ex æquo & bono ius dicit. *Ariſtoteles 5. Eth. cap. 14. 2. Magnorũ moralium cap. 1. 2.* Lex ab æquitate diuiſa, quaſi corpus exanime videri poteſt: quia tantum ad quæſtionem infinitam pertinet: quæſtiones finitas æquitati congruentes, ex locis, perſonis, temporibus, nõ attingit. *Bodin. de Repub. lib. ſexto cap. 6. 3.* Illud imprimis legis nomen meretur, quod æquitate & ratione naturali nititur. *Plato in Menone* 4. Iudex, tãquã ἀργυρονόμων, argentarius, eſt conſtitutus, vt iuſtũ ac verũ ab adulterino ſeiungat ac ſeparet. *Ariſtoteles Rhet. 1. cap. 15.* Ideoq; 5. Romani iudices cõceptis verbis iurare ſunt ſoliti, ſe EX ANIMI SENTENTIA iudicaturos. *Polybius libro 6. Iuſtin. Conſt.* 102. Athenienſes itidem ἀρίστῃ γνώμῃ, ſententia æquiſſima, vſuros ſe eſſe affirmarunt. *Ariſt. lib. 3. Polit. & 1. Rhet. c. 15.*

Rationes pro æquitate.

Verũ ut recte concludatur: habẽda ratio erit tum eorũ, de quibus iudicandum, tum ipſorum Iudicum. Aequum enim bonum tum maxime probatur, cum ſunt quædam admiſſa: interim tamen ratio veniam dare iubet. Sunt deinde & delicta quædam non à

malitia, ſed caſu & errore profecta: vbi diſtinguendum eſt inter ἀτύχημα, infortunium, & ἀδίκημα, iniuriã certo cõſilio factã. Tum & tribuendũ aliqd humanæ imbecillitati: ac cogitandum illud: NON LABI ESSE ANGELORVM: LABI ET NON SVRGERE DIABOLORVM: LABI ET SVRGERE HOMINVM. Præterea totum nõ pars quædam conſideranda: inſpiciendæ actiones totius vitæ: indeque ex æquo & bono venia danda, ſi lapſus ſemel fuerit is, qui ſemper aut plerunque bene antè ſe geſſit. Huc & illud accedit, quod publica quoque tranquillitas flagitat: vt priuatum damnum & incommodum negligatur. *Ariſtoteles Rhetor. 1. capite decimoquinto.* Sunt iudices alii maiores alij minores: pleraq; autem maioribus Iudicibus tribuuntur, quæ minoribus non cõceduntur. Verbi gratia; Reos nec penitus innoxios, nec ſatis conuictos abſoluere, ſed quo vſq; iudices ſe ſiſtere iubeantur. *Bodin de Reprb. lib. 6. cap. 5.*

3. Vtrum ſententia proferenda tabellis, an voce viua?

Tertio, neque inutiliter illud quæritur, Vtrum ſit melius proferre tabellis & ſcriptis, an vero viua voce. Et quidem pro ſcripis & tabellis videtur facere illud, quod in bene conſtitutis Rebuſpub. apud Romanos, Mileſios & nonnullos alios leges tabellariæ in vſu fuerunt. 2. Ita continentur melius in officio ac metu Iudices, quandoquidem viua vox perit, ſcripta manet. 3. Maior ibi deliberatio & conſultatio inſtituitur. 4. Minor quoque inuidia eſt, aut ſuſpicio largitionis alicuius.

Contra eſſe melior opinio eorum videtur, qui viua voce ſententias eſſe perferendas ſtatuunt: quia primum terror iniicitur Iudicibus, quãdo aperte & voce viua ſententias dicunt. 2. Iudices ſunt legũ interpretes & cuſtodes & executores. Quemadmodum ergo leges aperte loquuntur, nihil reticẽt: ita & Iudices aperte, non tacite, ſententias proferunt. 3. Iudex eſt perſona publica, nõ priuata: ideoq; vt eius honos ſartus

tus tectus maneat, aperte in foro aget. 4. Pleræque bene conſtitutæ Reſpublicæ hanc hodie ſeruant rationem, vt Iudices palam ſententiam proferant, non ad tabulas & ſcripta veniant. *Ariſtoteles Polit. libr. 2. cap. 6. & in hunc Caſus.*

4. An celeriter ſint iudicia expedienda? An adhibenda aliqua mora & dilatio?

Quarto, cõtrouerſum & illud eſt; An celeriter iudicia ſint expedienda: An vero mora aliqua adhibenda? Dilationes certe iudiciorum perniciosæ ſunt & faciunt, vt iudices ſæpe male audiant. Neque tamen eo erunt iudicia meliora exiſtimanda, quo breuiora extiterint: quod primum cum tempus, & mora adhibetur, res ipſa magis conſpicua redditur: dijudicatio fit facilior. *Plato 6. de Legibus. Seneca libro ſecundo, de Ira.* Nec male dicitur: Ad pœnitendum properat, cito qui iudicat. 2. Ab improbis ita prius fructus aliquis decerpitur, quam moriatur is, qui deliquit. 3. Facinoroſos hoc modo ſcelerum aliquando pœnitet. 4. Grauius etiam tales puniuntur, quod acerbiora ſupplicia, quo diutius impendent. 5. Melius ſic agitur de alterius capite, remouetur temeritas & animi perturbatio. 6. Idem monet exemplum ipſius DEI, qui ſero punit, ſed tarditatem pœnæ grauitate compenſat. *Plutarchus in lib. de ſera numinis vindicta. Bodinus de Repub. libro quarto, capite ſexto.*

QVÆSTIO LXXXV.

QVO IN LOCO IVDICIA exercenda?

AD Locum quod attinet, in quo Iudicia inſtituẽda, & exercenda ſint: ſoliti ſunt veteres iuxta tẽpla tribunalia ſua collocare: vt hac remouerẽtur Iudices, ſe à DEO conſtitutos, eiuſdemque ſubiectos iudicio eſſe. *Plato 6. de Legibus.* Sed & ſub dio, æthere cœloque aperto actæ cauſæ apud pleroſque fuerunt: quemadmodũ L. Piſonis, A. Claudij, & aliorũ exẽpla iſtud

iſtud commonſtrant. Cuius rei hæc videtur cauſa fuiſſe, quod in iudicijs ita agebāt grauiſſimi & diſertiſſimi oratores, vt auditorum frequentiam non caperet baſilica; aut ne priuatarum litium actio, quæ intus ab obſtrepētibus rabulis latrabatur, cauſas magis ſerias impediret. *Felicius in Hiſtoria fori Romani, libro primo, capite ſecundo.* Et vt hoc obſeruandum, ita vtile cumprimis, vt pro negociorum conſtitutione diſtincta habeantur tribunalia. Quod obſeruatum fuiſſe Athenis, contra Ariſtocratem Demoſthenes oſtēdit.

An vtile ſit, ſummū aliquod & cōmune tribunal eſſe, ad quod ſit prouocandum?

Vbi interim quæritur: An eſſe ſummum aliquod & commune tribunal oporteat, ad quod appellatio fiat ab indoctis, corruptis, male affectis iudicibus, ad graues iuſtos: prudentes? Et concludendum affirmādo videtur. Quod 1. hac ratione ſummæ lites finiuntur. 2. Pacate & tranquille ciues inter ſe degunt. 3. Idem hic obſeruatur, quod alijs in rebus fieri ſolet. vt ſcilicet vnus ſit aliquis, qui Principem & ſummū locum obtineat. *Ariſtoteles ſecundo Politicorum, ſexto.*

Forum ſacrum ſit.

Sed & FORVM (tertio loco) ſacrum eſſe oportet, & ab omnibus rebus venalibus purum: ita vt nemo ſordidus ac illiberalis artifex, aut agricola, aut alius aliquis eo irruat, niſi vocatus à Magiſtratu fuerit. *Ariſtoteles Polit. 7. cap. 7.*

Forum ſit tutum.

Quarto, locum illum, vbi iudicia exercenda, tutū eſſe oportet tam iudicibus, quā litigantibus: eo quod fieri non poteſt, vt, qui publica tractant negocia, omnibus placeant. Ideoque Deiotes, cum eſſet a Medis vocatus, vt iudicaret, arcem ſibi tutam conſtrui, adjici cuſtodes voluit: vt eo tutius & ſine metu iudicare poſſet. *Herodotus lib. 1.*

Qvæstio LXXXVI.

VTRVM LEGES NECESSARIÆ in Repub. ac probandæ?

QVæſtiones de Legibus ordine, opinor, haud incommodo ſequuntur: & eſt materiæ huius vſus magnus grauiſſimis in conſultationibus. Vbi de legibus agitur: Quænam pro his vere agnoſcendæ? Quales ferendæ? Quando & quomodo abrogandæ? Quam neceſſaria obſeruatio & executio? *Videre eſt apud Ciceronem in Agrariis, pro Lege Manilia, pro Domo, Philipp.* 1. 2. 4. 10. Etiam in iudicijs hoc idem argumentū maxime requiritur: eo quod iudiciorum fundamentum Lex eſt, *vt Ariſtoteli in Rhetoricis placet*: hoc requiritur ab Oratore, vt magiſtratus ad Seueritatem & executionem legum excitet. *Vſus quæſtionis.*

Primò vero contra leges ſcriptas earundemq; neceſſitatem hiſce pugnari rationibus poſſe videtur. *Cōtra leges rationes.* Quod primum leges tyranni ſunt hominum, quæ multa præter naturam habent: his Magiſtratus ſæpe abutuntur; vel imperitia, cum legis mentem non intelligunt; vel malitia, cum maleficijs legem ſuis prætendunt. *Plato de regno.* Secundo, quia callide à legumlatoribus inventæ propter priuatum commodum: vt cum ſint imbecilliores, iniecto terrore ijs, qui maiore quodam robore ſunt prædìti, res ſuas legibus obtinere ſeſe tueri poſſint. *Plato in Gorgia.* Tertiò, vniuerſa vita mortalium, non legibus ſolum, ſed etiam natura regitur. Eſt in vnoquoque homine ratio, quam ſecuti viri boni recte iudicare queunt. *Demoſth. contra Ariſtogitonem.* Quartò, melius eſt & vtilius iudicio & arbitratu hominum, quam lege ſcripta regi: quod hæc ſolum vniverſe loquitur, ſæpe deficit in rebus ſingularibus, contingentibus & futuris. *Ariſtot. Polit. cap. 6. lib. 2.* Iudices oportet ſequi optimam ſententiam, non ſemper ſcriptis legibus

vti: æ-

vti: æquitas ſemper manet, lex ſcripta ſæpe mutatur. Magiſtratus & iudex eſt tanquam argenti & auri æſtimator: vt, quod eſt iuſtum & verum, ab adulterino ſeparet. *Ariſtot. 1. Rhet. capite decimoquinto.* Quinto, rex homo eſt, à quo impetrare, vbi ius, vbi iniuria opus ſit: locus eſt gratiæ, iraſci & ignoſcere poteſt: noſſe, inter amicum & inimicum diſcrimen habere. *Liu. libro 2. Bodinus de Repub. libro ſexto, capite 6.* Sexto, leges nonnullæ iniquæ, quæ dedecori vrbi, detrimento ijs ſunt, qui his vtuntur. *Demoſth. contra Timocratem.* Septimo, à principio nulla apud Romanos ex ſcripto populi iudicio lex lata: ſed quod reges ſtatuerunt, id arbitrio principum pro lege ſeruatum fuit. *Liuius Decad. 1. lib. 1. Plutarch. in vita Romuli & Numæ. Iuſtinus libro primo.* Pompon. *in principio Digeſtorum de Iuris origine. Alexander ab Alexan. libro ſexto, capite vigeſimo tertio.* Octauo conſuetudinis maior ac melior vſus, tempus multo potentius ipſis legibus. *Seneca libro quarto de Beneficentia.* Imo Iuris cenſor & explicator grauis, conſuetudo. *Liuius Decad. 4. libr. 4.* Nono, leges aranearum telis ſunt ſimiles, vt è Solone, Saleico, Anacharſi, dictum: quod vt illæ muſcas & infirmiora animalia alia retinēt; veſpas, apes, valentiora cætera tranſmittunt: ita legibus pauperes & humiles aſtringuntur, potentes & diuites non alligantur, ſed elabuntur. *Plutarch. in Solone. Laërtius in vitis Philoſophorum, libro 1. Valerius libro 7. de ſapienter dictis & factis.* Poſtremo, melius non porticus legum tabulis implere, ſed in hominum mētibus æquitatē defigere: quod non decretis, ſed bonis moribus ciuitas gubernatur: apud male educatos nihil valet lex: apud probe inſtitutos ſufficiunt, quæ bonis moribus recepta ſunt. *Iſocrates in Areopagitico.* Laudātur propterea Germani, apud quos plus boni mores quam leges valuerunt. *Cornel. Tacitus de moribus Germanorum.* Perſæ itidē qui bona educatione hoc anteuerterūt, ne quis initio malus eſſet. *Xenophon. 1. Pædiæ.*

Lycur.

Lycurgus quoque interrogatus: cur legibus ſcriptis non eſſet vſus, reſpondit: quod bene inſtituti temporis vtilitatem norint. *Plutarchus in Laconicis Apophthegmatibus.*

Pro legibus contra iſtæ adduci rationes poſſunt. Quod nomen legum pulchrum: à ſuum cuique tribuendo apud Græcos, apud Romanos à legendo dicantur. *Cicero 1. de Legibus.* Deinde lex nihil aliud, quam mutus Magiſtratus: vt magiſtratus, lex loquēs. *Plato 4. de Legibus.* Vinculum Reipub. ad frænandas hominum cupiditates. *Idem de legibus. Demoſthenes contra Midiam & Timocratem.* Anima & ſpiritus ciuitatis: vnde Reipub. vis conſurgit: & qua ſublata, vt corpus ſine mente, Reſpub. procumbit. *Cicero pro Cluentio. Stobæus Serm. 41. de Repub.* Fundamentum firmum, quo Reſpub. ſulcitur ac continetur. *V. d. lib. 2. de Repub.* Sponſor in officio mutuo permanendi. *Ariſtot. Polit. 3. cap. 6.* Vitæ humanæ ſolatium, infirmorum auxilium, potentum frenum. *Caſſiodorus lib. tertio Variorum Athenæus.* Quaſi murus Magiſtratibus aduerſus vulgi importunitatem: vitæ noſtræ cuſtos & medicus; dum, mala ne oriantur, impedit: corrigit & euellit, quæ irrepſerunt. *Leo Imperator in prœmio Nouellarum Conſtitutionum.* Oculus Reipub. Ideoque vt res maxime neceſſaria animali oculus non titubans: ita & Reipub. legum æquus & rectus ſtatus. *Leo Imp. Conſtit. 19.* Regina omnium diuinarum & humanarum rerum: regula iuſtorum & iniuſtorum *lib. 1. Digeſtorum. tit. 3.* Lucerna, lux, & via vitæ. *Prouerb. 6.* Tum & Reipub. communè decretum eſt. *Plat. 11. de Legibus.* Mens ſapientis ad iubendum aut vetandum. *Cicero 2. de Legibus.* Recte & à numine Deorum tracta ratio: imperans honeſta: prohibens contrariia. *Philipp. 11. idem.* Monſtrans, quo pacto vnicuique agendum ſit. *Ariſtot. in principio Rhet. ad Alexandrum.* Inuentum & munus DEI: decretum vero hominum prudentum: correctio eorum, quæ

Rationes pro legibus.

quæ ſponte vel ignorantia delinquuntur: ciuitatis communis ſponſio, ad cuius præſcriptum omnes, qui in ea ſunt Repub. vitam inſtituere debent. *Demosth. contra Ariſtogitonem. Digeſt.* 1. *tit.* 3. Ars denique humanæ vitæ recte inſtituendæ ac conformandæ. *Thomas Aquinas in prima ſummæ ſecunda quæſtione* 104.

Et ſane vel inde legis præſtantia ac dignitas appareret, quod ordinatio eſt & donum DEI, e diuino mentis ſacrario in ſapientum animos profecta. *Demoſth. contra Ariſtogitonem. Martianus libro ſecundo Digeſt. de Legibus.* Quod etiam veteres Legumlatores ſunt faſſi. Minias Rex Aegypti, qui omnium primus illis leges tulit, harum authorem Mercurium conſtituit: Minos in Creta Iouem, Lycurgus Apollinē, Zamolxis Veſtam, Numa Nympham Aegeriam. *Liuius libro primo Decad.* 1. *Plutarch. in Numa. Cic. de Legibus. Valerius lib.* 1. *cap.* 3. Athenienſes Cererem legiferam. *Plato in Minoe, &* 1. *de Legib. Diodorus Siculus libr.* 1. *&* 3. *Dionyſius Halicarnaſſæus libr.* 2. *Ælianus variarum hiſtoriarum libro* 14. *Patricius de Repub. libro primo, tit* 5. Etiam finis legum egregius eſt, virtus ſcilicet. *Plato de Legibus* 1. *&* 3. ne quis improbe & inique viuat; & vt, punitis illis, qui ius violarunt, meliores alij euadāt. *Demoſth. aduerſus Ariſtogitonem.* Quēadmodū enim Magiſtri in Scholis pueris ijs, qui ſcribendi nondum facultate valent, lineas calamo ſubijciunt, & exemplar exhibent, vt ex illarum linearum ductu ſuas pueri literas conforment: ita Reſpub. ſubiecta legum formula, vnumquemque viuere ciuium cogit. *Plato in Protagora.* Incolumes præterea legibus ciues ſeruantur. *Cic. in Vatinium.* Factæ ſunt leges; vt maneat hominum vita beata & quieta. *Idem* 2. *de Legib.* Hæc dum conſeruantur, pax & concordia viget. *Plato* 1. *Legib.* Dei cultu vitæque puritate optimus ac pulcherrimus vitæ exitus comparatur. *Plato in Appendice Legum.* Bona & facultates cuiuſque defenduntur. Vt enim fundus ad

nos

nõs perueniat, teſtamento fieri alicui⁹ poteſt: vt retineamus, quod noſtrum eſt factum, ſine Iure ciuili nõ poteſt. *Cicero pro Cæcinna.* Leges deniq; omnis felicitatis publicæ cauſæ ſunt. *Demoſth. contra Timocratem.* Nec ſine legibus ſi viuũt homines, à feris beſtiis quicquam differunt. *Plato 9. de Legibus. Plutarch. contra Colotem. Demoſth. contra Ariſtogitonem.* Aut domus vlla, vlla ciuitas, vlla gens, aut etiam hominũ vniuerſum genus ſtare, aut ipſe mundus conſiſtere poteſt. *Cicero 3. de Leg.* Multo minus libertas manet, ſed oritur ſeruitus, ingruit bellum ac ſeditio. *Dionyſius Halicarnaſſæus lib.7.* Et propterea legum ſerui ſumus, vt liberi eſſe poſſimus, *Cicero pro Cluentio.*

Itaque DEI OPT MAX. voluntate & iuſſu, legis diuinæ mandata ſcripta Iudæi ferebãt in manibus & fronte: habebant in limine domus, vt harum nunquam obliuiſcerentur. *Deut.6.* duodecim Tabularum leges pueris ad ediſcendum proponebantur. *Cicero 2. de Legibus.* Cantilenæ olim leges appellabantur: quod priuſquam literas homines ſcirent, leges noſſent & cantarent, ne obliuioni illæ traderentur. *Ariſtotel. Problemat. Sect. 19. quæſt. 28.* Et Thuiſco, Germanorũ rex primus, leges carminibus eſt complexus, quę publicè & priuatim cantarentur: ne obliuio illas obliteraret, aut excuſaret ignorantia. *Auentinus lib.1. Annalium.* Neq; vlla vſquam vel mediocris Reſpub. ſine certis legibus fuit. Romani armis & legibus ſe exercentes, orbem terrarum ſuum fecerunt & quidem armis conſtrinxerunt, legibus autem cõſeruarunt. *Lornandas de Reg. ſucceſſ.* Præter vero cæteras celebrantur Lacedæmoniorum leges à Lycurgo latæ: Athenienſium à Solone. Commendantur & illæ, quas Locrenſib. Saleucus, Thuriis Charondas, Getis Zamolxis dedit. Laudat Cretenſium leges Plato, Carthaginenſium Iſocrates: Polybius Romanus omnibus anteponit. *Plato 1. de Legibus. Ariſt. 2. Polit. Manutius de legibus Romanis.*

Legum authores. Leges autem primus Moſes apud Hæbreos tulit vir ſapientia clarus hoc nomine non ſolum à ſacris literis, ſed etiam alijs eſt commendatus: *vt Strabone 16. Geographiæ, & Ioſepho lib. 2. contra Appionem, & Euſebio lib. 10. de præparatione Euangelica.*

Refutatio eorum quæ contra leges allata. Leges ergo ſcriptæ cordi nobis erunt: nec obſtabunt illa, quæ contra has ante allata ſunt. Etſi enim ex legis formula peccetur nonnunquã tamen id prȩter eius mentẽ; & vel malitia vel imperitia quadã illud fit hominum. Et requiritur, vt ad vſum illa bona ratione & moderatiõe, h. eſt, μετὰ νοῦ καὶ ἐπιεικείας à Magiſtratu adhibeatur. *Plato in Politico.* Et, ESTRERVM OMNIVM PRAECLARARVM ABVSVS, SOLA VIRTVTE EXCEPTA *Ariſtot Rhet. Lib. 7. cap. 1. Quintil. Inſtit. 2. cap. 17.* Nec lex bona, vt tyrannus, cogit, ſed, vt prudens domina, cauet, ne quis male agat. *Plato in Protagora.* Deinde in Platonis Gorgia Calicles Sophiſta, cum hominum tantum inſtituto cõſtare iuſtũ probat, à Socrate prolixe refutatur. & oſtenditur, natura potius iuſtum conſtare: nec qui potentiores ſunt, idcirco meliores eſſe; ſed hanc ad rem, prudentiam, iuſtitiam, fortitudinẽ requiri. *Plato in Gorgia.* Tertio, etſi humanis in actionibus natura habeat locum, non excludatur ratio: tamen comparatione facta melius eſt legibꝰ, quam vel naturȩ vel rationi humanȩ imperium demandare. Natura enim cõfuſa & inȩqualis eſt, & a peculiari cuiuſq; ingenio dependet: Leges ordinatȩ communes cȩdem vniuerſis ſunt. Et natura mala ſæpe praua cõſilia molitur: Leges ȩqua, honeſta, & vtilia ſpectant. Et natura homines ȩſtuãt cupiditatibus leges eaſdem coercẽt, & naturã ad vitia per ſe pronam regunt, & ad virtutem flectunt. *Demoſth. contra Ariſtogitonem.* Nec tam perſpicax vllius hominis ingeniũ eſt, vt ſufficiẽter ea cognoſcat, quæ ad publicum vitȩ humanȩ bonũ conferunt: aut ſi cognoſcat, quȩ ſunt optima; agere ſemper aut poſſit aut

velit

velit. *Plato 9. de Legibus.* Nec etiã vtile eſt, aliena ambitione, vt habeatur. *Tacitus lib. 3 Annalium.* Quæ ipſa quoq́, (quinto) de hominum arbitrio & voluntate dici poſſunt. Eſt enim hæc admodum periculoſa norma actionum humanarum. *Ariſtot. Polit. 2. c. 8.* Eſt ſiquidem vaga, inſtabilis, imperita, facilis ad audiẽdum: infirma ad efficiendum: in honoribus tumida, in curis anxia, in cupiditatibus cæca, in ſuſpicionibus inquieta. *Demoſth. contra Ariſtogitonem* Eſtq; ſuum cuique pulchrum: ſic res habet, me delectant mea, te tua. *Cic. 5. Tuſc.* Nec quiſquam id eligit, quod ſimpliciter eſt bonum, ſed quod ſibi bonum. *Ariſt. 1. Rhet. 15.* Facilius quoq; eſt vnum aut paucos prudentes inuenire, qui leges ferre poſſunt, quam multos. Et leges longi temporis cõſideratione feruntur: iudicia breuiſſime conficiuntur: & legiſlatoris iudicium non de ſingulis nec de præſentibus ac determinatis iudicat. Vnde fit, vt, cum ament aut odio habeant, ipſorum quoq́, añexá ſit vtilitas, perſpici ſatis veritas nequeat iudiciũ voluptate & dolore obumbretur. *Ariſt. Rhet. 1. cap. 1.* In cæteris quoq; artibus non expedit, vt in medicina illudere medico: nec tantum error medici nocet, quantum conſuetudo obeſt, imperanti medico, non obtemperare. *Ariſt. 1. Rhet. 16.* Ideoque idem, Qui legem, inquit, imperare iubet & DEVM & leges, qui verum hominem belluæ adiungit. *Ariſtot. Polit 1. cap. 12. & lib. 4. cap. 16.* Plato quoque interitui eſſe vicinam Rempub. illam ſcribit, in qua non magiſtratibus leges, ſed legibus magiſtratus imperant, *in Critia.* Et hanc ipſam ob cauſam homini ſeu regi lex eſt anteponenda, quod inter amicum & inimicum diſcrimen nullum facit, nihil tribuit affectibus. *Ariſtoteles Politicorum 1. cap. 12. & 3. cap. 15. Rhet. lib. 1. cap. 1.* Quandoquidem vbi affectus ſunt, verum peruideri non poteſt. *Saluſtius in Catilinaria coniuratione,* Res nequit inſtitui conſilio & cogitatione. *Seneca in Epiſtolis, 61.* Idem hic, quod amatoribus, accidit;

qui propter amorem, oculorum ſenſum prementem, de forma iudicare recte non valent. *Quintilianus lib. 6. cap.* 3. Impia vero conſtitutio legis nomen non meretur: eſt lex non lex. *Plato in Minoë. Cic* 1. *de Leg.* Nec metu magis, quam pudore, ad legum obſeruantiam homines compellendi. *Plato de Legibus l b.* 4. *&* 6. Leges porro olim latas ſcripto non fuiſſe, negari vtique non poteſt. Statuit hoc Iureconſultus Pomponius quando manu regia Rempub. Romanā fuiſſe primo gubernatam affirmat. Nec Homerus νόμȣ vocabuli vnquam meminit *Bodinus* 3. *de Repub. c.* 3. Nihil vt natū, ita illico perfectū eſt. *Cic. de claris Orat.* Et fuerunt poſt ſcriptæ leges inciſæ in æs, vel retentæ ceruſſatis & linteis mappis: vt partim inſeruirent memoriæ, partim cognitioni commodarent eorū, qui poſt eſſent victuri. De conſuetudine quoque & moribus quod eſt allatum: ſi boni hi ſunt, in legem ſane transferri poſſunt, vt firmius obſeruentur. *Ariſtot. Polit.* 7. *cap.* 2. Si vero mali quid & iniuſti contineant, lege ſola emendandi ſunt *Idem eodem in loco.* Et tenenda illa regula: Si quid bonum & vtile fuerit, etſi non ſit conſuetudo, fiat. *Chryſoſt in Geneſin.* Alias inter cauſas hæc non minima eſt malorum noſtrorum, quod ad exempla viuimus: nec ratione componimus, ſed abducimur conſuetudine. *Senec. epiſt.* 124. Et præclare Imperator ait: Mala adinuenta, *&* mille conſuetudines, neque ex longo tempore, neque ex longa conſuetudine confirmantur. *In Nouellis Conſtit.* 134. Et, Noli dicere, *inquit Demoſthenes*, quod hoc ſæpe ſit factum: ſed oſtende, quod recte ſit factum, & ita fieri oportuerit. *Contra Andron onem.* Ac licet leges apo tentioribus & locupletioribus contemnantur: tamē conuentiones & pacta homines ſeruant, quæ franſgredi nemini contrahentium licet. Et leges ita ciuib⁹ accommodātur, vt eas ſeruare, quam negligere, vtilius omnibus videatur. *Plutarch. in vita Solonis.* Nec

leges

leges tantum ſcribendæ, ſed & tranſgreſſores pœnis ſubijciendi ſunt. *Imperator in Nouellis conſtit.* 161. Et hoc ipſum quoque ad poſtremam rationem reſponderi poſſe videtur. Leges enim ſine moribus nihil valent: multũ poteſt educatio bona: prudentis eſt legislatoris, cauere potius, ne quid fiat, quam vt factum puniatur: & propterea de puerorũ educatiõe ſunt multa tradita à Platone. 6. *de Repub. & 6. de Legib.* Exempla magiſtratuum requirunt bona. *Cic. de Legibus. Plutarchus in præceptis gerendæ Reipub.* Sed non interim leges contemnendæ: quæ vt alijs, ita quoque magiſtratibus oſtendunt, quomodo & diſciplinæ honeſtæ & legum debeant eſſe cuſtodes? Prudentia ſententia vera, rectaque ratione.

QVÆSTIO LXXXVII.

QVÆNAM DE QVIBVS LATÆ ſint leges?

VT recte iſta ſeſe habẽt, ita rẽs eſt ardua & difficilis leges ferre. Opus eſt diuina quadã vi ingenij, quæ humana cuncta præuideat. *Dionyſ. Halicarn. lib.* 3. Opus eſt non modo conſilio & prudentia, verum etiam diuino præſidio. *Vid. de Reipub. dignitate lib.* 2. Et q̃dem legibus circumſcribere velle omnia ineptum & ſtultum eſt, neq; vſquã id fit. *Plato de Legibus lib.* 20. *c.* 4. Et creſcerẽt in immensũ leges, ſi dicta quaſi aggerib⁹ obiectis coërcere omnia hic vellemus. *Iſocr. in Areopagit.* Signũ item hoc eſſet, nõ bene conſtitutã Rempub. eſſe. Quemadmodũ enim vbi pharmaca multa, multi medici, ibi & multi morbi ſunt: ita vbi plurimæ ſunt leges, ibi plurima vitia dominãtur. *Laërt. lib.* 4. *c.* 6. Imo ἀδύνατον eſt, fieriq; neq̃t, vt ſingula facta & crimina in legislationis ſcientiam cadãt, aut etiam prohibeantur. *Plato lib.* 9. *de Legib. & in Polit. Thucydes lib.* 3.

Quamobrem generatim ſunt leges latæ: ſed ita, vt *Platonis.*

de religione leges. circumſtantiarum ratione habita, recte applicentur. Et quidem apud Platonem *in libris de Legibus*, leges inſignes plurimæ, de religione, DEI metu & obſeruantia. Prima ſiquidem lex eſſe debere, vt de DEO colendo recte caueatur: fundamentum & propugnaculum Reipublicæ conſtituatur Religio. *Plato 6. de Legibus.* Qui in impietatis crimen vel loquendo vel ſcribendo incurrit: niſi ætatis imbecillitate, aut morbo, aut furore correptus fuerit, carcere coërceatur: inde liberatus denuo ſi peccet, morte afficiatur *lib. 10. de Legibus.* Nihil temere moueatur aut mutetur in religione *5. de Legib.* Aut etiam ſeparatim & ſciunctim habeat quiſque religionem: colat eam, quæ legibus conſtituta eſt. 10. *de Legibus.* Tractentur Sacra pie & caſte: opes remoueantur. 12. *de Legibus.* Sacerdotum denique cura ſit conſtituendorum: ita vt DEVS quoque hanc ad rem conſulatur, 6. *de Legibus.*

De Magiſtratibus. Secundo, de Magiſtratibus. In maioribus officijs & muneribus, 50, annorum ſit eligendus in Magiſtratū: in minoribus triginta habeat: familiam gentis, patris nomine & ſuo quoq; deſcriptam in tabula deponat. 6. *de Legibus.* Deligantur & accurate eligantur Magiſtratus, dicāt plus intentis. *Ibid.* Spectetur ipſum munus, non autem perſona in committēdo Magiſtratu: mulctetur, qui Reipublicæ onus ferre recuſat. *Ibid.* Sit Magiſtratus diſciplinis & ſciētijs bene inſtructus. *5. & 7. de Repub.* Si bene geſſerit officiū, viuus & mortuus præmio afficiatur. Qui fuerit præuaricatus in eo, priuata authoritate publicum geſſerit negociū, fecerit pacē aut bellum iniuſſu populi, male obierit legationes; in publico officio pecuniam acceperit: dignitatū titulis priuatus, conſeſſu, ſepultura, cæteris ſpolietur 12. *de Legibus* Nemo liber & immunis ſit à reddendis rationibus, niſi authoritate quadam ad regiam poteſtatem acceſſerit 9, *de Legibus.*

De Matrimonio. Tertio de Matrimonio. In Matrimonio, quod ſocieta-

cietatis humanæ fundamentum eſt, ætatis ratio habeatur, non ſpectentur diuitiæ: ſed honeſtum, æquabile, moderatum coniugium quæratur. 6. *de Legibus.* Alienus à communitate & quaſi peregrinus in cœlibatu qui perdurauerit ad annum 35. vſque, quotannis mulcta plectatur: honoribus nullis decoratur. 6. *de Leg.* Extra legitimas nuptias, conſuetudo cum mulieribus ſupplicio puniatur: ſint eadem in naui, qui adulteria, ſcortationes, inceſtus, huius generis alia committunt. *lib.* 8. *de Legib.* Nemo filiorum gratia pecuniis cumulandis, ſed pudori parando incumbat. 5. *de Legib.*

Quarto, de Liberorum officio. Parentes negligere turpiſſimum vitium. Simulachrum enim optimum, & precioſiſſimus theſaurus in ædib. eſt pater ſenio maxime confectus. 11. *de Legib.* Eſt quoq; primum, antiquiſſimum & auguſtiſſimũ debitorum genus, quo parentibus liberi ſunt obligati. Punit quoq; DEVS tales, qui acerbe in parentes inuehuntur; nec eorundem preces exaudit 4. & 11. *de Legibus.* *De officio liberorum.*

Quinto, de educatione & inſtitutione. Artium & diſciplinarũ doctores, magiſtri, præceptores ſint curę & cordi magiſtratui: quia fruſtra Reſpublica inſtituitur, niſi eiuſdem ſeminariũ probe excultũ fuerit. 9. *de Leg.* & 8. *de Repub.* Non etiã in arbitrio parentum relinquatur inſtituere & docere recte liberos: ſed teneantur hoc facere. 7. *de Legibus.* Præficiantur inſtitutioni maxime idonei, doctrina, prudentia, dicendi libertate præditi, & qui reddant faciles labores. 7. *de Leg.* Exercitia etiam corporis bellica, venationes maxime, inſtituantur. *Ibidem.* Scriptum aliquod in lucem non emittatur, ſine magiſtratus & legislatorum iuſſu & inſpectione. *Ibidem.* *De educatione & inſtitutione liberorum.*

Sexto, de humanitate erga peregrinos & ſupplices. Peregrini & hoſpites humaniter tractẽtur: quia Deũ maxime patronum hi habent, cum amicis & cognatis ſint aliàs orbati, 5. *de Leg.* Etiam cum his cõmercia, *De humanitate erga peregrinos & ſupplices*

ſed vtiliter ac prudenter inſtituantur. 12. *de Leg.* Caueatur interim, ne ciuitas peregrina fiat. 8. *de Leg.*

De ludis & recreationibus.

Septimo, de ludis & recreationibus. Cantilenarũ, ſaltationum, ludorum ratio non libera, ſed certis legibus conſtituta ſit. Has qui violauerit, aut etiã nouum introduxerit, puniatur: quod mutatio omnis in Repub. pernicioſa, & ex hac contemptus oritur bonarum rerum, & corruptela animorum. Etiam modus hic teneatur, omnis abſit temeritas. 7. *de Legib. & & 3. de Repub.* Caueatur & illud, ne ex illa conuerſatione cum alijs oriatur quædam cupiditas aut petulantia. 6. *de Legib.*

Octauo, de cõtractibus. In cõmercijs & re facienda teneatur certus modus: nõ concedatur, vt quiſquã operam det illiberali quæſtui, aut ſordidam atq; improbam artem factitet, cumulet immenſas opes: contra qui fecerit, eius opes in fiſcum redigantur. 5. *de Legib.* Mutuũ ad fœnus nihil detur. Secus qui fecerit, ei nec fœnus nec ſors reddatur. *ibid.* Plura ſimul nemo opificia exerceat. Quã quiſq; didicit aut nouit artem, eam diligenter exerceat. 8. *de Leg.* In emendo & vendendo nemo fraudem vllam nectat, ne infame lucrũ generoſos mores polluat. 5. *de Leg.* Quæ ſunt lingua nuncupata, præſtẽtur: agatur bene inter bonos: fraus ac dolus omnis abſit. 11. *de Legibus.* In opificijs ſi quis opiſex ſtato tempore condictũ opus non abſoluerit vel ignauia, vel mala fide: à DEO primũ punietur, ſed & coërcebitur ita improbitas eius, vt eorum operum precium perſoluat; & rurſus velut ab initio eodem tẽporis ſpacio opus gratis efficiat. 11. *de Legibus.* Eſt & illud neceſſarium, vt caueatur, ne pluris, quam æquũ eſt, opus ſuum ipſe liceatur: ſed fiat licitatio æqua & iuſta. Neq, enim debet in libera ciuitate opifex imperitis dolos ſtruere. 11. *de Legibus.*

Nono, de memoria & præmijs benemeritorum, Ciues illi condecorandi laudibus, qui ex hominibus abierunt, ſi res præclare geſſerint, libenter paruerint

legibus,

legibus.*7.de Leg.* Quia ita ab obliuione mortui vindicantur: ſuperſtites ad virtutis ſtudium excitãtur: habent parentes & cognati, quo ſeſe ſolentur. *in Menedem.* Manium iura ſint ſacra, ſed ita vt luctus & ſumptus minuatur ratione dignitatis & cenſus. Nefas enim eſt, exiſtimare hominem prorſus interire, dum moritur, & ab animo corpus ſeparatur. *lib.12. de Leg.*

Poſtremo, de pœnis flagitiorum & criminum. Nemo cuiquam conuitijs & maledictis moleſtus ſit. Qui cum aliquo de re quapiam diſceptat: diſcat ipſe & doceat eum, quo cũ illi controuerſia eſt. A maledictis prorſus abſtineatur: quia nihil turpius eſt, quam muliebres voces in alios iactare. *11.de Leg.* Qui ad alterius incommodum abutitur veneficijs ad perniciem non quidem hominum, ſed pecudum, aut etiam exanimum calamitatem: ſiue illud lethale fuerit, ſiue non fuerit damnum, capitis pœnam ſubeat. *11.de Leg.* Et de furtis lex illa: Qui rem alienam in publico relictã, ſecum detulerit, ſi ſervus fuerit, verberibus; ſin liber, illiberalis, caſtigandus: ita vt deduplum eius, quod mouerit, domino reſtituat. *11. de Leg.* Et de vulneribus ac cæde: Qui ira prouocatus vulnerauit, dupli damnum reſarciet vulnerato: ſi inſanabile vulnus, aut maculam & notam vulnerato adferat: eidẽque quadruplum, Reipub. duplum aut quadruplũ rependet. Qui cædem dedit, homicidæ pœnam, ſed & exilio & mulcta temperatam ſuſtinebit. *9. de Leg.* Et de temere deniq; litigãtibus: Litigantes temere quadruplatores, cuius generis rei Rerumpub. peſtes, capitali ſupplicio afficiendi. *11. de Leg.* Atque hæ leges Platonis ſunt.

Erunt & Ciceronis notandæ *in Libris de Legibus*, & ſecundũ materias diſtinguendę. Et quidẽ de Religione & cultu diuino lex eſt I. Sit hoc perſuaſum à principio ciuibus, Dominos eſſe omnium rerũ ac moderatores Deos, eaq; quæ geruntur. Deûm geri iudicio ac numine: optime eoſdẽ mereri de genere humano, *Leges Ciceronis ex libris de Legibus.*

& qualis quiſque ſit, intueri: piorum & impiorum rationem habere. II Ad Diuos adeunto caſte, pietatem adhibendo, opes removẽdo: ſecus qui faxit, DEVS ipſe vindex erit: quandoquidem non minus gratum erit Deo, ſine donis non venire: quam non omnibus parere, ad ſe placandum & colendum, viam. 2. *de Leg.* III. Separatim nemo habeſſit DEOS, neue nouos, neue aduenas, niſi publice aſcitos, priuatim colunto: quia hoc confuſionem habet religionum. IV. Templa in vrbibus ſunto: quia adfert hæc opinio religionem vtilem ciuitatibus. ibidem. V. Nocturna muliercularum ſacrificia ne ſunto. quia faciendum, vt muliercularum famam multorum oculis clara lux cuſtodiat VI. Ferijs iurgia amouento, easque in famulis operibus patratis habento: quia feriarum feſtorumque dierum ratio in liberis requietem habet iurgiorum, in ſeruis operum & laborum. VII. Præter Ideæ matris famulos, eosq; iuſtis diebus, ne quis ſtipem cogito: implet enim ſuperſtitione animos, & exhaurit domos. IIX. Impius non audeto placare donis iram Deorum: audiatur Plato, qui vetat dubitare, qua ſit mente futurus Deus, cum nemo vir bonus ab improbo ſe donari velit.

Secũdo de Magiſtratu in genere. I. lex: Magiſtratus hęc vis eſt vt pręſit ac præſcribat recta & vtilia, & cõiuncta cum legibus. Vt enim Magiſtratib. leges: ita populo Magiſtratus præſint 3. *de Leg.* II. Iuſta imperia ſunto: ſalus populi, Magiſtratibus ſuprema lex eſto. III. Is ordo vitio careto, cæteris ſpecimen eſto: quod difficile factu eſt, niſi educatione quadã & diſciplina, ſed interim neceſſarium. Vt enim cupiditatibus principum & vitijs infici ſolet tota ciuitas: ſic emẽdari & corrigi cõtinentia. IV. Eundem magiſtratum, ni decẽ anni interfuerint, ne quis capito. V. Donum ne capiunto, neue danto, neue petẽda, neue gerenda, neue geſta poteſtate. Qui quam earum rerum migraſſit, noxiæ pœna par eſto: ita quidem, vt in ſuo

vitio

vitio quiſque peccauit. Vis capite, auaritia multa, honoris cupiditas, ignominia ſanciatur. 3. *de Leg.* VI. Senatoris iuſſa tria ſunto: vt adſit (nam grauitatem res habet) cum frequens ordo eſt: qui non aderit; aut cauſa, aut culpa abeſto. deinde vt loco dicat, id eſt, rogatus: tum vt modo: ne ſit infinitus. Nam breuitas non modo Senatoris, ſed & oratoris magna laus eſt in ſententia. VII. Senator cauſas populi teneat. Eſt enim neceſſarium noſſe Rēpub. quid habeat militum? quid valeat ærario: quos ſocios & amicos? qua quiſque ſit lege & conditione? Etiam conſuetudinem teneat decernendi: maiorum exempla cognoſcat. IIX. Cum populo quando agendum, vis abeſto. Nihil enim eſt exitioſius ciuitatibus, nihil tam contrarium iuri ac legibus, nihil minus ciuile ac humanum, quam compoſita & conſtituta Repub. quicquã per vim agi. IX. De imperijs, legationib., &c. Imperia, poteſtates, legationes, cum Senatus creuerit, populusue iuſſerit, ex vrbe exeunto: duella iuſta iuſte gerũto: ſocijs parcunto: ſe & ſeruos continento: populi ſui gloriam augento: domũ cum laude redeunto. Nihil enim præter laudem bonis & innocentibus, neq; ex hoſtibus, neq; à ſocijs reportandũ: nihil etiam turpius, quã quenquam legari, niſi Reipub. cauſa. X. Cēſores populi pręter alia vectigalia tuento: mores populi regũto: probrũ in Senatu ne relinquũto. XI. Militiæ ab eo, qui imperabit, prouocatio ne eſto: quodq; is qui bellum gerit, imperaſſit, ius ratumq; eſto. XII. Contra vim auxilij ergo tribuni ſunto: ratum & ſanctum eſto, quodcunq; ij prohibuiſſent, quodq; plebē rogaſſint. Conceſſa enim plebi iſta poteſtate à patribus, arma ceciderunt, reſtricta ſeditio eſt: inuentum eſt temperamentum, quo tenuiores cum principibus æquari ſe putarent: in quo vno fuit ciuitatis ſalus. *lib. 3. de Leg.*

Tertio de ſubditis. Nõ enim ſolũ magiſtratib. imperandi, ſed etiã ciuibus obtemperandi præſcribendus mo-

dus modus. Nam & qui bene imperat, paruerit aliquando, neceſſe eſt: & qui modeſte paret, videtur dignus eſſe, qui aliquando imperet. Sit ergo lex I. Obtemperabunt iuſtis imperijs ciues modeſte ac ſine recuſatione: & ſperabunt, ſe aliquo tempore imperaturos. II. Non ſolum obtemperabunt Magiſtratibus. ſed etiam eos colent: contra qui faciunt, ſimiles Titanibus ſunt. Quod vt hi cœleſtibus, ſic illi magiſtratibus aduerſantur. III. Quæ cum populo, quæ cum patribus agentur, modica ſunto. IV. Interceſſor rei malę ſalutaris ciuis eſto: quia ita ſtudioſe Reipub. ſuccurritur. *3. de Leg.*

Quarto, de ſuffragijs. Suffragia optimatibus nota, populo libera ſunto. An vero voce & palam, an vero clam & per tabellam ſint illa gerenda, in controuerſia eſt. Pro tabella iſta: quod ſpecies ita datur libertatis, bonorũ retinetur authoritas: cõtentionis cauſa tollitur. Contra pugnant iſta, & faciunt pro voce: quod aliter ſi fiat, latebra detur populo; ignoretur, quid quiſq; ſentiat: tabella ſæpenumero vitioſũ ſuffragium occultet. *Lib. 3. de Legibus.*

Quinto, de honoribus bene meritorum defunctorum. Honoratorum virorum laudes in concione memoranto: easq; etiam ad cantus & tibicinem proſequuntor. *2. de Legibus.*

Sexto, de pœnis flagitiorũ. Violatæ Religionis pœna recuſationem iuſtam non habeat: etſi ſceleratos diuinitus puniri exempla tragœdiarum oſtendãt. Sacrum ſacrove commendatum qui depſit aut rapſit, patricida eſt. Periurij pœna diuina exitium, humana dedecus eſto. Inceſtum Pontifices ſupremo ſupplicio ſanciunto. *2. de Legibus.*

Septimo, de ſepultura; vbi lex 1. de religione ſepulchrorum. Forum & veſtibulum ſepulchri & buſti vſucapi Lex vetat. Ius ſepulchrorũ tuetur & illa Solonis, quæ non vult, vt ſepulchra quis deligat: pœnam quoque conſtituit ei, qui monumentum aut columnam

violârit,

violârit, deiecerit, fregerit. 2. De ſepulturæ genere. Antiquiſſimum & optimum ſepulturæ genus illud videtur, quo terrę corpora mandantur. Redditur enim terræ corpus, & ita locatum ac ſitum quaſi operimẽto matris obducitur. 3. De loco: Hominem mortuũ, inquit lex 12. tabul. in vrbe ne ſepelito: ne redurito, niſi clari viri fuerint, & iſtud fuerit tributum virtutis cauſa, ſolutis legibus. Nec etiam in agro culto fiat ſepultura, aut eo qui coli poſſit: quia iniquũ videtur, vt quis ſiue viuus ſiue mortuus, eã nobis terrã minuat, quæ fruges ferre, &, vt mater, cibos ſuppeditare poſſit. 4. De ſumptibus minuẽdis. Hoc plus, inquit lex 36. ne facito, pratum aſcia ne polito: homini mortuo oſſa ne legito, quo poſt funus faciat: excepta bellica & peregrina morte: vectura & circũportatio tollatur: vt & ſumptuoſa reſperſio, operoſius ſepulchrum non fiat, quam quod decẽ homines triduo effecerint. 2. *de Leg.* 5. De lamentationibus. Mulieres genas ne radunto, neve leſſum feceris ergo habento.

Sũt præterea in Iure Ciuili & Canonico notandæ, & ſecundum materias ſeparandæ atq; diſtinguendæ leges, Et quidem ſunt iſtæ:

I.

DE REBVS SACRIS, ECCLESIAſticis, priuilegijs & iure perſonarum Eccleſiaſticarum.

Conſtitutiones Principum & Imperatorum Eccleſiaſticis cõſtitutionibus, non præminere, ſed obſequi, *c.1. diſtinct.* 10. De iure perſonarum Eccleſiaſticarum & Eccleſiarum inter ſe prærogatiua, *diſtinctione* 21. *&* 22. De ordinatione perſonarũ Eccleſiaſticarum, *diſtinct.* 23. De examine perſonarũ Eccleſiaſticarũ, *diſtinct.* 24. De officio perſonarũ Eccleſiaſticarum, ac nominatim de vita Epiſcopi inculpata, *diſtinct.* 25. de Epi-

De Epiſcopi vxore & matrimonio, *diſtinct.* 25. 27. 28. 29. 30. 31. De Eccleſiaſticarum perſonarum matrimonio & concubinatu, *diſtinct.* 32. *&* 33. De conſanguineis Epiſcoporum, de ſobrietate atque alea eorum, *diſtinct.* 34. 35. De Epiſcoporum peritia & ignorantia; & quarum literarũ eos oportet eſſe peritos, *diſtinct.* 36. 37. 38. De Epiſcoporum ornatu & hoſpitalitate, *diſtinct* 40. An Epiſcopus ſecularium negociorum debeat habere peritiam, *diſtinct.* 39. De Epiſcoporum pudicitia & prædicandi verbi onere, *diſtinct.* 43. De Epiſcoporum continentia in victu, *diſtinct.* 44. De Epiſcoporum continentia ab ira, aſperitate, ſæuitia, *diſtinct.* 45. De Epiſcoporum continentia à litibus, iurgijs, ſeditionib. *diſtinct.* 46. De Epiſcoporum continentia ab vſuris, *diſtinct.* 47. De Epiſcoporum & ſacerdotum lapſu & de eorum pœnitentia & impœnitentia, *diſtinct.* 50. Ne ſacerdotes corpore vitiati ad ſacra officia admittantur, *diſtinct.* 55. Ne filii presbyterorum ad ſacra officia admittantur, *diſtinct.* 56. Ne laici in Epiſcopos eligantur, *diſtinct.* 61. A quibus Epiſcopi ſint eligendi, *diſtinct.* 62. Epiſcopos a laicis nõ eſſe eligendos, *diſtinct.* 63 Quomodo Papa eligi debeat, *diſtinct.* 79. De criminibus Epiſcopalibus & clericalib. & de eorum pœnis, *diſtinct.* 61. De vigilantia Epiſcoporum, *diſtinct.* 84. De hoſpitalitate Epiſcoporum, *diſtinct.* 85. De doctrina Epiſcoporum, *diſtinct.* 86. De ſecularibus negociis Epiſcopo interdictis, *diſtinct.* 88. De ſecularis poteſtatis iure in reb. Eccleſiaſticis, *diſtinct.* 96. Quod nec Imperatori, nec vlli laico liceat decernere de rebus Eccleſiaſticis, *diſtinct.* 97. An emere ſpiritualia peccatum ſit, *cauſa* 1. *quæſt.* 1. An pro ingreſſu Monaſterii pecunia ſit exigenda, vel exacta perſoluenda, *cauſa* 1. *quæſtione* 2. An Simonia paterna noceat liberis, *cauſa* 1. *quæſt.* 4. An renuncians hæreſi ad Epiſcopalem dignitatem ſit aſſumendus, *cauſa* 1. *quæſt.* 7. Qua pœna clerici fecti feriendi ſint, qui in accuſationibus deficiunt, *cauſa* 2. *quæſt.*

ſa 2. *quæſt*. 3. An duorũ teſtimonio Epiſcopus ſit condemnandus, *cauſa* 2. *q*. 4. De appellationibus Clericorũ, *cauſa* 2. *q*. 6. An laici in accuſatione Epiſcopi ſint audiendi, *cauſa* 2. *q*. 7. An liceat Epiſcopo ſibi ſucceſſorem inſtituere, *cauſa* 8. *q*. 1. An res Eccleſiarum Epiſcopis vſurpare liceat, *cauſa* 10. *q*. 2. An clericus ante ciuilem iudicem ſit producendus, *cauſa* 11. *q*. 1. Vtrum liceat clericis proprium quid habere, *cauſa* 12. *q*. 1. Vtrum res Eccleſiaſticæ à clericis laicis datæ, firmiter apud laicum permanere poſſint, *cauſa* 12. *q*. 2. An clerici ea quæ poſt ordinationem inueniunt, poſſint relinquere quib. volunt, *cauſa* 12. *q*. 3. Si clerici de ſuis & Eccleſiæ rebus aliqua acquiſiſſe noſcuntur, an vtriq; communiter an ſingulariter Eccleſiæ vel ſacerdoti proueniunt, *cauſa*. 12. *q*. 4. An liceat Clericis teſtamenta conficere, *cauſa* 12. *q*. 5. An præſcriptione temporis ius percipiendi decimas & funerandi tollatur, *cauſa* 13. *q*. 2. An liceat clericis vel laicis à quolibet vſuras expetere, *cauſa* 14. *q*. 4. An Eleemoſyna de vſuris fieri poſſit, *cauſa* 14. *q*. 5. An pro impenſis patrociniis liceat clericis munera exigere, *cauſa* 15. *q*. 2. An iura Eccleſiarũ præſcriptione tollantur *cauſa* 16. *q*. 3. Si Eccleſia aduerſus Eccleſiam præſcribit, an etiam monaſterium aduerſus Eccleſiam præſcribere poſſit, *cauſa* 16. *q*. 4. An in pueritiæ annis religioni traditi, cogãtur poſtea ad annos pubertatis venientes, propoſitum religionis ſeruare, *cauſa*. 20. *q*. 1. Si præter voluntatem parentum Monaſterium vel religionem ingreſſus fuit filius vel filia, an parentes votum irritum facere poſſint, *cauſa* 20. *quæſt*. 3. Qui inuitus monaſterium ingreſſus fuit, an cogatur ad inuiti propoſiti obſeruationem, *cauſa* 20. *quæſt*. 3. An ex vno monaſterio in aliud diſtrictius tranſire permiſſum ſit, *cauſa* 20. *quæſt*. 4. An clericus, ſacerdos vel alius duab. in Eccleſiis poſſit conſcribi, & in numerũ canonicorũ conſcribi, *cauſa* 21. *q*. 1. An liceat clericis negocia aliorũ ſecularia tractare, *cauſa* 21. *quæſt*. 3.
An cle-

An clericis permiſſum ſit vti claris & fulgidis veſtib⁹, *cauſa* 21. *quæſt*. 4. An clerici correpti a ſuo Epiſcopo, officium ſuũ relinquere, & ad ſecularem iudice confugere poſſint, *cauſa* 21 *quæſt*. 5. An liceat clericis propria authoritate, an pontificis vel Imperatoris præcepto, arma mouere, *cauſa* 23. *quæſt*. 8. De translatione Epiſcopi, *tit*. 7. *libri* 1. De authoritate & vſu pallii, *li*. 1. *Decretalium tit*. 8. De ætate & qualitate & ordine præficiendorum, *lib*. 1. *Decretalium tit*. 14. De electionibus Epiſcoporum & horum clericorum, *tit* 6. *lib* 1. *Decretalium*. *De electione & electi poteſtate*. De filiis presbyterorum ordinandis vel non, *lib* 1. *Decretalium*, *tit*. 17. An corpore vitiati ordinandi ſint vel non, *lib*. 1. *Decretal*. *tit*. 20. An bigami ſint ordinandi, *eod*. *lib* *tit*. 21. An clerici peregrini ſint ordinandi, *eodem lib*. *tit*. 22. Laicos Ecleſiaſtica negocia tractare non debere *Conſtitutio Eugenii tertij in Synodo Remenſi, de qua in c*. 2. *de iudiciis*. Clericum de omni crimine coram iudice Eccleſiaſtico conueniri debere, nec valere conſuetudinem contrariam. *conſtitutio Lucii tertii in cap*. 8. *de iudiciis*. Quando clericus iudici ſeculari tradendus ſit. *conſtitutio Cæleſtini tertii in c*. 10. *de iudiciis*. Solum Pontificem cognoſcere de dubiis priuilegiorum Eccleſiæ Romanæ *conſtitutio Innocentii tertii, in c*. 12. *de iudiciis*. Clericum coram Epiſcopo ſuo eſſe conueniendum, *cap*. 1. *de foro compet*. Iudicem ſecularem, ſi per ſe clericum condemnat, eſſe excommunicandum, *cap*. 2 *ibidem*. Cauſas clericorum ſecundum ius canonicũ, non ſecundum conſuetudines, eſſe terminandas. *conſtitutio Cæleſtini tertii in c*. 9. *de foro compet*. Clericum non poſſe conſtituere ſibi iudicem laicum, etiam interueniente iuramento, & aduerſarij conſenſu, *conſtitutio Innocentii tertii in cap*. 12. *de foro competent*. Clericos ſuper exceſſibus coram ſuo Epiſcopo conueniri debere, non coram his, quibus ſeruiunt; niſi conſuetudo vel priuilegium aliud inducat. *conſtitutio eiuſdem in capite* 13. *de foro competent*. Laicos vſurpantes iura

iura Eccleſiaſtica, veluti ſacrilegos, per iudicem Eccleſiaſticũ, poſſe compelli. *Conſtitutio Gregorii noni, in c. 16. de foro comp.* Iudicem ſecularem, qui vult clericũ compellere ad debita etiam liquida ſoluenda, per iudicem Eccleſiaſticum, vt deſiſtat, compelli poſſe. *Conſtitutio Bonifacii 8. in c. 2. de foro compet. in 6.* Clericos non eſſe reijciendos à teſtimonio in cauſa Eccleſiæ ſuæ. *conſtitutio Alexandri. in c. 12. de teſtibus & atteſtationibus.* Laicum non teſtificari contra clericum in cauſis criminalibus. *conſtitutio eiuſdem in c. 14. de teſtibus & atteſtat.* Papam Imperatorem deponere poſſe ex cauſis legitimis. *conſtitutio Innocentii 4. in c. 2. de ſententia & re iudicata* De vita & honeſtate Clericorum, *tit. 1. lib. 3. Decretalium. Et tit. 1. lib. 3. Sexti Decretalium.* De cohabitatione Clericorum & mulierum *tit. 2. libri 3. Decretalium* Clericũ non debere retinere in domo mulierem ſuſpectam de crimine incontinentiæ, etiamſi ſit mater vel alia conſanguinea *c. 1. de cohabitatione Clericorum & mulierum.* Excommunicandum Clericum, qui à ſuſpectarũ mulierũ colloquio, vel earum conſortio monitus non deſiſtit. *conſtitutio Eugenii in c. 2. de cohabitatione clericorum & mulierum.* Clericos concubinas habentes ab officiis deponendos eſſe. *Alexander 3. in c. 4. de cohabitatione Clericorum & mulier.* Cum clericis non permittendum mulierculas habitare, niſi ſanguine iunctas. *conſtitutio innocentii 3. in c. 9. de cohabitatione Clericorum & mulierum.* Clericum concubinarium in officio vitandum non eſſe, niſi ſit notorius concubinarius. *conſtitutio Gregorii 9. in c. 10. de cohabitatione Clericorum & mulierum.* De clericis coniugatis, *tit. 3. lib. 3. Decretalium Et tit. 2. lib. 3. Sexti Decretalium,* puta. Matrimonium contractum per Clericum exiſtentem in ſacris non tenere, ſecus in minoribus, qui poſtea cogitur dimittere beneficium. *Conſtitutio Alexandri. 3. in c. 1. de Clericis coniugatis.* Coniugatum ad ordines Eccleſiaſticos non

eſſe promouendum. *Conſtitutio eiuſdem in cap. 2. de clericis coniugatis.* Vxoratos non admitti ad Eccleſiaſticas dignitates, ſed cogi dimittere, quas habent. *constitutio Innocentii tertii in cap. 8. de clericis coniugatis.* De Clericis non reſidentibus in Eccleſia vel præbēda, *tit. 4. lib. 3. Decretalium & tit. 3. lib. 3. Sexti Decretaliū.* De præbendis & dignitatibus, *lib. 3. Decretal. tit. 5. & tit. 4. lib. 3. Sexti Decretalium*, puta. In bonis Eccleſiæ non ſuccedi iure conſanguinitatis, *cap. 1. de præbendis & dignitatibus.* Bona Eccleſiarum communia eſſe, nec quenquam, tanquam propria, ea vindicare poſſe, *conſtitutio Gregorii in cap. 3. de præbendis & dignitatibus.* Non debere Epiſcopos permittere, quem plures Eccleſias obtinere. *conſtitutio Alexandri tertii cap. 5. de præbendis & dignitatibus.* Habentem plures Eccleſias, compellendum alteram eligere, & alterā dimittere. *conſtitutio eiuſdem in cap. 7. de præbendis & dignitatibus.* Præbendas & dignitates non debere diuidi nec permutari. *conſtitutio eiuſdem in cap. 8. de præbendis & dignitatibus.* Receptum in Canonicum ex promiſſione Epiſcopi debere, quando facultas ſe obtulerit, habere præbendam. *conſtitutio eiuſdem in cap. 9. de præbendis & dignitat.* Plures dignitates in vna vel diuerſis Eccleſiis quem habere non poſſe. *conſtitutio eiuſdem in cap. 13. de præbendis & dignitatibus.* Non tenere electionem, cum ad vnam præbendam duo ſimpliciter eliguntur. *conſtitutio Innocentii tertii in cap. 20. de præbendis & dignitatibus.* Si duo electi ad aliquam dignitatem compromittunt in iudices; poſſe iudicē alterū confirmare, & alteri de prouētib, prouiſionē facere. *cōſtitutio eiuſdē in c. 21. de præbēdis & dignitatibus.* Clericos ignobiles & nō eminentis ſciētiæ, non debere a præbendis repelli, etiam in Eccleſia, quæ tales admittere non conſueuit. *conſtitutio Greg. 9 in c. 37. de præbendis & dignitatib.* De clerico ægrotante vel debilitato, *tit. 6. li. 3. Decretal. Et Tit. 5. li. 3.*

Sexti Decretal. puta. Quod clericus infirmus integre percipiat fructus ſui beneficii. *conſtitutio Gregorii Pontificis in cap. 1. de clerico ægrotante vel debilitato.* Rectori Eccleſiæ leproſo, dandum eſſe coadiutorem. *conſtitutio Eugenii Pontificis in cap. 3. de clerico ægrotante vel debilitato.* Rectorem Eccleſiæ lapſum ab adminiſtrationis officio remouendum, modo de bonis Eccleſiæ ſuſtentetur. *conſtitutio Clementis tertii in cap. 4. de Clerico ægrotante & debilitato.* Epiſcopo, qui propter morbum incurabilem, paſtorale officium exercere non poteſt, dandam eſſe coadiutorem. *conſtitutio Innocentii 3. in cap. 5. de clerico ægrotante vel debilitato.* De inſtitutionibus clericorum, *tit. 7. libri 3. Decretalium.* De conceſſione præbendæ & Eccleſiæ non vacantis, *tit. 8. lib. 3. Decretalium, & tit. 7. lib. Sexti Decretalium,* puta. Inſtitutum ſcienter in beneficium viuentis deponendum eſſe. *conſtitutio Gelaſii in cap. 1. de conceſſione præbendæ.* Beneficia non vacantia concedi vel promitti non debere, & cum vacauerint, cōcedi debere intra ſex menſes, quibus elapſis de Epiſcopo ad capitulum, & econtra: demum ad proximum ſuperiorem deuolui collationem. *conſtitutio ex concilio Lateranenſi in cap. 2. de conceſſione præbendæ.* Semeſtre ad eligendum ſeu conferendum à iure præfixum non currere legitime impedito; nec incipere currere, niſi à die notitiæ vacationis. *conſtitutio Innocentii tertii in cap. 5. de conceſſione præbendæ.* Recepto in Canonicum debere capitulum prouidere, quam cito facultas ſe obtulerit. *conſtitutio einſdem in capit. 8. de conceſſione præbendæ.* Habente poteſtatē conferēdi poſſe de iure alteri tradere poteſtatē cōferendi primū beneficium quod vacabat. *conſtitutio eiuſdē in c. 11. de conceſſione præbendæ.* Non valere promiſſionem beneficii vacaturi. *Conſtitutio eiuſdem in c. 3. de conceſſione præbendæ.* Obligari prælatum, qui promittit prouidere cū poterit. *conſtitutio eiuſdem in cap. decimoquarto de conceſſione præbendæ.*

Sicut patronum non poſſe promittere ſe præſentaturum aliquem ad beneficiũ vacaturum: ita nec dare poteſtatem præſentandi antequam beneficium vacet. *Conſtitutio Honorij 3. in c. vltimo, de conceſſione præbendæ.* Omnem promiſſionem per quam datur via ad beneficia vacatura, eſſe reprobatam *Conſtitutio Bonifacij Octaui in c. 2. de conceſſione præbendæ, in 9.* Ne ſede vacãte aliquid innouetur, *tit. 6. lib. 3. Decretalium & tit. 8. lib. 3. Sexti Decretalium.* De his, quæ fiunt à prælato ſine conſenſu Capituli, *tit. 10. lib. 2. Decretalium* puta. Non valere alienationem rei Eccleſiaſticæ abſq; approbatione Capituli. *conſtitutio in c. 1. de his quæ fiunt à prælatis.* In temporali alienatione, quam facit prælatus, taciturnitatem capituli haberi pro conſenſu. *Conſtitutio Alexandri 3. in c. 2. de his quæ fiunt à prælatis.* Eccleſiam habentem preſentatiõem preſentare debere de conſenſu capituli vel maioris partis. *conſtitutio Cæleſtini Pontificis in c. 6. de his quæ fiunt à prælatis.* Non poſſe Epiſcopum ſine conſenſu capituli concedere Eccleſias alijs Eccleſijs, etiamſi habeat ius patronatus in Eccleſijs cõceſſis. Conſtitutio *Innocentij 3. in c. 8. de his, quæ fiunt à prælatis.* De his quæ fiunt a maiore parte capituli *tit. 11. lib. 3. Decretalium.* Vt Eccleſiaſtica beneficia ſine diminutione conferantur, *tit. 12 lib. 3. Decretalium.* De rebus Eccleſiæ alienandis vel non, *tit. 13 libro 3. Decretalium. & tit. 9. lib. 13. Sexti Decretalium* puta. Non poſſe prælatum res vnius Eccleſiæ alteri dare, nec inuicem res illas communicare ſine ambarum conſenſu. *conſtitutio in conſilio Lugdunenſi quarto, in c. 1. de rebus Eccleſiæ alienandis vel non.* Principes ſeculares res Eccleſiæ donare non poſſe, & qui ab eis recipiunt, excommunicari & perdere omnia, quæ ab Eccleſia alias legitime obtinent. *Conſtitutio in c. 2. de rebus Eccleſiæ alienandis vel non.* Alienationem de rebus Eccleſiæ factam non tenere: & alienatores, niſi rem reſtituant, excommunicari, & quẽlibet clericum poſſe contradicere, & rem cum fructibus

ctibus repetere. *Conſtitutio Symmachi Papæ in c. 6. de rebus Eccleſiæ alienandis vel non.* Canonicum prædium Eccleſiæ perpetuo locare non poſſe. *Conſtitutio Cæleſtini tertij in c. 8. de rebus Eccleſiæ alienandis vel non.* Reſtituti Eccleſiam contra alienationem, per quam enormiter fuit læſa. *Conſtitutio Innocentij 3. in c. 11. de rebus Eccleſiæ alienandis vel non.* Alienationem perpetuam de rebus Eccleſiæ vacantis factam, non præcedente tractatu, & ſine iuſta cauſa nō valere. *Conſtitutio Innocentij 4. in c. 1. de reb. Eccleſiæ alienandis, vel non, in 6.* De regularib. & tranſeuntibus ad religionem, *tit. 31. libro 3. Decretalium. & tit. 14. lib. 3. Sexti Decretalium.* De conuerſione coniugatorum *tit. 23. lib. 3. Decretalium,* puta Coniugatum non eſſe ordinandum ad ſacros ordines niſi vxor continentiam promittat. *Conſtitutio Alexandri tertij in c. 5. de conuerſione coniugatorum.* De voto & voti redemptione, *tit. 34. lib. 3. Decretalium, & tit. 15. lib. 3. Decretalium, in 6.* De ſtatu Monachorum & Canonicorum regularium, *tit. 35. lib. 3. Decretalium. & tit. 16. lib. 3 Sexti Decretalium.* De iure Patronatus. *tit. 38. lib. 3. Decretalium. Et tit. 19. lib. 3. Sexti Decretalium,* puta, Si patroni in præſentando diſcordant, præferri præſentatum à maiori parte, ſi eſt idoneus, etſi hoc ſine ſcandalo fieri non poſſit, vel patroni intra tempus legitimum non præſentent: Epiſcopum idoneum ordinare debere *Conſtitutio Concilij Lateranenſis, in c. 3. de iure patronatus.* Si patronus laicus ſucceſſiue præſentat duos, & ſecundus inſtituatur ab Epiſcopo, valere inſtitutionem. *Conſtitutio Alexandri 3. in c. 5. de iure patronatus.* Ementem ius patronatus eo ſpoliari debere, ſi ꝓpterea emit, vt poſſit præſentare filium vel nepotem. *Conſtitutio eiuſdem in c. 6. de iure patronatus.* Inſtitutos in Eccleſijs patronatus per nouos patronos mutari non poſſe. *Conſtitutio eiuſdē in c. 9. de iure patronatꝰ.* Religioſum vindicare vel retinere nō poſſe Eccleſias ſibi conceſſas à laicis ſine

diœceſani conſenſu, niſi legitime præſcripſerint, vel poſtea diœceſanus conſenſerit. *Conſtitutio eiuſdem in cap.11. de iure patronatus.* Si ius patronatus Eccleſiæ venit ad exemptos, per hoc non debere lædi ius Epiſcopale. *conſtitutio eiuſdem in cap. 13. de iure patronatus.* Sine conſenſu patroni neminem poſſe Eccleſiam occupare. *conſtitutio eiuſdem in cap. 14. de iure patronatus.* Non poſſe patronum Eccleſiam ſibi retinere, vel alteri concedere propria authoritate. *conſtitutio eiuſdem in cap. 15 de iure patronatus.* Ius patronatus per ſe vendi non poſſe. *conſtitutio eiuſdem in cap. decimo ſexto, dicto titulo.* Valere ſecundam conceſſionem ab Eccleſia factam alteri Eccleſiæ per Epiſcopum & patronum, non obſtanti priori facta per patronum ſolum. *conſtitutio eiuſdem in cap. 20. de iure patronatus.* Si quæſtio iuris patronatus intra ſex menſes non terminetur à tempore vacationis, libere poſſe Epiſcopum ſine præſentatione ibidem inſtituere Rectorem. *conſtitutio eiuſdem in cap. 22. de iure patronatus.* Patronum in patronatu propria authoritate aliquid alienare non poſſe, nec ab Eccleſia aliquid temporale exigere, niſi tempore fundationis à diœceſano illud ſibi fuerit reſeruatum. *conſtitutio Lucij tertij in cap. 23. de iure patronatus.* In pluribus ſucceſſiue præſentatis à patrono laico, Epiſcopo dari gratificationem, ſed in præſentatis à perſona Eccleſiaſtica, potiorem eſſe primo præſentatum. *conſtitutio eiuſdem in cap. 24. de iure patronatus.* Ex conſtructione Eccleſiæ facta de conſenſu Epiſcopi adquiri ius patronatus, & patronum eſſe alimentandum ab Eccleſia, ſi vergat ad inopiam. *conſtitutio Clementis tertij in cap. 25. de iure patronatus.* Patronum Eccleſiæ vacantis, quanquam ſit clericus, ad eam tamen ſe repræſentare non poſſe. *conſtitutio innocentij tertij in cap. 26. de iure patronatus* Laicum quadrimeſtre habere tempus ad præſentandum: Eccleſiam vero ſemeſtre, licet à laico acquiſiuerit ius patronatus. *conſtitutio Bonifacij octaui in*

nii in cap. vnico de iure patronatus in 6. De immunitate Eccleſiarum cœmiterij & rerum ad eas pertinentium, *tit. 49. libri 3. Decretalium, & tit 24. lib. 3. Sexti Decretalium*, puta. In domibus Eccleſiarum iudicem laicum non debere iudicare. *conſtitutio Ioannis Papæ in cap. 1. immunitate Eccleſiarum.* Tempore magnæ, neceſſitatis, non debere Clericum ſe excuſare a murorum ſeu ciuitatis cuſtodia. *conſtitutio Gregorij in c. 2. de immunitate Eccleſiarum.* Laicos collectas imponentes Clericis vel Eccleſijs ſeu iuriſdictiones eorum vſurpantes, excommunicandos eſſe: poſſe tamen Epiſcopum cum Clericis in neceſſitate præbere ſubſidia. *conſtitutio ex concilio Lateranenſi in c. 4. de immunitate Eccleſiarum.* Cauſam ſanguinis in Eccleſia vel cœmiterijs agitari non debere. *conſtitutio Lucij tertij in c. 5. de immunitate Eccleſiarum.* Reum criminis ad Ecleſiam fugientem non eſſe violenter ab ea extrahendum, nec damnandum ad mortem: ſed alio modo legitime eſſe puniendum, nisi publicus latro ſit, vel depopulator agrorum. *conſtitutio Innocentij tertij in cap. 6. de immunitate Eccleſiarum* Qui ſub ſpe immunitatis in Eccleſijs vel cœmiterijs delinquunt, immunitate non gaudent. *conſtitutio Gregorij noni in cap. 16. de immunitate Eccleſiarum.* Seculares poteſtates ab Eccleſijs vel Eccleſiaſticis perſonis exactiones pro rebus vel poſſeſſionibus acquiſitis vel acquirendis, exigere non debere. *conſtitutio Alexandri quarti in c. 7. de immunitate Eccleſiarum, in 6. & Conſtitutio Bonifacij octaui in c. 3. eiuſdem tituli.* Ne clerici vel Monachi ſecularibus negocijs ſe immiſceant, *tit. 30. lib. 3. Decretal. & tit. 24. lib. 3. Sexti Decretalium*, puta. Clericos non debere eſſe miniſtros vel procuratores laicorum. *conſtitutio Eugenij Pontificis in c. 3. ne Clerici vel monachi ſecularibus negocijs ſe immiſceant.* Religioſos exeuntes ad audiendas leges & phyſicam, niſi intra duos menſes ad monaſteriū redeant, excommunicandos eſſe. *conſtitutio Alexādri 3. in*

cap.3 dicto tit. Clericum iudicium ſanguinis exercentem, ab officio & beneficio eſſe deponendum. *Conſtitutio eiuſdem tituli.* Non licere clericis, vel monachis, lucri cauſa negociari. *Conſtitutio eiuſdem in cap.6. dicti tituli.* Clericos tabellionatus officio fungi non poſſe. *conſtitutio Innocentij 3. in cap.8. dicto tit.* De ſumma trinitate & fide Catholica. *conſtitutio Clementis 5. libro 1. Clementinarum c. vnico.* De vita & honeſtate Clericorum puta. Puniendos eſſe clericos coniugatos, & publice carnificum & tabernariorum officium exercentes. *Conſtitutio Clementis 5. in cap. 1. de vita & honeſtate Clericorum lib.3. Clementinarum.* Ne de fide Chriſtiana publice diſputetur. *conſtitutio Marciani Imperatoris, de qua in l.b.4. C. de ſumma Trinitat: & fide Cathol.* Conſtitutio Iuſtiniani Imperatoris de vera fide & erroribus Neſtorij, Eutychetis & Apollinaris *in lib.5. Cod. d. t. de ſumma Trinitat. & fide Cathol. Et lib.6. d.t.* De Sacroſanctis Eccleſijs, & de rebus & priuilegijs earum, *tit. 2. Cod. lib.1.* puta. Quod vnicuique liberum ſit, quod voluerit, decedens Eccleſiæ, locoque venerabili relinquere. *conſtitutio Conſtantini Imperatoris, de qua in libro 1. cap. de Sacroſanctis Eccleſiis, &c.* Ne quis martyres diſtrahat aut mercetur. *conſtitutio Impp. Honorij & Theodoſii, in libr.3. C. dicto titulo.* Vt omnia ſtatuta & conſuetudines contra libertatem Eccleſiarum, earumque perſonarum inductæ, irritæ eſſe debeant. *conſtitutio Friderici in tit. de Sacroſanctis Eccleſiis.* De bonis eorum, qui monaſterium ingrediuntur, vt ſcilicet bona eorum acquirantur monaſterio, ſi nullos habeant liberos: aut ſi habent, permiſſum ſit illis bona inter liberos diuidere, parte tamen apud monaſterium manente, ſi nō diuidant liberi, legitimam accipiāt, reliqua portione apud monaſterium relicta. *Conſtitutio Imperatoris Iuſtiniani in Authentica, Si qua mulier, C. de Sacroſanctis Eccleſiis.* Ne res bonaque Eccleſiaſtica alienentur aut pignorentur. *Conſtitutio Imperatoris Iuſtiniani in*

Authen-

Authentica, Hoc ius C. de Sacroſanctis Eccleſiis. Alienare & acquirere damnoſa Eccleſiæ prohibitum eſſe. *Constitutio Iuſtinian. Imperatoris in Authent. ſicut alienatio. C. de Sacroſanctis Eccleſiis.* Monaſteria alienari non poſſe. *Conſtitutio Iuſtiniani in Authen. Multo magis. Cod. de S S. Eccleſiis.* Alienationem rei Eccleſiaſticæ ſi aliquomodo permiſſa eſt, non tamen fieri poſſe in œconomum vel eius cognatos. *Conſtitutio Iuſtiniani Imperatoris in Authent. Quibuſcunque. Cod. de S. S. Eccleſiis.* Permutare poſſe vnam Eccleſiam cum alia, modo permutatio fiat cum vtilitate vtriuſque Eccleſiæ. *Conſtitutio Iuſtiniani Imperatoris in Authent. Item ſibi inuicem. Cod. de S. S. Eccleſiis.* Inutile prædium propter onus fiſcalium poſſe Eccleſiam alienare. *Conſtitutio eiuſdem in Auth. Item prædium. Cod. de S. S. Eccleſiis.* Emphyteutam rem Eccleſiaſticam in Ephyteuſin acceptam deteriorem reddentem, vel Canonem per biennium non ſoluentem, poſſe expelli: & ſic perdere vtile dominium: & nihilominus cogendum ſoluere quod ſoluere debebat tempore præterito: præterea damnum & intereſſe refundere & melioramenta non repetere. *Conſtitutio Iuſtinian: Imperatoris in Authent. Qui rem. Cod. de S. S. Eccleſiis.* Donationem ad quingentos ſolidos ſine inſinuatione priuatis factam non valere: Eccleſiæ vero vel pijs locis factam valere: ſi vero donatio excedat quingentos ſolidos, etiam pijs locis datam non valere, niſi facta ſit à Principe. *Conſtitutio Imperatoris Iuſtiniani in l. Illud quoque 19. de S. S. Eccleſiis.* Vaſa ſacra & veſtes ſacras non poſſe pignorari vel alienari, præterquam in redemptionem captiuorum, vel famis neceſſitatem: alias à recipiente vindicare omni exceptione remota, aut æſtimationem conſumptorum condici. *conſtitutio Imperatoris Iuſtiniani in l. Sancimus. 21. Cod. de S S. Eccleſiis:* vel ſi ſuperflua ſint vaſa, nec aliunde debitum Eccleſia ſoluere poſſit; quo caſu alienari poſſint. *Conſtitutio eiuſdem in Auth. præterea. Cod. dicto titulo.* Res

Res Eccleſiæ & ciuitati relictæ, vel iure hæreditario vel legatis, vel donationibus & venditionib. nō poſſe præſcribi, niſi centum annis, & Eccleſiam acquirere dominium etiam ſine traditione poſſeſſionis, & habere perſonalem hypothecariam & in rem actionem. *conſtitutio Iuſtiniani in l. vt inter. Cod. de SS. Eccleſiis*: quod tamen poſtea correctum; & ſtatutum, vt ſola Eccleſia Romana centum annorum priuilegio gaudeat. *conſtitutio eiuſdem Imperatoris in Authent. Quas actiones. cod. d. titulo.* Si quis Dominum Ieſum Chriſtum inſtituit hæredem, quis hæreditatem capere debeat. *conſtitutio Iuſtiniani in l. Quoniam in plerisque. cod. de Sacroſanctis Eccleſiis.* De Epiſcopis & Clericis, Orphanotrophijs & Xenodochijs & Brephotrophijs, Ptochotrophijs & Aſceterijs & monachis & de priuilegijs eorum & caſtrenſi peculio, & de redimendis captiuis, & de nuptijs clericorum vetitis ſeu permiſſis, *titulo 3. libri Codicis,* puta. Clericos extraordinaria munera non debere ſubire, nec hoſpites recipere *conſtitutio Conſtantini Imperatoris in l. 1. Cod. de Epiſcopis & Clericis.* Clericos, eorum liberos, ſeruitores, vxores ad munera ſordida nō vacandos. *conſtitutio eiuſdem Imperatoris in l. 2. C. de Epiſcopis & clericis.* Laicos, cuiuſcunque ſint ſtatus & dignitatis, non poſſe imponere collectam vel onera clericis, Eccleſijs vel pijs locis, nec inuadere bona Eccleſiaſtica, ſub pœna banni Imperialis. *Conſtitutio Friderici Imperatoris in Authent. Item nulla. cod. de Epiſcopis & clericis.* Clericos pro prædijs proprijs teneri ad fiſcalia. *conſtitutio Conſtantini in l. 3. Cod. de Epiſcopis & clericis.* Clericos officiales publicos eſſe poſſe, nec vxorem aut concubinam habere. *conſtitutio Imperatoris Iuſtiniani in Auth. Sed neque. cod. de Epiſcopis & Clericis.* Eum, qui ſaltem attentat iungere cauſa matrimonij virginem ſacram, capitali pœna afficiendum. *conſtitutio Ioniani Imperatoris in l. 5. cod. de Epiſcopis & clericis.* Clericos, conſtitutos

ſtitutos in minoribus ordinibus, eſſe immunes à tutelis & muneribus perſonalibus. *conſtitutio Valentiniani, Valentis & Gratiani in lib. 6. cod. de Epiſcopis & clericis.* Epiſcopum cogendum non eſſe, vt teſtimonium ferat. *conſtitutio Theodoſii Imperatoris in l. 7. Cod. de Epiſcopis & clericis.* Ex conſtitutione tamen Iuſtiniani citari non debet, ſed mittet iudex ad eum quoſdam de ſuis miniſtris, vt propoſitis Sacroſanctis. Euangelijs teſtimonium ipſius Epiſcopi audiant, nullo tamen delato illi iuramento, *in Authent. Sed iudex. Cod de Epiſcopis & Clericis.* Presbyteros pro falſo teſtimonio in cauſa ciuili lato, per triennium ſuſpendi ab officio: in criminali vero puniri pœna falſi. *conſtitutio Iuſtiniani Imperatoris in Authent. presbyteri. Cod. de Epiſcopis.* Iniuriam ſacerdotibus vel miniſtris illatam, intra Eccleſiam tempore, quo ſacra celebrantur, vel poſtea capitali pœna eſſe vindicandam. *conſtitutio Honorij & Arcadij Imperatorum in l. 10. cod. de Epiſcopis & clericis.* Ex conſtitutione Iuſtiniani, verberatus: in exilium mittitur: ſi vero ſacra vel litanias turbauerit, capitis pœna afficitur *in Authent. Sed nouo. cod. de Epiſcopis & clericis.* Ad Eccleſiam eſſe promouendos illos, qui ſunt de ciuitate & oppido, in quo Eccleſia ſita eſt. *conſtitutio Honorij & Arcadij Imperatorum in l. 11. dicto titulo.* Violantem priuilegia Eccleſiæ, puniendum eſſe ſolutione quinque librarum auri. *conſtitutio Arcadij & Honorij Impp. in l. 13. Cod. d. l.* Ex conſtitutione vero Friderici Imperatoris in bannum declaratur. *Auth. Quæcunque. cod. d. t.* Conuenticula illicita eſſe prohibita, & domum, in qua celebrantur, eſſe publicandam. *conſtitutio Honorij & Arcadij Impp. in l. 15. cod. de Epiſcopis & clericis.* Clericos nõ poſſe eſſe Aduocatos, vel procuratores cauſarum ſeculariũ, niſi in cauſis proprijs vel collegij ſui. *cõſtitutio Honorij & Theodoſii in l. 17. cod. dicto titulo.* Epiſcopos & Clericos, cuiuſcunq; ordinis illi ſint, ad tabulas

bulas ludere, aut aliis ludentibus participes eſſe, aut inſpectores fieri, vel ad ſpectacula ſpectandi cauſa venire non debere. *Conſtitutio Imperatoris Iuſtiniani in Authent. Interdicimus. Cod. de Epiſc. & clericis.* Clericis interdicenda conſortia mulierum, facultate tamen eis conceſſa, vt matres, filias, atque germanas intra domorum ſuarum ſepta contineant. *Conſtitutio Honorij & Theodoſij Imp. in l. 19. Cod d. t.* Coniugia clericis interdicenda, exceptis cantoribus & lectoribus; modo ad ſecundas non veniant nuptias. *conſtitutio Iuſtiniani Imperatoris in Auth. Multo magis. Cod. d. t.* Epiſcopum habentem vxorem, ab epiſcopatu eſſe deijciendum. *conſtitutio Iuſtiniani Imperatoris in Auth. Epiſcopo. Cod. de Epiſcopis & Clericis.* Bona Clericorum & religioſorum ab inteſtato morientium, ad parentes & ad liberos; ijs non extantibus, ad vxorem; & poſtea ad Eccleſiam deuolui. *conſtitutio Theodoſii & Valentiniani Impp. in l. 2[illegible]. Cod. d. tit.* Ex conſtitutione autem Iuſtiniani Imperatoris, *in Auth. Nunc autem. Cod. d. tit.* Monachus ſi liberos habeat, portionem illis legitimam vt & vxori iura ſua intacta, relinquere debet. Trahentem in criminali cauſa Epiſcopum ad iudicem ſecularem per calumniam, puniendum triginta pondo auri. *conſtitutio Theodoſii & Valentiniani Impp. in l. 22. Cod. d. t.* Epiſcopum inuitum ad ciuilem iudicem non producendum, niſi princeps, hoc iubeat; iudicem vero duci vel exhiberi iubentem in viginti libras auri puniendum. *conſtitutio Iuſtiniani Imperat. in Auth. Nullus epiſcopus. Cod. d. t.* Ea, quæ relicta ſunt pauperibus, in genere robur habent, etiamſi nulla perſona ſit ſpecificata. *conſtitutio Valentiniani & Marciani Impp. in l. 24. Cod. d. t.* Legatum relictum in redemptionem captiuorum valere, non obſtante incertitudine perſonæ: & quomodo illud ſoluendum. *conſtitutio Leonis Imperatoris in l. 28. Cod. d. Epiſcopis & clericis.* Epiſcopum eligendum eſſe ex proprijs meritis & virtutibus, non pecunia, ſub pœna infa-

na infamiæ. *conſtitutio Leonis Imperat. in l. 29. Cod. de Epiſcopis & Clericis.* Extra prouinciam ſuam clericos nõ eſſe in ius vocandos. *conſtitutio eiuſdem in l. 31. Cod. d. t.* Monachos non eſſe trahendos ad iudicium ſeculare. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in Auth. Cauſa quæ Cod. de Epiſcopis & clericis. Et in Auth. Statuimus d. t.* Clericum etiam in patria poteſtate conſtitutum, quicquid in Clericatu acquiſiuit, ſibi acquirere, & de eo libere tã inter viuos quam in vltima voluntate diſponere poſſe. *conſtitutio Leonis & Antonij Impp. in l. 32. Cod. de Epiſcopis & clericis.* Epiſcopalem dignitatem liberare à patria poteſtate. *conſtitutio Iuſtiniani Imperatoris in Authen. Sed Epiſcopatus. Cod. d. t.* Epiſcopum de iis, quę ante Epiſcopatum vel etiam poſt iure cognationis, neq; ad quartum gradum acquiſiuit, libere de ijs diſponere poſſe, non vero de acquiſitis intuitu Eccleſię: ſi vero inteſtatus moriatur, Eccleſia ſuccedit, niſi ſint ſucceſſores legitimi. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in Authen. licentiã Cod. d. t.* Aſſcriptitios & cenſitos non poſſe ſine expreſſa volũtate Dominorum clericariã vel ſolicariam eligere vitã. *conſtitutio eiuſdem Iuſtiniani in Auth. Adſcriptitios, Cod. d. t.* Negligentem redimere teſtatorem vel cognatum à carcere licere exhæredari & bona applicari Eccleſiæ, ſaluis alijs capitulis teſtamenti. *conſtitutio Iuſtiniani Imperatoris in Authent. Si captiui. Cod. de Epiſcopis & clericis* Clericũ fori præſcriptioni renũciare poſſe. *cõſtitutio Imperatoris Iuſtiniani in l. ſi quis 51. Cod. d. t.* Clericos omnes immunes eſſe à tutelis, *cõſtitutio eiuſdẽ in l. 52. Cod. d. t.* Raptores virginũ Deo dedicatarum capitis ſupplicio plectendos eſſe, inuẽtosque in flagranti crimine à parẽtibus, conſanguineis, & tutoribus mulierũ impune poſſe occidi, bona confiſcari; & proprietatẽ monaſterio, vſum fructum vero raptæ mulieri applicandũ eſſe. *conſtitutio Iuſtiniani Imperatoris in l. 54. Cod. de Epiſcopis & Clericis.* Sponſum, inuita ſponſa, religionem ingredi: & ſimiliter alterum ex

terũ ex coniugibus altero inuito monaſteriũ ingredi poſſe, nec diſſolui matrimoniũ. *conſtitutio eiuſdem Imperatoris in l. 56. cod. de Epiſcopis & Clericis.* Bona monaſterio acquiſita per ingreſſum non reuocari, licet ingreſſi ad ſecularem remeauerint vitam. *Conſtitutio eiuſdem in l. 56. §. 2. cod. d. t.* De Epiſcopali audientia, *titulo 4. libri 2. Codicis*, puta. In diebus Paſchalibus non debere captiuos in carcere eſſe, niſi detineantur enormiſſimo delicto. *conſtitutio Gratiani, Valentiniani, Theodoſii & Arcadij, l 3. cod de Epiſcopali audientia.* Addictos ſupplicio, clericos eximere non poſſe vel vindicare, *conſtitutio Arcadij & Honorij, l. 7. C. de Epiſcopali audientia.* A ſententia lata per Epiſcopum ex prorogatione iuriſdictionis, non appellari, ſed ſententiã executioni eſſe mandandam per iudicem ſecularem. *conſtitutio Arcadij & Honorij in l. 9. cod. de Epiſcopali audientia.* Quod tamen per conſtitutionem Iuſtiniani Imperatoris *in Authent. Si quis litigantium, cod. de Epiſcopali audientia.* immutatum eſt, Libros improbatio fidei videndo Epiſcopo eſſe comburendos, & artem Mathematicam exercentes, imperio eijciendos. *conſtitutio Honorij & Theodoſii in l. 10. C. de Epiſcopali audientia.* Nec ſanctum Baptiſma iteretur, *tit. 6. libri 1. Codicis*, puta. Scienter rebaptizantem & rebaptizatum capite puniendum. *conſtitutio Honorij & Theodoſii in l. 2. cod. dicto titulo.* Nemini licere ſignum Saluatoris Chriſti humi vel in ſilice vel in marmore aut inſculpere aut pingere. *cõſtitutio Theodoſii & Valentiniani Impp. in tit. 8. cod. lib. 1.* De ijs qui ad Eccleſiam confugiunt, vel ibi exclamant. & ne quis ab Eccleſia extrahatur, *tit. 12. lib. 1. cod.* puta. Iudæos ad Eccleſias confugientes, non prius ſuſcipiendas eſſe quam vniuerſa debita ſoluerint: vel ſuſpecti de crimine ſe purgauerint. *conſtitutio Arcadij & Honorij in l. 1. cod. h. t.* Cõfugientes ad Eccleſias, ſub pœna criminis læſæ maieſtatis nõ eſſe extrahẽdos. *conſtitutio Honorij & Theodoſii in l. 2. C. d. t.*

Seditio-

Seditiones, tumultus & conſpirationes in Eccleſijs etiam contra priuatam perſonam ſub pœna vltimi ſupplicij non debere fieri. *conſtitutio Marciani in l. 4. Cod. d. tit.* De Eccleſia neminem eſſe extrahendum, ſed ſaltem verbaliter citandum. *conſtitutio Leonis Imperatoris in l. 5. cod. d. tit.* Res Emphyteuticas Cæſaris, Reipublicæ vel templorũ nullo titulo vel oneroſo vel lucratiuo alienari poſſe, ut præſcribantur, ſed à comparantibus auocari ſine reſtitutione precij. *cõſtitutio Valentiniani, Theodoſii & Arcadi Impp. in l. 2. Cod.* ne in dominicæ vel templorum vendicatione temporis præſcriptio ſubmoueatur, *tit. 38. lib. 7. Codicis.* Res ſacras vel religioſas non poſſe obligari. *conſtitutio Antonini Imp. in l. 3. cod. quæ res pignori obligari poſſunt.* De non alienandis aut permutandis rebus Eccleſiaſticis immobilibus, aut in ſpecialem hypothecam dandis. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in Nouell. 7.* De Eccleſiaſticarum rerum immobilium alienatione & ſolutione. *conſtitutio Iuſtiniani Imperatoris in Nouel. 46.*

II.

DE CONIVGIO ET MAtrimonio.

AN coniugium poſſit eſſe inter vouentes, *cauſa 27. quæſt. 1.* An liceat ſponſæ à ſponſo recedere, & alij nubere, *cauſa 27. quæſt. 2.* An coniugium ſit inter infideles, *cauſa 28. quæſt. 1.* An fideli liceat aliam vxorem ducere, viuente infideli vxore, *ibidem.* An error qualitatis vitiet matrimonium, puta ſi quis ducit liberam, quæ eſt ancilla, *cauſa 29. quæſt. 1.* An ſponſalia contrahantur inter infantes, *cauſa 30. quæſt. 2.* An ſpirituales vel adoptiui filij naturalibus copulari valeant, *cauſa 30. q. 3.* An vxorẽ cõpatris uxoris ſuę quis ducere poſſit, *cauſa 30. q. 4.* An clãdeſtina deſpõſatio manifeſtæ

nifeſtæ præiudicet, *cauſa 30. quæſt.* 5. An poſſit duci in coniugium, quæ prius eſt polluta per adulterium, *cauſa 31. quæſtione* 1. An filia inuita ſit tradenda alicui, *cauſa 32. quæſt.* 2. An filia poſt ſponſionem patris poſſit nubere alij, *cauſa 32. quæſt.* 3. An meretrix licite ducatur in vxorem, *cauſa 32. quæſt.* 1. An ea, quæ cauſa incontinentiæ ducitur, ſit coniunx appellanda, *cauſa 32. quæſt* 3. An filia magis aui, an vero patris voluntatem in matrimonio ſequi debeat, *cauſa 32. quæſt.* 3. An viuente vxore, liceat alicui filios ex ancilla quærere, *cauſa 32. quæſt.* 4. An ea, quæ vim patitur, pudicitiam amittat, *cauſa 33. quæſt.* 51. An adulter, ſi adulteram ducit, illam rurſus poſſit dimittere; *cauſa 32. quæſt.* 6. An adulter, dimiſſa adultera, poſſit aliam ducere, *cauſa 32. quæſt.* 7. An ſeparata à viro propter imbecillitatem coëundi, ei nubere valeat, cum quo prius fornicata eſt, *cauſa 32. q.* 2. An vir ſine conſenſu vxoris continentiam vouere poſſit, *cauſa 32 quæſt.* 5. An ſit adultera, quæ audiens virum priorem eſſe mortuum, alij nupſit, *cauſa 34. quæſt.* 1. An talis, redeunte primo marito, cogenda ſit recedere à ſecundo, & redire ad primum, *cauſa 34. quæſt.* 2. An liceat aliquam ex propria cognatione ducere in vxorem, *cauſa 36. quæſt.* 1. An ex conſanguinitate vxoris, aliqua poſſit in coniugem duci, *quæſt.* 2. Vſque ad quem gradum debeat quiſq; abſtinere, ſiue à proprijs ſiue ab vxoris ſuæ conſanguineis, *cauſa 35. quæſt.* 3. Quare neque ad ſextum gradum conſanguinitas computetur, ita quod nec vltra protendatur, nec infra ſubſiſtit, *cauſa 35. quæſt.* 4. Quomodo gradus cõſanguinitatis computandi ſint, *ibid. quæſt.* 5. An illi, qui de inceſtuoſis nati ſint, filij reputentur, *ibid. quæſt.* 7. Si ignoranter de conſanguinitate vel affinitate aliqua in vxorem ducta eſt, an ex diſpenſatione Pontificis poſſit viro ſuo adhærere, *ibid. quæſt.* 8. Si contigerit Eccleſiam decipi, & cauſa conſanguinitatis aliquã à viro ſuo ſeparare, quæ poſt

qua-

quadriennium nuptijs hinc inde celebratis deprehēditur non fuiſſe conſanguinea prioris: an ſecunda coniugia ſint reſcindenda, & priora redintegranda; *cauſa 35. quæſt. 9.* Si relicta alicuius de propria cognatione ad ſecundas nuptias tranſierit, an proles ex his ſuſcepta poſſit pertingere ad conſortiū alicuius de cognatione prioris viri, *cauſa 35. quæſt.* 10. An raptū admiſerit, qui virginem vi oppreſſit, & poſtea cum conſenſu parentum illam in vxorem duxit, *cauſa 36. quæſt.* 12. An rapta raptori nubere poſſit, patre aſſensū præſtante, *cauſa 36. quæſt. 2.* Non poſſe quem illam habere in vxorem, cuius maritum occidit machinatione ipſiꝰ mulieris. *conſtitutio Cæleſtini 3. in c. 1. de conuerſione infidelium.* De Sponſalibus & matrimonijs, *tit. 1. libri 4. Decretalium, & tit. 1. lib. 4. Sexti Decretalium,* puta. Sponſalia de futuro diſſolui, ſi ſponſi ſe diſſoluunt, etiamſi fuerint iurata. *conſtitutio Innocentij 3. in c. 2. de Sponſalibus.* Si maior ſeptennio duxit in vxorem minorem ſeptennio & eam traduxit ad domum: oriri ex tali contractu publicæ honeſtatis iuſtitiā, vt talis poſtea conſobrinam minoris ducere nequeat. *conſtit. Eugenij in c. 3. de Sponſalib* Ex Sponſalibus contractis cum conſanguinea oriri publicæ honeſtatis iuſtitiam. *conſtitutio Alexandri 3. in c. 4. de Sponſalibus.* Si Sponſus de futuro ante copulam carnalem, ad alia loca ſe transfert; poſſe ſponſam libere cum alio contrahere. *conſtitutio eiuſdem in c. 5. de Sponſalibus.* Inter ſponſam & conſanguineos ſponſi oriri impedimentum publicæ honeſtatis, impediens & dirimens inter eos matrimonium contrahendum & contractum. *conſtitutio eiuſdem in c. 8. de Sponſalibus.* Eum qui iurauit cum aliqua contrahere, ſi non ſubſit impedimentum, compellendum contrahere. *conſtitutio eiuſdem in c. 10. de Sponſalibus.* Parentem cogendum eſſe reſtituere filio vxorem, quam iniuſte detinuit. *conſtitutio eiuſdem in c. 11. de Sponſalibus.* Si mulier cum aliquo inuita contrahat, nec in eum poſtea cōſentiat: valere matrimo-

nium, ſi alteri poſtea nubit. *conſtitutio eiuſdem in cap. 15. de Sponſalibus.* Qui iurauit cum aliqua contrahere, ſi poſtea vult monaſterium vel religionem ingredi, debere primo contrahere, vt iuramentum ſeruetur, & ante copulam monaſterium ingredi *Conſtitutio eiuſdem in cap. 16. de Sponſalibus.* Eum qui iurauit cum aliqua contrahere, monendum potius, quam compellendum, vt contrahat. *conſtitutio Lucij tertij, in cap. 17. de Sponſalibus.* Litis pendentiam ſuper matrimonio non impedire ſecundum matrimonium contrahi, ſi primum erat nullum, *conſtitutio Vrbani tertij in cap 18. de Sponſalibus* Vxorem incertam de morte viri non poſſe matrimonium contrahere, quamuis ignoret ſtatum mariti per longum tempus abſentis. *conſtitutio Clementis tertij in cap. 19. de Sponſalibus.* Contractum matrimonium cum meretrice, proficere ad remiſſionem peccatorum. *conſtitutio eiuſdem in cap. 20. de Sponſalibus.* Matrimonium per vim contractum, cohabitatione ſpontanea conualeſcere. *conſtitutio eiuſdem in cap. 21 de Sponſalibus.* Sponſalia de futuro etiam iurata, ſolui per ſecunda ſponſalia de præſenti, non etiam per ſecunda de futuro. *conſtitutio Innocentij 3. in c. 22. de Sponſalibus.* Mutum & ſurdum quoque matrimonium contrahere poſſe, *conſtitutio eiuſdem in cap. 24. de Sponſalibus.* Solo conſenſu legitimo contrahi matrimonium. *conſtitutio eiuſdem in cap 25. de Sponſalibus.* Mulieri, quæ negat ſe conſenſiſſe, non credi, marito probante cõtrarium: ſecus ſi probat ſe conſenſiſſe, per metum, qui nõ poteſt cadere in conſtantem virum *conſtitutio Honorij ter.ij in cap. 28. de Sponſalibus.* In matrimonij & ſponſalibus debere eſſe libertatem, vnde in eis promiſſionem pœnę non obligare. *conſtitutio Gregorij noni in cap. 29. de Sponſalib⁹.* De deſpõſatione impuberũ, *titulo 2. libri 4 Decretalium & tit. 2. libri 4. Sexti Decretalium*, puta. Patrem pro filio impubere ſponſalia contrahere: pro pubere vero nõ, niſi conſentiat. *conſtitutio*

ſtitutio Honorij Pontificis, in cap.1.de ſponſatione impuberum. Impuberes ambo vel alter contrahentium coniungi non debere. *Conſtitutio Nicolai Papæ in cap. 2.de deſponſatione impuberum.* Sponſalia nulla ex defectu conſenſus non creare publicæ honeſtatis iuſtitiam, ſic nec in ſponſalibus licitis, legitimo tamen modo ſolutis. *Conſtitutio Alexandri tertij in cap.4.de deſponſatione impuberum.* Si maiores ſeptennio contrahunt ſponſalia ante pubertatem, à matrimonio reſilire non poſſunt: & ille qui primo fit pubes, expectare alterum impuberem ſcilicet, debet. *conſtitutio eiuſdem in cap. 7. de deſponſatione impuberum.* Impuberes ſponſalia contrahentes, ante pubertatem ſeparari non debere, ſed poſt pubertatem ſi contradicunt ſponſalib⁹, niſi copula carnalis interuenerit. *conſtitutio eiuſdem in cap. 8. de deſponſatione impuberum.* Minores aptos ad matrimonium ex cõtractu matrimonij obligari, niſi violentia intercedat. *conſtitutio eiuſdem in c. 9. de deſponſatione impuberum.* Contractum ante pubertatem etiam cum niſu carnalis copulæ, non facere matrimonium. *conſtitutio Vrbani tertij in cap. 10. de deſponſatione impuberum.* Maiorem inuitum contrahentem ſponſalia cum minore, non teneri ipſum expectare, donec veniat ad ætatem adultam. *conſtitutio eiuſdem in cap. 11. de deſponſatione impub.* Spõſalia contracta cum minore ſeptennio per cohabitationem mutuam, poſt ſeptennium conualeſcere & inducere publicæ honeſtatis iuſtitiam, ſolui tamen per matrimonium de præſenti. *conſtitutio Clementis 3. in c. 12. de deſponſatione impuberum.* Spõſalia pro abſentibus filiis non tenere, niſi ipſis præſentibus, vel niſi approbauerint tacite vel expreſſe ex poſt facto. *conſtitutio Bonifacij 8. in cap. vnico de deſponſatione impub. in 6.* De clandeſtina deſponſatione *tit. 3. lib. 4. Decretalium.* puta. Eos qui matrimonium clandeſtine contraxerunt altero negante, vel vtroque, nec apparente legitima probatione ſimul cohabitare non eſſe

compellendos. *conſtitutio Alexandri tertii in c. 2. de clandeſtina deſponſatione.* Si in gradu prohibito matrimonium clandeſtine vel contra interdictum contractũ fuerit, etiam per ignorantiam de impedimento, natos ex illo matrimonio eſſe illegitimos. *conſtitutio Innocentii tertii in cap. 3. de clandeſtina deſponſatione.* De ſponſa duorum, *tit. 4. lib. 4. Decretalium*, puta. Contrahentem ſucceſſiue per verba de præſenti cum duabus teneri adhærere primæ: ſi autem primo contraxit per verba de futuro, ſecundo per verba de præſenti; adhærere ſecundæ debere. *conſtitutio Auguſtini in cap. 1. de Sponſa duorum.* Spõſalia de præſenti, non ſolui per ſequens matrimonium, etiam carnali copula conſummatum. *cõſtitutio Alexandri 3. in cap. de Sponſa duorum.* Illum, qui appellat in cauſa matrimoniali, matrimonium contrahere, lite pendente, prohibendum; & ſi contraxerit, ſeparandum eſſe. *conſtitutio eiuſdem in cap. 4. de Sponſa duorum.* Qui duas per verba de præſenti deſponſat, deſponſatam primam in vxorem habere debere, etiamſi prius ſecundam cognouerit; nec valere contrariam conſuetudinem *conſtitutio Innocentii in cap. 5. de Sponſa duorum.* De conditionibus appoſitis in deſponſatione, *tit. 5. libri 4. Decretalium*, puta. Defectum turpis conditionis, in contractu matrimonij appoſitæ, non viciare matrimonium, ſed viciari. *conſtitutio in cap. 1. de conditionibus appoſitis.* Eum, qui iurauit aliquam in vxorem accipere, ſi centum ſibi donauerit, centum non datis, recipere illam non teneri, niſi poſtea pure conſenſerit, vel eam cognouerit. *conſtitutio Alexandri 3. in c. 3. de conditionibus appoſitis.* Contrahentem matrimonium ſub conditione in iure non improbatam, non compelli matrimonium conſummare ante conditionis euentum. *conſtitutio Vrbani 3. in cap. 5. de conditionibus appoſitis.* Eum qui ſub honeſta conditione ſponſalia contrahit, & ante conditionis euentum deſponſatam cognoſcit, non obſtante conditione ęam du-

eam ducere teneri. *conſtitutio Innocentii tertii in cap.6 de conditionibus appoſitis*: Si in contractu matrimonij adponitur conditio turpis vel impoſſibilis, haberi illam pro non adiecta, niſi ſit contra ſubſtantiam matrimonij, quia tunc vitiat contractum. *conſtitutio Gregorii noni de conditionibus appoſitis.* Qui clerici vel vouentes matrimonium contrahere poſſint, *tit. 6. libri 4. Decretalium*, puta. Votum caſtitatis impedire matrimonium contrahendum, Eccleſiam tamen ex cauſa matrimonium contrahi, quandoque permittere, *conſtitutio Alexandri tertii in cap. 5. qui clerici vel vouentes matrimonium contrahere poſſunt.* De eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulteriũ, *tit. 7. lib. 4. Decretalium*, puta. Si quis viuente vxore contrahit cum ſecunda, hoc ignorante, prima mortua non ſeparari à ſecunda. *conſtitutio Alexandri tertii in cap. 1. de eo, qui duxit in vxorem, quam polluit per adulterium.* Si viuente prima vxore & non cognita quis contraxit cum ſecunda ſcienter, & eam cognouit, etiam mortua prima, ſecundam habere non poſſe, niſi prima nõ fuiſſet legitima vxor. *conſtitutio eiuſdem in cap. 2. dicto titulo.* Eum qui viuente vxore etiam ab ea ſeparata, quoad thorum, ſecundam conſciam duxit vxorem, prima mortua, ſeparandum à ſecunda: ſed cum alia contrahere poſſe. *conſtitutio Clementis 3. in cap. 4. de eo, qui duxit in matrimonium, quã polluit per adulterium.* Si quis mortua vxore contrahit cum ea, quam viuente vxore ſine promiſſione matrimonii cognouerat: valere matrimonium, dummodo in mortem defunctæ neuter fuerit machinatus. *conſtitutio Innocentii tertii in cap. 6. de eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium.* Contrahentem cum ſecunda viuente prima, quam tamen non cognouit nec ante contractum, nec poſt, mortua prima, poſſe legitime matrimonium contrahere. *Conſtitutio Gregorii 9. in C. 8. d tit.* De coniugio leproſorũ *tit. 8. libri 4. Decretalium*, puta Lepram

ſuperuenientem non diſſoluere matrimonium, nec matrimonij effectum: ideo ſanum ægrotanti & morbo laboranti, cohabitare & maritali affectione tractare, aut perpetuam continentiam vouere debere. *conſtitutio Alexandri tertij in cap. 1. de coniugio leproſorum.* Sponſalibus celebratis de futuro, lepra ſuperveniente, neminem compellendum matrimonium contrahere. *Conſtitutio Vrbani tertij in cap. vltimo de coniugio leproſorum.* De cognatione ſpirituali, *tit. 11. libri .4. Decretalium. & tit. 3. libri 4. Sexti Debretalium,* puta. Compaternitatem ſcienter vel ignoranter ſuperuenientens inter coniuges coniugium non diſſoluere *Conſtitutio Alexandri tertij in cap 2. de cognatione ſpirituali.* Inter patrē baptizati & vxorem leuantis prius ab eo cognitam, contrahi compaternitatem efficacem ad matrimonium dirimendum. *Conſtitutio Clementis tertij in c. 4. de cognatione ſpirituali.* Inter patrem baptizati & leuantem ſeu tenentem baptizatum, contrahi cognationem Spiritualem validam ad impediendum & dirimendum matrimonium poſt contractum. *Conſtitutio Innocentij tertij in cap. 6 de cognatione Spirituali.* Si filij duorum compatrum, per quorum alterum deuentu eſt ad compaternitatem, matrimonium contrahant, ſeparandos eſſe. *Conſtitutio eiuſdem in cap. 7. de cognatione Spiritual.* Inter baptizatum & filium baptizantis oriri cognationem Spiritualem impedientem & dirimentem matrimonium inter eos contrahendum. *Conſtitutio Gregorij noni in cap. 8. de cognatione Spirituali.* Inter baptizatum & leuantem filios & vxorem leuantis ante carnaliter cognitam & ſuſcipientem & patrem & matrem ſuſcepti, ſpiritualem contahi cognationem. *Conſtitutio Bonifacij octaui in c. 1. de cognatione Spirituali in 6.* De cognatione legali, *tit. 12. lib. Decretalium,* puta. Inter adoptatum & filium adoptantis, nō poſſe, durante adoptione, conſiſtere matrimonium. *Conſtitutio Nicolai Pontificis in c. 1. de cognatione legali.* De eo, qui cogna-

cognouit conſanguineam vxoris ſuæ vel ſponſæ, *tit. 13. lib. 4. Decretalium*, puta. Si quis ſponſæ matrem cognouit, cum ſponſa nunquam, ſed cum alia poſſe matrimonium contrahere: ſi vero ſponſam cognouit, & poſtea matrem, nunquam poſſe vel ſponſam vel aliam cognoſcere. *Conſtitutio Alexandri tertij in cap. 2. de eo, qui cognouit conſanguineam vxoris ſuæ vel ſponſæ.* Non ſeparari matrimonium ad confeſſionem coniugum, dicentium, affinitatem præceſſiſſe, etiamſi rumor viciniæ conſentiat *Cæleſtinus tertius in cap 5. de eo titulo.* Affinitatem ſuperuenientem nō diſſoluere ſponſalia de præſenti. *Conſtitut o Innocentij tertij in cap 6. di cto titulo.* Conſanguineos mariti cum conſanguineis vxoris licite contrahere poſſe. *Conſtitutio Innocentij tertij de conſang. & affinit.* Diſtantem à ſtipite quarto gradu vel citeriori cum diſtante quinto vlteriori matrimonium contrahere poſſe. *Conſtitutio Gregorij noni in cap. 9. de conſang & affinit.* De frigidis & maleficiatis & impotentia, *tit. 15. lib. 4. Decretalium*, puta. Impotentē ad copulam eſſe impotentē ad matrimoniu *Cōſtitutio Alexandri tertij in c. 2. de frig dis & maleficiatis.* De ſecundis nuptijs, *t 21. l. 4. Decretaliū*, puta. Secundas nuptias non benedici & benedicentem puniendum eſſe. *Conſtitutio Alexandri tertij in c. 1. de ſecundis nuptijs.* Dubitantem de morte coniugis, niſi prius certificetur, contrahere non debere: & ſi poſtmodum ſciat primam viuere, dimittere debere ſecundam. *Conſtitutio Lucij 3. in c. 2. de ſecundis nuptijs.* Mulierem nubentem intra annum lugubrem infamiam non incurrere. *Conſtitutio Vrbani 3. in c. 4. de ſecundis nuptijs Et Innocentij 3. in c. 5. d. tit.* De conſanguinitate & affinitate contrahentem in gradu prohibito, vel cum moniali matrimonium, excommunicatum eſſe ipſo iure. *Conſtitutio Clementis in cap. vnico de conſang. & affinit. lib. 4. Clementinarum.* Senatuſconſultum Claudianū, vt qui maior ſexagenario minorē quinquagenaria vxorē duxerit, perinde

habeatur, ac ſi minor ſexaginta annorum vxorẽ duxiſſet. *de quo Senatuſconſulto Vlpianus in Inſtitutionibus ſuis, tit. 16.* Senatuſconſultum Calnitranum de nuptijs quinquagenariæ, vt ſi maior quinquagenaria minori ſexagenario nupſiſſet, ea res non proficeret ad hæreditates & legatas dotes. *Vlpianus d. loco.* Senatuſconſultum Claudianum, quo ſtatutum, vt ea mulier quæ ſe alieno ſeruo iunxerat, Domino ſerui cum bonis omnibus addiceretur: *de quo habetur in l. vnica Cod. de Senatuſconſulto Claudiano tollendo, lib. 7. tit. 24.* Sponſum, inuita ſponſa religionem ingredi poſſe: & ſimiliter alterum ex coniugibus poſſe, altero inuito, monaſterium ingredi; nec diſſolui matrimonium. *conſtitutio Iuſtiniani Imperatoris in l. 56. cod. de Epiſcopis & clericis.* Liberos dementis vel furioſi, licet ſint in poteſtate patris, poſſe contrahere nuptias dote & donatione conſtituenda de bonis parentum. *conſtitutio Iuſtiniani in l. 28. de Epiſcopali audientia.* De nuptijs, *tit. 4. libri 5. cod. & tit. 2. lib. 23. Digeſtorum,* puta. Si ſuper matrimonio contrahendo tutor & conſanguinei puellæ diſcordant, arbitrium iudicis neceſſarium eſſe. *conſtitutio Seuer. & Antonini Impp. in l. Cod. de nuptijs.* Concubinam patris non poſſe vxorem eſſe filij. *conſtitutio Alexandri Imp. in l. 4. cod. d. titulo.* Taciturnitatem patris haberi pro conſenſu in filijs nuptijs, *conſtitutio eiuſdem in l. 5. Cod. dicto tit.* Matrimonium inualidum conualeſcere ex nouo cõſenſu. *conſtitutio Gordiani Imp. in l. 6. Cod. d. t.* Sicut conſenſus patris neceſſarius eſt in contrahendo matrimonio: ita neceſſarium eſſe in diſſoluto reparando. *conſtitutio eiuſdem in l. 7. Cod. d. tit.* Non curatorum vel conſanguineorum, ſed ſolius puellæ conſenſum requiri in nuptijs. *conſtitutio eiuſdem in l. 8. Cod. d. t.* Natos ex ea, quæ eſt vel præſumitur vxor, ſi nati ſunt in domo patris; præſumendos eſſe legitimos. *conſtitutio Imperatoris Probi in l. 9. cod. d. t.* Mulierem nobilitatem, quam acquiſiuit propter virum, ſtatim perdere,

cum inferiori nubit. *conſtitutio eiuſdem in l.1.d.t.* Maritum repetere poſſe vxorem etiam à matre, maxime cum pater eam retinet reluctantem. *conſtitutio Diocletiani & Maximiniani Impp. in l. 11. Cod. d. tit.* Filium inuitum non eſſe cogendum ducere aliquam vxorē, ſed quam vult: dum tamen patris conſenſus accedat. *conſtitutio eorundem in l.12. cod. d. tit.* Matrimonia debere eſſe libera. *conſtitutio eorundem in l.14. cod. d. tit.* Cum quibus perſonis nuptiæ non contrahendæ ſint. *conſtitutio eorundem in l. 16. cod. d. tit.* Inter conſobrinos conſiſtere matrimonium. *conſtitutio Arcadij & Honorij in l. 29 cod. dict. tit.* Qui conſenſus in nuptijs puellæ requiratur. *conſtitutio Honorij & Theodoſii in l. 20. cod. d. tit.* Etiam ſine pompa matrimonium conſiſtere. *conſtitutio Theodoſii & Valentiniani. in l. 22. cod. dict. tit.* Etiam ſine dotalibus inſtrumentis conſiſtere matrimonium. *conſtitutio l. 23. cod. d. tit.* Filias vel filios furioſi vel mente capti ſine conſenſu parentum matrimonium contrahere poſſe, & dotem & donationem ante nuptias cum authoritate curatoris conſtituere. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in l.25. cod. d. tit.* Poſſe quem alumnam ſuam ducere in vxorem, ſed non eam, quam de ſacro fonte leuauit. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in l.26. cod. d. tit.* Poſſe quem vxorem accipere ſexagenariam, & decrepitæ ætatis. *conſtitutio eiuſdem in l.27. cod. d. tit.* De inceſtis & inutilibus nuptijs, *tit. 5. lib. 5. codicis*, puta. Binas habentem vxores fieri infamem. *conſtitutio Dioclet. & Maxim. Impp. in l. 2. cod. d. tit.* E matrimonio illicito, lucra matrimonialia non ſubſiſtere, ſed eſſe confiſcanda. *conſtitutio Valentiniani, Theodoſii & Arcadij Impp. in l.4. C. d. t.* Fratris præmortui vxorem vel vxoris præmortuæ ſororem, non licere ducere in vxorē, liceat præmortui fratris vxor virgo permanſerit. *conſtitutio eorundē in l.5. cod. d. t.* Inceſtas cōtrahētes nuptias nō poſſe teſtari, nec habere ſucceſſores, niſi perſonas, *in l.6. cod. d. t.* declaratas.

conſtitutio Arcadij & Honorij in l. 6. Cod. dict. tit. Liberos inceſtuoſos, ſpurios & nefarios non eſſe alendos à parentibus. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in Authent. ex complexu Cod. dict. tit.* De interdicto matrimonio inter pupillam & tutorem ſeu curatorem, filiosque eorum, *titulo* 6. puta. Inter pupillam & tutoris filium prohibitum eſſe matrimonium, nec prætextu ignorantiæ quem excuſari. *conſtitutio Seueri & Antonini Impp. in l. 1. Cod. dict. tit.* Inter matrem pupillæ & eius tutorem, non eſſe prohibitum matrimonium. *conſtitutio Alexandri Imp. in l. 2. Cod. dict. tit.* Curatorem adulto ſuo filiam ſuam in vxorem dare poſſe. *cõſtitutio Philippi Imperatoris in l. 5. Cod. d. tit.* Non reddita ratione, vel etiam reddita, non poſſe filium tutoris matrimonium contrahere cum pupillá, donec ipſa 25 annos exceſſerit. *conſtitutio Valeriani & Galeni Impp. in l. 6. Cod. d. tit.* Tutorem vel curatorem, qui pupillam vel adultam ſuam ſibi vel filio ſuo collocat matrimonio, fieri infamem. *conſtitutio Diocletiani & Maximiniani Impp. in l. 7. Cod. d. tit.* Præditum aliqua poteſtate, vel ad eum pertinentes, cum ſuppoſitis iuriſdictionis ſuæ non poſſe matrimonium contrahere. *conſtitutio Gratiani, Valentiniani & Theodoſii in l. vnica. Cod. ſi quacunque præditus poteſtate, vel ad eum pertinentes ad ſuppoſitarum iuriſdictioni ſuæ aſpirare tentauerint nuptias.* De ſecundis nuptijs, *tit. 9. libri 5. Codicis* puta. Mulierem nubentem ſecundo viro intra tempus luctus puniendam. *conſtitutio Gratiani, Valentiniani & Theodoſii, in l. 1. Cod. dict. tit.* Viduam, intra annum luctus parientem, iiſdem pœnis puniendam, quibus intra annum luctus nubens punitur. Idem de matre dicendum, quæ contra ſacramentum denuo nubit, non perito tutore liberis. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in Authent. Eiſdem. C. d. dict. tit.* Mulierem, ſecunda vota celebrantem, teneri reſeruare filij primi matrimonij lucra omnia à primo viro peruenta. *conſtitutio eorundem Impp. in l. 3. Cod. dict. tit.* Ex quocun-

quocunque coniugio ſuſceptos filios à ſuis parentibus collatas ſpõſalitias largitates ſibi vindicare præcipuas. *conſtitutio Honorij & Theodoſij in l.20. Cod. dict. titulo.* Sicut mater, tranſiens ad ſecunda vota, lucra prioris matrimonij tenetur reſeruare filijs eiuſdem matrimonij lucra, dotis alienandi facultate prorſus interdicta. *conſtitutio Theodoſii & Valentiniani Imper. in l.5. Cod. dict. tit.* Ita etiam pater, et amſi liberi non ſunt hæredes patris vel matris. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in Auth. hæres. Cod. d. tit.* Lucrum dotis & donationis propter nuptias eſſe reſeruandum filijs illius matrimonij, ſiue matrimonium ſit diſſolutum morte, ſiue diuortio. *conſtitutio Iuſtiniani in Auth. Vxore mortua. Cod. d. tit* Coniugem, tranſeuntem ad ſecunda vota, non poſſe vllo titulo in ſecundum coniugem transferre plus, quam reliquerit vni ex filijs primi matrimonij, cui minus reliquit, nec, quod vltra reliquit, valere, *conſtitutio Leonis Imper in l.6. Cod. d. tit.* Bona matris, ad ſecunda vota tranſeuntis, eſſe obligata filijs pro rebus ab eorum patre ad matrem peruentis à die, qua res illæ ad matrem peruenerunt; & ideo ſi illas alienet, filios vindicare poſſe. *conſtitutio eiuſdem in l.6. §. omnibus. Cod dict. tit.* Filium tranſmittere ad deſcendentes ius vẽdicandi lucrum ſibi proueniens propter tranſitum, quem parens fecit ad ſecunda vota; aſcendentibus & collateralibus excluſis. *conſtitutio Leonis Imp. in l.7. cod. dict. tit.* De muliere ſecundo nubente, cui maritus vſumfructum reliquit, *tit.10. lib.5. cod. puta.* Mulierem, tranſeuntem ad ſecũda vota, vſum fructũ ſibi relictũ a primo marito perdere, & liberis prioris matrimonij reſtituendum eſſe. *conſtitutio Valentiniani, Theodoſii & Arcadij Impp. in l. vnica. cod. dict. tit.* modo ita relictus fuerit, vt ex ſecundis nuptijs interiret. *conſtitutio Iuſtiniani in Authent.* Hoc locum habet. *Cod. d. tit.* De pœnis inceſtarum & nefariarum nuptiarum. *Conſtitutio Iuſtiniani in Nouel.12.* De nuptijs, puta: quæ res conſtituant

tuant nuptias, de diuortijs bona gratia factis, & alijs modis, de cauſis repudiorum, de ingratis liberis, de ſecundis nuptijs, de lucro dotis & antenuptialis donationis, de pœna nubentis intra annum luctus, de lucro dotis & ante nuptias donationis ex pacto non exiſtentium liberorum, ſoluto matrimonio vt lucra ſeruentur liberis primi matrimonij, quando liceat augere dotem vel donationem propter nuptias primi vel ſecundi matrimonij, vt mulier ſecundo marito copulata, prioris viri dignitatibus vel priuilegijs non vtatur, de matre filiorum tutelam adminiſtrante, & ad ſecundas migrante nuptias, de legato à primo marito relicto, ſi mulier ad ſecundas non venerit, de ſucceſſione malorum in bonis filiorum, de æqualitate à parentibus obſeruanda inter libros primi & ſecundi matrimonij. *Conſtitutio Iuſtiniani Imper. in Nouella 22.*

III.
DE DIVORTIO ET *repudijs.*

AN propter impoſſibilitatem coëundi, vxor à viro ſuo ſit ſeparanda, *cauſa 32. quæſt. 1.* Virum, cum licentia vxoris religionem profitentem & monaſteriũ ingredientem, vxori reſtituendum eſſe, ſi illa religionem ingredi, vel perpetuam caſtitatẽ promittere nolit. *Conſtitutio Alexandri tertij in cap. 1. de conuerſione coniugatorum.* Ante matrimonium conſummatum poſſe vnum ex coniugibus, etiam altero inuito, religionem ingredi: remanentem autem in ſeculo, poſſe ad ſecũda vota tranſire. *Conſtitutio eiuſdem in cap. 2. de conuerſione coniugatorum.* Eum, qui inuita vxore, profeſſionem fecit & ei poſtea reſtituitur, non compelli, mortua vxore ad monaſterium redire: matrimonium tamen contrahere non debere. *Conſtitutio eiuſdem in cap. 3. de conuerſione coniugatorum.* Maritum, factum Monachũ a coniuge adulterata reuocari non poſſe. *Conſtitutio*

Innocen-

Innocentij tertij in cap. 15. de conuerſione coniugatorum. Diuortium fieri poſſe, ſi quis copula carnali habita cum puella ſeptem annorum, poſtea ſororem eius duxit. *conſtitutio eiuſdem in c. 7. de eo, eo qui cognouit conſanguineam vxoris ſuæ vel ſponſæ.* De cõſanguinitate & affinitate, *tit. 14. lib. 4. Decretalium*, puta. Separari matrimonium contractum inter affines primi generis & quarti gradus. *conſtitutio Alexandri tertij in cap. 1. de conſanguinitate & affinitate.* Affinitate ſuperueniente, de qua ſaltem conſtat per famam, ſolui ſponſalia de futuro. *constitutio Vrbani tertij in cap. 2. de conſang. & affinitaté.* Si diſpenſatur cum aliquo, vt poſſit contrahere in certo gradu alias prohibito: requiri, vt vterque contrahentium diſtet toto gradu à ſtipite. *conſtitutio Celeſtini tertij in c. 3. de conſanguinitate & affinitate.* Infideles coniunctos in gradu prohibito, à lege poſt Baptiſmum non ſeparari. *conſtitutio Innocentij in cap. 4. de conſanguinitate & affinitate.* Contrahentem ſcienter cum impotenti, ab ea non poſſe ſeparari. *conſtitutio Lucij in cap. 4. de frigid. & malef.* Si de impotentia conſtet, ſtatim matrimonium eſſe ſeparandum: alias cohabitare debent per triennium & operam liberis dare quo effluxo tempore ſeparantur. *conſtitutio Celeſtini in cap. 5. de frigidis & malef.* De matrimonio contracto contra interdictum Eccleſiæ, *tit. 16. lib. 4. Decretalium*, puta Matrimonium contra interdictum Eccleſiæ vel iudicis factum ſeu contractum, nõ dirimi, ſed contrahentes ſaltem ſeparari, donec de cauſa interdicti cognoſcatur. *conſtitutio Alexandri tertij in cap. 1. de matrimonio contracto contra interd.* Eccl. Sponſalia de futuro cum vno etiam contra interdictũ Eccleſię cõtracta, non poſſe dirimere matrimonium poſtea contractum cum alia. *conſtitutio eiuſdem in cap. 2. d. t.* De diuortijs, *tit. 19. lib. 4. Decretalium*, puta. Homicidium neceſſarium non priuare ſpe coniugij, ſed machinationem in mortem coniugis. *conſtitutio in cap. 1. de diuortijs.*

uortiis. Coniuges propter alterius crimen non ſeparari, niſi ſpiritualiter fornicentur. *conſtitutio Alexandri 3. in cap. 2. de diuortiis*. Repelli vxorem petentem reſtitutionem mariti, ſi notorie fornicata eſt, & maritus conticuit, *idem in c. 4. de diuortiis*. Matrimonium ſeparari propter adulterium mulieris, &, ſi vir poſtea fornicetur, redintegrari, *conſtitutio eiuſdem in cap. 5. de diuortiis*. Si vxor a viro lapſo in hæreſin propria authoritate diuertit, ad eum reuerſum redire compellitur. *conſtitutio Vrbani 3. in cap. 6. de diuortiis*. Vinculum coniugale non diſſolui, altero coniugum fidelium in hæreſin lapſo: ſed ſi vnus infidelium coniugum conuertatur ad fidem, & alter nolit ſibi cohabitare, vel non ſine blaſphemia poſſit; ſolui coniugium. *conſtitutio Innocentii tertii in cap. 7. de diuortiis*. Paganum, prius plures vxores habentem, poſt fidem ſuſceptam adhærere debere primæ *conſtitutio eiuſdem in cap 8. d. t.* Non licere relictam fratri in vxorem accipere, & de facto ductam ſeparandam eſſe. *conſtitutio eiuſdem in cap. vltimo de diuortiis*. De repudiis, *tit. 17. libri 5. Cod. & tit. 2. lib. 24. Digeſtorum*, puta, Ob deportationem mariti, vxorem non perdere dotem, nec ſoluendum matrimonium. *conſtitutio Alexandri Imperatoris in l. 1. Cod. dict. tit.* Mulierem non teneri ſponſum vltra triennium expectare. *conſtitutio Valeriani & Galieni Impp. in l. 2. Cod. dict. tit.* Filiumfamilias non poſſe diſſoluere matrimonium patre conſentiente. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in Auth. Econtra. Cod. de repudiis*. Mulierem, quæ de marito per quadriennium noua non habuit, palam nubentem adulterii & cæteras pœnas euitare. *conſtitutio Conſtantini Imperatoris in lib. 7. Cod. dicto titulo*. Mulierem habentem virum in expeditione non poſſe licite nubere, niſi certo ſciat illum mortuum eſſe. *conſtitutio Iuſtiniani Imperatoris in Authent. Hodie dicto titulo*. Matrimonium non poſſe ab altero coniugum diſſolui ſine legitima cauſa, vxorē contrafacientē, dotem & donationē propter nuptias perdere.

conſtitutio Theodoſii & Valeriani Impp. in l.8. Cod. dict. tit. Communi conſenſu non diſſolui matrimonium, niſi religionis & caſtitatis cauſa. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in Authent. quod hodie. d. tit.* Propter impotentiam poſſe impune diuortium fieri, tranſacto tamen prius triennio, *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in l.10. cod. d. tit.* Solo conſenſu etiam abſque dote contrahi matrimoniũ: & repudiãtem vxorem indotatam ſine cauſa, puniri in quarta bonorum mulieri applicanda. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in l.11. cod. d. tit.*

IV.

DE DOTIBVS ET DONATIONIbus propter nuptias, & donationibus inter virum & vxorem.

MVlierem agere poſſe pro dote contra quemlibet detinentem bona mariti. *conſtitutio Innocentij 3. in cap.5. de Pignoribus.* De donationibus inter virum & vxorem, & de dote poſt diuortium reſtituenda, *tit. 20. lib.4. Decretalium,* puta. Separato licite matrimonio, dotem reſtituendam eſſe. *conſtitutio Concilij Wormacienſis in cap.1. de donationibus inter virum & vxorem.* Soluto matrimonio, cogi virum dotem reſtituere, & bona diuidere, quæ communiter eis obuenerunt. *cõſtitutio Vrbani tertij de donationibus inter virum & vxorem.* Mulierem, propter adulterium à viro ſeparatam, perdere dotem. *conſtitutio Clementis tertij in cap.4. de donationibus inter vir & vxor.* Vſumfructuarium donantẽ ſine conſenſu domini & proprietarij, rem ipſam vxori propter nuptias, non transferre plus iuris in eam, quam ipſe habebat. *conſtitutio Innocentij tertij in cap.6. de donationibus inter vir. & vxor.* Virum, agentem pro dote, non omnino excludi ex eo, quod vergat ad inopiã; nec præciſe cogi ſatiſdare vltra facultates proprias, ſed dotẽ ſibi aſſignari ſub cautione, q̃ præſtare poteſt:

poteſt: & ſi per illam cautionem non eſſet ſufficienter periculum conſumptionis dotis; deponendam dotem apud mercatorem, vt de honeſto lucro vir ſuſtineat onera matrimonij. *conſtitutio eiuſdem pontificis in cap. 7. de donationib. inter virum & vxor.* Non conſiſcari dotes vxorum innocentium propter hæreſin maiorum. *conſtitutio Bonifacij octaui in cap. 14. de hæreticis.* Mulierem hæreticam priuilegium dotis & tacitæ hypothecæ, quo omnibus creditoribus præfertur, amitttere. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in Auth. Item priuilegium. cod. de hæreticis.* Res dotales eſſe in patrimonio mariti non mulieris, Ideoque etiam a marito vindicare poſſe. *conſtitutio Carini & Numeriani Impp. in l. 9. cod. de rei vindicatione.* De donationibus ante vel propter nuptias, *tit. 3. libri 5. cod.* puta. Donationem factam ob cauſam nuptiarum, cauſa non ſecuta, repetendam. *conſtitutio Alexandri in l. 2. cod. dicto tit.* Donationem factam ſponſæ in tempus matrimonij collatam non valere. *conſtitutio Gordiani Imper. in l. 4. cod. dict. tit.* Donationem factam ob modum impoſſibilem non valere, nec quem poſſe duas vxores ſimul habere. *Conſtitutio Valeriani & Galieni in l. 5. cod. dicto titulo.* Donationem ſimplicem, factam ſponſæ, non reuocari, licet matrimonium non ſequatur. *conſtitutio Impp. Diocletian. & Maximinian. in l. 10. cod. dicto titulo.* Mortem ſponſi donationem irritam non facere. *conſtitutio eorundem in l. 11. cod. dicto titulo.* Spōſum rem donatam ſponſæ ſequentibus creditoribus obligare non poſſe. *conſtitutio eorundem in l. 12. cod. dict. tit.* Conſtante matrimonio, dotem & donationē propter nuptias poſſe de nouo augeri & de nouo cōſtitui, pactaq; de nouo apponi, & etiam minui, niſi illa diminutio fieret in fraudem filiorū primi matrimonij. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in l. 19. cod. d. t.* De iure dotium, *tit. 12. lib. 5. cod. & tit. 3. lib. 22. ff.* puta. Mulierem poſſe marito ſuo dare in dotem omnia bona ſua, tam præſentia quam futura. *conſtitutio Alexandri Imper. in*

l. b. 4.

l. 4. Cod. d. tit. Si res æſtimata in dotem data fuit: ſoluto matrimonio, rem retineri, ſi per virum æſtimatiõ offeratur. *conſtitutio eiuſdem in l. 5. Cod. dicto titulo*: Mulierem in dote præferri fiſco poſterius cum marito contrahenti. *conſtitutio Decij Imperatoris in l. 9. Cod. d. tit.* Si res æſtimata in dotem datur, teneri mulierem viro actione ex empto: & commoda & incõmoda rei pertinere ad maritum. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 10. Cod. d. tit.* Si res dotalis vi aufertur, marito & nõ mulieri dari actionem. *cõſtitutio eorundem in l. 11. Cod. d. tit.* Fundum emptum ex pecunia dotali non effici vxoris, ſed ſolam pecuniam repetendam eſſe. *conſtitutio eorundem in l. 12. Cod. dicto titulo.* Matrem non poſſe in præiudicium filiorum tradere pro ſua dote res eorum. *conſtitutio eorundem in l. 13. Cod. dicto titulo.* Matrem non cogi dotare filium, niſi ex cauſa *conſtitutio eorundem in l. 4. Cod. dicto titulo.* Sororem, habentem bona indiuiſa cum fratre, poſſe partem ſuam in dotem dare, etiam fratre ignorante. *conſtitutio eorundem in l. 16. Cod. dicto titulo.* Fructus dotis cedere lucro mariti, nec poſſe vxori donari, *conſtitutio eorundem in l. 20. Cod. dicto titulo.* Vxorem non poſſe vendere prædium dotale: nec vendenti conſentire, marito non conſentiente: *conſtitutio eorundem in l. 23. C. dict. tit.* Onera hæreditaria ſpectare ad hæredes, non maritum dotem lucrantem. *conſtitutio eorundem in l. 27. Cod. dict. tit.* Cum authoritate generalis vel ſpecialis curatoris poſſe dotem conſtitui. *conſtitutio Zenonis Imperatoris in l. 28. Cod. dict. tit.* Viro vergente ad inopiam, etiam conſtante matrimonio, mulierem poſſe dotem exigere. *conſtitutio Iuſtiniani Imper in l. 29. Cod. dicto titulo.* Marito vergente ad inopiam, mulierem donationem propter nuptias vendicare, vt dominum. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in Authent. donationem quoque. Cod. d. tit.* Mulieri, etiam ſoluto matrimonio, pro rebus dotalibus, etiam æſtimatis, competere rei

vendicationem & hypothecarum, in quibus præfertur creditoribus ex tẽpore anterioribus, nec ei currere præſcriptionem. *Conſtitutio eiuſdem in l. 30. Cod. d. tit.* De rei vxoriæ actione in ex ſtipulatu actionum transfuſa, & de natura dotibus præſtita. *Conſtitutio Iuſtiniani Imperatoris in l. vnic. cod. d. tit.* 13. De donationibus inter virum & vxorem, & à parentibus in liberos factis, & de ratihabitione, *tit.* 16. *lib.* 5. *Cod. & tit.* 1. *lib.* 24. *Digeſtorum,* puta. Donationem factam in vxorem vires non perdere, licet fiſcus bona vacantia occupet. *Conſtitutio Antonini Imperatoris in l. 1. Cod. d. tit.* Militem non poſſe donare concubinæ. *Conſtitutio eiuſdem in l. 1. cod. d. tit.* Donationem, factam ab vxore, confirmari morte. *Conſtitutio eiuſdem in l. 3. cod. d. tit.* Donationem inter coniuges diuortio infirmari. *conſtitutio eiuſdem in l. 5. cod. d. tit.* Donationem factam vxori, ſi ea præmoriatur, reuocari. *conſtitutio Nepotiani imp in l. 6. cod. d. tit.* Vxorem illicitam viro donare poſſe. *conſtitutio eiuſdem in l. 7. cod. d. tit.* Confirmationem donationis inter virum & vxorem factam, in teſtamento non intelligi eſſe nouam diſpoſitionem, ſed veteris corroborationem. *cõſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 14. Cod. d. tit.* Vxorem præſumi donare viro res, quas patitur eum conſumere; ſecus eſſe in paraphernalibus. *conſtitutio eorundem Impp in l. 17. Cod. d. t.* Sicut maritus non poteſt donare vxori: ita nec eadem donanti accedere conſentiendo circa donationem rei propriæ poſſe. *conſtitutio eorundem in l. 23. cod. d. tit.* Donationem inter viuos, quæ ſola morte confirmatur, trahi retro, ſed illam, quæ confirmatur in vltima voluntate, non habere tractum retro. *Conſtitutio Iuſtiniani Imperatoris in l. 25. cod. d. tit.* Soluto matrimonio, quemadmodum dos petatur, *tit.* 18. *lib.* 5. *cod. & tit.* 3. *li.* 24. *Digeſtorum,* puta. Hæredes viri, & hæredes hæredum, & fiſcum occupantem bona viri, teneri ad reſtitutionem dotis. *cõſtitutio Seueri & Antonini Impp.*

in l. 2.

in l.2.cod.dicto titulo. Per obitum filiæ dotem datam à patre reuerti ad patrem. *conſtitutio Antonini Imp. in l. 4.codicis, dicto titulo.* Patrem non poſſe adimere filiæ dotem. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Imp. in l.7.codicis, dicto titulo.* Maritum poſt diuortium condemnatũ nomine dotis, in quantum facere poteſt, iterum conueniendum, ſi ad pinguiorem fortunam venerit. *conſtitutio eorundem in l.8.codicis, dicto titulo.* Soluto matrimonio, dominium rei dotalis reuerti ipſo iure ad mulierem, non tamen poſſeſſionem, ideoq; non poſſe ingredi eam ſine iudicis authoritate. *conſtitutio eorundem in l.9.codicis, d.t.* Mortuo viro, rem integram mulieri eſſe reſtituendam. *conſtitutio Honorij & Theodoſij in l.11.C.d.tit.* De ſundo dotali, *tit.23.lib.3.cod. & t.5.lib.23. Digeſt.* De priuilegio dotis, *tit.74* puta. Soluto matrimonio, mulierem in cauſa dotis anteferri omnibus. *conſtitutio Diocletiani & Maxim. Impp. in l.* 10. *cod. Qui potiores in pignore habentur.* Mulierem in dote omnibus priuilegiatis actionibus perſonalibus atque realibus præferri, & hoc priuilegium tranſmittere ad liberos: &, ſi inter duas dotes eſt quæſtio, priorem tẽpore potiorem eſſe. *conſtitutio Iuſtinian. Imper. in l.12. C. d.tit.* Mulierem conſtante matrimonio dotem ſuam donare non poſſe, *conſtitutio eorundem Diocletiani & Maximiani, in l.21.cod.dict.tit.* De priuilegijs dotis hæreticis mulieribus non præſtandis. *conſtitutio Iuſtiniani in Nouell.109.* De muliere, quæ ſine dotalibus inſtrumẽtis nupſit, de nuptijs illuſtriũ, vt cũ dotalibus inſtrumẽtis fiant, vt cũ matrimonium eſt ſine dote, & coniux ſuperſtes, inops, mortuĩ quartam partem accipiat: ſoluto matrimonio quómodo & apud quem alendi liberi. *conſtitutio Iuſtiniani Imperatoris in Nouell.17.*

V.

DE LIBERIS LEGITIMIS, NATURALIBUS, INCEſTUOſIS, & EORUM LEGITIMATIONE.

De liberis legitimis, naturalibus, inceſtuoſis, & eorum legitimatione.

DE filijs legitimis, *tit.* 17. *lib.* 4. *Decretalium*, puta. Naturalem, ex ſoluto genitum, & ſoluta, legitimari per ſubſequens parentum coniugium, etiam quoad hæreditates. *conſtitutio Alexandri tertij in cap.* 1. *qui filij ſint legitimi.* Separato matrimonio in facie Eccleſiæ contracto, filios genitos vel conceptos ante ſententiam eſſe legitimos. *conſtitutio eiuſdem in cap.* 2. *Qui filij ſint legitimi.* Stari verbo viri & mulieris, qui negant aliquem filium, niſi indicijs & teſtibus probetur contrarium. *conſtitutio eiuſdem in cap.* 3. *d. tit.* Quæſtionem natiuitatis oppoſitam, petenti hæreditatem coram iudice ſeculari, eſſe ad Eccleſiaſticum iudicem tranſmittendam *conſtitutio eiuſdem in cap.* 5. *d. tit.* Naturales legitimari per ſubſequens matrimonium; ex adulterio vero, vel viuente vxore, ex alia ſuſceptos minime. *conſtitutio eiuſdem in cap.* 6. *Qui filij ſint legitimi.* Si mulier per iudicium Eccleſiæ ſeparata à primo viro, viuente illo, contrahit cum ſecundo: legitimam eſſe prolem, quam ex ſecundo ſuſcepit. *conſtitutio eiuſdem in cap.* 8. *Qui ſint filij legitimi.* Natos ex matrimonio contracto contra publicæ honeſtatis iuſtitiam illegitimos eſſe, & ab hæreditate parentum excludi. *conſtitutio Celeſtini tertij in cap.* 10. *Qui filij ſint legitimi* Stari dictis teſtium qui probant aliquem legitimum, licet fama viciniæ, & tractatus parentum habeat contrarium. *conſtitutio Innocentij tertij in d. tit.* In terris Eccleſiæ Papam poſſe libere illegitimos liberare, in terris vero alienis, non niſi ex cauſis multum arduis & in ſpiritualibus *conſtitutio eiuſdem in cap.* 13. *Qui filij ſint legitimi.* proles infidelium, qui poſtea conuertuntur, legitimas

gitimas eſſe, etiamſi parẽtes ſint in gradu prohibito lege canonica. *conſtitutio eiuſdem Pontificis in cap. vltimo. Qui filij ſint legitimi.* Diuortio facto, apud quem liberi morari vel educari debeant, *t. 24. li. 5. Cod.* puta. In arbitrio Iudicis eſſe, apud quem alantur liberi facto diuortio. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. vnica. Cod. tit. 24.* Matrem poſſe petere, quod pater alimentet filium. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in Autht. ſi pater. Cod. eodem.* De alendis liberis ac parentibus, *tit 25. lib. 5. Cod.* puta. Filios diuites teneri alere parentes. *conſtitutio Pij Imper. in l. 1. Cod. d. tit.* Patrem iudicis officio teneri, alere filium non ingratum. *conſtitutio Seueri & Antonini in l. 4. Cod. d. tit.* De naturalibus liberis & matribus eorum, & ex quibus cauſis iuſti efficiantur, *tit. 27. lib. 5. Cod.* puta. Matrimonium inter vilem perſonam & illuſtrem conſiſtere, nec liberos illegitimos eſſe. *conſtitutio Iuſtiniani Imperatoris in Auth. ſed nouo. Cod. d. tit.* Per ſubſequens matrimonium, liberos antea procreatos legitimari poſſe. *conſtitutio Imper. Zenonis in l. 5. Cod. d. tit.* Per adoptionem liberos non legitimos fieri vel legitimari. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in l. 7. C. d. tit.* Patri permitti, matre nec liberis legitimis & naturalibus extantibus inter viuos, vel in vltima voluntate filijs naturalibus dare vſque ad ſex vncicas tantum, liberos vero naturales ab inteſtato nihil poſſe capere *cõſtitutio Iuſtiniani Imper. in l. 8. Cod. d. tit.* Legitimatum per oblationem curiæ, cõſequi iura legitimorum ſolum reſpectu legitimantis, non reſpectu cæteræ cognationis: legitimatum autem per matrimonium effici legitimum, quo ad omnes. *cõſtitutio eiuſdem in l. 9. Codicis, dicto titulo.* Per matrimonium legitimari liberos naturales primogenitos, & ſuccedere æqualiter cum liberis poſtea naſcituris. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in l. 10. Cod. tit.* Per ſubſequens matrimonium filios natos ex concubina legitimari, etiamſi ex eo matrimonio nullus poſtea naſcatur, vel natus viuens nõ

reperiatur tempore mortis patris: & ſi ante nati legi-timantur, multo magis legitimari eos, qui in vtero ſunt tempore matrimonij tẽpus conceptionis vel natiuitatis, prout liberis vtilius eſt, inſpiciendũ eſſe. *Cõſtitutio Iuſtinian. Imperatoris in l.11.cod.d.tit.* Filios legitimos non poſſe impedire, quo minus naturales legitimentur. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in Authent. quod ius. cod.d.t.* Spurios non poſſe legitimari à coniuge, extãtibus legitimis. *Conſtitutio Iuſtiniani in Authent. præterea. cod.d.tit.* De modis, quibus naturales efficiuntur legitimi. *Conſtitutio Iuſtiniani Imp. in Nouel. 74.* De modis, quibus naturales fiunt ſui, & de eorum ex teſtamento ſiue ab inteſtato ſucceſſione. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in Nouell.89.* Vt exactione inſtãte dotis primæ & ſecundæ, viro ad ſecunda vota migrant, pręponatur vxor prima, vel ex priori matrimonio filij. Et ſi voluerit vxor, aut is, qui pro ea dotem ſcripſerit, dare viro, quæ ſcripta ſunt: diſtulerit autẽ vir ſuſcipere ſoluto matrimonio, exigi eum ab ea, etiam conſcriptã ante nuptialem donationem. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in Nouell.91.* De eo, qui in aliquo inſtrumento nominatus eſt filius. *conſtitutio Iuſtiniani in Noell.127.c.2.*

VI.

DE CONTRACTIBVS TAM EX iure ciuili, quam canico puta.

DE commodato, *tit.15. lib. 3. Decretalium.* De depoſito, *tit.16.lib.3. Decretalium*, puta. Ex depoſito facto apud clericum Eccleſiæ, non teneri Eccleſiam, niſi in vtilitatem Eccleſiæ ſit verſum. *conſtitutio Alexandri tertij in ca. 1. de depoſito.* Ad quid teneatur depoſitarius, & quomodo depoſitum repetatur. *conſtitutio Gregorij noni in cap. 2. de depoſito.* De emptione & venditione, *tit. 17. lib. 3. Decretalium*, puta. Tenere venditionẽ, licet venditor ſit deceptus vltra dimidiũ iuſti

precij

precij, poſſe tamen venditionem agere vt reſtituatur res, vel iuſtum precium ſuppleatur. *Conſtitutio Alexandri in cap 3. de emptione & vend.tione.. Et conſtitutio Innocentij 3. in cap. 6. eiuſdem tituli.* De locato & conducto, *tit. 18. lib. 3. Decretalium*, puta. Perſonas Eccleſiaſticas locare poſſe prouentus decimarum hís, cum quib. conditio Eccleſiæ ſit melior, *Conſtitutio Innocentij 3. in cap. 2. de locato & conducto.* Propter ſterilitatem grauem conductori ſine culpa ſua contingentem, remittendam eſſe penſionem pro rata, niſi poſſit cum vbertate præcedentis vel ſequentis temporis compenſari. *Conſtitutio Greg. 9. in c. 3. de locato & conducto.* De rerũ permutatione *t. 19. li. 3. Decretal. Et tit. 10. lib. 3. Sexti Decretal.* puta. Principem poſſe rem Eccleſiæ immobilem per mutationem acquirere, data re meliori vel æquali. *Conſtitutio in c. de rer. permut.* Permutationem rerum Eccleſiaſticarum factam in caſu non conceſſo, ſeu non ſeruata ſolennitate iuris, eſſe reuocandam. *Conſtitutio in c. 1. de rerum permutatione.* Eccleſias iure proprietatis poſſe ad inuicem permutari, & poſſeſſiones earum, & pro minus valentibus precium ſuppleri. *conſtitutio Clementis tertij in c. 6. de rerum permutatione.* Beneficia ſua perdere, qui ea propria permutant authoritate. *cõſtitutio Innocentij tertij in ca. 7. de rerum permutatione.* De emptione & venditione. An contractus emptionis & venditionis annui reditus cum conditione reuenditionis ſit vſurarius, *conſtitutio Martij quinti in cap. 1. de emptione & venditione, lib. 3. extrauag. communium.* De mutuo, & ſi certum petitur, *tit. 2. lib. 4. Codicis*, puta. Eum, qui pecuniam alienam ſuo nomine mutuat, ſibi ſtipulando ius quærere, quod cedere tenetur. *Conſtitutio Antonini Imp. in l. 2. C. ſi certum petatur.* Qui officium in prouincia adminiſtrat, fœnus exercere non poſſe, *cõſtitutio Gordiani Imp. in l. 3. C. d. t.* Numerationem in perſona vnius non obligare alios, niſi cõſtituerint ſe reos debendi in ſolidum. *conſtitutio Diocletiani & Maxi-*

miani Imp. in l.5. Cod. d. t. Non vnde originem pecunia quæ mutuo data eſt ſumpſerit, ſed cõtractus ſubſtantiam inſpiciendam eſſe in mutuo. *Conſtitutio eorundem in l.7. C.t.* Caſum aduerſæ fortunæ non liberare generis debitorem. *conſtit. eorundem in l.* 11. *cod. d.t.* Obligatum ſoluere cum alio ſiue pro parte, ſiue in ſolidum ſit obligatus ſoluendo, ſolidum pro parte repetere à correo. *conſtitutio eorundem in l.12. cod. d. t.* Mutuum obligare contrahentes non dominos, in quorum rerum vſum eſt verſum *conſtitutio eorundem in l.13.cod.d.t.* Pecuniam iudici mutuantem, præſumi iudicem corrumpere, & propter honorem publicum conſequendum dantem pecuniam, exilii pœna eſſe plectendum. *conſtitutio Honorii & Theodoſii in l.16.Cod. d.t.* Perſonam, quæ vere contraxit, attendendam, nõ quæ ſimulato fingitur. *conſtitutio Valeriani & Galieni Impp. in l. 4.cod. d. tit.* De commodato, *tit. 23. lib. 4. cod. & t.6. lib.13. Digeſtorum*, puta. Commodatarium de caſu fortuito non teneri, niſi caſum fortuitum in ſe recipiat. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l.1.Cod. d.tit.* Prætextu debiti reſtitutionem commodati non recte recuſari, *conſtitutio eorundem in l.1. cod. d.t.* De depoſito, vel contra, *tit.34. Cod. & tit. 3.lib.16. Digeſtorum*, puta. In actione depoſiti vſuras venire ex mora *conſtitutio Gordiani Imper. in l 2.Cod. d.t.* Depoſitarium vtendo re depoſita furtum committere. *conſtitutio eiuſdem in l. 3. cod. d. t.* Condemnatum in actione depoſiti directa, quia non reſtituit rem fieri infamem. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l.10.cod.d.t.* Depoſitarium ſine dilatione compellẽdum eſſe ad reſtitutionem, nec poſſe obijcere compenſationem. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in l.* 1*. Cod. d.t.* Tertiam perſonam, extrinſecus venientem, non poſſe extra iudicium prohibere, ne reddatur depoſitum vel ne inquilinus reddat penſionẽ domus. *conſtitut. Iuſtin. in Authent. Sed iam cautũ. Cod. dicto titulo.* De mãdato,

dato, *tit. 35. lib. 4. Codicis, & tit. 17. Digeſtorum.* puta. Procuratorem repetere ſumptus litis, etiamſi in cauſa ſuccubuerit *conſtitutio Alexandri in l. 4. cod. d. tit.* Procuratorem, qui neglecto mãdato bonorum poſſeſſionem non petijt, teneri Domino. *conſtitutio eiuſdem in l. 5. cod. d. t.* Eum, qui patitur pro ſe alium fideiubere, videri mandare. *conſtitutio Gordiani Imper in l. 6. cod. d. tit.* Ex mandato patris competere actionem contra hæredem. *conſtitutio Valentiniani & Galieni in l. 8. C. d. t* Procuratorem lædentem Dominũ, etiam in cauſa minima, teneri Domino actione mandati. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 9. cod. d. tit.* Procuratorem actione mandati teneri & de geſtis & de non geſtis. *conſtitutio eorundem in l. 1. Cod. d. t.* Contra tenorem mandati non valere, quod à procuratore geritur. *conſtitutio eorundem in l. 12. cod d. t.* Procuratorem teneri de dolo & omni culpa non tamen de caſu. *conſtitutio eorundem in l. 13. cod. d. t.* De ſocietate, *tit. 36. lib. 4. Codicis, & tit. 2. libri 17. Digeſtorum*, puta. Valere ſocietatem, in qua vnus pecuniam confert, alter operam. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 1. Cod. pro ſocio.* Societatem commoda tranſire ad hæredem. *conſtitutio eorundem in l. 3. Cod. d. t.* Durare ſocietatem ad beneplacitum ſociorum. *conſtitutio eorundem in l. 5. Cod. d. t.* Societatem poſſe contrahi ſub qualibet conditione. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in l. 6. Cod. d. t.* Curatorem furioſi poſſe renunciare ſocietati furioſi. *conſtitutio eiuſdem in l. vlt. Cod. d. t.* De contrahenda emptione & venditione, *tit 37. lib. 4. Codic. Et tit. 1. lib. 18. Digeſtorum*, puta Valere venditionem rei, etiam exiſtentis in alio loco, quam vbi contractus celebratur. *conſtitutio Valeriani & Galieni Impp. in l. 1. C. d. t.* Emptionem & venditionem cõſenſu conſtare. *conſtit. Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 2. cod. d. t.* Si fiat donatio reuera, & ſimuletur fieri vẽditio; valere donationem, nec poſſe reſcindi propter

ſimulationem venditionis. *conſtitutio eorundem in l. 3. Codicis dicto titulo.* Neminem poſſe emere rem ſuam niſi quatenus ab eo poſſet aliquo remedio euinci. *conſtitutio eiuſdem in l. 4. C. dicto titulo.* Tam tutorem, quam vxorem eius, poſſe rem pupilli emere palam & bona fide. *conſtitutio eorundem in l. 5. Codicis, dicto titulo.* Fideiuſſorē non eſſe de ſubſtātia emptoris, nec inſtrumentum. *conſtitutio eorundem in l 12. Codicis, dicto titulo.* Contractum emptionis & venditionis, in alterius voluntatem collatum, non intelligi efficaciter celebratum. *conſtitutio eorundem in l. 13. C. dicto titulo.* Si precium tertij arbitrio committitur, illo non arbitrante, contractum reddi nullum. *conſtitutio Iuſtiniani Imperatoris in l. 15. cod. d. t.* De hæreditate vel actione vendita, *tit. 39. lib. 4. cod. & tit. 4. lib. 18. Digeſtorum,* puta. Fiſcum, hæreditate vendita, non teneri creditoribus hæreditarijs. *conſtitutio Seueri & Antonini, in l. 1. C d. t.* Hæredem & non emptorem hæreditatis à creditoribus conueniendum hæreditarijs. *conſtitutio Antonini Imperatoris in l. 2. cod. d. t.* Actionem ſuam quem cedere poſſe, etiam contra inuitum & ignorantem debitorem. *conſtitutio Alexandri in l. 3. cod. d. t.* Deceptum in contractu dolo aduerſarij, non eſſe cogendum adimplere contractum. *conſtitutio eiuſdem in l. 4. Codicis,* Ementem nomen, non propterea effici dominum rei debitæ, ſed agere debere ad illam actione perſonali, *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 8. cod. d. t.* Quæ res vendi non poſſunt, & qui vendere vel mercari vetantur, *tit. 4. libri 4. cod.* puta. Purpuram non eſſe vendendam *conſtitutio Valentinian & Theodoſii in l. Codicis d. t.* Frumentum exercitui miſſum non poſſe quem emere. *conſtitutio Honorij & Theodoſii in l. 4. cod. d. t.* Quæ res exportari non debeant, *tit. 41. libri 4. cod.* puta. Non licere vendere arma hoſtib' populi Romani ſub pœna capitis & confiſcationis bonorum. *conſtitutio Marci Imperato-*

peratoris in l. 2. cod. d. t. De Eunuchis, & pœnis Eunuchos facientium, *tit. 42. lib. 4. cod.* De patribus, qui filios ſuos diſtrahunt, *tit. 43. lib. 4. Codicis.* puta. Propter nimiam paupertatem & famis neceſſitatem poſſe patrem vendere filium & filiam. *conſtitutio Conſtantini Imper. in l. 2. cod. d. t.* De reſcindenda venditione, *tit. 44. libri 4. cod. & tit. 5. lib. 18. Digeſtorum,* puta. Reſcindendam venditionem per metum factam. *conſtitutio Alexandri in l. 1. cod. d. t.* Venditorem deceptum vltra dimidium iuſti precij, poſſe precium reſtituere, & rem venditam recuperare, niſi emptor malit iuſtum precium ſupplere. *conſtitutio Diocletani & Maximiani Impp. in l. 2. cod. de reſcind. vendite,* Ratione doli, emptionem & venditionem eſſe reſcindendam. *conſtitutio eorundem in l. 5. cod. d. t.* Contractum non reſcindendum, niſi deceptio ſit vltra dimidium iuſti pretij. *conſtitutio eorundem in l. 8. cod. d. t.* Scienti non inferri dolum, & licet precium non ſit vſquequaque conueniens, contractum tamen tenere. *conſtitutio eorundem in l. 11. cod d. t.* Venditionem factam viliori precio, propter munus publicum vel vrgens debitum, non reſcindendam. *conſtitutio eorundem in l. 12. C. d. t.* Non reſcindendam venditionem, etiamſi quis vendidit rem, cuius precium ignorauit. *conſtitutio Gratiani, Valentiniani & Theodoſii in l. 15. cod. d. t.* Quando liceat ab emptione & venditione diſcedere, re adhuc integra, poſt traditionem autem non. *conſtit. Gordiani Imper. in l. 1. cod. d. tit.* De periculo & commodo rei venditæ, *tit. 48. lib. 4. cod. & tit. 6. lib. 18. Digeſtorum,* puta. Profecto contractu emptionis & venditionis, omne commodum & incommodum eſſe emptoris. *conſtitutio Alexandri in l. 1. Codicis, dicto titulo.* Vendito vino ad menſuram, antequam menſuretur, periculum mutati vini pertinere ad venditorem: cum autem non venditur ad menſuram, ſed certum corpus; tunc periculum

eſſe

eſſe emptoris. *Conſtitutio eiuſdem in l. 2. Cod. dict. titulo.* Emptione perfecta, periculum eſſe venditoris, ſi eſt in mora. *Conſtitutio eiuſdem in l. 3. Cod. dict. tit.* Caſum incendij eſſe emptoris, emptione perfecta. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 5. C. d. tit.* Vẽditorem ſpeciei liberari ab actione ex empto, & nihilominus emptorem teneri ad precium. *Conſtitutio eorundem in* l. 6. *Cod. d. tit.* De actionibus & emptis & venditi, *lib. 49. & tit. 1. lib. 9. Digeſtorum,* puta. Licet emptor non ſoluat precium, rem tamen venditam ab eo non eſſe vendicandam, ſed ad precium agendum. *Conſtitutio Antonini Imper. in l. 1. Cod. d. tit.* Venditorem ex mora traditionis teneri ad intereſſe emptori, ſecundum arbitrium iudicis, *Conſtitutio Diocletiani & Maximiniani in l. 3. cod. d. tit.* Emptorem, percipientem fructus rei emptæ, teneri ad vſuras precij non ſoluti. *Conſtitutio eorundem in l. 5. Cod. d. tit.* Emptorem, ſoluentem vẽditori ignoranti nummos proprios ipſius venditoris, non liberari. *conſtitutio eorundem in l. 7. Cod. d. tit.* Emptorem re non tradita, non fieri dominum, etiam ſi gerat ſe pro domino, ſoluendo tributa, vel etiam collectas pro ipſo. *conſtitutio eorundem in l. 8. Cod. dict. tit.* Eum, qui carnem venditam non tradidit in termino, teneri ad intereſſe. *conſtitutio eorundem in l. 10. Codicis, dicto titulo.* Perfecto contractu, fructus pertinere ad emptorem, ad quem pertinent etiam onera functionum, *conſtitutio eorundem in l. 13. Cod. d. tit.* Venditorem non teneri defendere emptorem à violentia, quæ ſibi de facto competit. *conſtitutio eorundem in l. 17. Cod. dict. tit.* De rebus alienis non alienandis, & de prohibita rerum alienatione vel hypotheca, *tit. 51.* puta. Emptorem rei alienæ teneri reſtituere domino, niſi probet, quo iure emit. *conſtitutio Alexandri in l. 1. Cod. dicto titulo.* Venditionem mariti ſigillantis ſigillo vxoris, non officere vxori, quæ non nouit, quid ſigillaretur. *conſtitutio Gordiani Imper. in l. 2. Cod. d. tit.* Matrem pro

debito

debito filij non poſſe res filij dare in ſolutum, niſi filius ratificet. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 4. Codic. dicto titulo.* Vendentem rem alienam non præiudicare domino. *conſtitutio eorundem in l. 6. Cod. dicto titulo.* De communium rerum alienatione, *titulo 52. Codicis,* puta. Vendentem rem communem non præiudicare conſorti, niſi ſecuta vſucapione vel præſcriptione. *conſtitutio Imperatoris Antonini in l. 1. Cod. dict. tit.* Quando quædam ſunt communia pluribus, vnumquemque per ſe habere partis ſuæ alienandæ liberam facultatem. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 3. Cod. dicto titulo.* De pactis inter emptorem & venditorem, *tit. 54. libri 4. Codic.* puta. Valere pactum de re retrouendenda. *conſtitutio Alexandri in l. 2. Codic. d. ct. tit.* Valere pactum, vt res ad venditorem reuertatur, ſi reſiduum non ſoluatur. *conſtitutio eiuſdem in l. 3. Cod. d. tit.* Si non ſeruatur pactum, reſcindi omne id, quod eſt actum, & ipſum etiam contractum. *conſtitutio Cari & Carini Impp. in l. 6. Codic. dict. titulo.* Valere pactum in venditione appoſitum, quod in loco vendito emptor non poſſit monumentum vel capellam ædificare. *conſtitutio eorundem in l. vlt. Cod. dict. tit.* De Monopolijs & conuentu negotiatorum illicito vel artificio ergo laborum, nec non balneatorum prohibitis & pactionibus illicitis, *tit. 9.* De nundinis & mercatoribus, *tit. 60. lib. 4. Codic. & tit. 11. libri 50. Digeſtorum.* De rerum permutatione & præſcriptis verbis, *tit. 64. lib. 4. Codicis. & tit. 4. & 5. lib. 19. Digeſtorum.* De locato & conducto, *tit. 65. lib. 4. Codicis, & tit. 2. libri 19. Digeſtorum,* puta. Locatorē horrei non teneri de caſu fortuito vel violento, ſed de culpa. *conſtitutio Imperatoris Antonini in l. 1. Cod. de locato & conducto.* Inquilinum, qui ſoluit penſionem, non poſſe per dominum durante locatione expelli, niſi propter neceſſitatem domini, vel neceſſariam refectionem ædium, vel culpam inquilini abutentis. *conſtitutio eiuſdem in l. 3. Cod. d. tit.* Inue-

cta &

cta & illata coloni, obligari pro mercede domino. *conſtitutio. Alexandri in l. 5. odicis dicto titulo.* Conductorem poſſe rem conductam alteri locare, niſi aliud actum ſit. *conſtitutio eiuſdem in l. 6. cod. d. tit.* Propter ſterilitatem fieri remiſſionem, niſi cum vbertate compenſentur. *conſtitutio eiuſdem in l. 8. Cod. d. tit.* Hæredem obligari ex locatione & conductione defuncti. *conſtitutio Gordiani Imper. in l. 10. Codicis dicto titulo.* Damnum in rebus coloni pertinere ad colonum, non ad dominum. *conſtitutio Philippi Imper. in l. 11. cod. d. t.* Eum qui remanet vltra ſuum tempus in re conducta, videri de nouo conduxiſſe. *conſtitutio Valentis, Valeriani & Galieni in l. 16. cod. d. tit.* Ex conductione mariti non teneri vxorem. *conſtitutio Diocletian. & Maximiani Impp. in l. 24. cod. d. t.* Milites alienarum rerum conductores eſſe non debere. *conſtitutio Leonis Imperatoris in l. 31. cod. d. t. & Conſtitutio Iuſtiniani in l. 34. Codicis dicto titulo.* De iure Emphyteutico, *tit. 66. lib. 4. Codicis.* De contrahenda & committenda ſtipulatione, *tit. 38. lib. 8. codic.* puta. Patrem ſtipulando filio, videri ſtipulari ſibi ipſi. *conſtitutio Seueri & Antonini in l. 2. cod. d. t.* Neminem alteri ſtipulari poſſe. *conſtitutio Antonini Imper. in l. 3. cod. d. t.* Promiſſum ſolenniter ex cauſa tranſactionis, ſi eſt certum petendum, per certi condictionem, ſi incertum, peti per actionem ex ſtipulatu. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Imper. in l. 6. cod. d. tit.* Impoſſibile ſecundum naturam non poſſe promitti *conſtitutio eorundem in l. 7. cod. d. t.* Metum mortis vel cruciatus corporis ſtipulationem vitiare. *conſtitutio eorundem in l. 9. cod d. t.* Stipulationem per quæcunque verba valere. *conſtitutio Leonis Imperatoris in l. 10. cod. d. t.* Stipulationes faciendi, tranſire de hæredibus ad hæreds. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in l. 13. cod. d. t.* De inutilibus ſtipulationibus, *tit. 39. libri 8. cod.* puta. Pupillum ſine tutoris authoritate promittentem non obligari. *conſtitutio Antonii Imperatoris in l. 1.*

Codicis dicto titulo. Stipulationem pœnalem non valere in matrimonio. *conſtitutio Alexandri Imper. in l. 2. C. d. t.* Inter abſentes, ſtipulationem non contrahi. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 3. Codic. d. t.* De duobus reis ſtipulandi & promittendi, *tit. 40. lib. 8. Codic.* puta. Duobus in ſolidum conſtituentibus obligationem, creditorem poſſe alterum in ſolidum conuenire, & ſoluenti dari regreſſum contra correum. *cõſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 1. C. d. t.* Licet pecunia vni numeretur, tamen alios in ſolidũ poſſe obligari. *conſtitutio eorundem in l. 3. cod. d. t.* De venditionibus rerum fiſcalium cum priuatis communium. *conſtitutio Alexandri in l. vnica Codicis lib. 10. tit. 4.*

VII.
DE TESTAMENTIS ET VLTImis voluntatibus, fideicommiſſis & legatis.

De teſtamentis & vltimis voluntatibus. *tit. 26. lib. 3. Decretalium & tit. 11. lib. 3. Sexti Decretalium,* puta. Epiſcopum de rebus patrimonalibus teſtari poſſe: de rebus vero Eccleſiæ ſeu intuitu Eccleſiæ quæſitis, nullo modo. *conſtitutio Gregorij 9. in c. 1. de teſtamentis.* Deberi legatum, quamuis nudis verbis à teſtatore ſit relictum. *conſtitutio eiuſdem in c. 4. de teſtamentis & vltimis voluntatibus.* De bonis per Eccleſiam acquiſitis clericos teſtari non poſſe. *conſtitutio. concilij Lateranenſis; de qua in c. 7. de teſtamentis.* Valere vltimas voluntates ad pias cauſas coram duob' teſtibus. *conſtitutio Alexandri tertij in capite vndecimo de teſtamentis.* Tenere teſtamentum, ſi quis extremam voluntatem ſuam alterius diſpoſitioni committit. Et dicitur teſtatus ad pias cauſas. *conſtitutio Innocentij 3. in c. 13. de teſtamentis.* Filium rogatũ reſtituere hæreditatem, detrahere tertiã iure naturæ, & quartã Trebellianicã, in qui-

in quibus poteſt legata relinquere & hæredes inſtituere. *conſtitutio Gregorij noni in cap. 18. de teſtamentis.* Senatuſconſultum Pegaſianum factum Pegaſo & Puſione conſulibus, vt ei, qui rogatus eſſet hæreditatem reſtituere, perinde liceret partem retinere, atque ex lege Falcidia ex legatis retinere cōceditur, quam ſi retinuiſſet, tum omnes actiones, quæ in hæredes hæredibusque dari ſolent in eum, eiq; darentur, de quo Imperator in titulo de fideicommiſſarijs hæreditatibus. *lib. 2. Inſtitutionum, titulo 23.* De teſtamento militis, *lib. 21. tit. 5. Cod. & titulo 1. lib. 29. Digeſtorum,* puta. Inſtitutionem hæredum à milite factam, potius ſecundum ius commune, quam militare interpretandam. *conſtitutio Antonini Imperatoris in l. 3. Cod. d. tit.* Ex teſtamento militis, quando valet, iure militari quemlibet capere poſſe, niſi ſpecialiter prohibeatur. *conſtitutio Alexandri Imperatoris in l. 1. Cod. d. tit.* Militem poſſe pro parte teſtatum, pro parte inteſtatum decedere. *conſtitutio Gordiani Imperatoris in l. 8. Cod. d. tit.* Præteritionem militis factam de filio quam ſcit ſe habere pro exhæredatione; haberi fauore militis. *conſtitutio Conſtantini Imp. in l. 9. Cod. d. tit. & conſtitutio Philippi, & Philippi impp. in l. 10. Cod. d. tit.* In teſtamento militis Falcidiam ceſſare, & hæredem facto inuentario vltra vires hæreditarias non teneri. *conſtitutio Philippi, & Philippi Impp. in l. 12. Codic. d. tit.* In teſtamento militis non requiri ſolennitates iuris ciuilis. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 14. Cod. d. tit.* Milites in militia degentes priuilegium habere, vt teſtari valeant, modo quo volunt, & quomodo poſſunt: & ideo quod in vagina vel clypeo vel puluere cum gladio ſcribūt, haberi pro teſtamento ſolenni. *conſtitutio Conſtantini Imper. in l. 15. Cod. dict. tit.* Militem, in militia non exiſtentem, non gaudere priuilegio militum. *conſtitutio Imper. Iuſtiniani in l. 17. Cod. dict. tit.* Qui teſtamenta facere poſſunt, *tit. 22. lib. 6. C. & tit. 7. lib. 28. Digeſtorum,* puta. Teſta-

toris;

toris, ſeipſum interficientis, teſtamentum nihilominus valere, ſi modo tempore, quo teſtatus eſt, ſanæ mentis fuit: ſecus eſt, ſi ſeipſum interficit metu alicuius pœnæ. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 2. Cod. d. tit.* Senectutem & corporis infirmitatem factionem teſtamenti non impedire in homine ſanæ mentis, *conſtitutio eorundem in l. 3. Cod. d. tit.* Pupillum non poſſe teſtari, poſt 14. autem annum poſſe. *conſtitutio eorundem in l. 4. Cod. d. tit.* Eunuchum, licet generare non poſſit, poſſe tamen teſtamentum facere. *conſtitutio Conſtantini Imp. in l. 5. Cod. d. tit.* Teſtatorem habere poteſtatem reuocandi voluntatem ſuam, etiamſi Imperatorem hæredem inſtituerit. *conſtitutio eiuſdem in l. 6. Cod. d. tit.* Imperatorem & Auguſtum hæredes inſtituti iure vti communi. *conſtitutio Valentiniani, Valentis & Gratiani, in l. 7. Cod. d. tit.* Quomodo cæcus teſtamentum facere poſſit. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in l. 8. Cod. d. tit.* Quomodo furioſus teſtamentum facere poſſit. *conſtitutio eiuſdem in l. 9. Cod. d. tit.* Quomodo ſurdus & mutus teſtari poſſit. *conſtitutio eiuſdem in l. 10. Cod. d. tit.* An filiusfamilias, & quomodo, teſtari poſſit. *conſtitutio eiuſdem in l. 11. Cod. d. tit.* De teſtamentis, & quomodo teſtamenta ordinentur, *tit. 23. lib. 6.* puta. Imperatorem ex teſtamento imperfecto nihil capere poſſe. *conſtitutio Alexandri Imp. in l. 3. Cod. d. tit.* Si in nomine vel prænomine, ſeu cognomine teſtator errauit; non vitiari teſtamentum, ſi perſona certa ſit. *conſtitutio Gordiani Imper. in l. 4. Cod. d. tit.* Teſtes ad teſtamentum adhibitos, debere eſſe in præſentia teſtatoris. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 9. C. d. tit.* Teſtamentum poſt mortem teſtatoris furto ſubtractum, non vitiari. *conſtitutio eorundem in l. 11. Cod. d. tit.* Defectum ſolennitatis vitiare totum teſtamentum. *conſtitutio eorundem in l. 12. Cod. d. tit.* Neminem poſſe facere, quo min⁹ leges in ſuo teſtamento locũ habeãt; *conſtitutio eorundem in l. 13. Cod. d. t.* Dignitatem inſti-

tuti hæredis vel legatarij non vitiari inſtitutionem vel legatum. *conſt t. Gratiani, Valentiniani & Theodoſii in l.16. cod. d. t.* Teſtamentum primum validum, non rumpi per aliud ſequens non ſolenne, licet in ipſo ſequenti fuerit ſcriptus princeps. *conſtitutio eorundem in l.20. cod. d. t.* Quomodo teſtamenta fieri debeant. *conſtitutio Theodoſii & Valentiniani in l. 21. cod. d. t.* Teſtamentum imperfectum ratione ſolemnitatis valere inter liberos. *conſtit. Iuſtiniani Imp. in Authent.* Quod ſine ſubſcriptione. *cod. d. t.* Quomodo teſtamentum nuncupatiuũ valere poſſit. *conſtit. in d l.12. in §. per nuncupationem quoque cod. d. t.* In Teſtamento poſſe relinqui legata tam dictatorib. teſtamenti, quã teſtibus eiuſdem teſtamenti. *conſtitutio Zenonis Imp. in l.22. cod. d. t.* Teſtatorem non teneri nuncupare nomen hæredis, quando teſtatur in ſcriptis. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in Auth. Et non cod. d. t.* Si teſtator teſtamentum iure factum inciderit, vel ſigna remouerit conſulto, non valere teſtamentum. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in l.30. cod d. t.* Quomodo ruſtici teſtamentum facere poſſint. *conſtitutio eiuſdem in l.31. C. d. t.* De hæredibus inſtituendis, & quæ perſonæ hæredes inſtitui non poſſint, *tit 24. lib.6. cod. & tit.5. lib.28. Digeſtorum,* puta. Deportatum hæredem inſtitui non poſſe. *conſtitutio Titi Aurelij Antonini in l.1. cod. d. t.* Inſtitutionem factam de aliquo tanquam de filio vel de fratre, cum non ſit, habendam pro non facta. *conſtitutio Gordiani Imper. in l. 4. cod d. t.* Non vitiari inſtitutionem, ſi Vxor appellatur affinis. *conſtitutio eiuſdem in l.5. cod. d. t.* Collegium non approbatum, non poſſe inſtitui. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. Codicis dicto titulo.* Etiam extraneum quem hæredem inſtituere poſſe. *conſtitutio eorundem in l. cod. d. t.* Ciuitates poſſe capere relicta tam vniuerſalia quam particularia. *conſtitutio Leonis Imper. in l. 12. Codicis dicto titulo* De inſtitutionibus & ſubſtitutionibus & reſtitutionibus ſub conditionibus factis,

titulo 25. libri 6 Codicis, puta. Vbi conditio non eſt turpis, debere hæredem inſtitutum parere; alias ſubſtitutum admittendum, & inſtitutum a ſucceſſione repellendum. *conſtitutio Antonini Imperatoris in l. 2 Codicis dicto titulo.* Conditionem, qua dirimitur matrimonium, tanquam turpem, reijciendam eſſe de inſtitutione, & manere inſtitutionem puram: & ſi de facto fuerit impleta, non cogi quem in ea perſiſtere. *conſtitutio Valeriani & Galieni Impp. in l. 5. Codicis dicto titulo.* De liberis præteritis vel exhæredatis, *titulo. 28. libri 6. Codicis, & titulo 2. libri 28.* puta. Non licere parenti aliquem ex liberis exhæredare vel præterire, niſi probetur ingratus. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in Authent. Non licet, Codicis dicto titulo.* De poſthumis hæredibus inſtituendis vel exhæredandis, *tit. 29.* puta. Per natiuitatem poſthumi præteriti, teſtamentum rumpi, & legata non deberi. *conſtitutio Imper. Antonini in l. 1. cod. d. t.* Poſthumum natum viuum, licet illico decedat, rumpere teſtamentum. *conſtitutio Imperatoris Iuſtiniani in l. 3. cod. d. t.* Quemadmodum teſtàmenta aperiantur, inſpiciantur & deſcribantur, *tit. 32. lib. 6. cod. & t. 3. lib. 29. Digeſtorum.*, puta. Teſtamentum vt aperiatur, petendum eſſe per officium iudicis. *conſtitutio Antonini in l. 1. cod. d. t.* Quomodum teſtamentum aperiendum ſit, abſentibus. *teſtibus cōſtitutio Valeriani & Galien Impp. in l. 2. Cod. d. t.* Eum, qui petit teſtamentum aperiri, iurare debere de calumnia, quod ſcilicet putet ſua intereſſe & non omnes partes teſtamenti aperiendas eſſe. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 3 cod. d. t.* De pœna compellentis aliquem teſtari. *conſtitutio Alexandri Imper. in l. 1. cod. Si quis aliquem teſtari pro-prohibuerit vel coegerit. conſtitutio Diocletiani & Maximiani in l. 2. cod. d. t.* Iudicium vxoris poſtremum in ſe prouocare maritali ſermone, non eſſe odioſum. *conſtit. eorundem in l. 3. cod. d. t.* De codicillis, *tit. 26. lib. 6.*

hæredi ſcripto. *conſtitutio eiuſdem in l.25. cod. d.t.* An legatum ita relinqui poſſit, vt finito certo tempore reſtituatur. *conſtitutio eiuſdem in l.26. cod. d. tit.* An conditio legato adiecta, ſi mulier poſt mortem mariti nuptui ſe non collocauerit, vitiet legatum. *conſtitutio Gordiani Imperatoris in l.1. Cod. de indicta viduitate & lege Iulia Miſcella tollenda, tit. 40. Et conſtitutio Iuſtiniani Imperatoris in l.2. cum Authentica ſequenti. Cod. dict. tit.* Relictum pœnæ nomine valere, niſi ob turpem cauſam vel impoſſibilem conditionem relinquatur. *conſtitutio Iuſtiniani Imperatoris in. l. vnica. Cod. de ijs, quæ pœnæ nomine in teſtamento vel codicillis relinquuntur, lib. 6. titul. 41.* De falſa cauſa adiecta legato vel fidei commiſſo, *titulo 44. lib 6. Codicis*, puta. Falſam demonſtrationem non vitiare legatum, vbi certa quãtitas eſt expreſſa, de ſe vel per relationem ad aliud. *conſtitutio Alexandri Imperatoris in l.2. Cod. d. tit.* An dos legari poſſit. *conſtitutio Gordiani Imperatoris in l 4. cod. d. tit.* An ſub certo modo aliquid legari poſſit. *conſtitutio Antonini & Gordiani Impp. in l.1. & 2. Cod.* De ijs, quæ ſub modo legata vel fidei commiſſa relinquuntur. *tit. 45. lib. 6. Cod. & tit. 1. lib. 35. Digeſtorum*, puta. Conditionem, ſi quis ſine liberis deceſſerit, deficere, ſi nepotem ex filia habet. *conſtitutio, Seueri & Antonini Impp. in l. 1. C. dict. tit.* Si conditio deficit per caſum fortuitum contingentem in perſona eius, in cuius perſona debet impleri, deficere legatum. *conſtitutio Alexandri Imperatoris in l. 4. C. d. tit.* Si plures perſonæ conditionem implere iuſſæ fuerunt iuſſæ, conditionem non prodeſſe niſi implenti. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in l. 6. Cod. d. tit.* De vſuris & fructibus legatorum ſeu fideicommiſſorum, *tit. 47. lib. 6. cod.* puta. Vſuras legatorum deberi à tempore litis conteſtatæ, ſi antea hæres non fuit in mora, & etiam fructus. *conſtitutio Seueri & Antonini Impp. in l. 1. cod. d. t.* Hæredem, moram in ſoluendo legato committente, etiam teneri de caſu fortuito. *Conſtitutio Alexandri*

Imper. in l. 3. cod. d. tit. Hæredem, ſoluentem creditoribus poſt hæreditatem, reſtitutam, à fideicommiſſario repetere pro rata. *conſtitutio Seueri & Antonini Imper. in l. 1. cod. ad ſenatuſconſ. Trebell.* Fideicommiſſarium, cui portio hæreditatis reſtituitur, pro rata teneri ad onera & legata. *conſtitutio Philippi & Philipp. Impp. in l. 2. cod. d. tit.* Si rogatus de reſtituendo ſi nuptias non contraxerit, vel liberos non habuerit, ingrediatur monaſterium, deficere fidei commiſſum. *conſtitutio Iuſtiniani Imperat, in Authent. Niſi rogati. cod. d. tit.* Tutori ſoli reſtituendam eſſe hæreditatem, ſi pupillus neſcit fari. Idem in curatore furioſi dicendum eſt. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in l. 7. cod. d. t.* De ijs qui ante apertas tabulas hæreditatem tranſmittunt, *tit.* 51. *lib.* 6. *Codicis*, puta. Quando dies legati vel fideicommiſſi cedit, *tit.* 52. *lib.* 6. *Codicis, tit.* 6. *lib.* 36. *Digeſtorum*, puta. Legata annua ab initio cuiuslibet anni eſſe ſoluenda. *conſtitutio Seueri & Antonini Impp. in l. 1. cod. d. t.* Legatum relictum, ſi quis ad certam ætatem peruenerit, impletisque diebus deceſſerit, ad hæredes tranſmitti. *conſtitutio eorundem in l. 3. cod. d. t.* Fideicommiſſum etiam ab inteſtato relictum poſt diem eius cedentem tranſmitti ad hæredē etiam per ignorantiam ſalua quarta Trebellianica. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 6. Codic. d. tit.*

VIII.

DE SVCCESSIONIBVS ab inteſtato.

De ſucceſſionibus ab inteſtato, *tit.* 27. *lib.* 3. *Decretalium*, puta. Clericū bona propria dare poſſe, cui vult: ſed ſi decedat inteſtatus, & non habet conſanguineos, ſuccedere Eccleſiam. *cōſtitutio in c. 1. de ſucceſſionibus ab inteſtato.* Senatuſconſultum Orphitianum de maternis hæreditatibus factum, Orphitio & Ruf*o*

Ruſo conſulibus, vt filius & filia, quamuis patris in poteſtate ſint, ad bona matris inteſtatæ ante conſan guineos vocentur, ſiue liberi legitimi ſint ſiue vulgo quæſiti, *tot. t. Digeſt. Ad Senatuſc. Tertullianum & Orphitianum, l b. 38. tit.17.* Senatuſc. Tertullianum de liberorum hereditatibus matri deferendis, vt ſcilicet mater ingenua ad trium liberorum inteſtatorũ hæreditatem admittatur, ſiue ſui iuris, ſiue in patris poteſtate ſit, *l. 1. & 2. D. ad Senatuſc. Tertullianum, lib.39.tit.17 & lib.6. Codic.tit.55.&56* De bonorum poſſeſſionem eius, qui inteſtato diſceſſit, *tit. 6. lib.38.Digeſt. Si tabulæ teſtamenti nullæ extabunt, vnde liberi & lib.6.cod.tit.14.* De ſucceſſione agnatorum, *tit.7. eiuſdem libri vnde legitimi, & lib.6.cod.tit.15.* De ſucceſſione cognatorum. *lib.38. Digeſt t. 1. vnde cognati. & lib.6.cod.tit.15.* De tempore ſuccedendi. *tit. 9 eiuſdem libri, de ſucceſſorio edicto, & Cod lib.6.tit.16.* De gradibus & affinibus, *tit.9. eiuſdem libri.* De ſucceſſione viri & vxoris. *tit. 11. eiuſdem libri, vnde vir & vxor, & lib.6.cod.tit.18.* De veteranorum & militum ſucceſſione, *tit.12. eiuſdem lib.* Liberos orthodoxos duntaxat vindicare ſibi ius ſuccedendi in bonis parentum, & alimentari debere à parentibus etiam non orthodoxis, & dotes & donationes propter nuptias petere poſſe *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in l. cognouimus 19. Cod.de hæreticis.* De ſucceſſionibus, vnde liberi, *tit.14. lib.6. Codicis*, puta. Bonorum poſſeſſionem, vnde liberi filios agnoſcentes, pro rata facere hæredes, & quam diu locus eſt teſtati, ceſſare cauſam inteſtati. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Imp. in l.1.cod.d.t.* Nepotem hæreditatem paternam repudiantem, auitam hæreditatem, quę patri delata eſt, conſequi non poſſe de iure ciuili, at bene de iure prætorio per bonorum poſſeſſionem, vnde liberi.*conſtitutio Conſtantini Imper. in lege 3. Codicis. dicto tit.* Vnde legitimi & vnde cognati, *tit.decimoquinto lib.6.cod. & tit.& 8.libri 38.Digeſtor.* puta. Nepotes ex eadẽ filia

patos ſuccedere auo pro virili portione, etiam per bonorum poſſeſſionem, vnde cognati *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 3. Cod. d. tit.* De ſucceſſorio edicto, *tit. 16. lib. 6. C.* puta. Excluſo primo gradu, admittendum ſequentem in gradu. *conſtitutio Alexandri Imperatoris in l. 1. Cod. d. tit. & conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 2. C. d. tit.* Vnde vir & vxor, *tit. 18. lib. 6. Cod. & tit. 11. lib. 38. Digeſtorum*, puta. Deficientibus coniunctis, virum & vxorem inuicem ſibi ſuccedere. *conſtitutio Theodoſii & Valentiniani Impp. in l. vnica. Cod. d. tit.* Nepotes ex diuerſis filijs quomodo auo ſuccedant. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 2. Cod. d. tit.* Filium filij mortui ſuccedere æqualiter auo, cum ſuperſtite eius filio. *conſtitutio eorundem in l. 3. Cod. d. tit.* Adoptiuum admitti ad ſucceſſionem cum filijs legitimis & naturalibus, tam natis ante adoptionem quam poſt. *conſtitutio eorundem in l. 5. C. d tit.* Quomodo auo vel auiæ ab inteſtato morienti ſuccedant nepotes ex filia cum auunculis & materteris. *conſtitutio Valentiniani, Arcadij & Theodoſii in l. 9. cod. d. t.* Patri & matri filium & filiam ipſo iure ſuccedere. *conſtitutio Theodoſii & Valentiniani in l. 11. cod. d. tit.* Deſcendentes etiam, quibus non competit bonorum poſſeſſio, vnde liberi potiores eſſe collateralibus. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in l. 12 cod. d. tit.* Ad Senatuſconſultum Tertullianum, *tit 55, lib. 6. Codicis, & tit. 17. lib. 38. Digeſtorum*, puta. Matrem ſuccedere filio infanti ab inteſtato morienti. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 1. cod. d. tit.* Exceptionem tutoris non petiti non excludere matrem a ſucceſſione filij poſtea facti adulti. *conſtitutio Conſtantini Imperatoris in l. 3. cod d. tit.* Matrem, quæ ſuccedit filio, ſi alteri non nubat, hæreditatē retinere pleno iure: ſi vero nupſerit, in bonis à marito prouenientibus ſolum habere vſumfructum. *conſtitutio Theodoſii & Valentiniani Impp. in l. 3. cod. d. tit* Matrem tutricem filij priuari eius hæ-

reditate, ſi tranſiuit ad ſecunda vota, antequam tutorem alium petierit. *conſtitutio eandem in l. 6. cod. d.t.* Quomodo fratres defuncti cum matre & ſororibus ſuccedunt, *conſtitutio Iuſtinian. Imperatoris in l. 7. cod. d.t. & in Authent. defuncto. cod. d.tit.* Ad Senatuſconſultum Orphitianum. *tit. 56, codicis.* Ad ſucceſſionem matris primo vocari liberos, quam defunctæ matrem vel fratrem. *conſtitutio Alexandri Imperatoris in l. 1. Cod dict. tit.* Deſcendentes præferri aſcendentibus. *conſtitutio Gratiani, Valentiniani & Theodoſii Impp. in l. 4. Cod. d. tit.* Mulieri illuſtri ſpurium non ſuccedere, extantibus legitimis. *conſtitutio Iuſtiniani Imperatoris in l. 5. Cod. dict. tit.* De legitimis hæredibus, *tit. 57. lib. 6. C.* puta. Quomodo, aſcendentibus & deſcendentibus non extantibus, collaterales ſuccedant *conſtitutio Iuſtiniani Imperatoris in Authent. ceſſante. cod. dict. t.* Quomodo agnati vltra fratres & ſorores ſuccedant. *conſtitutio in Authent. poſt fratres. C. d. t.* Filijs abſtinentibus & repudiantibus hæreditatem, fratrem defuncti ſuccedere. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp, in l. 6. cod. d. t.* Eos qui ad ſucceſſionem vocãtur, pupilli ſi intra annum à morte teſtatoris connumerandum tutorem non petierint, priuari ſucceſſione eius, ſi moriatur in pupillari ætate. *conſtitutio Theodoſii & Valeriani in l. 10. cod. dicto titulo.* Partum natum ex muliere etiam quinquagenaria, eſſe legitimum, & ad ſucceſſionem admittendum. *conſtitutio Imperatoris Iuſtiniani in l. 12. C. d. t.* Fœminas iure agnationis pariter vt maſculos, ad ſucceſſionem admitti, & ſucceſſionem inter filios fratrum, nullis extantibus auunculis vel patruis, in capita diuidi. *conſtitutio eiuſdem in l. 14. codicis, dicto titulo.* De hæreditatibus ab inteſtato venientibus. *cõſtitutio Iuſtiniani Imperatoris in Nouell. 118.* Quomodo fratrum filij ſuccedant ab inteſtato, patruo mortuo.

conſtitutio Iuſtiniani in Nouell. 127.

IX.

DE CRIMINIBVS ET DELICTIS, eorumq; ſpeciebus, accuſationibus & pœnis.

QVomodo accuſationes fieri debeant, *cauſa* 2. *quæſt*.8. Qui ab accuſationibus remouendi ſunt, *cauſa* 3. *quæſt*. 4 An teſtes de domo accuſatorum producendi ſint: & an vox inimici audienda, *cauſa* 3. *quæſtione* 4. An extra prouinciam reus ſit producendus, *cauſa* 3. *quæſt*.6. An iudex eſſe poſſit, quem cum reo par aut maior macula inficit, *cauſa* 3. *quæſt*. 7. An in excommunicatione conſtitutus, alium accuſare poſſit, *cauſa* 4. *quæſt*. 1. An infra decimum quartum annum conſtitutus in criminali cauſa teſtari poſſit, *cauſa* 4. *quæſt*. 2 An accuſare prohibitus, perſonam teſtis poſſit aſſumere, *cauſa* 4. *quæſt*. 3. An quis ſimul poſſit eſſe accuſator & teſtis, *cauſa* 4. *quæſt*. 4. Qua pœna afficiendus, qui famoſum libellum clanculo ſcribens probare negligit quæ ſcripſit, *cauſa* 5. *quæſt*. 1 Quoties quis ſit citandus ad cauſam, antequam ſententiam accipiat, *cauſa* 5. *quæſt*. 2. An per procuratorem cauſam agere poſſit, qui per ſeipſum facere nequit cauſa 5. *q*. 3. An ideo quis ſit habendus pro inimico, quod crimen alterius indicat, *cauſa* 5. *quæſt*. 5. Qua pœna ſit plectendus, qui quod in iudicium adduxit, probare non poteſt, *cauſa* 5. *quæſt*.6. An crimine vel infamia notati ad accuſationem ſint admittendi, *cauſa* 6. *quæſt*. 1. Si in accuſatione defuit accuſator, an reus ſit cogendus ad probationem ſuę innocentię, *cauſa* 6. *quæſt*.5. An poſt mortem al quis poſſit excommunicari, *cauſa* 24. *q*. 2. An pro peccato vnius tota familia ſit excommunicanda, *ibidem, cauſa* 24. *quæſt*. 3. An ſit peccatum, eſſe ſacrilegum, *cauſa* 26. *quæſt*. 2. An ſortilegi ſint excommunicandi, *cauſa* 26. *quæſt*. 5. Adulteram, quem maritus reconciliare non vult, ad agen-

ad agendam pœnitentiam in monaſterium detrudendam. *conſtitutio Gregorij 9. in cap. 19. de conuerſione coniugatorum.* De accuſationibus, inquiſitionibus & denunciationibus, *tit. 3. lib. 5. Decretalium, & tit. 1. lib. 5. Sexti Decretalium*, puta. De perſona accuſatoris ante omnia in iudicio quærendum eſſe, *Conſtitutio Felicis in cap. 1. de accuſationib.* Crimen prælati, debere tractari coram illis, quorum intereſt. *Conſtitutio Greg. in c. 3 de Accuſationibus.* Eũ, qui de crimine aliquo accuſatur, interim promoueri non poſſe. *Conſtitutio eiuſdem in c. 4. de accuſationibus.* Abſolutum de certo crimine, de eodem iterum accuſari non poſſe. *conſtitutio ex concilio Moguntinenſi in c. 6. de accuſ.* Cohabitantes inimicis accuſati, ab accuſatione repellendos eſſe. *Conſtitutio Stephani Pontificis in c. 7. de accuſ.* Super notorio procedere iudicem, nemine etiam accuſante, *c. 9. de accuſ.* Laicos vel inimicos clericos accuſare non poſſe. *conſtitutio Alexandri 3. in c. 10. de accuſ* Monachum accuſare poſſe Abbatem, & de bonis monaſterij expenſas litis habere. *conſtitutio eiuſdem in c. 11. d. t.* De veritate criminum non inquiritur, niſi prius de infamia, & tunc nõ inimicos vel periuros, ſed idoneos viros ad proſequendam inquiſitionem & ad teſtimonium admittendos, & non probato crimine iudici infamatis purgationem. *conſtitutio Innocentij 3. in c. 19. de accuſ.* De calumniatoribus, *tit. 2. li. 5. Decretalium.* De Simonia: & ne aliquid pro ſpiritualibus exigatur, vel promittatur, *t. 3. li. 5. Decretalium*, puta. Quemlibet Catholicum admitti ad accuſandum crimen Simoniæ. *Conſtitutio Deodati Papæ in c. 3. de Simonia.* Electionem Simoniacam eſſe caſſandam, ſi propter illam Electoribus promiſſa fuit pecunia. *Conſtitutio Celeſtini 3. in c. 27. de Simonia.* Pro benedictionibus nubentium & exequijs mortuorum, nihil exigendum eſſe. *conſtitutio Innocentij tertij in cap. 29. de Simonia.* Ne prælati vices ſuas vel Eccleſias ſub annuo cenſu cõcedant, *t. 4. lib. 5. Decretalium.* De his, qui filios ſuos occiderunt, *t. 10.*

lib. 5.

lib.5. Decretalium, puta. Mulierem occidentem filium propter hoc à viro ſeparari debere. *conſtitutio Lucij 3. in cap 2. de his qui filios occiderunt.* De infantibus & languidis expoſitis, *tit. 11. lib. 5. Decretalium*, puta. Infantem expoſitum à patre vel alio, eo conſentiente, vel ratum habente, hoc ipſo à patria poteſtate liberari. *conſtitutio Gregorij 9. in cap. vnico d. tit.* De homicidio, *t. 13. lib. 5. Decretalium & tit. 4, lib. 5. Sexti Decretalium*, puta Non eſſe occidendum furem diurnum ſine culpa, ſed nocturnum: *conſtitutio in cap. 3. de homicidio.* Sub generali promiſſione etiam iurata non venire illicitum. *conſtitutio in cap. 4. de homicidio.* Homicidam eſſe, qui facit vel dat ſortilegia, vel venena ſterilitatis *conſtitutio in cap. 5. de homicidio.* Sociantem homicidam animo occidendi, licet non apponat manum, tamen ſi mors ex ſua cauſa ſecuta ſit, fere eadē pœna puniri *conſtitutio Alexandri 3. in cap. 6. verſ. illi autem de homicidio.* Incitantem alium ad homicidiū, mitius puniri quam homicidam. *conſtitutio eiuſdem in cap. 6. verſ. Qui vero* Cuſtodientes ſarcinas latronum & occidentium, non eſſe innocentes à pœna homicidij *conſtitutio eiuſdem in d. loco verſ. hi quoque.* Occupantes bona occiſi non teneri de homicidio, non tamen ſufficere occupanti quod eroget illa pauperibus, *d. loco, verſ. eos inſuper.* Homicidium caſuale imputari ei, qui dedit operam rei licitæ, ſi non adhibuit diligentiam, quam debuit. *conſtitutio eiuſdem in cap. 7. de homicidio, & conſtitutio Clementis 3. in ca. 12. eiuſdem tituli* Homicidium caſuale, non imputari ei qui non fuit in culpa. *conſtitutio eiuſdem in c. 9. de homicidio.* Homicidium caſuale non imputari ei, qui dedit operam rei licitæ, nec fuit in culpa. *conſtitutio Innocentij 3. in cap. 13. de homicidio.* Religioſum Chirurgiam exercentem, ſi ex ea mors ſequatur, irregularem eſſe, etiamſi ſit peritus & diligens, & hoc fecerit cauſa pietatis. *conſtitutio eiuſdem in c. 19. de homicidio.* Dantem cauſam abortioni homicidam eſſe, ſi partus erat viuens

uens vel viuificatus. *conſtitutio eiuſdem in cap. 20. de homicidio.* Homicidium caſuale non imputari ei, qui nō occidit, nec fuit in culpa, etiamſi ad cautelam veniam poſtulauerit. *conſtitutio Honorij 3. in cap. 22. de homicidio.* Mandanti aliquem verberari, ſecuta morte, imputari. *conſtitutio Bonifacij 8. in cap. 3. de homicidio.* De adulterijs & ſtupro, *tit. 16. lib. 5. Decretalium,* puta. Stuprantem virginem, teneri eam dotare & in vxorem ducere, & ſi non vult cum ea contrahere vltra dotem, corporali pœna afficiendum. *conſtitutio in cap. 1. & Conſtitutio Gregorij in cap. 2. de adulteriis & ſtupro.* Maritum propter ſuſpicionem poſſe accuſare vxorem de adulterio, & in accuſando præferri cæteris. *conſtitutio concilii Pariſienſis, de qua in cap. 4. de adulteriis.* Ad ſolam mulieris confeſſionem, adſerentis ſe commiſiſſe adulterium cum ſacerdote, non debere ſacerdotem puniri: ſed iudici purgatio, quā ſi præſtiterit abſolui; ſin minus, ab officio ſuſpendi. *conſtitutio Alexandri 3. in cap. 5. de adulteriis.* Coniunx coniugem de adulterio non poteſt accuſare, ſi & ipſe adulterium commiſiſſe conuincatur. *conſtitutio Innocentii 3. cap. 6. de adulteriis & ſtupro.* Non debere ſeparari matrimonium, quo ad thorum, propter adulterium, quando ambo coniuges fuerunt fornicati. *conſtitutio eiuſdem in c. vltimo de adulteriis.* De raptoribus, incendiarijs & violatoribus Eccleſiarum, *tit. 17. li. 5. Decretalium,* puta. Manifeſtum raptorem vel violatorē Eccleſiarum non eſſe ſepeliendum, niſi reſtituat id, quod abſtulit, vel de reſtituendo caueat. *conſtitutio Eugenii 3. in cap. 2. de raptoribus.* Excommunicandos eſſe qui capiunt vel ſpoliant Chriſtianos, iuſta ex cauſa nauigantes, vel ſpoliant naufragium patientes. *cōſtitutio in cap. 3. de raptoribus.* Incendiarium non eſſe ſepeliendum, niſi pro damno vel ipſe vel hæredes eius ſatisfecerint. *conſtitutio Alexandri 3. in c. 4. de raptoribus.* Raptam non dici, vbi mulier volens in matrimonium adducatur, licet parentes reclament: & poſt conſum-

conſummationem matrimonij alterum ſine conſenſu alterius religionem ingredi non poſſe. *Conſtitutio Innocentij tertii in cap. 6 de raptoribus.* Raptam poſſe matrimonium contrahere cum raptore, vbi datur libera facultas in contrahendo. *Conſtitutio Innocentij tertii in cap. 7. de raptoribus.* De furtis, *tit. 18. lib. 5. Decretalium*, puta. Committentem furtum ex neceſſitate non nullum vrgente peccare ſed non grauiter, ideo imponendam ei leuem pœnitentiam eſſe. *conſtitutio in cap. 3 de furtis.* Non indicantem furem propter lucrũ, quod ab eo conſequitur, reum peccati eſſe. *conſtitutio in cap. 4. de furtis.* Furem occultum poſſe poſt reſtitutionem & pœnitentiam ad ſacros ordines promoueri. *conſtitutio Alexandri tertij in cap. 5. de furtis.* De ſortilegijs, *tit. 21. lib. 5. Decretalium*, puta. Non ſolum electiones per ſortes fieri non debere, ſed etiam electiones compromiſſariorum, per ſortes aſſumi non debere. *conſtitutio Honorii tertii in cap. 3. de ſortilegiis.* De colluſione detegenda, *tit. 22. libri 5 Decretalium*, puta. Abſolutionem de criminibus illatis per colluſionem factam, non impedire facultatem iterum accuſandi & inquirendi de illis criminibus. *conſtitutio Gregorii noni in cap. vltimo de colluſione detegenda.* De delictis puerorum, *tit. 23. lib. 5. Decretalium*, puta. Impuberes præter vitium carnis delinquere poſſe, mitius tamen eſſe puniendos, quam adultos. *conſtitutio Gregorii in cap. 1. de delictis puerorum.* Patrem non teneri ex delicto filij impuberis. *conſtitutio Alexandri tertii in cap. 2 de delictis puerorum.* De clerico percuſſore, *tit. 25. libri 5. Decretalium*, puta. Non puniri clericum, vt homicidam, ſi fuit ipſe in conflictu pro parte violentiam repellentium, licet in conflictu aliqui mortui ſint. *conſtitutio Alexandri tertii in cap. 3. de clerico percuſſore.* Clericum qui fuit in conflictu, vbi aliqui fuerunt occiſi ſine eius facto & conſilio, adhuc promoueri poſſe. *conſtitutio Celeſtini 3. dicto titulo.* De maledictis, *tit. 26. libri 5. Decretalium*, puta. Maledicen-

tem

tem Pontifici puniendum eſſe, vt alij deinceps deterreantur. *Conſtitutio Clementis tertii in cap. 1. de maledicis.* De pœna blaſphemantis Deum vel aliquē ſanctum, aut virginem Mariam. *conſtitutio Gregorii noni in cap. 2. dicto tit.* De exceſſibus prælatorum & ſubditorum, *tit. 31. lib. 5. Decretalium, & tit. 6. libri 5. Sexti Decretalium*, puta. Subditum non teneri parere ſuperiori aliquid exigenti vel præcipienti contra tenorem ſui priuilegijj *conſtitutio Alexandrini tertii in cap. 5.* de exceſſis prælatorum. Ad reuelandum peccatorem, ſiue peccatum in pœnitentia confeſſum, Sacerdotem non compellendum. *conſtitutio Honorii tertii in cap. 13. dicto titulo.* De iniurijs & damno dato, *tit. 36. libri 5. Decretalium & 8. lib. 5. in 6.* puta. Iurantem, ſtatutum ſuper non repetendis damnis, hoc non obſtante, expenſas repetere poſſe. *conſtitutio Gregori noni in cap. 8. dict. tit.* Repreſſalias contra perſonas Eccleſiaſticas, non concedi, vel conceſſas nō debere ſub pœna excommunicationis extendi. *conſtitutio Gregorii decimi in cap. vnico.* De iniurijs & damno dato, *in 6. De pœnis, tit. 27. lib. 5. Decretalium, & tit 9. lib. 5. Sexti Decretalium*, puta. Non debere prælatos pro criminoſis ſuſtinendis pecuniam exigere, nec etiam correctionis cauſa ex cupiditate pœnam pecuniariam imponere. *conſtitutio Alexandri tertii in cap. 3. de pœnis.* Clericum cauſam ſeu operam præbentem bello, deponendum eſſe. *conſtitutio Innocentii tertij in cap. 5. dicto titulo.* Domino excommunicato manente, ſubditos fidelitatem non debere. *conſtitutio Honorij tertij in cap. 13. de pœnis.* De degradationibus clericorum. *conſtitutio Bonifacij 8. in cap. 2. de pœnis in 6.* Pœnam alicui impoſitam & eius poſteris, non extendi ad poſteros lineæ fœmininæ. *conſtitutio eiuſdem in cap. 4. de pœnis in 6.* De pœnitentijs & remiſſionibus, *tit. 38. lib. 5. Decretalium, & tit. 10. lib. 5. Sexti Decretalium.* De ſententia excommunicationis, *tit. 39. lib. 5. Decretal. & tit. 11. lib. 5. Decretal. in Sexto.*

De ho-

De homicidio voluntario vel caſuali, puta furioſum infantem dormientem, hominem mutilantem vel occidentem, non effici irregularem, nec etiam illum, qui aliter mortem vitare nequiens, ſuum inuaſorem occidit. *conſtitutio Clementis 5. in cap. vnico de homicid. o lib.5. Clementinarum.* Qui ſint exceſſus prælatorum. *conſtitutio eiuſdem Clementis 5. in c. vnico de exceſſions prælatorum lib 5. Clementinarum.* Senatuſconſultum Libonianum de falſis, vt pœna legis Corneliæ de falſis teneatur; qui ob inſtruendam aduocationem teſtimoniaue acceperit, pactusue fuerit, ſocietatem coierit ad obligationem innocentum, *de quo in l. 1. & paſſim in toto titulo Digeſt. de falſis lib. 48. Digeſt tit. 10. de lege Cornelia de falſis.* Senatuſconſultum Silanianum, de quæſtione familiæ & ſeruorum eius qui domi necatus erit, *de quo leg 13. & 14. D. ad Senatuſconſultum Silanianum, lib. tit. 29. tit. 5.* Senatuſconſultum Turpillianum de accuſationibus deſertis, *de quo habetur tit 16. lib. 48. Digeſtorum ad Senatuſconſultum Turpillianum, & de abolitionibus criminum, & lib. 9. Cod. tit. 42. 43. 44. 45.* De vi bonis raptis, & de turbis, *tit. 8. lib. 47. Digeſtorum vi bonorum raptorum & de turba, & lib. 9. cod. tit. 33.* De pœna eorum qui ex incendio, ruina, naufragio, rate naueque expugnata aliquid dolo malo capiunt, *tit. 9. de incendio, ruina, naufragio, rate, naue expugnata.* De æſtimatione iniuriæ, *l. 17. §. ait Prætor de iniuriis & famoſis libellis, tit. 9. Digeſt. lib. 47.* De violatione rerum religioſarum & ſepulchrorum, *tit. 12. de ſepulchro violato, lib 47. Digeſtorum & lib, 9. cod. tit. 19.* Iudicem debere prouidere, ne carcerum cuſtodes immaniter tractent carceratos, cura ſpectante ad Epiſcopum. *conſtitutio Honorii & Theodoſii in l. 9. cod. de Epiſcopal. audientia.* Patrem lenonem, neceſſitatem peccandi filiab. imponens, poteſtate earum priuandum. *conſtit. Theodoſii & Valentiani Impp. in l. 2. Cod. de Epiſcopali audientia.* De damno iniuria dato, ſeu de lege Aquilia, *t. 35. lib. 3.*

Cod:

Cod.& tit. 2.libri 9.Digeſtorum, puta. Damnum datum in ſylua per ignis immiſſionem vel inciſionem, reſarciendum eſſe. *Conſtitutio Alexandri Imper. in l.* 1. *Cod. d.tit.* Damnum datum per incendium domus, æſtimandum & reſtituendum. *Conſtitutio Gordiani Imper. in l.* 2. *Cod. d. tit.* Depaſcentem pratum alterius, actione legis Aquiliæ teneri. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani in l. vlt. Cod. d. tit.* De iis qui accuſare non poſſunt, *tit.1. lib* 9. *Codicis*, puta. Accuſatorem ſe debere inſcribere ad pœnam talionis, & dare fideiuſſorem. *Conſtitutio Alexandri in l.*3.*Cod.d.tit.* Mulierem poſſe accuſare interfectores ſui mariti. *Conſtitutio eiuſdem in l.* 4. *Cod. d.tit.* Profeſſum in iudicio ſe ab accuſatione inſtituta diſcedere, ad eam redire nō poſſe. *Conſtitutio eiuſdem in l.6.cod d.tit.* Militem ad accuſandum admittendum, ſi ſuorum iniuriam proſequitur. *Conſtitutio Gordiani Imper. in l.* 8. *Cod. d.tit.* An mulier accuſare poſſit. *Cōſtitutio Dioclet. & Maximiani, in l.*12.*Cod. d.tit.* Fratrem non poſſe fratrem accuſare de crimine capitali. *Conſtitutio eorundem in l.* 13. *Cod. d.tit.* Matrem poſſe accuſare filium ſibi inſidiantem. *Conſtitutio eorundem in l.* 14.*cod. d.tit.* Alimentatum à tenera ætate, alimentatorem ſuum non poſſe accuſare. *Conſtitutio eorundem in l.*14. 17.*Cod. d.tit.* Pendente accuſatione, non poſſe accuſatum reaccuſare de pari vel minori crimine, niſi ſuam vel ſuorum iniuriam perſequatur. *Conſtitutio Valentiniani & Valentis Impp. in l.*19.*cod.d.tit.* Familiares & ſeruos non poſſe dominos accuſare, excepto crimine læſæ Maieſtatis. *Conſtitutio Arcadij & Honorij in l.*20.*Cod. d.ti.* De accuſationibus & inſcriptionibus, *tit.*2.*libr.* 9.*Cod. & tit.* 2.*libri* 48. *Digeſtorum*, puta. Dominum poſſe defendere ſeruum ſuum accuſatum de crimine capitali. *Conſtitutio Alexandri Imper. in l.* 2. *Cod.d. tit.* In cauſa capitali procuratorem non eſſe admittēdum, niſi ad allegandum abſentiam abſentis. *Conſtitutio eiuſdem in l.* 3. *Cod.d.tit.* Contra abſentem in cauſa capitali, non

non poſſe procedi, niſi per annotationem bonorum: & ſi ad condemnationem proceditur, ſententiam eſſe nullam. *Conſtitutio Gordiani Imper. in l. 2. cod. d. t.* Accuſatum ab vno de crimine, non poſſe ab alio de eodem accuſari. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 9. cod. d. t.* Accuſatum non debere torqueri, ſi accuſans ſe non inſcripſerit. *Conſtitutio Gratiani Imper. in l. 13. cod. d. t.* In criminalibus non iudicari exemplis, & ſimplici relatione. *Conſtitutio eiuſdem in l. 14. cod. dict. t.* In criminalibus etiam potentiores viros adeſſe debere. *Conſtitutio eiuſdem in l. 15. cod. d. t.* Accuſatorem debere ſe inſcribere & detineri, ſicut accuſatus, donec cauſa examinetur: & qui torquetur, non eſſe interrogandum de ſociis. *Conſtitutio Seueri & Antonini Impp. in l. 17. cod dict. tit.* De cuſtodia reorum, *tit. 4. libro nono cod. & tit. 3. libro 48. Digeſtorum*, puta. Carcerem mulierum, debere eſſe ſeparatum à carcere maſculorum. *Conſtitutio Conſt. Imper. in l. 3. cod. d. t.* Mulierem nunquam eſſe in carcerem ducendam in cauſa ciuili. *Conſtitutio Iuſtiniani Imp. in Auth. Hodie. cod. d. t.* Cuſtodem carceris fracto carcere per negligentiam nō euitare pœnam, ſed ſubire ſupplicium, quod qui fugit eſſet ſubiturus. *Conſtitutio Gratiani & Valentiniani in l. 4. cod. dict. tit.* De priuatis carceribus inhibendis, *tit. 5. lib. 9. cod.* puta. Priuatum carcerem habentes, afficiendos eſſe vltimo ſupplicio, & iudicē hoc crimen non vindicantem, crimen læſæ Maieſtatis committere. *Conſtitutio Zenonis imper. in l. vnica cod. d. t.* Si quis Imperatori maledixerit: *tit. 7. lib. 9. codicis*, puta. Et leuitate maledicentem Principi non puniri, ſi ex inſania, miſeratione digniſſimum, ſi ex iniuria, remittendum eſſe. *Conſtitutio Arcadij & Honorij in l. vnica cod. d. t. Ad l. Iuliam maieſtatis tit. 8. libro 9. codicis, & tit. 4. libr. 48. Digeſtor.* puta. Conſpirantem contra principem, vel eos qui ſunt ad latus Principis, incidere in crimē læſæ Maieſtatis, licet euentus non ſequatur. *Conſtitutio Arcadij*

& Ho-

& Honorij in l. 5. cod. d. t. Qua pœna afficiendi committentes crimen læſæ Maieſtatis, eorumque filij. *Conſtitutio eiuſdem in d. l.* Vxores committentium crimen læſæ Maieſtatis, non debere perdere dotem, ibidem, verſiculo vxores. *cod. dict. tit.* Crimen læſæ Maieſtatis etiam poſt mortem obiici poſſe. *Conſtitutio l. 7. cod. dict. t.* Ad legem Iuliam de adulterio & ſtupro. *tit. 9. codicis & titul. 5. libro 48. Digeſtorum*, puta. Vxorem non poſſe maritum de adulterio accuſare. *Conſtitutio Seueri & Antonini Impp. in l. 1. cod. d. tit.* Retinentem vxorem, quam in adulterio inuenit, puniendum vt lenonem. *Conſtitutio eorundem in l. 2. cod. tit.* Occidentem repertum in adulterio cum vxore, non eſſe homicidam. *Conſtitutio Alexandri Imp. in l. 4. cod. d. t.* Quo tempore maritus poſſit adulterium accuſare. *Conſtitutio eiuſdem in l. 6. cod. d. t.* Eum qui tempore commiſſi delicti non erat maritus nec ſponſus, non poſſe vt maritum vel ſponſum violatæ ſponſæ crimen accuſare. *Conſtitutio eiuſdem in l. 7. cod. d. t.* Dantem pecuniam vt euadat ab accuſatione adulterij, & accipientem pecuniam pro comperto ſtupro, pœna legis Iuliæ coerceri. *Conſtitutio eiuſdem in l. 10. cod. dict. tit.* Crimen adulterii maritum retenta in matrimonio vxore inferre non poſſe. *Conſtitutio eiuſdem in l. 11. cod. d. t.* Iuſtinianus tamen hoc *in Authen. ſed nouo iure. cod. dict. t.* correxit. Maritum ſiſtentem ab accuſatione adulterii, perpetuo eſſe excluſum. *Conſtitutio Valeriani & Galieni Impp. in l. 16. cod. d. t.* De pœna duas ducentis vxores. *Conſtitutio eorundem in l. 18. cod. dict. t.* Stuprum non committi cum meretrice, vt adulterii accuſari quis poſſit. *Conſtitutio eorundem in l. 22. codice dict. tit.* Damnatum de libidine commiſſa cum ancilla, non effici infamem. *Conſtitutio Arcadij Imper. in l. 25. codice d. t.* Matrimonium ſubſequens non purgare adulteriũ antecedens. *Conſtitutio eiuſdem in l. 27. cod. d. t.* Adulterium commiſſum cum domina caupone, eſſe punien-

dum, non vero cum ancilla. *Conſtitutio Conſtantini Imper. in l. 29. Cod. d. t.* Qui poſſint adulterium accuſare. *Conſtitutio eiuſdem in l. 30. Cod. d. t.* Qua pœna afficienda mulier adulterium committens. *Conſtitutio Iuſtiniani Imp. in Authen. ſed. hodie. Cod. d. t.* Maritus quomodo procedere poſſit cōtra eum quē habet ſuſpectum de adulterio. *Conſtitutio eiuſdem Iuſtiniani Imp. in Auth. ſi quis. Cod. d. t.* Peccatum contra naturam morte eſſe puniendum. *Conſtitutio Conſtantini Imp. in l. 31. Cod. d. t.* Maritum admittendum ad accuſandum vxorem quondam de ſtupro commiſſo, poſtquam diuertit ab eo. *Conſtitutio Honorij & Theodoſii l. 35 cod. d. t.* Tutorem committentem ſtuprum cum adulta, eſſe deportandum, bonis omnibus confiſcatis. *Conſtitutio Conſtantini Imp. in l. vnica Cod.* ſi quis eam cuius tutor fuerit corrupetit, *tit.* 10. Ad legem Iulium de vi publica & priuata, *tit. 12. lib. 9. Cod. & tit. 6. & 7. lib. 38. Digeſtorum*, puta. Creditori non eſſe permiſſum poſſeſſionem vi ingredi. *Conſtitutio Seueri & Antonini Impp. in l. 5. Cod. d. t.* Accedentem ad rem ab alio poſſeſſam, cauſa expellendi illum de poſſeſſione, ſi ea occaſione homicidium ſequatur, ad mortem eſſe condemnandum. *Conſtitutio Conſtantini Imp in l. 6. Cod. d. t.* Expulſum contra expulſorem ſuum poſſe tam ciuiliter agere, quam criminaliter accuſare. *Conſtitutio eiuſdem in l. 7. Cod d. t.* Qua pœna raptus Virginum, viduarum & ſanctimonialium, ſit coërcendus. *Conſtitutio Iuſtiniani Imp. in l. vnica* Codic. De raptu Virginum ſeu viduarum, nec non ſanctimonialium *tit. lib. 9.* Cod. De emendatione propinquorum, *tit. 15.* puta. Propinquis ſenioribus licere corrigere minores, niſi facti atrocitas exigat iudicium. *Conſtitutio Valentinis & Valentiniani Cod. d. tit.* Ad legem Corneliam de ſicariis, *titul. 16. lib. 9. Cod. & tit. 8. lib. 48. Digeſtorum*, puta Probantem nō animo occidendi ſe percuſſiſſe, non eſſe puniendum pœna homicidij. *Conſtitutio Antonini in l. 1. Cod. d. t.* Aggreſſum in dubio vitæ diſcri-

diſcrimine conſtitutum, poſſe ſuum occidere aggreſſorem. *Conſtitutio Gordiani Imper. in l. 2. cod. d. t.* Licere occidere latronem telo reſiſtentem. *Conſtitutio eiuſdẽ in l. 4. cod d. t.* Ambulantẽ cũ telo homines occidendi cauſa, puniri ac ſi hominem occidiſſet, *Diocletiani & Maximiani Imp. l. 7. cod. d. t.* De pœna parricidæ. *Conſtitutio Conſtantini Imp. in l. vnica cod.* de ijs, qui parentes vel liberos occiderunt, *tit.* 17. de maleficis & Mathematicis & ſimilibus, *tit.* 18. *lib.* 19. *cod.* puta. Artem Mathematicam omnibus interdicendam eſſe. *Conſtitutio Decletiani & Maximiani Impp. in l. 2. cod. d. t.* Diuinatores eſſe concremandos, & eos euocantes, cum publicatione omnium bonorum deportandos *Conſtitutio Conſtantini Imper. in l. 3. cod. d. t.* Nulli permiſſum eſſe conſulere diuinatorem. *Conſtitutio eiuſdem in l. 5. cod. d. t.* Inuocantes dæmones, vel imagines cereas facientes, puniendos. *Conſtitutio eorundem in l. 6. d. t.* Artem magicam nec diſcendam nec docendam. *Conſtitutio Valentiniani & Valentis in l. 8. cod. d. t.* Maleficum licere cuicunque capere, & iudici offerre, ſed nõ occidere. *Conſtitutio Arcadij & Honorij in l. 9. cod. d. t.* Ad legem Flauiam de plagiarijs, *tit.* 20. *libr.* 9. *cod.* & *tit.* 20. *lib.* 48. *Digeſtorum*, puta. Fratrem poſſe accuſare detentionem & occultationem fratris. *Conſtitutio Valentiniani & Gratiani in l. 5. cod. d.* Abducentem alienum ſeruum vel liberum, gladio puniendum. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 7. cod. d. t.* Bonæ fidei emptorem non incidere in crimen legis Flauiæ de plagiariis à plagiario comparantem. *Conſtitutio eorundem in l. 10. cod. d. t.* Vendentem ſcienter liberum hominem, plagium committere. *Conſtitutio eorundem in l. 15. cod. d. t* Qua pœna afficiendi qui filios alienos abducunt. *Conſtitutio Conſtantini Imp. in l. 16. cod. d. t*, Ad legem Corneliam de falſis, *tit.* 22. *lib.* 9. *cod.* & *tit* 10. *lib.* 48. *Digeſtorum*, puta. Filium legatum conſecutum ex teſtamento, quod verũ putauit. non præiudicare ſibi

illo falſo probato. *Conſtitutio Alexandri Imp. in l.3. cod. d. tit.* De falſo non poſſe filium agere criminaliter cõtra matrem. *Conſtitutio eiuſdem in l.5. cod. d. tit.* Contrectantem Codicem teſtamenti, incidere in crimen falſi. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiniani Impp. in l. 13. cod. d. tit.* Fœminam non poſſe accuſare de falſo, niſi ſuam ſuorumque iniuriam proſequatur. *Conſtitutio eorundem in l. 19. cod. d. tit.* Errorem ſcribentis & ſubſcribentis, non inducere crimen falſi. *Conſtitutio eorundem in l.20. cod. d. tit.* Qua pœna crimen falſi puniendum. *Conſtitutio Valentiniani & Gratiani Impp. in l. 23. cod. d. tit.* Producenti inſtrumentum ſuſpectum, imminere prius probationem, quod ſit verum, & aduerſario imminere, poſtea probare contrarium. *Conſtitutio Valentiniani & Theodoſii Impp. in leg. vigeſima quarta codicis d. tit.* De iis qui ſibi aſcribunt in teſtamento, *tit. 23. lib. 9. codicis*, puta. Maritum ſibi aſcribentem in teſtamento vxoris, incidere in pœnam, & ſcripturam non valere. *Conſtitutio Antonini Imper. in l. 4. cod. d. tit.* Militem ſibi aſcribentem præſumi iuris errore non malitia in legem incidiſſe, relictum tamen non poſſe petere, ſed pœnam ordinariam remittendam. *Conſtitutio eiuſdem in l. 5. cod. d. t.* De falſa moneta, *tit. 24. l. 9. cod.* puta. Fabricantes falſam monetam, vltimo ſupplicio afficiendos eſſe: & domum in qua fabricatur publicandam, ſiue dominus ſciuerit, ſiue ignorauerit. *Conſtitutio Conſtantini Imper. in l. 1. cod. d. t.* Falſantem monetam Cæſaris, eſſe comburendum. *Conſtitutio eiuſdem in l. 2. cod. d. t.* De mutatione nominis. *tit. 25. lib. 9. codicis.* Mutationem nominis non fraudoſam libero homini eſſe permiſſam. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. vnica Cod. d. tit.* Ad legem Iuliam de ambitu, *t. 26 lib. 9. codicis*, puta. Qui honores vel officia repetit, in legem ambitus incidere & pœnam legitimam ſubire. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. vn. c. C. d. t.* Ad legem Iuliam repetundarum, *tit. 27. libr. 9. cod. & tit. 6. lib. 48. Di-*

48. *Digeſtorum*, puta. Pœnam pecuniariam delinquentis in officio, tranſire in hæredem. *Conſtitutio Gratiani & Valentiniani in l. 2. cod. d. tit.* Qua pœna puniendus ſit Iudex pecunia corruptus. *Conſtitutio eorundem in l. 3. codic. dict. tit & Conſtitutio eorundem in l. 4. codic. dict. tit.* De crimine peculatus, *titul. 28. libro nono codicis, & tit. 8. libri 48 Digeſtorum,* puta. Pecunias publicas ſurripientes & miniſterium illis præbentes, capitali pœna puniendos. *Conſtitutio Theodoſii & Honorij in l. vnica cod. d. tit.* De crimine ſacrilegij, *tit. 29. lib. 9. codicis,* puta. Errantem in articulis fidei, puniendum vt ſacrilegum. *Conſtitutio Valentiniani & Gratiani in l. 1. cod. dict. tit.* De ſeditioſis, & de ijs qui plebem contra Rempubl. audent colligere, *tit 30. libro noni codicis,* puta. Suſcipientem populo contra Rempub. grauiſſime eſſe puniendum. *Conſtitutio Gratiani, Valentiniani & Arcadij Impp in lege prima codic. dict. tit.* Prouocantem tumultum & clamorem in populo, mori debere pœna ſeditionis. *Conſtitutio Leonis Imper. in l. 2. cod d. tit.* De crimine expilatæ hæreditatis, *tit. 32.* Priuignum poſſe agere contra vitricum crimine expilatæ hæreditatis. *Conſtitutio Antonini Imper in l. ſecunda codicis, dict. tit.* Vxorem defuncti non poſſe conueniri ab hærede crimine hæreditatis expilatæ, ſed res & fructus extantes poſſe vindicari, & conſumptos condici. *Conſtitutio Gordiani Imper, in l. 4. C. dict. tit.* De vi bonorum raptorum, *tit. 33. libri 9. codic. & tit. 8. libr. 47. Digeſtorum,* puta. Etiam rapientem res ſibi obligatas intra annum, teneri ad quadruplum. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 3. cod. dict tit.* Venditionem rei captæ poſſe dominum ratam habere, & agere ad ſimplum, vel improbare & agere vi bonorum raptorum ad quadruplum *Conſtitutio eorundem in leg. 5. Cod. dict. tit.* De crimine ſtellionatus, *tit. 34 libr. 9 C. & tit. 20. lib. 47. Digeſtor.* puta. Diſſimulanter rem aliquam pignorantem pluribus ſucceſſiue, teneri crimine ſtellionatus. *Conſtitutio*

Alexandri Imper. in l. 1. Cod. d. tit. Rem filij donatam ſi pater obligat ignoranti, teneri crimine ſtellionatus. *Conſtitutio Gordiani Impp. in l. 2. cod. d. tit.* De iniurijs, *tit. 35. lib. 9. Cod. & tit. 10. libr. 47. Digeſtorum*, puta. Pro iniuria illata filiæ coniugatæ, marito & patri competere iniuriarum actionem. *Conſtitutio Alexandri Imper. in l. 1. Cod. d. tit.* Qualitatem perſonæ & habitus iniuriati, facere iniuriã atrociorem. *Conſtitutio Valeriani & Galieni Impp. in l. 4. Cod. d. tit.* Dicentem alicui verba iniurioſa in iudicio, ſi deſiſtit, à proceſſu, poſſe injuriarum conveniri, ſed ſi non deſiſtit, non poſſe, donec iudicium terminetur. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 10. Cod. d. tit.* In crimine iniuriarum, an quis poſſit per procuratorem comparere. *Conſtitutio Zenonis Imper. in l. 11. Cod. d. tit.* De famoſis libellis, *tit. 36. lib. 9. codicis*, puta. Famoſum carmen de aliquo, inuenientem, illud pandere non debere, alias puniri pœna capitali; niſi docuerit vera eſſe quæ dixit. *Conſtitutio Valentis Imp. in l. vnica C. puta.* De abigeis, *tit. 37. lib. 9. codic*, puta. Crimen illud ſine inſcriptione poſſe proponi. *Conſtitutio Arcadij & Honorij in l. vnic. c. d. tit.* De ijs qui latrones, vel alijs criminibus reos, occultauerunt, *tit. 39. cod. lib. 9.* puta. Eadem pœna puniri receptores, qua rei principales. *Cõſtitutio Valentiniani & Gratiani in l. 1. cod. d. tit.* De quæſtionibus, *tit. 41. libr. 9. cod. & tit. 18. lib. 48. Digeſtorum*, puta. Præcedentibus indicijs veriſimilibus, mulierem quæ de maleficio mariti impeditur, eſſe torquẽdam. *Conſtitutio Antonini Imp. in l. 3. cod. d. tit.* Non eſſe credendum facile confeſſo de ſe & ſocijs, ſed ſi allegat euidentem rationem, vel aliud veriſimile quod inſtruat, judicem debere procedere ad inueſtigationem veritatis. *Conſtitutio Antonini Imp. in l. 4. C. d. t.* Milites etiam veteranos & eorum filios, nec non cæteros in dignitate poſitos, etiam præcedentibus iudicijs non eſſe torquẽdos, niſi à militia ignominioſe ſint dimiſſi, nec in cæteris ad torturam procedi, non præcedẽtibus le-

tibus legitimis iudicijs. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l.8.cod.d.t.* In dignitate vel pręeminentia poſitos & eorum liberos, vſq; ad pronepotes, nec pœnis plebeiorum nec quæſtionibus eſſe ſubijciendos. *Conſtitutio eorundem in l.*1*.cod.d.tit.* Nec gratia nec pecunia debere iudicem innocentes vel dignitate munitos torquere. *Conſtitutio Arcadij & Honorij in l.* 17*.cod. d.tit.* Cauſas criminales eſſe intra biennium terminandas. *Conſtitutio Iuſtiniani Imp. in l.*3*. cod.* vt intra certum tempus criminalis quæſtio terminetur, *tit.*44*. lib.*9*. codicis.* De calumniatoribus, *tit.*46*. lib.* 9*.cod. & tit.*6*. libr. Digeſtorum*, puta. Non probantem crimen quod intendit non infirmari, niſi de calumnia damnetur. *Conſtitutio Alexandri Imp. in l.*3*. Cod. d.tit.* Filium accuſantem mortem paternam, excuſari à præſumpta calumnia. *Conſtitutio Cari & Carini in l.*4*.cod.d.tit.* In cauſa criminali non probantem, puniri de calumnia. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani Imp. in l.*5*.cod.d.tit.* Per calumniam accuſantibus non prodeſſe beneficia abolitionum, etiam à principe cōceſſa. *Conſtitutio Valentiniani & Valentis in l.* 10*.cod. d. tit.* De pœnis, *t.*47*.libr.*9*.cod. & tit.*19*.libr.*48*. Digeſtorum*, puta. Veteranos & eorum liberos primi gradus priuilegiatos eſſe, ne in metallum vel opus publicum damnentur. *Conſtitutio Antonini Imp. in l.*5*.cod. d.tit.* Liberum hominem non eſſe damnandum ad perpetuum carcerem. *Conſtitutio eorundem in l.*6*.cod.d.t.* Propter ætatem impunitatem delicti non eſſe dandam, modo crimen in perſonam cadere poſſit. *Conſtitutio Alexandri Imp. in l.*6*. cod.d.t.* Pœnam temporalem vel perpetuam, iudicem non reuocare vel minuere poſt ſententiam. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani Imp. in l.*15*.cod.d.t.* Ad ſententiam in criminalibus non eſſe perueniendum, niſi reus fuerit confeſſus, vel probationibus clariſſimis conuictus. *Conſtitutio Conſtantini Imp. in l.*16*.cod.d.t.* Neminem eſſe ſignandū in fronte, quia non debet facies hominis, ad ſimilitudinem Dei

formata, fœdari. *Conſtitutio eiuſdem in leg. decima ſeptima codic. dict. tit.* Si princeps reſcribat aliquem puniendum vltra modum, debere iudicem, neque ad dies triginta pœnam differre, vt videat ſi princeps pœnam relaxet *Conſtitutio Gratiani, Valentiniani & Theodoſii Impp. in l. vigeſima codic. d. ct. tit.* Exiſtentem in exilio quantum debuit, non eſſe incarcerandum poſtea. *Conſtitutio Honorij & Theodoſii in l. 24. cod.c. d. ct. tit.* Puniendos eſſe capite, qui Barbaros docent nauigia facere. *Conſtitutio eorundem in l. 25. cod. d. t.* De bonis proſcriptorum ſeu damnatorum, *tit. 49. libro nono codic. & tit. 20. lib. 48. Digeſtorum,* puta. Deportatum in quæſitis poſt deportationem, non habere hæredem. *Conſtitutio Alexandri Imper. in l. 2. cod. d. ct. t.* Damnatum in Metallum ſeruum effici, & eiuſdem publicari bona, quæ non reſtituuntur, niſi ſola principis indulgentia. *Conſtitutio Imper. Gordiani in l. 4. cod. d. t.* Bona matris deportatæ, non reſeruari filiis. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 6. cod. d. t.* Marito deportato, res paraphernales vxoris & dotem eius, non debere fiſco incorporari, nec etiam donata vxori. *Conſtitutio Arcadij & Honorij Impp. in l. 9. cod. d. t.* Bona damnatorum deberi aſcendentibus & deſcendentibus vſque ad tertium gradum, excepto crimine læſæ Maieſtatis *Conſtitutio Iuſtiniani Imp. in Auth. Bona damnatorum. cod. d. t.* De bonis eorum, qui mortem ſibi conſciuerunt, *tit. 50. lib. 9.* puta Bona occidentis ſeipſum, non metu criminis, ſed ex inſania vel dolore non auferri hæredibus. *Conſtitutio Antonini Imp. in l. 1. cod. d. t.* De ſententiam paſſis & reſtitutis, *tit. 51. lib. 9. cod* puta. Reſtitutionem à principe cōceſſam damnato, reſtituere eum in priſtinum ſtatum, etiam quo ad honores & bona. *Conſtitutio Antonini Imper in l. 1. cod d. t.* Indulgentiam conceſſam filio deportato, cū non reſtituere in patriam poteſtatem. *Conſtitutio Gordiani Imper. in l. 6. cod. d. t.* Per deportationē patris, filios liberari à patria poteſtate,

quam

quam non recuperat ex ſola indulgentia ſibi conceſſa. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 9. codic. d. t.* Indulgentiam ſimplicem tollere pœnam, ſed non abolere infamiam, niſi ſpecialiter & ipſa ſit remiſſa. *Conſtitutio eorundem in l. 10. cod. d. t.* Actorem deportatum & reſtitutum, poſſe ad priorem redire. *Conſtitutio eorundem in l. 1. cod. d. t.* Reſtitutum in integrum, non poſſe ſe tueri contra creditores ſuos. *Conſtitutio eorundem in l. 10. cod. dict. tit.* Quæ recuperet deportatus reſtitutus in integrum. *Conſtitutio Conſtantini Imper. in l. vlt cod. d. t.* De lenonibus eorumque pœnis. *Conſtitutio Iuſtiniani in Nouell. 14.* Vt non luxurientur homines contra naturam, nec iurent per capillos Dei, aut aliquid huiuſmodi, nec blaſphemetur in Deum. *Conſtitutio Iuſtiniani in Nouell. 77.* De his qui luxuriantur contra naturam. *Conſtitutio Iuſtiniani Imper. in Nouell. 141.* De his qui Eunuchos faciunt. *Conſtitutio Iuſtiniani in Nouell. 142.* De muliere raptum paſſa. *Conſtitutio Iuſtiniani in Nouell. 134.* De infantibus expoſitis. *Conſtitutio Iuſtiniani in Nouell. 153.*

X.

DE IVDICIBVS, IVDICIIS ET proceſſu iudiciorum.

AN ſit peccatũ iudici vel miniſtro reos occidere. *cauſa 23. quæſt quinta.* De arbitris, *libr. 1. Decretalium t. quadrageſimo tertio*, puta. Quod arbitri ſint aſſumendi in diſpari numero, *cap. 1. de arbitris.* Nullum eſſe arbitrium quod cõtinet peccatum. *Conſtitutio Alexandri 3. Pontificis in c. 2. de arbitris.* In mulierem ſingularem tanquam in arbitratricem, an compromitti poſſit. *Conſtitutio Innocentij 3. in capite quarto, de arbitris.* Arbitrum non habere poteſtatem iudicandi vltra comprehenſa in compromiſſo, nec corã eo recõuentionem

tionem fieri poſſe. *Conſtitutio eiuſdem Innocentij 3. c. 6. de arbitris.* De rebus ſpiritualibus in laicum compromitti non poſſe *Conſtitutio eiuſdem in cap. 8. de arbitris.* De iudiciis, *lib. 2. Decretalium, t. 1. & lib. 2. Sexti Decretalium t. 1.* puta. Cauſam iuris patronatus ſpectare ad iudicium Eccleſiaſticum. *Conſtitutio Alexandri 3. in c. 3. de iudiciis.* Vaſallum coram Domino feudi conueniendum eſſe, etiamſi dominus feudi ſit perſona Eccleſiaſtica. *Conſtitutio Alexandri 3. in c. 5. de iudiciis.* Excommunicatum in judicio, niſi tanquam reus ſtare non poteſt. *Conſtitutio eiuſdem pontificis in c. 7. de iudiciis.* Actorem obtinentem in poſſeſſorio, coram iudice rei non teneri coram eo iudice ſuper proprietate reſpondere, ſi eſt prorſus alterius fori. *Conſtitutio Honorij 3, in c. 21. de iudiciis.* Mulieres tã ſeculares quam Eccleſiaſticas, ad iudicium inuitas trahendas non eſſe. *Conſtitutio Bonifacij 8. in c. 2. de iudiciis, lib, 2. Sexti Decretalium.* Maiorem 14. annis tam per ſe, quã per procuratorem poſſe defendere, & agere cauſam ſpiritualem, non vero minorem, niſi per procuratorẽ *Conſtitutio eiuſdem Bonifacij 8. in c. 3. de iudiciis n 6.* De foro competenti, *t. 2. l. 2. Decret. & l. 2. ſexti Decret.* puta. Ratione rei controuerſæ, quis ſortiri forum, *c. 3. de foro compet.* Si quæſtio feudalis incidat inter clericum & laicum, Dominum feudi competentem eſſe iudicem. *Conſtitutio Alexandri 3. in c. de foro compet.* Laicum alium laicum in cauſa ciuili coram iudice Eccleſiaſtico conuenire non poſſe, niſi conſuetudo id poſtulet, vel iuſticia à ſeculari iudice denegata fuerit. *Conſtitutio Innocentij 3. in cap. 10. de foro compet.* Clericum non poſſe conſtituere ſibi iudicem laicum, etiam interueniente iuramento & aduerſarij conſenſu. *Conſtitutio eiuſdem Innocentij 3. in c. 12. de foro compet.* Legitime citatum teneri coram iudice citante cauſam proſequi, non obſtante, quod poſt citationem forum mutauerit. *Conſtitutio Gregorij 9 in c. 19. de foro compet.* Ratione iuramenti, laicum coram iudice

Eccle-

Eccleſiaſtico eſſe veniendum. *Conſtitutio Bonifacij 8. in c. 3. ibid.* De libelli oblatione, *t. 3. lib. 2. Decretal.* De mutuis petitionibus, *t. 4. lib. 2. Decretal.* De litis conteſtatione. *lib. 2. Decretal. t. 5. & libr. 2. t. 3. Sexti Decretal.* Vt lite non conteſtata, non procedatur ad teſtium receptionem, vel ad ſententiam definitiuam, *t. 6. eiuſdem l. 2. Decretalium.* De iuramento calumniæ, *t. 7. lib. 2. Decretalium, & t. 4. lib. 2. Sexti Decretalium* De dilationibus, *t. 8. lib. 2. Decretal.* De feriis, *t. 9. Decretaliũ lib. 2.* puta nõ, licere diebus Dominicis mercari, litigari, iudicari vel iurari, *c. 1. de feriis.* Propter neceſſitatem alimentorum licere diebus feriatis in honorem Dei operi ſeruili intendere, maxime circa rem tempore perituram. *Conſtitutio Alexandri 3. in c. 3. de feriis, lib. 2. Decretalium.* In feriis introductis in honorem Dei, niſi ob neceſſitatem vel pietatem iudicium exerceri non poſſe, etiam de conſenſu partium, feriis tamen introductis, fauore hominum partes renunciare poſſe. *Conſtitutio Greg. 9. in cap. 5. de feriis.* De reſtitutione ſpoliatorum, *t. 13. lib. 2. Decretalium, & t. 5. libr. 2. Sexti Decretalium.* De dolo & contumacia, *t. 14. lib. 2. Decretalium, & t. 6. lib. 2. Sexti Decretalium.* De eo qui mittitur in poſſeſſionem rei ſeruandæ cauſa, *t. 15. lib. 2. Decretalium, & t. 7. lib. 2. Sexti Decretalium.* Vt lite pendente, nihil innouetur, *t. 16. lib. 2. Decretalium, & t. 8. libr. 2. Sexti Decretalium.* De Sequeſtratione poſſeſſionum & fructuum, *t. 17. lib. 2. Decretalium* De confeſſis *lib. 2. Decretalium, t. 18. & t. 9. Sexti Decretalium,* puta. Ad ſolum dictum confitentis crimen proprium, non eſſe infligendam pœnam aliquam, infamato tamẽ iniungendam purgationem. *Conſtitutio Clementis 3. in cap. 1. de confeſſis.* Confeſſionẽ factam in iure per œconomum Eccleſię nocere ipſi Eccleſię: poſſe tamẽ reuocari, ſi ante finitum negotium doceatur, confeſſionem per errorem facti emanaſſe. *Conſtitutio Gregorij 9. in c. 3. de confeſſis.* De probationibus, *t. 19. lib. 2. Decretalium.* De teſtibus & ar-

& atteſtat. *lib. 2. Decretalium, tit 20. & titi 10 lib. 2. Sexti Decretalium,* puta. Teſtes ad dicendum teſtimonium, precio non eſſe conducendos. cap. 1. de teſtibus & atteſtat. Teſtes non poſſe recipi contra eum qui non eſt citatus. *Conſtitutio Gregorij 9. in cap. 2. de teſtibus & atteſtat.* Mulierem teſtimonium ferre poſſe cōtra clericum, ſi agitur de crimine. *Conſtitutio eiuſdem in cap. 3. de teſtibus & atteſt.* Quales eſſe & quomodo iurare debeant teſtes, qui ſuper conſanguinitate deponunt. *Conſtitutio Eugenij 3. in cap. 5. de teſtibus & atteſtat.* Socium criminis, non poſſe teſtificari, nec ſufficere vnius teſtimonium ad condemnationem. *Conſtitutio Alexandri 3 in cap 10. de teſtibus & atteſtat* Compelli aliquem poſſe teſtificari, etiamſi iurauit teſtimonium non dicere. *Conſtitutio eiuſdem in cap. 18. de teſtibus & atteſtat.* Chriſtianum contra Iudæum in teſtem admitti. *Conſtitutio eiuſdem in cap, 22 de teſtibus & atteſtat.* Similimorbo & vitio laborantes, à teſtimonio repelli. *Conſtitutio eiuſdem in cap. 20 de teſtibus & atteſtat.* Matris teſtimonium eſſe ſuſpectum, vbi filia petit in virum ſe maiorem & ditiorem. *Conſtitutio eiuſdem in cap 22 de teſtibus & atteſtat.* Non eſſe idoneos teſtes, quos actor de familia ſua producit. *Conſtitutio eiuſdem in cap. 24. de teſtibus & atteſtat.* An carnalis copula probetur per viſum & famam viciniæ, per teſtes, qui carnalis copulæ conſcij ſunt. *Conſtitutio Celeſtini 3. in cap. 27. de teſtibus & atteſtat.* Religioſos ad teſtificandum non admitti abſque iuramento, niſi à partibus remittatur. *Conſtitutio Innocentij 3. in cap. 39. de teſtibus & atteſtat.* Non credi teſti etiam religioſo qui ſine iuramento deponit. *Conſtitutio Honorij 3. in cap. 51. de teſtibus & atteſtat.* Accuſatum criminaliter, non admitti in teſtem contra alium in cauſa criminali, ſua accuſatione pendente. *Conſtitutio Gregorij 9. Pontificis in capite 56. de teſtibus & atteſtat.* Aduocatum vel procuratorem principalis cauſæ, in cauſis appellationis teſtificari non poſſe. *Conſtitutio Innocentij 4. c.*

3. de teſti-

3. *de teſtibus & atteſtat. libro ſecundo, tit.* 10. *Sexti Decretalium.* An cogendi ſint teſtes, *tit.* 21. *lib.* 2. *Decretalium.* De inſtrumentis, *libr.* 2. *Decretalium, tit.* 22. puta. Exemplum inſtrumenti non ſolenniter ſumptum, fidem non facere abſque originali *Conſtitutio Gregorij in cap.* 1. *de fide inſtrumentorum.* Inſtrumentum corruere, ſi teſtes inſcripti deceſſerint, niſi ſigillum habeat authenticum, vel à notario ſit confectum. *Conſtitutio Alexandri* 3. *in cap.* 2. *de fide inſtrumentorum.* Inſtrumentum vel priuilegium, quo quis vtitur coram iudice, totum edi non debet, ſed ſaltem illud capitulum de quo agitur. *Conſtitutio Caleſtini* 3. *in cap.* 5. *de fide inſtrumentorum.* Si in inſtrumento debiti exprimitur cauſa, condemnari debitorem, niſi debitor probet indebitum: ſi non exprimitur, neceſſe eſt vt creditor probet id fore debitum. *Conſtitutio Gregorij* 9. *in capite decimo quarto.* de fide inſtrumentorum. Inſtrumentum exemplarum per tabellionem ſeu notarium authoritate iudicis ordinarii, eandem vim habere cũ originali. *Conſtitutio eiuſdem pontificis in cap. vlt. de fide inſtrumentorum.* De præſumptionibus, *tit.* 22. *libro* 2. *Decretalium*, puta. Conuerſationem in adóleſcentia, facere præſumptionem in ſenectute. *Conſtitutio Hieronymi in Parabolis, de qua in cap* 3. *de præſumpt.* Præſumi contra illum, qui dilationibus ſubterfugit iudicium. *Conſtitutio Bonifacij cap.* 4. *de præſumpt.* Per cohabitationem diuturnam & famam de matrimonio & contractib. matrimonialibus, probari matrimonium. *Conſtitutio Alexandri* 3. *in cap.* 11. *de præſumpt.* Propter præſumptionem etiam vehementem, non debere quem de graui crimine condemnari. *Conſtitutio Innocentij* 3. *in capite* 14. *de præſumpt.* Non præſumi incontinentem in ſenectute, qui in iuuentute ſe continuit, maxime ſi eſt literatus. *Conſtitutio eiuſdem Innocentij* 3. *in cap.* 15 *de præſumpt.* De exceptionibus, *tit.* 25. *libi.* 2. *Decretalium*, & *tit.* 13. *lib.* 2. *Sexti Decretalium.* De præſcriptionibus, *tit.* 26.

lib.2.Decretal.& t.14.lib.2. Sexti Decretal. De ſententia & re iudicata, *tit. 27.lib.2. Decretal.& tit.14. lib.2. Sext. Decretalium.* Sententiam latam contra leges vel canones, non tenere nec valere. *Conſtitutio Gregorij in cap.1. de ſententia & re iudicata.* Sententiam latam contra matrimonium, nunquam tranſire in rem iudicatam. *Conſtitutio Alexandri 3. in cap.7. de ſententia & re iudicata.* Res inter alios actas, alijs non præiudicare. *Cõſtitutio Gregorij 9.in cap.de ſententia & re iudicata.* Iudicem qui contra iuſticiam & conſcientiam aliq.d in iudicio fecerit in grauamẽ partis vel per gratiam vel per ſortes damnandum eſſe parti læſæ in æſtimationem litis, & per annum eſſe ſuſpendendum. *Conſtitutio Innocentij 4. in cap.1. de ſententia & re iudicata in 6.* De appellationibus, *tit. 28. lib, 2. Decretalium, & tit. 15. libr. 2. Sexti Decretalium.* Permiſſum eſſe Epiſcopis expulſis à ſuis ſedibus in locis aliarum diœceſium procedere contra expulſores & conſiliatores & fautores eorum. *Conſtitutio Clementis 5. in cap. vnico de foro compet. lib. 2. Clement.* Per teſtes Chriſtianos conuinci poſſe Iudæos & Sarracenos, non obſtantibus contrarijs priuilegijs principum & regum. *Conſtitutio Clementis 5.in cap.1.de teſtibus, lib. 2. Clement.* Publicatis atteſtationibus, teſtes produci non poſſe ſuper ijſdem articulis, vel directo contrarijs. *Conſtitutio eiuſdem in cap 2. de teſtibus dicto libro ſecundo, Clement.* De eo qui ius nouum apud Magiſtratum impetrauit, vt poſtea eodem iure vtatur, *t.2.l.2.Digeſtorum.* Quod quiſque iuris in alterum ſtatuerit, vt ipſe eodem iure vtatur. De pœna eius, qui ius dicenti non obtemperavit, *t.3. lib.2. Digeſtorum. Si quis ius dicenti non obtemperauerit.* De perſonis quæ in ius vocari vel nõ vocari poſſunt, *t.4. Digeſtorum, lib.2.& cod.2.tit.2. de in ius vocando.* De pœna ſi quis in ius vocatus non ierit, ſiue quis eum vocauerit, quem ex edicto non debuerit, *t.5 l.b.2.Digeſtor.* De ſatisdationibus eorum qui in ius vocantur, *tit. 6. lib.2. Digeſtorum. in ius vocati vt eant, aut*

ſatiſ

ſatis vel cautum dent. Ne quis eum, qui in ius vocabitur, vi eximat, *tit. 7. Digeſt. lib. 2.* Qui ſatis dare coguntur vel iurato promittant, vel ſuæ promiſſioni committantur, *tit. 8. lib. 2. Digeſt. & tit. 57. lib. 2. cod. de ſatiſdando.* De pœna eius, per quem factum fuit, quo minus quis in iudicio ſiſtat, *libr. 2. Digeſt. tit. 10.* De pœna ſi quis cautionibus in iudicio ſiſtendi cauſa factis non obtemperauerit, *tit. 11. d. lib. 2.* De feriis & dilationibus & diuerſis temporibus, *tit. 12. Digeſt. & tit. 3. cod. lit. 11 & 12.* De edenda ab actore actione, *lib. 2. Digeſt. tit. 13. & lib. 2. cod. tit. 1. de edendo.* De iis qui poſtulant, hoc eſt, deſiderium ſuum vel amici ſui in iure & iudicio exponunt, vel alterius deſiderio contradicunt, *lib. 3. Digeſtor. tit. 1. & lib. 2. cod. tit. 6. de poſtulando.* Qui procuratores eſſe poſſunt vel non poſſunt, *libr. 2. Digeſt. tit. 3. & lib. 2. cod. t. 13. de procuratoribus & defenſoribus.* De procuratoribus vniuerſitatum, *t. 4. libr. 3. Digeſt. Quod cuiuſque vniuerſitatis nomine vel contra eam agatur.* De actione in factum, quę datur in eum, qui vt calumniæ cauſa negocium faceret, vel non faceret, pecuniam accepit, vt ſcilicet conueniri poſſet intra annum in quadruplum, poſt annum in ſimplum, *t. 6. lib. 3. Digeſt. & tit. 46. lib. 9. codicis de calumniatoribus.* De arbitris & arbitrio, vt ſcilicet arbitri recepta pecunia compromiſſa, ſententiam dicant, & niſi arbitrio pareatur, pecunia compromiſſa ſoluatur, *tit. 8. libr. 4. Digeſtorum De receptis qui arbitrium receperunt vt ſententiam dicant, & lib. 2. cod. t. 56. de receptis arbitriis.* De in ius vocando, *t. 2. lib. 2. cod. & t. 4. libr. 2. Digeſtorum,* puta. Filium in poteſtate patris conſtitutum, etiam petita venia, nō poſſe agere contra patrem. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani in l. 3. cod. d. t.* De poſtulando, *t. 5. libr. 2. cod. & lib. 3. t. 1. Digeſt.* puta. Abſentiam Aduocati non viciare ſententiam. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani in l. 4. C. d. t.* Aduocatū qui de quota litis paciſcatur, ab officio aduocationis eſſe remouendum *Conſtitutio*

Conſtantini Imperab. [illegible] *in l.* 5. *Cod. dict. tit.* Non poſſe eundem eſſe aduocatum & iudicem eiuſdem cauſæ, nec debere in contumeliam prorumpere, niſi expediat, nec litem protelare. *conſtitutio Valentiniani & Valentis in l.* 6. *C. dict. tit.* Neminem poſſe eſſe aduocatum, niſi ſit Chriſtianus. *conſtitutio Leonis & Anthemij in l. vltim. Cod. dict. tit.* De aduocatis diverſorum iudiciorum, *tit.* 7. *lib.* 2. *Cod* puta. Aduocatis nullum munus perſonale eſſe iniungendum *conſtitut. Theodoſ. & Valentiniani in l.* 6. *Cod. dict. tit.* Aduocatos militibus eſſe æquiparandos, quoniam per eos tanquam per milites vita & patrimonia hominum defenduntur. *conſtitutio Leonis & Anthemij in l.* 14. *Cod. dict. tit.* Aduocatum tranſmittere ſalarium totius anni quo moritur ad hæredem. *conſtitutio Leonis Imper. in l.* 15. *Cod dict. tit.* De aduocatis diuerſorum iudicum, *tit.* 8. *lib.* 2. *Codic.* puta. Neminem poſſe ad aduocationis officium aſſumi, niſi per quinquennium in iure ſtuduerit. *conſtitutio Anaſtaſii Imper. in l.* 5. *Codic dict. tit.* De procuratoribus, *tit.* 1[illegible]. *lib.* 2. *Codicis, & tit.* 3. *lib.* 3. *Digeſtorum*, puta. Mulierem non habere legitimam defenſionem mariti. *conſtitutio Seueri & Antonini Impp. in l.* 4. *Cod. dict. tit.* Accuſatum de crimine, quouſque proceſſus pendet, alterius procuratorem eſſe non poſſe. *conſtitutio Antonini Imper. in l.* 6. *Cod. dict. tit.* Militem non poſſe eſſe procuratorem alterius perſonę etiam coniunctæ. *conſtitutio eiuſdem in l.* 7. *Cod. dict. tit.* Procuratorem ad litem conſtitutum, non poſſe ante litis cōteſtationem alium ſubſtituere. *conſtitutio eiuſdem in l.* 8. *Cod. dict. tit.* Tutorem & curatorem ante litis conteſtationem, ex ſua perſona non procuratorem, ſed actorem conſtituere poſſe: ſecus eſſe in pupillo & adulto, qui cū autoritate curatoris hoc facere poſſunt. *conſtitutio eiuſdem in l.* 11 *Cod. dict. tit.* Pactum de quota litis, in procuratore improbari, eumque ab agendo repellere. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in leg.* 15. *Codicis, d. tit.* Procuratorem vel actorem

ſine

ſine ſpeciali mandato non poſſe vendere rem in præiudicium Domini. *conſtitutio eorundem in l. 16. Cod. dict. tit.* Matrem non poſſe defendere filium pupillum in iudicio, ideoque debere illi tutorem petere. *conſtitutio eorundem in l. 18. Cod. dict. tit.* Maritum poſſe agere pro vxore, etiam ſine mandato, dummodo caueat de rato. *conſtitutio Conſtantin. Imper. in leg 21. Cod. dict. tit.* Procuratorem per litis conteſtationem fieri Dominum litis, ideoque ſine cauſa non eſſe remouendum. *conſtitutio eiuſdem in l. 22. Codicis, dict. tit.* Non licere potentioribus, patrocinium litigantibus præſtare, vel actiones in ſe transferre, *tit. 14. libr. 2. codicis,* puta. Recipientem patrocinium potentioris, ad terrorem aduerſarii, cauſam amittere, & præſtantem patrocinium arbitrio iudicis puniendum. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 1. Cod. dict. tit.* Cedentem actionem ſuam potentiori, ratione officij perdere actionem, & ceſſionem non habere effectũ. *conſtitutio Honorij & Theodoſii in l. 2. Cod. dict. tit.* De iis, qui potentiorum nomine titulos prædijs affigunt, vel eorum nomina in lite prætendunt, *tit. 15. lib. 2. codicis,* puta. Titulos ſeu inſignia potentiorum prædiis ſuis affigentem, vel eorum nomina in lite prætendẽtem, iure ſuo priuari & in metallum damnari, potentiorem vero infamari. *conſtitutio Arcadij & Honorij in l. vnic. Cod. dict. tit.* Ne fiſcus vel Reſpub procurationem alicui patrocinii cauſa in lite præſtet, *tit. 18. lib. 2. Cod.* puta. Sub prætextu pecuniæ fiſco debitæ, non debere fiſcum patrocinium præſtare. *conſtitutio Gordiani Imp in l. 1. C. d. tit.* Actionem litigioſam vel dubiam ex cauſa donationis Rempub. ſuſcipere non poſſe. *cõſtit. eiuſdem in l. 2. C. d. t* Remp. non debere debitorem ſuum iuuare contra alium prætextu debiti. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani in l. 4. Codic. dict. tit.* Qui arbitri eſſe poſſunt vel non, *tit. 56. libr. 2. Codicis, & tit. 8. lib. 4 Digeſtorum.* De iureiurando propter calumniam dando, *tit. 59. libr. 2 C.* De iudiciis, *tit. 1. libr. 3. C. & tit. 1.*

lib.5. Digeſt. Neminem in ſua cauſa ius dicere vel iudicare poſſe. *Conſtitutio Valentiniani, Valentis & Gratiani in l. vnica Cod.* Ne quis in ſua cauſa iudicet, vel ius ſibi dicat. Pupillum in iudicio legitimam perſonam ſtandi non habere. *Conſtitutio Gratiani Imper. in l.1. Cod. Qui legitimam perſonam ſtandi in iudicijs habeant vel non.* Neminem inuitum agere vel accuſare poſſe. *Conſtitutio Diocletiani Impp. in l. vnic. Cod. d. tit.* Cauſam criminalem ibi agendam eſſe, vel vbi crimen eſt commiſſum, vel cauſa eſt inchoata, vel vbi reus deprehenditur habere domicilium. *Conſtitutio Antonini Imp. in l.1. cod. vbi de criminibus agi oportet. & Conſtitutio Iuſtiniani in Auth. qua in prouincia Cod. d. tit.* De vi ibi agendum eſſe, vel vbi poſſeſſio vel vbi vis illata eſt. *Conſtitutio Valentis in l. vnica cod. vbi de poſſeſſione agi oporteat.* Fideicommiſſum ibi petendum eſſe, vbi eſt hæreditas. *Conſtitutio Seueri & Antonini Imp. in l. vnica cod. vbi fideicommiſſum peti oporteat.* Qui certo loco pecuniam ſe ſoluturum promiſit, ſi in eo loco non ſoluit, poſſe & in alio loco conueniri. *Conſtitutio Alexandri in l. vnica cod. vbi conueniatur qui certo loco dare promiſit.* De hæreditate ibi agendum, vel vbi res hæreditariæ ſitæ ſunt, vel vbi domicilium habet is qui conueniendus. *Conſtitutio Valeriani & Gallieni in l. vnica cod. vbi de hæreditate agatur.* Senatores in ciuilibus cauſis poſſunt conueniri, vbi habent domicilium, vel maiorem partem bonorum, vel vbi cõuerſantur. *Conſtitutio Valentis, Valentiniani & Gratiani in l.2. cod. vbi Senatores vel clariſſimi ciuiliter vel criminaliter conueniantur.* Quando liceat vnicuique ſine iudice ſe vindicare, *tit.27. libr.3. Cod. peta.* Nocturnum populatorem agrorum & aggreſſorem iterum, permiſſum eſſe occidere propria authoritate. *Conſtitutio Valentiniani & Arcadij & Honorij in l.1. cod. d. tit.* Milites tranſeuntes ad hoſtes, poſſe à quolibet capi, & reſiſtentes poſſe impune occidi. *Conſtitutio Arcadij & Theodoſij in l.2. cod. d. tit.* De teſtibus, *tit.20. lib.* [illegible]

cod. & tit. 5. *lib.* 22. *Digeſt.* puta. Domeſtica teſtimonia eſſe reiicienda. *Conſtitutio Valeriani & Galieni Impp. in l.* 2. *cod. d. tit.* Dictum teſtis ſine cauſæ redditione non probare. *Conſtitutio Cari, Carini & Numeriani in l.* 13. *cod. d. tit.* Aſcendentes & deſcendentes inuicem nec volentes, ad teſtimonium admittendos eſſe *Conſtitut. Diocl. & Maximian. Imp. in l.* 5. *Cod. d. tit.* Neminem cogendum eſſe contra ſe producere teſtes, & adiuuare aduerſarium ſuum. *Conſtitutio eorundem in l.* 6. *cod. d. tit.* Non iurato teſti nullam adhibendam eſſe fidem. *Conſtitutio Conſtantini Imper. in l.* 9. *Cod. d. tit.* Iure propria nemine poſſe eſſe teſtem idoneum. *Conſtitutio Valentis, Gratiani & Valentiniani Impp. in l.* 9. *cod. d. tit.* Teſtes debere eſſe liberos, nec ſocios & participes criminis, *Conſtitutio Honorij & Theodoſii in l.* 10. *cod. d. tit.* Approbantem perſonam teſtis in vno actu, approbare eam quoque in omni alio ſimili, niſi noua repudiandi cauſa ſuperueniat. *Conſtitutio Iuſtiniani Imp. in l.* 13. *cod. d. tit.* Teſtes etiam abſentes poſſe cogi, vt teſtimonium ferant. *Conſtitutio eiuſdem in l.* 15. *cod. d. tit.* De fide inſtrumentorum & amiſſione eorum, & de apochis & antapochis faciendis, & de iis, quæ ſine ſcriptura fieri poſſunt, *tit.* 21. *lib.* 4. *cod. & tit.* 4. *lib.* 22. *Digeſt.* puta. Probato debito per creditorem compellendum eſſe debitorem ad ſolutionem, non obſtante inſtrumenti amiſſione. *Conſtitutio Antonini in l.* 1 *cod. d. tit.* Renunciantem vſui inſtrumenti ſuſpecti, tacite videri fateri inſtrumentum falſum, nec poſſe iterato illud producere. *Conſtitutio Alexandri Imper. in l.* 2. *cod. d. tit.* Licet Dominus perdat inſtrumentum proprietatis, propter hoc tamen nihil accreſcere vſufructuario. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp in l* 8. *C. d. t.* Ea quæ poſſunt celebrari ſine inſtrumentorum confectione, non perdere vires ex inſtrumentorum amiſſione. *Conſtitutio eorundẽ in leg. decima codice dict. titul.* Plus valere quod agitur, quam quod ſimulato concipitur, *tit. vigeſimo ſecundo,*

libro quarto Cod. puta. Veritatem prævalere ſcripturæ & ſimulationi *conſtitutio Valeriani & Galieni Impp. in leg. prima Codic. d. tit.* Erroneam ſubſcriptionem vitiare actum. *conſtitutio eorundem in leg. quinta Codic. d. tit.* De pœna iudicis, qui male iudicauerit, vel eius qui iudicem vel aduerſarium corrumpere curauit, *titul. quadrageſimo nono, libro ſeptimo Codicis*, puta. Qui pecunia corrumpere iudicem vel aduerſarium voluit, cauſam perdere. *conſtitutio Antonini in leg. prima Codic. d. t.* Iudicem in cauſa ciuili triplici pœna puniri, in criminalibus omnibus bonis ſpoliandum atq; in exilium mittendum eſſe *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in Authen. Nouo in iure, Cod. d. t.*

XI.

DE PIGNORIBVS ET HYPOthecis, fideiuſſoribus & alijs cautionibus.

DE pignoribus & aliis cautionibus, *titul. 21. libri 3. Decretalium*, puta. Si rector Eccleſiæ pro debito proprio rem Eccleſiæ obligauit, cogi eius hæredem rem redimere & Eccleſię reſtituere. *conſtitutio Alexandri tertij in c. 2. de pignoribus.* Si creditor vel is qui ab eo cauſam habet, tot fructus percepit ex pignore quo ſatisfactum ſit ſorti, debere illum pignus reſtituere debitori *conſtitutio eiuſdem Pontificis in c. 6. de pignoribus.* De cautione vſusfructuarii. *conſtitutio Gregorij 9. in cap. vlt. de pignoribus.* De fideiuſſoribus, *tit. 22. lib. 3. Decretalium*, puta. Clericum fideiubentem ab ordine remouendum, *c. 1. de fideiuſſoribus.* Compellendum clericum ſeruare fideiuſſorem indemnem per aſſignationem redituum ſuorum *conſtitutio Lucij tertij in c. 2 de fideiuſſoribus.* Si ſine licentia prælati & maioris partis capi-

capituli, religioſus fideiuſſerit, vel mutuum acceperit, non teneri Eccleſiam & ipſum recipientem puniri, niſi mutuum ſit verſum in vtilitatem Eccleſiæ, *conſtitutio Innocentii tertii in c. 4. de pignoribus*. De ſtipulatione, rem pupilli vel adoleſcentis ſaluam fore, *tit. 6. libro 46. Digeſtorum*. De ſtipulatione iudicatum ſolui, *tit. l. 7. eiuſdem libri*. De ſtipulatione rem ratam haberi, & de ratihabitione *titul. 8. libro 46. Digeſtorum*. De pignoratitia actione, *tit. 24. lib. quarto C. & tit. 7. lib. 3. Digeſtorum*, puta. Fructus & cōmoda rei pignoratæ, ſortē extenuare ipſo iure *conſtitutio Alexandri Imper. in l. 1. C. d. tit.* Fructus, qui debuerant percipi, extenuare ſortem, ſicut percepti. *conſtitutio eiuſdem in l. 2. Cod. d. tit.* Creditorem non teneri de caſu fortuito pignoris. *conſtitutio eiuſdem in l. 4. Cod. d. tit.* Creditorē teneri de damno in pignore ſua culpa dato tempore obligationis *conſtitutio eiuſdem in leg. 6. Cod. c. d. tit.* Creditorem non poſſe hypothecam ſine pacto vel iudicis decreto inuadere. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Imp. in l. 10. Cod. d. tit.* De pignoribus & hypothecis, *tit. 14. lib. 8. C. & tit. 1. lib. 20. Digeſtorum*, puta Debitorem non liberari, licet velit creditori pignus dimittere pro ſoluto. *conſtitutio Seueri & Antonini in l. 1. C. dict. t.* Ex pacto cōcedi poſſe, quod creditor propria authoritate rei obligatæ poſſeſſionem accipiat. *conſtitutio eorundem in l. 3. C. d. tit.* Illud, quod creditor præſtat pro re obligata, augere debitum. *conſtitutio Antonini Imper. in l. 6. Codic. dict. titul.* Condemnationem debitoris, vt ſoluat, non tollere ius pignoris. *conſtitutio Gordiani Imper. in l. 8. Cod. c. dict. titul.* Virum, ſuccedentem vxori, res, quas vxor obligauerat, ſoluto debito recuperare. *conſtitutio eorundem in lib. 12. Codic. d. tit. titul.* Si debitor vendit pignus, creditoris in poteſtate eſſe, vtrum debitorem an vero emptorem pignoris conuenire velit *conſtitutio eorundem in leg. 14. Codic. titul.* Debitorem teſtando vel

contrahendo non poſſe hypothecæ creditoris derogare. *Conſtitutio eorundem in l. 15. cod. d. t.* Rem emptam alterius pecunia, non eſſe Domino pecuniæ obligatam. *Conſtitutio eorundem in l. 17. cod. d. t.* Creditorem non teneri de caſu fortuito pignorum, ſed de dolo & culpa. *Conſtitutio in l. 19. cod. d. t.* Extraneum luendo pignora, nõ acquirere dominium pignorum. *Conſtitutio eorundem in l. 21. cod. d. t.* Priuſquam perueniatur ad extraneos pignorũ poſſeſſores, prius excutiendos eſſe principales debitores & eorum fideiuſſores. *Conſtitutio Iuſtiniani Imp. in Auth. Hoc ſi. cod. d. t.* In quibus cauſis pignus vel hypotheca tacite contrahitur, t. 15. *lib.* 8. *cod.* & *tit.* 2. *lib.* 20. *Digeſt.* puta. Pro cenſibus & tributis eſſe obligata omnia bona debitoris. *Conſtitutio Antonini Imp. in l. 1. cod. d. t.* Bona contubernium cum fiſco, eſſe tacite obligata. *Conſtitutio eiuſdem in l. 2. cod. d. t.* Pro penſione non eſſe tacite obligata bona, quæ non ſunt in fundo, ſed inuecta & illata, vt ibi ſint. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 5. cod. d. t.* Si mater tutrix, ſecundo nubit, non reddita ratione, bona ſecundi viri eſſe tacite obligata pupillo, pro ipſa adminiſtratione reddenda. *Conſtitutio Theodoſii & Valentiniani in l. 6. cod. d. t.* Si aliena res pignori data ſit, t. 16. *lib.* 8. *cod.* puta. Procuratorem citra mandatũ rem domini obligare non poſſe: tamen, ſi pecunia eſt in rem domini verſa; poſſe pignus pro debito retineri. *Conſtitutio Seueri & Antonini Impp. in l. 1. cod. d. t.* Tutorem vel curatorem pro cauſa propria, pupilli vel adoleſcentis bona non poſſe obligare. *Conſtitutio Antonini Imp. in l. 3. cod. d. t.* Filium non poſſe obligare rem patris. *Conſtitutio Alexandri in l. 4. cod. d. t.* Hypothecam rei alienæ conualeſcere, ſi res nõ erat tempore obligationis in bonis, poſtea tamen de bonis fiat. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 5. cod. d. t.* Patrem non poſſe obligare rem, quam prius donauerat filio. *Conſtitutio eorundẽ in l. 6. C. d. t.* Quæ res pignori obligari poſſunt

ſunt vel nõ, & qualiter pignus contrahatur, *tit. 17. lib. 8. cod. & t. 3. lib. 20. Digeſt.* puta. Obligato inſtrumento, intelligi obligatum ius in eo contractum. *Conſtitutio Seueri & Antonini Impp. in l. 2. cod. d. t.* Nomen debitoris generaliter & ſpecialiter obligari poſſe, & niſi ſoluat ſuo principali, poſſe ſoluere creditori creditoris ſui, qui habet eum obligatum. *Conſtitutio Alexandri in l. 4. C. d. t.* Præmium futuræ victoriæ, non poſſe obligari. *Conſtitutio eiuſdem in l. 5. cod. d. t.* Res, quæ non ſunt in bonis noſtris, non poſſe obligari. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani Imp. in l. 6. cod. d. t.* Pro debito boues aratoris, & alia, quæ ſunt neceſſaria ad agriculturam, obligari non poſſe. *Conſtitutio Conſtantini Imp. in l. 7. cod. d. t. Et Conſtitutio Honorij & Theodoſij in l. 8. cod. d. t.* Rusticum, donec laborat, agrũ non poſſe capi pro debito. *Conſtitutio Friderici Imper. in Auth. Agricultores, cod. d. t.* Qui potiores in pignore habeantur, *tit. 18. lib. 8. cod. & t. 4. lib. 20. Digeſtor.* puta, Rempub. miſſam ex cauſa iudicati præferri creditori, qui contraxerat cum defuncto in poſſeſſionem non miſſo. *Conſtitutio Conſtantini Imper. in l. 3. codic. dict. tit.* Priuatum priore tempore, præferri Reipub. quæ eſt poſterior tempore, imo ipſi Regi & Imperatori. *Conſtitutio eiuſdem in l. 4. cod. d. t.* Prædium emptum ex pecunia creditoris, ſi fuit ei ſpecialiter obligatum, cæteris anteferri. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiniani Imp. in l. 7. cod. d. t.* Habens hypothecam, præfertur omnibus priuilegiis perſonalibus. *Conſtitutio eorundem in l. 9. cod. d. t.* Fratrem vnum non poſſe obligare alteri⁹ fratris portionem, ſed ſuam tantum. *Conſtitutio Antonini in l. vnic. cod. ſi communis res pignori data ſit, t. 21. lib. 8. cod.* An pign⁹ pignori dari poſſit. *Conſtitutio Gordiani Imp. in l. 1. cod. ſi pignus pignori datum ſit, tit. 24. libr. 8. cod.* De remiſſione pignoris, *tit. 26. lib. 6. codicis*, puta. Scientem & conſentientem alienationi rei pignoratę ius pignoris perdere. *Conſtitutio Gordiani Imperat. in l. 4. cod. d. t.* Inutilem

remiſſionem pignoris, ius pignoris non extinguere. *conſtitutio eiuſdem in leg.* 5. *Codic. dict. titul.* Qui reddit chirographum debitori, ius pignoris amittere. *conſtituti. Diocletiani & Maximiani Imper. in leg. ſeptima, Codic. dict. titul.* Fiſco diſtrahente pignora, ſcientibus creditoribus, ius ſuum creditores amittere. *conſtitutio eorundem in l.* 8. *Codic. d. titul.* Debitorem contra conſenſum creditoris alienando, ius pignoris nõ diſſoluere. *Conſtitutio eorundem in leg.* 10. *Codic. dict. titul.* De diſtractione pignorum, *titul.* 28. *lib.* 8. *Codicis, ſupra.* Fructus rei pignoratæ, extenuare ſortem ipſorum. *conſtitutio Alexandri Imper. in l.* 1. *Cod. d. t.* Per venditionem pignoris non ſufficientis ad debitum, non tolli actionem perſonalem contra eum vel fideiuſſores eius. *conſtitutio eiuſdem in l.* 3. *Codic. dict. titul.* Creditorem venditionem pignoris, quam facere intendit debitori, debere denunciare, & omnia bona fide gerere. *conſtitutio eiuſdem in l.* 4 *Codic. d. titul.* Si debitor eſt paratus ſoluere reſiduum debiti, pignus non eſſe vendendum. *conſtitutio eiuſdem in l.* 5. *Cod. dict. t.* Particularem ſolutionem debiti, pignus non diſſoluere. *conſtitutio Gordiani Imp. in l.* 6. *Codic. dict. tit.* Oblationem debiti venditionem præcedentem impedire venditionem pignoris, ſed ſequentem oblationem non reſoluere iam factam. *conſtitutio eiuſdem in l.* 8. *Codic. dict. t.* An creditor poſſit vendere pignus ſibi ipſi vel perſonæ à ſe interpoſitæ. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Imper in leg.* 10 *Codic. dict. titul.* Creditorem poſſe vendere pignus apud debitorem conſtitutum. *conſtitutio eorundem in l.* 14. *Cod. c dict. titul.* Rem emptam ex ſuperfluo pignore venditio, effici temporis. *conſtitutio eorundẽ in l.* 20. *Codic. dict. titul.* Proteſtationem debitoris non infringere ius creditoris, quin vendere non poſſit pignus. *cõſtitutio Gordiani Imper. in leg.* 1. *Cod. c.* Debitorem venditionem pignoris impedire non poſſe, *tit.* 29. *lib.* 8. *Codicis.* Si vendito pignore agatur, *titul.* 30. Debito-

rem

em vel eius hæredem pignus non iure diſtractum poſſe vendicare, niſi ſit vſucaptum, & tunc agendum contra creditorem ad precium. *conſtitutio Alexandri Imper. in leg. ſecunda Codic. dict. tit.* De luitione pignoris, *titul. 31. lib. 8. Codicis* puta. Soluto debito vel alias ſatisfacto, poſſe creditorem pigneratitia conueniri. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 5. Codic. dict. tit.* Dato pignore, nec ſecuta numeratione, an creditor pignus reddere teneatur. *conſtitutio Seueri & Antonini & Alexandri in l. 1. & 2. Codic.* Si pignoris conuentionem numeratio ſecuta non ſit, *titul. 32. libro octauo Codicis.* Quando & quomodo creditor dominium pignoris impetrare poſſit. *conſtitutio Alexandri & Iuſtiniani Impp. in leg. 1. & l. 3. Codic. de iure dominij impetrando.* De fideiuſſoribus & mandatoribus, *titul. 41. Libro octauo Codic. & titul. primo. libro quadrageſimo ſexto Digeſtorum,* puta. Publicationem bonorum, fideiuſſorem non liberare. *conſtitutio Seuer. & Antonini Imper. in l. 1. Codic. dict. tit.* Quoties plures ſinguli fideiubent, quemlibet in ſolidum videri fideiubere. *conſtitutio eorundem in l. 3. Cod. dict. tit.* Prius conueniendum eſſe principalem, ſi eſt præſens, demum eo diſcuſſo fideiuſſorem. *conſtitutio Iuſtiniani Imperat. in Authent. præſente, Codic. dict. titul.* Obligatione nouata, fideiuſſores non eſſe obligatos, niſi ipſi denuo de nouo ſe obligauerint. *conſtitutio Antonini Imperat. in l. 4. Codic. dict. titul.* Subſcribentem ſe vt teſtem, non dici fideiubere. *conſtitutio eiuſdem in l. 6. Codic. dict. tit.* Filiumfamilias poſſe pro patre fideiubere. *conſtitutio Alexandri in l. 9. Cod. d. t.* Fideiuſſorem ſoluentem ſolidum, non agere contra fideiuſſorem, niſi actiones ceſſæ ſint. *conſtitutio eiuſdem in l. 11. Codic. d. t.* Non poſſe teneri mandatorem vltra quam principalis teneatur. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impper. in l. 22. Cod. d. t.* Fideiuſſoris obligationem tranſire ad hæredem, fideiuſſorē, pro debitori ſuccedentē, non vt fideiuſſo-

deiuſſorem, ſed vt principalem conueniri poſſe. *Conſtitutio eorundem in l. 24. cod. d. t.* Pignoribus diſtractis & vſucaptis, nihilominus fideiuſſorem poſſe conueniri. *Conſtitutio eorundem in l. 25. cod. d. t.*

XII.

DE TVTELA ET cura.

DE tutelis, & primo de teſtamentaria tutela, *tit. 28. lib. 5. cod. & tit. 2. lib. 26. Digeſt.* puta. Patrem dando poſteriorem tutorem, non intelligere remouere priorem. *Conſtitutio Seueri & Antonini in l. 1. cod. d. t.* Matrem non dare tutorem filio, niſi eum hæredem inſtituat, datum tamen cum inquiſitione, eum à iudice confirmandum. *Conſtitutio Alexandri in l. 4. cod. d. t.* Tutorem recte datum, teneri etiam de negligentia. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani in l. 6. cod. d. t.* Tutorem ſaltem in teſtamento dari, non etiam curatorem. *Conſtitutio eorundem in l. 7. cod. d. t.* De legitima tutela, *tit. 30. lib. 5. cod. & tit. 4. lib. 26. Digeſt.* puta. Tutelam legitimam deferri ſecundum ordinem ſucceſſionis, vt ſic proximior vocetur. *Conſtitutio Iuſtiniani Imperatoris in Authent. Hodie. cod. d. t.* Fratrem emancipatum, eſſe legitimum tutorem alterius fratris in poteſtate conſtituti. *Conſtitutio Anaſtaſii Imp. in l. 4. cod. d. t.* In legitima ætate non conſtitutum tutorem eſſe non poſſe, & à ſucceſſione propter hanc cauſam non repelli. *Conſtitutio Iuſtiniani Imper. in l. 5. cod. d. t.* Qui petiit tutores vel curatores, *t. 31. cod. lib. 5.* puta. Adulto curatorem ad litem, petente aduerſario, dari debere. *Conſtitutio Antonini Imp. in l. 1. cod. d. t.* Tutore mortuo, matrem pupilli debere petere aliū dari. *conſtitutio eiuſdem in l. 3. cod. d. t.* Creditorem in ſubſidiū petere debere tutorē dari pupillo debitoris ſui. *conſtitutio eiuſdem in l. 4. cod.*

d. t.

At. Matrem debere tutores petere filiis ſuis, & inueſtigare qualiter adminiſtrant. *Conſtitutio Alexandri in l. 5. cod. d. t.* Volentem reddere rationes adminiſtrationis adulto, debere prius petere, vt curator illi detur, cui reddatur ratio. *Conſtitutio Gordiani Imper. in l. 7. cod. d. t.* Negligente matre, poſſe agnatos pupilli tutores petere. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 10. cod. d. t.* Matrem debere petere tutorem filio naturali, ſicut legitimo, alias ei non ſuccedere. *Conſtitutio Zenonis Imper. in l. 11. cod. d. t.* Qui dari tutores vel curatores, & qui dari poſſunt, vel non, *tit. 34.* puta. Maritum non poſſe eſſe curatorem vxoris ſuæ. *Conſtitutio Alexandri Imp. in l. 1. cod. d. t.* Carentem viſu, non poſſe eſſe curatorem. *Conſtitutio Philippi Imp. in l. 2. cod. d. t.* Creditorem vel debitorem minoris, nō debere eius curam ſuſcipere, & ſi ſuſcipiat & taceat, creditorem actionem perdere, ſi debitor taceat ſolutione facta, non iuuari. *Conſtitutio Iuſtiniani Imp. in Authen. Minoris. cod. d. t.* In locum tutoris vel curatoris non poſſe alium niſi cauſa cognita ſurrogari. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani Imp. in l. 10. cod. d. t.* Principis ſeu Imperatoris colonum, nec alium priuilegiatum debere dari tutorem. *Conſtitutio Honorii & Theodoſii Imp. in l. vltim. cod. d. t.* Quando mulier tutelæ officio fungi poſſit, *tit. 35.* puta. Matrem & auiam renunciantes inter acta nuptiis & Velleiano, nō extantibus teſtamentariis, præferri legitimis & datiuis. *Conſtitutio Iuſtiniani in Auth. Matri & Auiæ. cod. d. t.* Matris debitum non impedire eius tutelam, etiam ſi ſit naturalis tantum. *Conſtitutio eiuſdē in Authē. Ad hæc. Cod. t.* Etiam filiis naturalibus tantū matres poſſe eſſe tutrices, omnia faciendo, quæ in legitimis ſunt cauta. *Conſtitutio Iuſtiniani Imp. in l. 3. cod. d. t.* De adminiſtratione tutorum vel curatorum, & pecunia pupillari fœneranda vel deponenda, *tit. 37. lib. 5. Codicis,* puta: ſi redditus prædiorum ſufficiunt pupillo vel adulto, adminiſtratorem eius non teneri pecu-

 niam

niam ſenerare. *Conſtitutio Iuſtiniani Imper. in Auth. nouiſſime. Codic. d. tit.* Expenſas legitimas in pupillum factas venire in rationes, licet per iudicem tunc non fuerint decretæ. *conſtitutio Antonini Imper. in l.3. Cod. d. t.* Tutores & curatores, qui iuſtam cauſam litigandi non habuerunt, licet alieno nomine egerint, proprio tamen nomine debere in expenſis condemnari. *conſtitutio Alexandri Imp. in l.6. cod. d. tit.* Contra formam a teſtatore datam, non debere tutorem rem pupilli vendere. *conſtitutio eiuſdem in l.7. Cod. d. t.* Tutorem in bona cauſa teneri appellare & cauſam proſequi. *conſtitutio Gordiani Imper. in leg. 11. Cod. dict. titul.* Durante adminiſtratione, curatorem non cogi rationes reddere. *conſtitutio Philippi & Philippi. Impp. in l.14. cod. d. tit.* Tutorē non habere iuſtā cauſam deponendi, niſi ex cauſis à iure expreſſis. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 16. Codic. d. tit.* Tutelæ officium non prohibere tutorem teſtari, nec ſua donare. *conſtitutio eorundem in leg.17. Codic. d. tit.* Periculum nominum ſpectare ad tutorem. *conſtitutio eorundem in leg 18. Codic. dict. tit.* Tutorem non implentem conditionem vtilem pupillo, teneri ad intereſſe *conſtitutio Conſtantini Imper. in l.21 cod. d. tit.* Bona pupillorum, quæ ſeruando ſeruari poſſunt, non eſſe alienanda, niſi cauſa neceſſitatis, præcedente inquiſitione & cauſæ probatione, & ſubſecuta decreti interpoſitione *conſtitutio eiuſdem in l.22. Cod. dict. tit.* Tutorem & curatorem quamprimū poſſint, debere inuentariū conficere de rebus & iurib' pupillorū, & mobilia quę ſeruātur in tuto collocare, & ex pecuniis prędia idōea emere, aut ſub vſuris eas collocare. *conſtitutio Arcadii & Honorii in l.24. codic. d. t.* Debitorem pupilli ſoluentē tutori ex præcepto iudicis pleniſſimam conſequi liberationem. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in l 25. cod. d. t.* Tutorem litem cœptam nō poſſe deſerere, aut ſi efficitur furioſus, alius ei adiungendus eſt. *conſtitutio eiuſdem in l.28. Cod. d. t.* De peri-

periculo tutorum & curatorum, *tit.38.lib.5.Codicis*, puta. Tutorem vnius prouinciæ, non teneri de facto tutoris alterius prouinciæ *conſtitutio Alexandri Imper. in leg.2. Cod.dict.tit.* Tutorem, qui ſeruat non ſeruanda, teneri de periculo caſus fortuiti. *cõſtitutio Philippi Imper. in leg 3. Cod. dict.tit.* Tutorem ſeu curatorem, non teneri de caſu fortuito. *conſtitutio eiuſdem in l.4. Codic.tit.* Quando ex facto tutoris vel curatoris, minores agere vel conueniri poſſint, *t.39* puta. Si pecunia mutuo ſumpta per tutorem in vtilitatem pupilli eſt conuerſa, in pupillum competere actionem *conſtitutio Gordiani Imper. in l.3. Cod. dict. tit.* Ne tutor vel curator vectigalia conducat, *t.41. ex conſtitutione Antonini Imp. in l.vnic. Cod.dict.tit.* De tutore vel curatore, qui ſatis non dedit, *titul.42.lib.5. Cod.* puta. Tutorem & curatorem non ſatis dantem, ab adminiſtratione ſua remouendum eſſe, ſine tamen infamię nota. *conſtitutio Valeriani & Galieni Impp. in l.1 & 2. Cod. dict.tit.* Geſta à tutore, qui non ſatis dedit, eſſe ipſo iure nulla in præiudicium minoris. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l.3. Cod.dict.tit.* De ſuſpectis tutoribus & curatoribus, *tit.43.lib.5.Cod.& t.10 li.26. Digeſtorum*, puta. Periculum curæ neglectæ, ſpectare ad curatores, & ceſſantes gerere fraude vel dolo poſſe remoueri. *conſtitutio Antonini Imp. in l.2.C.d.t.* Pendẽte cauſa ſuſpecti, tutori adminiſtrationem interdicẽdam eſſe. *conſtitutio Imp. Gordiani in l.7.C.d.t.* Tutorem remotum ob dolum eſſe infamem, non vero ob culpam. *conſtit. Diocletiani & Maximiani Impp. in l.9. C.d.t.* *Si mater indemnitatem promiſerit, t.46.lib.5. Cod.* puta. Etiamſi mater petierit dari filio eius periculo tutorem, nõ tamen matrem propterea teneri, niſi hoc expreſſum fuerit iudicis decreto. *conſtitutio Alexandri Impp. in l.1. Cod. d.tit.* Contra matris voluntatem, tutorem filio non eſſe dandum. *conſtitutio Seueri & Antonini Impp. in l.vn. Cod. Si tutor contra voluntatem matris datus ſit, tit.47.* Vbi pupilli educari debeant, *tit.49.lib.5.*

Cod.

cod. puta: Pupillum educari debere apud matrem, niſi ad ſecunda vota tranſierit. *Conſtitutio Alexandri in l.1. cod. d. tit.* De alimentis pupillo præſtandis, *tit.* 50 *lib.* 5. *cod.* puta: Tutorem iudicis officio cogendum eſſe pupillo alimenta præſtare, licèt pendeat quæſtio de ſtatu ſuo. *Conſtitutio Antonini Imp. in l.1. Cod. d. tit.* Pupillum præſumi alimentatum à tutore, & non præſumi de nihilo vixiſſe, vel ſine ſumptibus ſtuduiſſe. *Conſtitutio Alexandri Imp. in l.2. cod d.t.* De diuidenda tutela, & pro qua parte quiſque conueniatur, *tit.* 52 *lib.* 5. *cod.* De hæredibus tutorum vel curatorum, *tit.* 54 *lib.* 5. *cod.* puta: Hæredes tutoris, non teneri ex leui culpa tutoris. *Conſtitutio Seueri & Antonini Imp. in l.1. cod. d. tit.* De non geſto à tutore, teneri eius hæredes. *Conſtitutio Antonini Imp. in l.2 cod. d. tit.* Hæredes tutoris teneri de eo, quod defunctus à ſe vel ab alio non exigit. *Conſtitutio eiuſdem in l.3. cod. d. tit.* Hæredes teneri ad eos peruenta reſtituere, & de neglectis à defuncto rationem reddere. *Conſtitutio Alexandri Imper. in l. 4. cod. d. tit.* De vſuris pupillaribus, *tit.* 56 *li.* 5 *codicis*, puta: Tutorem pecuniam pupillos in ſuos vſus conuertentem, vſuras ſoluere debere. *Conſtitutio Antonini Imp. in l.1. cod. d. t.* Tutorem teneri ad vſuras eius, quod à contutore debetur, vel pro contutore debet. *Conſtitutio Alexandri Imper. in l.2. cod. d. t.* Non imputari tutori, ſi nō potuit negociari cum pecunia pupillari, ſed tenuit eam mortuam. *Conſtitutio eiuſdem in l.3. cod. d. t.* De fideiuſſoribus tutorum vel curatorum, *t.* 57. *lib.* 5. *codicis*, puta: Pro ea parte quam tutor ſoluit, liberari fideiuſſorem. *Conſtitutio Alexandri Imp. in l. 2. cod. d. t.* De authoritate præſtanda, *tit.* 59. *libr.* 5. *codicis*, puta: Pupillum poſſe ſibi ſtipulari ſine tutore, ſed non actionem remittere. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani Imp. in l.1. cod. dict. tit.* Emptentem à pupillo ſine tutore non præſcribere. *Conſtitutio eorundem in l. 3. cod. d. tit.* Minorem non poſſe eſſe in iudicio criminali, ſine tutoris vel curatoris authoritate. *Conſtitutio Iuſtiniani*

Imp.

Imp. in l. 4. *Cod. dict. tit.* De accuſationibus tutorum & curatorum, & temporibus eorum, *tit.* 62. *lib.* 5. *Cod. & tit.* 1. *lib.* 27. *Digeſtorum*, puta. Spadonem non excuſari à tutela. *conſtitutio Seueri & Antonini Imper in l.* 1. *Cod. dict. tit.* Colonum fiſci non excuſari à tutela, *l.* 8. *Cod. dict. tit. ex conſtitutione Antonini Imperatoris.* Monoculum non excuſari à tutela, vel cura. *conſtitutio eiuſdem in l.* 9. *Cod. d. t.* Exactorem tributorum, durante tempore exactionis, excuſari à tutela vel cura. *conſtitutio eiuſdem in l.* 10. *Cod. dict. tit.* Propter litem maioris partis bonorum, quem excuſari à tutela. *conſtitutio Philippi Imper. in l.* 16. *Cod. dict. tit.* Inopiam pupilli non excuſare à tutela. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l.* 18. *Codic. dict. tit.* Debitum matris non excuſare à tutela filij. *conſtitutio eorundem in l.* 19. *Codic. dict. tit.* Communionem non excuſare à tutela. *conſtitutio eorundem in l.* 21. *Cod. d. t.* Nauicularios excuſari à tutela extraneorum, non eorum qui ſunt de corpore ſuo. *conſtitutio Arcadij & Honorij in l.* 24. *Cod. d. t.* Conſiliarios Principis excuſari à tutela. *conſtitutio Anaſtaſii Imper. in l.* 25. *Cod. dict. tit.* A tutela ſuſcepta, debere tutorem petere ſe excuſari, ſi ſit abſuturus Reipubl. cauſa, alias periculum ſpectare ad ipſum. *conſtitutio Gordiani Imp. in l.* 1. *Cod. Si tutor vel curator Reipubl. cauſa abfuerit.* De excuſationibus veteranorum, *libr. de excuſationibus veteranorum, tit.* 65. puta. Veteranos excuſari à tutelis, præterquam filiorum veteranorum vel commilitonum ſuorum, & compelli vnam tantum ſuſcipere. *conſtitutio Antonini Imper. in l.* 1. *Cod dict. tit.* Qui numero liberorum ſe excuſant, *tit.* 66. puta. Tres liberos Romę, in Italia 4. in prouiuciis 5. à tutela excuſare. *conſtitutio Seueri & Antonini Impp. in l.* 1. *Codic. dict. tit.* Qui morbo ſe excuſant, *tit.* 67. puta. Luminibus captum, aut ſurdum, aut mutũ, aut furioſum, aut perpetua valetudine tantũ à tutela excuſari. *conſtitutio Seueri & Antonini Impp. in l. vn. C. d. t.* Septuagena-

rium excuſari à tutela. *conſtitutio Philippi Imp. in l. vnic. Codic. qui ætate ſe excuſant.* Tres tutelas non affectatas, excuſare à quarta. *conſtitutio Seueri & Antonini Impp in l. vnic. Codic. qui numero tutelarum.* De curatore furioſi vel prodigi, *tit. 70. libro quinto Codicis*, puta. Poſt viceſimum quintum annum, dari curatorem furioſo vel prodigo. *conſtitutio Antonini Imp. in l. 1. Codic. dict. titul.* Matrem non poſſe adminiſtrare res filii furioſi vel mente capti, nec filium obligare. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Imp. in l. 4. Cod. dict. tit.* Fratrem eſſe legitimum curatorem fratris furioſi vel mente capti. *conſtitutio Antonini & Anaſtaſii Impp. in l. 5. Cod. dict. tit.* Furioſo in patris poteſtate conſtituto, non dari curatorem, ſed eius patrem eſſe legitimum adminiſtratorem. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in l. Cod. dict. tit.* De prædiis & aliis rebus minorum ſine decreto non alienandis vel obligandis, *tit. 71. lib. 5. Cod.* puta. Prohibitionem alienationis rerum minoris ſine decreto, non extendi ad alienationes neceſſarias, *conſtitutio Antonini Imper. in l. 1. Cod. dict. tit.* Patrem non poſſe alienare rem filij ſine decreto. *conſtitutio Valeriani & Galeni Impp. in leg. 3. Cod. dict. tit.* Minorem fratrem non poſſe alienare in fratrem maiorem ſine decreto rem prohibitam alienari. *conſtitutio eorundem in l. 3. Cod. dict. tit.* Decretum ex falſa cauſa interpoſitum, non tenere. *conſtitutio eorundem in l. 5. Cod. dict. tit.* Non ſufficere cauſam alienationis proponi coram iudice, ſed eſſe neceſſe, vt apud acta probetur, & vt decretum interponatur. *conſtitutio Cari, Carini & Numeriani Impp. in l. 6. Cod. dict. tit.* Etiam propter nuptias non poſſe minorem alienare ſua adthoritate rem non alienandam. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Imperatorum, in leg. 8. Codic. dict. titul.* Minorem rem nō rite alienatam vindicare, nec reſtituere precium, niſi quatenus recepiſſe probatur. *conſtitutio eorundem in l. 10. Codic. dict. titul.* Ob æs alienum & ſimilem cauſam, poſſe alienari res minorum,

con-

conſtitutio eorundem in l.12. Cod. dict. tit. Non poſſe minorem ſoluere ſine decreto aliud pro alio in iis, quæ non poſſunt alienari. *conſtitutio eorundem in l.15. Codic dict. tit* Propter debitum fiſcale, poſſe res minoris interueniente decreto alienari. *conſtitutio Conſtantini in l.18. Codic. dict. tit.* Alienationem factam ex patris vel teſtatoris voluntate ſine decreto, valere. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Imper. in leg.3. Codic. quando decreto opus non eſt.* Veſtes detritæ & animalia ſuperuacua, poſſe alienari ſine decreto. *conſtitutio Conſtantini Imper. in leg.4. Codic. dict. titul.* Rem minoris alienatam ſine decreto iudicis, vendicare minorem cum fructibus, niſi emptor fuerit bonæ fidei. *Constitutio Gordiani Imper. in libro ſecundo Codic. ſi quis ignorans rem minoris eſſe ſine decreto comparauerit.* Minorem factum maiorem ratamq; alienationem habentem, quæ infra dimidium iuſti precij facta fuit, poſſe rem nihilominus vindicare, niſi ſibi iuſtum precium ſuppleatur. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impper. in lib. primo Codic.* ſi maior factus alienationem ſine decreto ratam habuerit, *tit.74. lib. 5. cod.* De magiſtratibus conueniendis, *tit.75. lib.5. cod. & t.8. lib.27. Digeſtorum*, puta. Minores in ſubſidium, habere regreſſum contra magiſtratus, dantes eius tutorem vel curatorem & contra fideiuſſores, quos illi de indemnitate receperunt. *conſtitut. Antonini Imp. in l.1. C.d.t.* Magiſtratus ſi conueniuntur, & ſunt ſoluendo, habere beneficium diuiſionis. *conſtitutio Imper. Gordiani in leg.3. Cod. dict. tit.* Matrem etiam tutelæ rationibus obnoxiam eſſe. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in Nouell.155.*

XIII.

DE VSVRIS ET fœnore.

AN vſurarii pœnitentiam agere valeant, ſi non prius reſtituunt vſuras, *cauſa 14. quæſtione ſexta*

De vſuris, *tit.19. libri quinti Decretalium, & titul.5. lib.5. Sexti Decretalium*, puta. Vſurarios manifeſtos ad ſepulturam non eſſe admittendos. *conſtitutio Alexandri 3. in cap 3. de vſuris.* Non licere inducere quem ad exercendum vſuras, etiam pro pio opere. *conſtitutio eiuſdem in cap. 4. de vſuris.* Vſurarios qui ſunt ſoluendo, cogendos vſuras reſtituere, & facultatibus non extantibus, debere vēdi poſſeſſiones ex pecunia fœnebri emptas, ad ſatisfaciendum illis, à quibus vſuras ſumpſerunt. *conſtitutio eiuſdem in cap. 5. de vſuris.* Fructus rei pignoratæ, debere computari in ſortem, *conſtitutio eiuſdem in cap. 8. de vſuris.* Hæredes vſurariorum, ſiue ſint ſui ſiue extranei, cogendos eſſe reſtituere vſuras, per defunctum extortas. *conſtitutio eiuſdem in cap. 9. de vſuris.* Mutuantem ea mente, vt vltra ſortem aliquid recipiat, teneri in foro animæ ad illud reſtituendum, ſi ex hoc aliquid conſecutus ſit. *conſtitutio Vrbani 3 in cap 10. de vſuris.* Manifeſtum vſurarium appellantem ad ſubterfugiendum, ne cogatur rem reſtituere, audiendum non eſſe. *conſtitutio Innocentij 3. in cap. 11. de vſuris.* Non obſtante iuramento de non repetendis vſuris per debitorem præſtito, poſſe iudicem ex officio ſuo vſurarium ad reſtituendas vſuras compellere. *conſtitutio eiuſdem in cap. 13. de vſuris.* Non audiri vſurarium repetentem vſuras, niſi prius ipſe reſtituat vſuras, quas ab aliis extorſit. *conſtitutio eiuſdem in c. 14. de vſuris.* Maritum recipientem pignus pro dote, non teneri fructus in ſortem computare. *conſtitutio eiuſdem in cap. 16. de vſuris.* Iudæos compellendos eſſe ad reſtituendas vſuras, extortas à Chriſtianis. *conſtitutio eiuſdem in cap. 18. de vſuris.* De vſuris, *tit. 32. lib. 4 Cod. & tit. 1. lib. 22. Digeſtorum*, puta. Emptorem ex die traditionis poſſeſſionis, teneri venditori ad vſuras precii non numerati. *conſtitutio Seueri & Antonini in l. 2. Cod. c. d ct. titul.* Vbi præcedit oblatio & ſequitur depoſitio, ceſſare vſuras. *conſtitutio Antonini Imper. in l. 6. Cod. dict. tit.* Moram tutoris im-

ris impedire curſum vſurarum venientium ex mora debitoris. *conſtitutio eiuſdem in l.9.Cod.dict.tit.* Pœnam inſertam in contractu mutui, videri inſertam eſſe loco vſurarum *conſtitutio Imperatoris Gordiani in l.15.Cod. dict.tit.* Mandatorem & fideiuſſorem, qui vltra legitimum modum vſurarum conueniuntur, eſſe ipſo iure tutos, ſicut reus eſt principalis. *conſtitutio Philippi Imper.in l.20.Codic.dict.tit.* Matrem gerentem negocia filii teneri ad vſuras pecuniæ, quam adminiſtrauit. *cõſtitutio eiuſdem in l. 24. Cod.dict.tit.* Debitorem tutum præſcriptione in principali debito vel re principali, eſſe etiam tutum in vſuris & fructibus. *conſtitutio Iuſtiani Imper.in l.26.Cod.dict.tit.* De nautico fœnore, *tit. 33.lib.4.Cod.& tit.2.lib.2.Digeſtorum.*

XIV.

DE IVRAMENTO.

AN ſit periurus, qui iurat falſum, quod putat verũ, *cauſa 22.quæſt.2.* De iuramento, *tit. 24. libr. 2. Decretalium, & t.11.lib.2.Decretalium,* puta. Relaxandum eſſe iuramentum, ſi eius implementum manifeſtam continet turpitudinem. *conſtitutio Gregorij in c.1.de iureiurando.* Non eſſe periurum, qui implementum iuramenti in melius commutat. *conſtitutio Gregorij in c. 3.de iureiurando.* Iuramentum per metum extortum, ſi ſine interitu ſalutis æternæ ſeruari poteſt, ſeruandum eſſe. *conſtitutio Alexandri 3 in cap. 8. de iureiurãdo.* Periurum eſſe, qui non neceſſitate, ſed voluntate venit contra licitum iuramentum. *conſtitutio eiuſdẽ Pontificis in c.10.de iureiurando.* Epiſcopos de periuriis grauius quam alios eſſe puniendos. *conſtitutio Vrbani 3. in ca.12. de iureiurando.* A iuramento per metum extorto Eccleſiam ſolere abſoluere & eius tranſgreſſores vt peccantes mortaliter non puniri. *conſtitutio Cœleſtini 3. Pontificis in cap. 15. de iureiurando.* Iurantem

ſcienter illicitum, non indigere abſolutione à iuramento, ſed teneri illud non obſeruare: ſi vero iurauit ignoranter, debere illud obſeruare, idem ſi iurauit licitum, quod putabit illicitum *conſtitutio Innocētij tertii in capite decimo octauo, de iureiurando.* Non valere iuramentum præſtitum in præiudicium ſuperioris. *conſtitutio eiuſdem Pontificis in capite decimo nono, de iureiurando.* Iuramentum generale debere ita intelligi ſi fieri poteſt, vt nō obuiet iuri, alias tanquam temerarium non eſſe obligatorium. *conſtitutio eiuſdem Pontificis in capite vigeſimo primo de iureiurando.* Si iuramētum vni debitum, alteri præſtatur, illicitum eſſe, & eo non obſtante, cui debetur præſtandum eſſe. *conſtitutio eiuſdem in capite vigeſimo ſecundo de iureiurando.* Eum qui iurauit ſtare mandato alterius, non teneri parere ſi præcipit illicita. *conſtitutio eiuſdem in leg. vigeſima tertia de iureiurando.* Eum qui iurauit non eſſe contra aliquem, poſſe in cauſis propriis & Eccleſiæ ſuæ eſſe contra eum. *conſtitutio Honorii tertii in capite trigeſimo primo de iureiurando.* Mulierem iurantem aliquem eſſe maritum & ſuccumbentem, non eſſe prohibendam matrimonium cum alio contrahere, nec eidem licentia danda, ſed tota res conſcientiæ ſuæ danda. *conſtitutio Gregorii 9. in capite trigeſimo quarto de iure iurando.* Prælatos, Canonicos, Rectores & Officiales locorum, qui iurant ſtatuta & conſuetudines loci vel Eccleſiæ ſeruare, prætextu talis iuramenti non obligari ad illicita vel impoſſibilia. *cōſtitutio Nicolai tertii de iureiurando in* 6. De iureiurando, *titulo* 1. *libri quarti Codicis. & titulo* 2. *libri* 12. *Digeſtorum,* pluta. Cauſam iuramento deciſam non eſſe retractandam prætextu periurii. *conſtitutio Antonini Imperat. in l.* 1. *Codic. dict. titul.* Periurum à Deo puniri, nec teneri crimine læſæ Maieſtatis. *conſtitutio Alexandri Imp. in l.* 2. *Cod. dict. tit.* Iuramentum in deſertum probationis eſſe deferendum. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in lege tertio Codice dicto titulo* Pupillum

tutori

tutori iuramentum deferre non poſſe. *conſtitutio eorundem in l. 4. Cod. dict. tit.* Super cauſa ſtatus poſſe iuſiurandum deferri. *conſtitutio eorundem in l. 6. Codic. d. t.* Filium non poſſe deferre iuramentum in cauſa patris, niſi habeat mandatum, vel pater id ratificet. *conſtitutio eorundem in l. 7. Cod. dict. tit.* Reum cui iuramentum defertur, teneri iurare aut referre aut ſoluere. *conſtitutio eorundem in l. 9. Cod. dict. t.* Iuramentum delatum, poſſe reuocari, antequam ſit iuratum vel pronunciatum, & reuocatum non poſſe iterato deferri. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in l. 11. Cod. dict tit.* Cauſam vltimę voluntatis falſo iuramento deciſam, retractandam, veritate reperta. *conſtitutio eiuſdem in l. vlt. Cod. d. t.*

XV.
DE HÆRETICIS, IVDÆIS, *Manichæis, Samaritanis, Cœlicolis, Apoſtatis.*

AN Hæretici ſuis & Eccleſiæ rebus ſint expoliandi, & qui poſſidet ab hæretico ablata, an dicatur poſſidere aliena, *cauſa 23. q. 7.* An lapſus in hæreſim, poſſit alios officio priuare, *cauſa 24. quæſtion. 1.* De Iudæis, Saracenis & eorum ſeruis, *titul. 6. libri quinti Decretalium,* puta. Iudæum, Chriſtianum in ſeruum habere non poſſe. *conſtitutio Gregorij in c. 2. de Iudæis.* Chriſtianos deferentes Saracenis merces ꝓhibitas, vel in ipſorum nauibus nauigantes, excommunicandos, & effici capientium ſeruos. *conſtit. Alexandri tertij in c. 6. de Iudæis,* Iudæos inuitos nō eſſe baptizandos, nec ad hoc cogēdos, nec ſine iudicio puniendos, aut reb⁹ ſuis ſpoliandos, vel in ſuis feſtiuitatib⁹ moleſtādos, nec ipſorū cœmiteria violanda, aut corpora eorum exhumanda. *conſtitutio Clementis 3 in c. 9. de Iudæis.* Iudęos nutrices vel ſeruientes Chriſtianos habere non debere, ſub pœna excommunicationis. *cōſtit. In-*

nocentij 3. in cap. 13. de Iudæis. Iudæos & Saracenos vtriuſq; ſexus, debere in terris Chriſtianorum vti habitu, per quem à Chriſtianis diſcernuntur, & in die paſſionis dominicæ non debere in publicum progredi. *conſtitutio eiuſdem in c. 15. de Iudæis.* Iudæos vel paganos publicis officiis præficiendos non eſſe. *conſtitutio Gregorij 9. in cap. 18. de Iudæis.* De hæreticis, *tit. 7. libr. 5. Decretalium, & tit. 2. lib. 5. Sexti Decretalium,* puta. Infideli non eſſe credendum in præiudicium alterius. *conſtitutio Stephani Pontificis in cap. 1. de hæreticis.* Damnato authore, damnari & ſcripturas eius & libros. *conſtitutio Gregorij in cap. 4. de hæreticis.* Qui negat Chriſtum verum eſſe Deum & verum hominem, hæreticum eſſe excommunicandum. *conſtitutio Alexandri tertij in cap. 7. de hæreticis.* Hæreticos, receptatores & fautores eorum, in cœmiterio Eccleſiæ non eſſe ſepeliendos, nec pro eis orandum. *conſtitutio Concilij Lateranenſis, de quo in cap. 8. de hæreticis.* Quibus pœnis affici debeant hæretici. *conſtitutio Lucij tertij in cap. 9. de hæreticis.* Bona hæreticorum confiſcanda & in terris Eccleſiæ applicanda fiſco Eccleſiæ: in terris vero Imperij fiſco iudicis ſecularis, etiamſi hæreticus filios habeat catholicos. *conſtitutio Innocentij 3. in cap. 10. de hæreticis.* Aduocatus vel notarios hæreticorum vel eorum defenſorum, infames eſſe. *conſtitutio eiuſdem in cap. 11. de hæreticis.* Laicos non debere prædicare, nec occulta conuenticula facere, nec ſacerdotes reprehendere. *conſtitutio eiuſdem in cap. 12. de hæreticis.* Damnatorum de hæreſi bona ſi laici ſunt, confiſcari, ſi clerici ſunt, applicari fiſco. *conſtitutio eiuſdem in cap. 13. de hæreticis. §. damnati.* Laicos cuiuſcunque profeſſionis ſunt, prædicare non oportere. *conſtitutio Gregorij 9. in cap. 14. de hæreticis.* Liberari ab omni obligatione, qui hæreticis tenebantur obligari. *conſtitutio eiuſdem in cap. vlt. de hæreticis.* Excommunicandum ſcienter ſepelientem hæreticum, vel eorum receptatorē, defenſorem & fautorem, nec abſoluendum, niſi exhumet

humet eorum corpora. *conſtitutio Alexandri 4. in cap. 2. de hæreticis.* Excommunicandos laicos publice vel occulte diſputantes de fide, *ibidem in paragrapho, Inhibemus.* Excommunicatos participes & ſocios criminis admitti in teſtes contra hæreticos. *conſtitutio eiuſdem in capite 5. de hæreticis in 6.* Poſt mortem poſſe quem declarari hęreticum eum in finem, vt bona cōfiſcari poſſint. *conſtitutio eiuſdem in capite octauo in verſiculo, in eo vero caſu, de hæreticis in 6.* Non valere ſtatuta, per quæ inquiſitoris hæreſeos officium impeditur, vel retardatur. *conſtitutio Vrbani 4. in cap. 9. de hæreticis in 6.* Chriſtianos ad Iudaiſmum tranſeuntes & redeuntes, hæreticos reputari. *conſtitutio Bonifacij 8. in capite 13. de hæreticis, in 6.* Bona hæreticorum ipſo iure eſſe confiſcata. *conſtitutio eiuſdem in cap. 19 de hæreticis.* In cauſa hæreſis procedi ſimpliciter & de plano, & dicta teſtium & accuſatorum non publicari, ſi periculum timeatur. *Conſtitutio eiuſdem in cap. 20. de hæreticis.* De libris Porphyrij, Neſtorij, aliorumque hæreticorum comburendis, & de iis, qui huiuſmodi ſcripta habent vel legunt, vltimo ſupplicio afficiendis. *conſtitutio Theodoſii & Valentiniani Imp. in l. 3. Cod. de ſumma Trinitate & fide Catholica. De Iudæis.* Iudæos ad fidem conuerſos, non eſſe moleſtandos in bonis, ne ſint deterioris conditionis poſt baptiſmum quam eſſent antea. *conſtitutio Ioannis 22. de Iudæis lib. 5. Extrauag. communium.* De hæreticis & Manichæis & Samaritis, *tit. 5. lib.* 1. *Cod.* puta. Hæreticos omnia priuilegia amittere. *conſtitutio Imp. Conſtantini in l. 1. Codic. de hæreticis.* Mulierem hæreticam priuilegium dotis & tacitæ hypothecæ, quo omnib. creditorib. prefertur, amittere. *conſt. Iuſtiani Imp. in Auth. item priuilegium,* Cod. *de hæreticis.* Hæreticos non poſſe habere Epiſcopos, nec miniſtros creare. *conſtitut. Theodoſii, Valentiniani & Gratiani in l. 2. C. de hæreticis.* Hæreticis nō eſſe loca concedenda, in quibus conueniunt. *conſtitutio Arcadij & honorij in l. 3.* Codic. *de hæreticis.* Do-

minorum temporalium terram, ſi non eijciant hæreticos, Catholicis eſſe occupandam. *conſtitutio Friderici Impe at. in Authen. ſi vero. Codice de hæreticis.* Qua pœna afficiēdi hæretici receptatores, defenſores & fautores eorum. *conſtitutio Friderici in Authentica credentes. Codice de hæreticis.* Si in hæreticam perſonam alienentur prædia, in quibus ſunt Eccleſiæ prædia, illa à fiſco eſſe vindicanda. *conſtitutio Anaſtaſii Imper. in leg. 10. Codic. de hæreticis.* Si liberorum aliqui ſunt Orthodoxi, & aliqui non, ad Orthodoxos tantum deuolui ſucceſſionem totam, donec non Orthodoxi ad fidem conuertantur. *conſtitutio Iuſtiniani in Authent. Idem e . Codic. de hæreticis.* Hæreticorum liberos ad parentum ſucceſſionem non eſſe admittendos. *conſtitutio Iuſtiniani Imperat. in Authent. Gazaros. Codic. de hæreticis.* Hæreticos ad teſtimonium iudiciale non eſſe admittendos. *conſtitutio eiuſdem in l. quoniam Codic. de hæreticis.* Non ex militis teſtamento hæreticos capere poſſe. *conſtitutio eiuſdem in leg. vltimo Codic. de hæreticis.* De apoſtatis, *titul. 7. libri primi Codicis*, puta. Apoſtatæ bona eſſe publicanda. *conſtitutio Conſtantini in l. 1. Codic. dict. tit.* Apoſtatus crimen poſſe accuſari poſt mortem ad quinquennium vſque. *conſtitutio Gratiani, Valentiniani & Theodoſii in leg. 2. Codic. de Apoſtatis.* Apoſtatas perdere omnia, etiam à iure communi conceſſa. *conſtitutio Theodoſii, Valentiniani & Arcadij in l. 3. Codic. de Apoſtatis.* Perſuadentem, vt quis fiat Apoſtata, capite puniendum. *conſtitutio Theodoſii & Valentiniani Impp. in leg. 5. Codic. de Apoſtat.* De Iudæis & Cælicolis, *tit. 12. lib. 1. Codicis.* puta. Collegio Iudæorum nihil legari poſſe. *conſtitutio Antonini Imper. in leg. 1. Codic. dict. tit.* Iudæos irruentes in conuerſum, eſſe concremandos. *conſtitutio Conſtantini in leg. 3. Cod. dict. tit.* Chriſtianos cum Iudæis non poſſe matrimonium contrahere ſub pœna capitis. *conſtitutio Valentiniani, Theodoſii & Arcadij Impp. in l. 6. Cod. dict. tit.* Iudæos coram Iudicibus Chriſtianis debere liti-

re litigare, & poſſe ex Chriſtianis ſumere arbitrum. *conſtitutio Arcadij & Honorij in l.8.Cod. dict.tit.* Iudæos celebrantes ſua ſolennia, non debere aliquid agere in contemptum Chriſti vel Chriſtianæ fidei *conſtitutio Honorij & Theodoſii in leg.*11. *Codic.dict.tit.* Cælicolas ſeu aſtra colentes tanquam hæreticos eſſe puniedos. *conſtitutio Honorij & Theodoſii in l.*12.*Codic. dict. tit.* Die Sabbati ac reliquis diebus, quo Iudæi cultus ſui reuerentiam ſeruant, Iudæos nō cōuenire, nec conueniri poſſe. *conſtitutio Honorij & Theodoſii in l.*13. *Codic. dict.tit.* Nec Iudæos offendere, nec bona eorum inuadere cuiquam licere propria authoritate. *conſtitutio eorundem in leg.*14.*Codic. dict. tit.* Iudæum ſiue actor ſit ſiue reus, forum ſequi Chriſtianum. *conſtitutio eorūdem in l.*16.*C. dict.t.* Bona Iudæi circumcidentis Chriſtianum, eſſe publicanda. *conſtitutio eorundem in leg.*15.*Codic.dict.titul.* Iudæos ad nullos honores eſſe admittendos. *conſtitutio Theodoſii & Valentiniani in l. vlt. Cod.dict tit.*

XVI.

DE CONSVETVDINE.

QVod conſuetudines inferentes grauamina Eccleſiæ ſint iudicis officio tollendæ. *cōſtitutio Gregorii Pontificis in leg.*1. *de conſuetudine, libro primo Decretalium titulo* 5. Quod conſuetudine poſſit introduci, vt ſine apprehenſione reali trāsferatur poſſeſſio rei abſentis. *conſtitutio Innocentij tertij in cap.*2.*dicto titulo.* Non valere conſuetudinem, vt in cauſis Eccleſiaſticis populus ſententiam dicat. *conſtitutio Innocentij tertij in c.* 3.*de conſuetudine, libro* 1. *Decretalium titulo* 5. Quod capitulum ſine Epiſcopo ſtatuta ſeu conſuetudines nouas facere, vel antiquas immutare non poſſit. *conſtitutio Honorij* 3.*Pontificis in cap.* 9. *dict. tit.* Non valere conſuetudinem, per quam quis inducitur ad peccandum, vel bona propria diſſipandum. *conſtitutio einſdem*

in capite

in capite decimo eiuſdem tituli. Conſuetudinem non derogare iuri naturali ſeu diuino, cuius tranſgreſſio peccatum inducit, nec poſitiuo; niſi ſit rationabilis & legitime præſcripta. *conſtitutio Gregorij 9. in capite 11. dicto titulo.*

XVII.

DE HIS, QVÆ VI METVSVE cauſa fiunt.

DE his quæ vi metuſue cauſa geſta fuerunt, *t. 40. lib. 1. Decretalium.* Si quis timore mortis religionem profitetur ſeu monaſterium ingreſſus fuit, an poſtea exire & matrimoniũ contrahere poſſit. *conſtitutio Alex. tertij in c. 1. de his quæ vi metuſue cauſa fiunt, lib. 1. Decretalium tit. 40.* Is qui per metum amiſſionis patrimonii, beneficio ſuo renunciat, poteſt illud repetere. *conſtitutiones Alexandri 3. in c. 2. Clementis 3. Innocentij 3. in c. 2. 3. 4. d. t. de his quæ vi metuſue cauſa fiunt.* De iis quę vi metuſue cauſa geſta ſunt, *t. 20. lib. 2. Cod. & tit. 2. lib. 4 Digeſtorum,* puta. Spontaneam ſolutionem, metum in promittendo adhibitum, purgare. *conſtitutio Alexandri Imper. in l. 2. cod. d. t.* Vendentem fundum propter metum, illum repetere poſſe, etiam à quolibet poſſeſſore. *conſtitutio Imp. Gordiani in l. 3. Cod. dict. tit.* Ex ſola dignitate alicuius, non præſumi dolum vel metum. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 6. C. d. t.* Metum mortis vel cruciatus corporis iuſtum inducere metum, ita vt omnia per talem metum contracta, reſcindi poſſint. *conſtitutio eorundem in l. 7. Cod. d. t.* Ex ſolis minis non probari metum, niſi fuerit etiam deuentum ad actum. *conſtitutio eorundem in l. 9. Cod. d. t.* Extortum per potentiam infirmari. *conſtitutio Honorij & Theodoſii in l. 12. Cod. d. t.*

DE

XVIII.

DE IVRE MILITARI.

AN militare peccatum ſit, *cauſa 23. quæſt.* 1. An iniuria ſociorum armis ſit propulſanda, *cauſa 23. quæſt.* 3. An vindicta ſit inferenda, *cauſa 23. quæſt.* 4. An liceat clericis propria authoritate, an Pontificis vel Imperatoris præcepto arma mouere, *cauſa 23. quæſt,* 8. De re militari. *titul. 6. libro quadrageſimo nono Digeſtorum, & tit. 6. lib. 12. Codicis.*

XIX.

DE SOLVTIONIBVS, ACCEPtilationibus, aliisq; liberationibus.

DE ſolutionibus, *tit. 23. libri 3. Decretalium*, puta. Succeſſorem in beneficio teneri ſoluere debita prædeceſſoris, pro neceſſitate Eccleſiæ contracta. *conſtitutio Alexandri tertij in c. 1. de ſolutionibus.* Prælatum Eccleſiam obligantem pro alienis debitis eſſe ſuſpenſum ipſo facto, & Eccleſiam non teneri. *conſtitutio Gregorij 9. in cap. 2. de ſolutionibus.* Clericum non habentem vnde ſatisfaciat creditoribus, non eſſe excommunicandum, nec moleſtandum, ſed ſufficere ſi præſtet cautionem ſaltem iuratoriam de ſoluendo, cum venerit ad pinguiorem fortunam. *conſtitutio eiuſdem in capite tertio de ſolutionibus.* De ſolutionibus & liberationibus, *titulo 43. libri octaui* Codicis, *& titulo 3. libri 46. Digeſtorum,* puta. Siue ſoluatur creditori, ſiue alii eius mandato, liberari ſoluentē, licet inſtrumenta penes creditorem remaneant non inciſa nec cancellata. *conſtitutio Gordiani Imper. in l. 4. Codicis dicto titul.* Non poſſe quem compellere alienū creditorem,

rem, vti ſibi cedat actionem contra eius debitorem *Conſtitutio eiuſdem in libr. 7. Codicis dicto titulo.* Locum congruum offerendi, eſſe locum etiam ſoluendi. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in leg. 9. Cod. dicto titulo.* Quod debetur vxori, non poſſe ſolui marito ſine voluntate vxoris, etiamſi ſit vxor minor viginti quinque annis. *conſtitutio eorundem in l. 11. Cod. dicto titulo.* Plus probare confeſſionem debiti recepti, quam inſtrumenti redditionem. *conſtitutio eorundem in leg. 14. Codicis dicto titulo.* Chirographum redditum debitori ſine voluntate creditoris, non liberare debitorem, & ex ipſo inſtrumento, quod ipſe debitor pro ſe producit, debitorem conuincendum & ad ſoluendum compellendum eſſe. *conſtitutio eorundem in leg. 15. Codicis dicto titulo.* Ius pro re ſeu pecunia debita, inuito creditore, cedi non poſſe. *conſtitutio eorundem in l. 16. Codicis dicto titulo.* Aliud pro alio volenti creditori, ſolui poſſe. *conſtitutio eorundem in l. 17. Codicis dicto titulo.* Non referre vtrum inſtrumentum ſit inductum & cancellatum ſiue etiam non inductum & cancellatum, dummodo debitum ſit ſolutum. *Conſtitutio eorundem in lib. 22. Cod. dicto titulo.* Si creditor ſcripſit, ſe recepiſſe debitum contemplatione literarum miſſarum ad eum qui ſoluere debebat, illo non ſoluente, integram manere debiti petitionem. *Conſtitutio eorundem in l. 24. Cod. dicto titulo.* Excipientem de ſolutione, debere ſolutionem probare. *conſtitutio eorundem in leg. 25. Codicis dicto titulo.* De acceptilationibus, *tit. 44. libr. 8. Codic. & titulo 46. lib. 4. Digeſtorum*, puta. Liberatum per acceptilationem, errore poſtea facti vel iuris ſoluentem, id quod ſoluit repetere. *Conſtitutio Antonini Imperat. in leg. 1. Codicis dicto titulo.* Acceptilationem factam ex cauſa donationis, omnem viam agendi perimere. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in leg. 2. Codicis dicto titulo.* Interueniente Aquiliana ſtipulatione & acceptilatione ſequente, niſi creditor ſit talis ætatis cui reſtitu-

reſtitutio indulgeatur, omnem agendi vim perimi. *conſtitutio eorundem in l.3. Cod. dict. tit.*

XX.

DE DONATIONIBVS.

DE donationibus, *titulo vigeſimo quarto libri 3. Decretalium*, puta. Promittentes aliquid donare, illud tanquam debitum adimplere teneri. *conſtitutio Gregorij in titulo 24. de donationibus.* Non valere donationem, quam facit prælatus inconſulto capitulo, & in damnum Eccleſiæ. *conſtitutio Alexandri tertij, in c.2. de donationibus.* Eccleſiam non vacantem in beneficium concedi non poſſe, ſed in proprietatem, de authoritate tamen Epiſcopi & ſine præiudicio prælati. *conſtitutio eiuſdem Pontificis in cap. 4. de donationibus.* Donationem quinquageſimæ vel centeſimæ, quam facit Epiſcopus, cum graui Eccleſiæ ſuæ detrimento, poſſe legitime reuocari, nec etiam Epiſcopum poſſe vltra quinquageſimam vel centeſimam conferre, etiam ceſſante læſione Eccleſiæ ſine conſenſu ſuperioris. *conſtitutio Innocentij tertij in cap. 9. de donationibus.* Donationem poſſe per donatorem non per hæredem eius ob ingratitudinem donatoris reuocari. *conſtitutio Gregorij 9. in cap. vltimo de donationibus.* De donationibus, *titulo 54. libri 8. Codicis, & titulo 5. libri 39. Digeſtorum,* puta, vbi donatur vel ceditur actio, non eſſe neceſſarium conſenſum debitoris, contra quem actio ceditur vel donatur. *conſtitutio Imperatoris Gordiani in leg. 2. Codicis dicto titul.* Si donatio per epiſtolam facta non apparet, in teſtamento tamen illá confirmata eſt, donationem valere, *conſtitutio Cari, Carini, & Numeriani Impp. in leg. 5. Codicis dicto titulo.* Donationem poſſe fieri etiam inter abſentes. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in libr. 6. Codic. dict. titul.* Vt pactum donationis impleatur ex ſtipulatione vel præſcriptis ver-

ptis verbis agendum. *conſtitutio eorundem in l. 9. Codicis, dicto titulo.* Donationem factam filio, in poteſtate eſſe potius quandam donandi deſtinationem, quam perfectam donationem. *conſtitutio eorundem in l. 11. Codicis, dicto titul.* Filium donantem ſponſæ rem matris, non præiudicare patri. *conſtitutio eorundem in l. 14. Codicis dicto titulo.* Debilitatem corporis ratione ætatis ſenio confectæ, donationem non vitiare. *conſtitutio eorundem in lib. 16. Codicis dicto titulo.* Patrem donantem res filii, non præiudicare filiis non ſuccedentibus. *conſtitutio eorundem in l. 24. Codicis, dicto titulo.* Infanti emancipato poſſe patrem donare, adhibito pro infante aliquo, qui pro ipſo recipiat donationem. *cōſtitutio Conſtantini Imper. in l. 26. Codic. dict. tit.* Non ſolum inter extraneos, ſed etiam inter cōiunctas perſonas inſinuationem donationis, excedentem legitimam ſummam neceſſariam eſſe. *conſtitutio eiuſdem in leg. 27. Codic. dict. tit.* Etiam in perſonas extraneas & ignotas, valere collatam donationem. *conſtitutio Theodoſii & Valentiniani Impp. in l. 29. Codicis, dicto titulo.* Inſinuationem factam coram iudice incompetenti non valere, nec acta nec teſtimonia ſuper ipſa. *conſtitutio Antonini Imp. in l. 32. Cod. d. t.* Ad quam ſummā donationes abſque inſinuatione valeant. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in l. 34. Codic. dict. tit.* An diuerſæ donationes ſint cumulandæ, vt inſinuatio locum habeat. *conſtitutio eiuſdem dict. lege, verſ. Si quis autem* [illegible] *ſa tempora.* Valere donationem totius ſubſta[illegible] *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in l. 35. verſ. ſed ſi quis,* [illegible] libet donationem valere ſine inſinuatione, v[illegible]d quingentos aureos. *conſtitutio eiuſdem in l. 36. C. d. t.* De donationibus, quæ ſub modo vel conditione vel certo tēpore conficiuntur, *t. 55. lib. 8. Codicis*, puta. Si donatarius nō præſtat alimenta donatori, quæ ex pacto pręſtare tenetur, donationē reuocari, & poſſe donāte rem ſuam vendicare. *cōſtitutio Valentis Imper. in l. 1. C. d. t.*

d.t. Si donatur alicui ad vitam ſuam, poſt mortem eius rem redire ad donatorem. *Conſtitut o Diocletiani & Maximiani Impp. in l.2. Cod. d. t.* Perfectam donationem voluntate vnius mutari non poſſe. *Conſtitutio eorundem in l. 4. Cod. d. t.* De reuocandis donationibus, *tit. 56. lib. 8. Codicis*, puta, Donatorem rem donatam & traditam vni, non poſſe donare alteri. *Conſtitutio Cari, Carini & Numeriani Impp. in l.3. cod. d. tit.* Profitētem ſe in fraudem alterius rem donaſſe, illam non reuocare. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l.4. cod. d. t.* Donationem perſectam per matrem vni ex filiis factam, marito & aliis filiis abſentibus valere, nec propter abſentiam eorum reſcindi. *Conſtitutio eorundem in l.6. cod. d. t.* Matrem quæ donauit filio ingrato, poſſe reuocare donationem, niſi poſt mortem mariti viuat inhoneſte vel nubat ſecundo, filio vero alienante ante ingratitudinem rem donatam in alium, matrem rem ob ingratitudinem à tertio vindicare non poſſe. *Conſt. Conſtantini Imp. in l.7. Cod. d. t.* Donationem non reuocari ob ingratitudinem, niſi ex cauſis ingratitudinis lege contentis & enumeratis. *Conſtitutio Theodoſii Imper. in l. 9. cod. d tit.* Quibus ex cauſis donatio reuocari poſſit, *Conſtitutio Iuſtiniani Imper. in l.10. cod. d. t.* De donationibus cauſa mortis, *tit. 57. lib. 8. cod. & tit 6. lib. 39. Digeſtorum*, puta. Matrem licet ex primo matrimonio habeat liberos, dotem ſuam recuperare & alii nubere poſſe, ſed ſi facit extraneum hanc dotem ſtipulari animo dandi cauſa mortis, ea mortua donationem reuocari, vſque ad debitum bonorum ſubſidium, niſi in reſiduo patrimonio inueniatur debitum bonorum ſubſidium. *Cōſtitutio Gordiani Imper. in l. 2. Cod. d. tit.* Donationem cauſa mortis æquiparari legatis, & non requirere inſinuationem, tamen requiri quinque teſtes excepta donatione, quæ fit inter liberos, in qua duo ſufficiunt. *Conſtitutio Iuſtiniani Imper. in l. 4. cod. d. t.*

XXI.

DE SEPVLTVRIS ET VIOLATORIBUS ſepulchrorum.

DE ſepulturis, *tit. 28. lib. 3. Decretalium & tit. 12. lib. 3. Sexti Decretalium*, puta. Si quis in ægritudine offert ſe & ſua monaſterio, Eccleſiam parochialem habere inde nihilominus ſuam portionem, ſecus ſi in ſanitate hoc fecerit. *conſtitutio Alexandri 3. in cap. 4. de ſepulturis.* Mulierem nuptam, libere ſibi poſſe eligere ſepulturam. *conſtitutio Lucii 3. in cap. 7. de ſepulturis.* Priuilegiatos ſuper iure funerandi, ſepelire poſſe illos, qui apud eos eligunt ſepulturam: ſoluendo tamen canonicam portionem Eccleſiæ parochianæ, *conſtitutio Innocentij 8. in cap. 10. de ſepulturis.* Caſualiter mortuum, non debere priuari Eccleſiaſtica ſepultura. *conſtitutio eiuſdem Pontificis in cap 11. de ſepulturis.* Terram cœmeterialem, pro ſepultura fodienda, vendi non debere. *conſtitutio Innocentij 3. in cap. 13. de ſepulturis.* Corpora defunctorum exenterantes, & ea immaniter decoquentes, vt oſſa a carnibus ſeparata ferant ſepelienda, ipſo facto eſſe excommunicatos. *conſtitutio Bonifacij 8. in cap. 1. de ſepulturis li. 2. Extrauag. communium.* Edictum Prætoris de mortuis, quo is qui hominem mortuũ, oſſaue hominis mortui in locum purum alterius, aut in ſepulchrũ in quo ius non fuerit, intulit, in factum actione tenetur, vt vel cadauer auferat, vel precium loci ſoluat, & pœna pecuniaria ſubijciatur, *leg. 2. parag. 2. Digeſtorum de religioſis & ſumptibus funerum, lib. 11. tit. 7.* De ſumptibus funerum quo edicto is qui corpus mortuum funerauit, id quod impendit in funus perſequi poteſt, ne corpora inſepulta iaceant, *leg. 12. parag. 2. Digeſtor. eod. tit.* De mortuo inferendo, quo vis fieri prohibetur illi, qui ius inferendi mortuum in locum ſuum vel alienum habet, *libro primo Digeſtorum de mortuo inferendo*

*ferendo & ſepulchro ædificando.lib.*11.*tit.*8. De ſepulchro ædificando, quo vis ſimiliter fieri prohibetur illi, qui ius inferendi mortuum habet, quo minus ibidem ſepulchrum ædificet, *l* 1.*parag*.5 *Digeſt.d t.* De religioſis & ſumptibus funerum, *t*.44 *lib*.3.*C.& t*.7.*lib*.11 *Digeſt.* puta. Corpus humanum ſepultum in vno loco, poſſe in alium locum transferri, ſubſiſtente iuſta cauſa, & interueniẽte ſuperioris authoritate. *cõſtitutio Antonini Impp.in l*.1.*cod.d.tit.* Locum in quo ſepelitur corpus humanum de voluntate Domini effici religioſum & ſic deſinere eſſe in cõmercio, vt non poſſit vendi nec obligari, quia in nullius bonis eſt, ſecus ſi contradicente Domino ſepultum fuiſſet. *conſtitutio eiuſdem in l*. 2.*C.d.t.* Non eſt prohibitum ornare ſepulchrum. *conſtitutio Gordiani Imper.in l*.7.C *d.* Sepulchrum familiare, non pertinere ad affines ſeu proximos cognatos non hæredes inſtitutos. *conſtitutio Philippi Imper.in l*. 8.*C.d.t.* Corpus nondum perpetuæ ſepulturæ traditũ, poſſe alio transferri *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp.in l*.10.*cod.d.t.* Reum criminis, non eſſe prohibendum ſepeliri, *Conſtitutio eorundem in l*.11.*C.d.t.* Mortuorum corpora non eſſe in ciuitatibus ſepelienda: *Conſtitutio eorundem in l*.12.*Cod.d.t.* De ſepulchro violato, *t*.19.*lib*.9.*Codicis*, puta. Contrectantem res religioſas, teneri crimine læſæ religionis, nec excuſari. *conſtitutio Gordiani Imper.in l*.1.*Cod.d.t.* Iudicem negligentem punire violatorem ſepulchri, condemnandum in viginti libris auri. *Conſtitutio Conſtantini Imper. in l*.3. *cod.d.t.* Quæ ſit pœna violantis ſepulchrum vel cadauer. *conſtitutio eiuſdem in l*.4.*cod.d t.* Ratione debiti ſepulturam defunctorum non eſſe impediendam. *Conſtitutio Iuſtiniani Imp.in l*. 6. *Cod. d.t.* Et contra facientis quæ ſit pœna. *conſtitutio eiuſdem Iuſtiniani in Anthen. item qui Dominum Cod.dict.tit.*

XXII.

DE DECIMIS, PRIMITIIS ET oblationibus.

DE decimiſ, primitiis & oblationibus, *t.30. lib.tertio Decretalium, & titul.13. libro tertio Sexti Decretalium*, puta. Compoſitionem ſuper decimis, non tolli per priuilegium ſequens, ſi de illa mentionem non facit. *conſtitutio Hadriani in capite tertio de decimis.* Decimas fructuum, ſtatim cum collecti ſunt, ſolui debere, non deductis expenſis. *conſtitutio Alexandri 3. in capite ſeptimo de decimis.* Priuilegiatos ſuper decimis non ſoluendis de iis prædiis, quæ ab aliis conducunt, decimam ſoluere teneri. *conſtitutio eiuſdem in capite octauo de decimis.* Priuilegium ſuper decimis laborum, non extendi ad terras, quæ alii traduntur excolendæ. *conſtitutio eiuſdem in capite vndecimo de decimis.* Decimas laico iure hæreditario, concedi non poſſe. *conſtitutio eiuſdem in cap 15. de decimis.* Non poſſe laicum transferre decimas in alium laicum, etiam ſi cum titulo illam poſſideat. *conſtitutio concilii Lateranenſis, in cap. 19. de decimis.* De omni fructu prædii, ſoluendas eſſe decimas. *conſtitutio Clementis 3. in cap. 21. de decimis.* Decimas prædiales ſoluendas eſſe, expenſis non deductis. *conſtitutio Cæleſtini 3. in cap. 22. de decimis.* De reditibus molendini ad ventum ſoluendas eſſe decimas. *conſtitutio Cæleſtini 3. in cap. 23. de decimis.* Locatores & conductores poſſeſſionum, teneri ad decimas, niſi ſe immunes oſtendant. *conſtitutio Innocentij 3. in capit. 24. de decimis.* Imperialem conceſſionem ſub quacunque forma datam, à ſolutione decimarum, neminem eximere poſſe. *conſtitutio eiuſdem in cap. 25. de decimis.* Sine deductione ſeminis & ſumptuum, debere dominos & colonos decima ſoluere, & non cui voluerunt Eccleſię vel pauperibus, ſed Eccleſię cui debentur, nec ab hoc excu-

excuſari propter malitiam clericorum. *conſtitutio eiuſdem in cap. 26. de decimis.* Negociatorem de lucro decimam ſoluere debere, deductis expenſis quas facit de pecunia decimata. *conſtitutio eiuſdem in capite 28. de decimis.* Laicos Eccleſias vel decimas donare non poſſe, etiamſi ſint reges, nec ex eorum titulo da tur cauſa præſcribendi. *conſtitutio eiuſdem in cap. 31. de decimis.* Dominos prædiorum cogi poſſe, vt prædia dent colenda talibus, à quibus ſine contradictione Eccleſia poteſt decimas conſequi. *conſtitutio Innocentij 3. in concilio Lateranenſi, de qua in cap. 32. de decimis.* Clericos decimas detentas à laicis ad alienas Eccleſias pertinentes, in pignus recipere non debere. *conſtitutio Gregorii 9. in cap. vlt. de decimis.*

XXIII.

DE CENSIBVS ET EXACTIOnibus, vectigalibus & commiſſis.

DE cenſibus & exactionibus, *tit. 29. libr. 3. Decretalium, & tit 20. lib. 3. Sexti Decretalium,* puta. Cæcum & pauperem ad collectas non teneri. *Conſtitutio Gregorij in c. 4. de cenſibus.* Petentem cenſum, debere ratio nem exprimere, ad quid & quando perſolui debeat. *Conſtitutio Paſchalis 2. in cap. 5. de cenſibus.* Quot equos prælati viſitantes ſecũ ducere debent, & quod venationibus & ſumptuoſis epulis abſtinere debeant. *conſtitutio concilij Lateranenſis in cap. 6. de cenſibus.* Nouum cenſum Eccleſiis imponi nõ poſſe, nec antiquum augeri. *Conſtitutio eiuſdem concilij, de quo in c. 7. d. tit.* Prę latum ſeu Rectorem Eccleſiæ, nõ poſſe, præſertim poſt mortem, Eccleſiam ſuam propria authoritate cõſtituere cenſualem. *Conſtitutio Alexandri 3. in c. 8. de cenſib.* Recipientem iuramentum de nouo cenſu impoſito Eccleſiæ perſoluendo, compelli iurantem abſol-

uere. *conſtitutio Lucij 3. in capite decimo tertio de cenſibus.* Patronos etiam clericos, nouũ cenſum Eccleſiæ imponere non poſſe, nec veterem augere, & ſi ſuper hoc iuramenta vel cautiones exegerunt, cogi abſoluere. *conſtitutio Clementis 3. in capite decimo quinto de cenſibus.* Soluendos eſſe cenſus in moneta antiqua, in qua inſtituti fuerunt, niſi ſit in alterius moneta præſcriptũ. *conſtitutio Innocentij 3. in cap. 20. de cenſibus & conſtitutio Greg. 9. in c. viceſimo 6. eiuſdẽ tituli.* Res & perſonas Eccleſiaſticas à ſolutione pædagiorum, & alijs exactionibus, immunes eſſe debere. *conſtitutio Bonifacij 8. in capite quarto de cenſibus in 6.* De vectigalibus & commiſſis, *titul. 61. libro quarto Codicis.* Pro rebus quæ portantur ad fiſcum vel proprij vſus cauſa vel gratia iuris exercendi vectigal, non eſſe ſoluendum. *conſtitutio Conſtantini in libro quinto codicis, dicto titulo.* Legatos pro rebus quas portant non ſui vſus gratia ad locum ad quem vadunt, ſoluere debere vectigal, non pro iis, quas portant de loco, vnde reuertuntur. *conſtitutio Valentis, Gratiani & Theodoſii Imperatorum, in libro octauo Codic. dicto titulo.* Reſcripta contra conuentiones & ſtatuta vectigalium, non valere. *conſtitutio Honorij & Theodoſii Impperat. in libro duodecimo* Codic. *dict. titul.* Vectigalia noua inſtitui non poſſe, *t. 62. Codicis, libro quarto,* puta Decretis ciuitatum vectigalia noua non eſſe inſtituenda. *conſtitutio Seueri & Antonini Impperat. in libro ſecundo Codic. dicto titulo.* Vectigal illicitum non eſſe exigendum, & exactum eſſe reſtituendum. *conſtitutio Valentiniani & Galieni Impper. in libro tertio Cod. dict. tit.* Vectigal non eſſe exigendum, vltra antiquam conſuetudinem vel vltra ſtatutum à principe ſub pœna perpetui exilij. *conſtitutio Conſtantini Impp. in leg. 4. Cod. dict. tit.*

XXIV.

DE PROFESSORIBVS, MAGIſtris & literarum ſtudioſis, eorumque priuilegiis.

DE Magiſtris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi, *tit.* 5. *lib.* 5. *Decretalium*, puta. Pro licentia docendi nihil exigi debere vel promitti, & exactum reſtitui, & promiſſum remitti debere. *conſtitutio Alexandri 3. in cap.* 2. *de Magiſtris, &c.* etiamſi conſuetudo aliquid requirat. *conſtitutio eiuſdem in cap.* 3. *dict. tit.* De priuilegijs ſtudioſorum, maxime profeſſorum iuris, quod coram nullo alio iudice, quam domino vel magiſtro ſuo, vel Epiſcopo ciuitatis conueniri poſſint: ſecus qui faciunt, & illos iniuria vel damno afficiunt, pœnam eſſe quadruplum cum infamia. *conſtitutio Friderici Imper. in Authen. habita Codic.* Ne filius pro patre. *lib.* 4. *codic. tit.* 13. Studioſos qui vno in loco per decem annos morantur, ibi domicilium nanciſci. *conſtitutio Alexandri Imper. in leg.* 2. *codic. lib.* 10. *tit.* 39. De profeſſoribus & Medicis, *tit.* 52. *lib.* 10. *cod.* puta. Medicos Reipub. cauſa abſentes, vel qui in numero Medicorum ordinariorum ſunt, vacationem à muneribus publicis habere. *conſtitutio Antonini Imper. in leg.* 1. *Cod. dict. tit.* Grammaticos & oratores decreto ordinis probatos, ſi ſe non vtiles ſtudentibus præbent, denuo ab eodem ordine reprobari poſſe. *conſtitutio Gordiani Imp. in l.* 2. *C. d. t.* Poëtas nulla immunitatis prærogatiua iudicari. *conſtitutio Philippi Imp. in l.* 3. *eod. dict. t.* Medicos, Grammaticos & profeſſores alios literarum & doctores legũ, vna cum vxoribus & filijs, nec nõ & rebus quas in ciuitatib ſuis poſſidẽt, ab omni functione, & ab omnibus munerib. ciuilibus vel publicis immunes eſſe, nec hoſpites recipere, nec vllo fũgi officio debere,

nec ad iudicium deducendos, nec eximẽdos, nec exhibendos, nec iniuria aliqua afficiendos, nec vllo modo vexandos, ſalaria illis reddenda, quo facilius liberalibus ſtudiis multos inſtituant. *conſtitutio Conſtantini Imper. in l.6. Cod. dict. t.* Quomodo magiſtri ſtudiorum & Doctores, ad docẽdi munus accedere debeant. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in l.7. Cod. dict. tit.*

XXV.

DE NOVI OPERIS nunciatione.

DE noui operis nunciatione, *tit.32. li.5. Decretalium,* puta. Etiam Eccleſiam ædificatam poſt nunciationem noui operis, deſtruendam eſſe expenſis conſtruentis. *conſtitutio Lucij 3. in c.1. & cõſtitutio Innocentij 3. in c.2. de noui operis nunciatione.* In optione eſſe nunciãtis nouũ opus, an intra tres menſes de præiudicio ſuo debeat oſtendere, & interim ceſſetur ab opere, an vero recepta cautione de opere demoliendo ſtatim ædificare permittat. *conſtitutio Honorij tertij, in c.3. & cõſtitutio Gregorij in c.4. d.t.* De ædificantibus cum damno & iniuria alterius contra prohibitionem, & de ædificatoribus ſatisdare paratis, ſi neq; iuſta cauſa ab aliquo ædificare prohibitis, *tit.1. lib. 9 Digeſtorum. De operis noui nunciatione, & libr. 8. Cod. d. t.* puta. Si nunciator noui operis ſit paratus, ſtatim de iure ſuo docere, debere audiri & de cauſa cognoſci, & intra tres menſes terminari, quibus peractis, audiendum ædificatorem offerentem ſatiſdationem de opere demoliendo. *conſtitutio Zenonis in leg. vnica, Cod. dict. tit.*

XXVI.

DE PRIVILEGIIS.

DE priuilegiis & exceſſibus priuilegiatorum, *titul. 33. libro quinto Decretalium, & tit. 7. libro quinto Sexti Decretalium,* puta. Non obſtante priuilegio fori, poſſe laicum Eccleſiæ malefactorem per Eccleſiam puniri. *conſtitutio Gregorij in c. 2. de priuilegiis.* Suis priuilegii priuandum eſſe, qui alieni derogat. *conſtitutio Alexandri 3. in cap. quarto de priuilegiis.* De priuilegiis non eſſe iudicandum, niſi eorum tenore inſpecto. *conſtitutio eiuſdem in capite ſeptimo de priuilegijs.* Priuilegium vni conceſſum non poſſe ad alium extendi, ſi certa ratione ſingulari datum fuit. *conſtitutio eiuſdem in c. 9. de priuilegijs.* Contenta in inſtrumēto vel priuilegio perdito, poſſe probari per teſtes, qui illud perlegerunt, ſi deponunt de tenore. *cōſtitutio Innocentij 3. in c. 12. de priuilegijs.* Cōtra priuilegia Eccleſiæ minori ſpacio quadraginta annorum non præſcribi. *conſtitutio Innocentij 3. in c. 15. de priuilegijs.* Epiſcopum remittentem alicui Eccleſiæ decimas, indiſtincte remiſiſſe videtur non ſolum præteritas, ſed & futuras. *conſtituto eiuſdem in capite vigeſimo ſecundo de priuilegiis.* Priuilegium de decimis noualium non ſoluendis, non comprehendere decimas tempore priuilegii impetrati poſſeſſas ab aliis, niſi de poſſeſſione alterius in priuilegio fiat mētio. *conſtitutio Gregorij 9. in capite trigeſimo primo de priuilegijs.* Exemptos vel priuilegiatos, vt non teneantur, niſi ſub certo iudice reſpondere, ratione delicti contractus aut rei, ſi hæc ſint irrita vel ſita in loco non exempto, conueniri coram ordinario. *conſtitutio Innocentij 4. in cap. 1. de priuilegijs in 6.*

XXVII.

DE PVRGATIONIBVS A criminibus.

DE purgatione Canonica, *tit. 14. lib. 5. Decretalium.* De purgatione vulgari. *tit. 35. lib. 5. Decretalium,* puta. Duella & alias purgationes vulgares prohibitas eſſe. *conſtitutio Cœleſtini 3. in c. 1. de purgatione vulgari. & Innocentij 3. in cap. 2. d. tit.*

XXVII.

DE ALCHIMIA.

DE Alchimia, artem ſcilicet eam eſſe inanem, ſophiſticã, & pœnis magnis afficiendos eos, qui ca vtuntur. *conſtitutio Ioannis 22. tit. de crimine falſi, lib. 5 Extrauag. communium.*

XXIX.

DE SENATVSCONSVLTO Macedoniano, & mutuo filiofamilias dato.

SEnatuſconſultum Macedonianum ſic dictum ab improbo fœneratore Macedone, quo denegatur actiones creditorib⁹, qui mutuam pecuniam filiisfamilia dant, non ſolum aduerſus parentes viuentes, ſed ne quidem aduerſus filios mortuis parentibus. *de qua habetur in leg. prima, & toto titulo Digeſtorum de Senatuſconſulto* Macedoniano, *libr 14. titul 6. & libro quarto Codic. titul.* 28. puta. Mutuantem filiofamilias, quem probabili ratione patremfamilias arbitratur, non repelli exceptione Senatuſconſulti Macedoniani propter iuſtam ignorantiam. *conſtitutio Pertinacis Imperat. in libro primo Codic. dicto titulo.* Quibus in caſibus ceſ-

ſet

ſet Senatuſconſultum Macedonianum. *Conſtitutio Seueri & Antonini Impp. in libro ſecundo Codic. dict. titulo.* Filium conſentiente patre poſſe mutuum accipere & res patris obligare. *conſtitutio eorundem in l. 4. Cod. dicto titulo.* Ratione legationis & ſtudiorum poſſe mutuari filiofamilias. *conſtitutio Alexandri Imper. in l. 5. Cod. d. t.* Mutuo factum filiofamilias valere, ſi pater illud ratum habeat. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in l. vltima, Cod. d. t.*

XXX.

DE SENATVSCONSVLTO *Velleiano & interceſſionibus mulierum.*

SEnatuſconſultum Velleianum factum M. Syllano & Velleio conſulibus, quo cauetur, ne mulieres pro vllo intercedant, *de quo tractatur toto tit. Digeſtorum ad Senatuſconſultũ Velleianum, libro 16. titul. 1. & lib. 4. Codicis, titul. vigeſimo nono,* puta. Mulieri ſe pro alio obligandi ſuccurrendũ, ſed ſine obligatione pro alio ſoluendi non ſubueniendum. *conſtitutio Antonini Imperat in l. 1. Codic. d. tit.* Mulierem ſe in rem ſuam vel reuera principalem obligare poſſe. *conſtitutio eiuſdem in l. 2. Codic. d. tit.* Matrem etiam pro filio intercedentem, iuuari Senatuſconſulto Velleiano. *conſtitutio eiuſdem in l. 3. Cod d. t.* Maritum non poſſe obligare res vxoris non conſentientis. *conſtitutio Alexandri in l. 5. cod. d. t.* Mulierem poſſe ſe obligare pro facto ſuo, ſed non poſſe conſeruare tutores indemnes ab eo quod ab eis filio debetur. *conſtitutio eiuſdem in l. 6. Codicis d. t.* Si maſculi permixtim cum fœminis, obligationem paternã in ſe transferũt animo nouandi, valere nouationem pro parte maſculorum, ſed nõ pro parte fœminarum, *conſtitutio Gordiani Imp. in l. 8. Codic. d. tit.*

Mulie-

Mulierem poſſe pro alio ſoluere, non autem intercedere. *conſtitutio eiuſdem in l.9.C.d.t.* Mulierem conducentem prædia, obligari pro ſe, ſed ſi maritus conducit, non poſſe obligari pro marito. *conſtitutio Philippi Imper. in l.10. Cod. dict. t.* Mulierem poſſe renunciare iuri hypothecarum. *conſtitutio eiuſdem in leg.11. Cod. dict. t.* Mulierē accipiētem mutuum, obligari ex eo, nec referre qualiter vtatur ſed qualiter cōtrahat. *conſt. Diocletiani & Maximiani Impp. in l.12. C.d.t.* Exceptionē Senatuſcōſulti Velleiani, cōpetere etiā fideiuſſori mulieris. *conſtitutio eorundem in l.14. C. dict. t.* Mulieri creditorem decipienti, non dar exceptionem Velleiani. *conſtitutio eorundem in l.18. Codic. dict. titul.* Exceptionem Velleiani etiam mitti ad hæredem. *conſtitutio eorundem in l.20. Codic. dict. t.* Secundam interceſſionem mulieris poſt biennium factum, auferri beneficium Velleiani. *conſtitutio Iuſtiniani Imperat. in l.22 Codicis dicto titulo.* Mulierem conſentientem obligationi viri, vel ſe aut rem ſuam obligātem ſibi ipſo iure non præiudicare, niſi quatenus probatur in rem eius verſum. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in Authen. ſi qua mulier. Cod. eodem.* Mulierem fideiubentem non gratis ſed aliquo recepto, non iuuari beneficio Velleiani, ſed efficaciter obligari. *conſtitutio eiuſdem in l.23. Cod. dict. tit.*

XXXI.

DE TORNEAMENTIS ET duello.

DE torneamentis, *titulo 13. lib. 5. Decretalium*, puta. Torneamenta fieri nō debere, & vulnerato morienti denegari ſepulturam Eccleſiaſticam, ſi acceſſit animo pugnandi. *conſtitutio Concilij Lateranenſis in cap. 1. de torneamentis, & conſtitutio Alexandri 3. in capite 2. eodem.* De clericis pugnantibus in duello, *tit. 14. li. 5. Decre-*

Decretalium, puta. Clericum ineuntem duellum ſiue obtulerit ſiue ſuſceperit, deponendum eſſe. *conſtitutio Alexandri 3. dicto tit.* Irregularem eſſe clericum, nõ ſolum ſi ipſe quem in duello interfecit per ſe, ſed etiam pugil ab eo datus, nec excuſare conſuetudinem. *conſtitutio Cœleſtini 3. in dicto titulo.*

XXXII.

DE VENATIONIBVS.

DE clerico venatore, *titul. 24. libro quinto Decretalium*, puta. Clerico prohibendam ſub pœna ſuſpenſionis ab officio venationem eſſe. *conſtitutio in cap. 1. de clerico venatore, & in cap. 2. ibidem.* De venationibus *conſtitutio Frederici Imperatoris,* qua prohibentur ſubditi retia, laqueos, aut alia quęlibet inſtrumẽta ad capiendas venationes tendere, niſi ad vrſos, apros vel lupos capiendos, *paragrapho 5. de pace tenenda lib. 2. feudorum tit. 27.*

XXXIII.

DE IVDICIO FINIVM regundorum & agrimenſoribus.

DE Agrimenſoribus, vt ſi de confinibus agrorum contentio ſit, & agrimenſores adhibeantur, illi autẽ falſum modũ dixerint, actione in factũ conueniantur, *toto titulo Digeſt. ſi menſor falſum modum dixerit, lib. 11. titul. 6. De iudicio finium regundorum, t. 39. lib. 3. Cod. & tit. 1. lib. 10. Digeſt.* puta. Non inſpiciendos eſſe fines antiquos, ſed fines in venditionibus deſignatos, cum liceat mutare terminos in propriis agris, *conſtitutio Diocletiani & Maximiani in l. 1. Cod. dict. tit.* Varietate ſucceſſorum & conſenſu dominorum, poſſe agrorũ termi-

terminos mutari. *conſtitutio eorundem in libro ſecundo Codic. dicto titulo.* Menſuram committendam eſſe agrimenſori, & ſecundum eius relationem, poſtea iudicē mandare debere, vt termini dirigantur & iudicentur. *conſtitutio Conſtantini Imperator. in libro tertio Codic. dict. tit.*

XXXIV.

DE ALEATORIBVS ET *aleæ luſu.*

DE aleatoribus, quo primum prætor denegat actiones illis, apud quos aleæ luſus eſt, ſi quis illos verberauerit, vel eis damnū dederit aut dolo aliquid ſubtractum fuerit, deinde aduerſus illos, qui aliquem compellunt ludere, actionem & animaduerſionem pollicetur, vt aut mulcta mulctentur, aut in latomias vel in vincula publica ducantur, de quo edicto habetur toto tit. *Digeſtor. de aleatoribus libro 11. tit. 5.* De aleæ luſu & aleatoribus, *tit. 44. libr. 3.* Codic. *& titul 5. libri 11. Digeſt.* puta. Alearum vſum eſſe prohibitū, & perdentē in aleæ luſu, repetere id quod perdidit, poſſe. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in l. vlt. Cod. de religioſis & ſumptibus funerum:*

XXXV.

DE PACTIS:

DE pactis, *titul. 14. libro ſecundo Digeſtorum & Codic. libro ſecundo tit. 3.* puta. Creditorem hæreditarium ſponte agentem contra emptorem hereditatis, intelligi paciſci de non conueniendo hæredem. *conſtitutio Seueri & Antonini Impp. in l. 2. Cod. de pactis.* Pactum contra ius vel bonos mores, nullius eſſe momenti. *conſtitutio Antonini in l. 6. Cod. d. t.* Pactum appoſitum ſuper fœtibus pecorum inter dominum &

pacto-

pactorem diuidendis, eſſe ſeruandum. *conſtitutio eiuſdem Imper. in l. 8. Cod. d. t.* Remittentem per pactum ius quod habet ex ſententia per dolum aduerſarij nõ perdere ius ſemel acquiſitum. *conſtitutio Alexandri in l. 9. cod. de pactis.* Non valere pactum, per quod pater promittit in inſtrumento dotali, ſe filiam inſtituturum in æquali portione cum filio. *conſtitutio Valeriani Gal. Impp. in l. 15. C. d. t.* Exceptione partes debiti ſoluti ab vno ex correis debendi, induci diuiſionem debiti, ex qua quoad omnes reos debẽdi proficiſcitur exceptio taciti pacti, & ſic alios pro virilibus tantũ partibus conueniri poſſe. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impper. in l. 17. Cod. d. t.* Pactum futuræ ſucceſſionis non valere, ne quidem pro donatiõe cauſa mortis, niſi inter milites *conſtitutio eorundem in l. 19. cod. d. t.* Filium non poſſe actionem competentem patri per pactum de nõ petendo, vel etiam debitum recipiendo. *conſtitutio eorundem in l. 23. cod. d. t.* Pactum de non petendo, aliquibus hæredibus tantum factum, non prodeſſe aliis cohæredibus. *conſtitutio eorundem l. 24. cod. d. t.* Debitorum pactionibus, creditorum ius nec mutari poſſe. *conſtitutio eorundem in l. 25. cod. d. t.* Priuilegio fori à lege vel principe indulto, pacto poſſe renunciari. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in l. 29. cod. d. t.* Pactum quo diſponitur de hæreditate viuentis, nõ valere, niſi ille conſenſerit, & in eodem conſenſu perſeuerauerit vſque ad mortem. *conſtitutio eiuſdem in l. 30. cod. d. t.*

XXXVI.

DE TRANSACTIOnibus.

DE tranſactionibus, *t. 15. lib. 15. Decretalium, & lib. 2. cod. t. 4.* puta Tranſactiõem factam cum quibuſdam ex Curatoribus, non prodeſſe reliquis, cum quibus non eſt tranſactum. *conſtitutio Antonini Imper. in l.*

*in l.*1. *cod.de tranſact.* Ad actionem ipſo iure per tranſactionem ſopitam & extinctam, non dari regreſſum niſi per actionem ex dolo. *Conſtitutio Imper. in l.*4.*cod. d.t.* Procuratoris tranſactionem non nocere domino. *Conſtitutio Imperatoris Gordiani in l.*7. *Cod. d. t.* De alimentis præteritis, tranſactionem eſſe promiſſam, non autem de futuris. *Conſtitutio eiuſdem Gordiani in l.* 8.*cod. de tranſactionibus.* Tranſactionem metu interpoſitam reſcindendam, modo metus talis ſit, qui cadit in conſtantem virum. *Conſtitutio Diocletiani & Maximiani Imper. in l.*13.*Cod. d t.* Cauſas vel lites tranſactionibus legitimis finitas, per reſcriptum principis non eſſe reſuſcitandas. *Conſtitutio eorundem in l.* 16. *C. d.t.* In omni crimine capitali tranſigi poſſe, excepto crimine adulterii. *Conſtitutio eorundem in l.* 1[illegible].*cod. d. t.* Tranſactionem non eſſe reſcindendam ob defectũ cauſæ non expreſſæ. *Conſtitutio eorundem in l.* 25.*cod. d. t.* An valeat tranſactio ægri. *Conſtitutio eorundem in l.* 27.*cod. d. t.* In contractu tranſactionis, non habere locum pœnitentiam. *Conſtitutio eorundem in l* 3[illegible]. *cod. d. t.* Venientem contra tranſactionem iuratam per Deum vel per Principem, infamẽ eſſe, ab actione cadere, pœnã ſoluere & data reſtituere. *Cõſtitutio Arcadii & Honorii in l.*41.*C. de tranſactionib* Eatenus reſcindendam tranſactionem iuratam, quatenus eſt facta prætextu falſorum inſtrumentorum. *Conſtitutio Leonis & Antonini Impp. in l.*42. *Codicis*, puta.

XXXVII.
DE RESTITVTIONIBVS *in integrum.*

DE reſtitutionibus in integrum *lib.* 4. *Digeſt. tit.*1. De reſtitutionibus militum, & eorum qui Reipub. cauſa abſunt, *tit.*50.*lib.*2. *Codicis*, puta Abſentem Reipub. cauſa læſumq; tranſmittere beneficium reſtitutio-

ſtitutionis in integrum ad hæredem. *conſtitutio Seueri & Antonini in l. Cod. d. tit.* Abſentes Reipub. cauſa pati primum decretum, non vero ſecundum. *conſtitutio Gordiani Imper. in l. 4. Cod. dict. tit.* Aduerſus venditionem factam tempore abſentiæ iuſtæ, fieri poſſe reſtitutionem in integrum. *conſtitutio Valeriani & Galieni in l. 6. Cod. dict. tit.* Tempus abſentiæ & occupationis Reipub. cauſa ad reſtitutionem prodeſſe, non tempus præſentiæ vel occupationis voluntariæ. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in leg. vlt. Cod. dict. tit.* De vxoribus militum, & eorum qui Reipub. cauſa abſint, *tit. 52. libri 2. Codicis*, puta. Vxorem quæ ſequitur virum militantem, gaudere beneficio mariti. *conſtitutio Alexandri Imper. in l. 1. Cod. dict. tit.* Quibus ex cauſis maiores in integrum reſtituantur. *tit. 54. li. 2. Codicis*, puta. Officiũ legationis eſſe iuſtam cauſam reſtituendi in integrum, *conſtitutio Antonini Imper. in leg. 1. Cod. dict. tit.* Si quis detentus fuit in carcere, nec potuit comparare, reſtitui poſſe in integrum. *conſtitutio eiuſdem in leg. 2. Cod. dict. tit.* Maioribus in contractibus bonæ fidei enormiter læſis, officio iudicis ſubueniri. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in leg. 3. Cod. dict. tit.*

XXXVIII.

DE DOLO MALO.

DE eo qui dolo malo alterius circumuentus contraxit. *lib. 4. Digeſt. tit. 3. Cod. lib. 2. tit. 21.* de dolo malo, puta Actionem de dolo nunquam dandam, ſi alia ſuperſit. *conſtitutio Antonini Imp. in l. 2. cod. dict. tit.* Dolum non præſumendum niſi per iudicia vrgentia probetur. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 6. Cod. dict. tit.* Dolo inductum ad repudiandam hæreditatem agere contra inducentem actione de dolo poſſe. *conſtitutio eorundem in l. 7. Cod. d. t.*

XXXIX.

DE CONTRACTIBVS MINOrum, eorúmq; reſtitutionibus.

De eo quod cum minore 25. annis geſtum erit, *lib. 4. Digeſtorum, tit. 4. & lib. 2. codicis, & tit. 22. vſque ad 45.* Minorem læſum in renunciando querelæ inofficioſi teſtamenti, in integrum eſſe reſtituendum. *conſtitutio Alexandri in leg. 1.* Cod. *dict. tit.* Si minor habens curatorem contrahit, contractũ eſſe nullum, ſi non habet, valere contractum, minorem tamen læſum, in integrum eſſe reſtituendum. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in leg. 3. cod. dict. t.* Minorem læſum reſtituendum eſſe, etiamſi non dolo aduerſarij, ſed ſua facilitate læſus ſit. *conſtitutio eorundem in l. 5.* C. *dict. tit.* Authoritatem patris non firmare contractum filij minoris, ita vt reſtitutio ei denegari poſſit. *conſtitutio Gordiani Imper. in l. 1. cod. de filiofamilias minore.* Filium familias minorem reſtitui aduerſus mutuũ, niſi iuſſus patris interuenerit, vel contra Senatuſcõſultum Macedonianũ cõtractum fuerit. *conſtitutio eiuſdem in l. 2. cod. dict. tit.* Reſtitutionem conceſſam minori, non prodeſſe fideiuſſori, ideoque fideiuſſorem ſoluentem repetere poſſe id quod ſoluit à minore, niſi minor aduerſus fideiuſſorem reſtitutionem petat. *conſtitutio Seueri & Antonini in l. 1. cod. de fideiuſſor. minor. & conſtitutio Diocletiani & Maximiani Imp. in l. 2. C. d. t.* Minorẽ circumuentũ, præſente tutore, vel curatore in iudicio vel extra, reſtituendum eſſe, *conſtitutio Alexandri in l. 2.* C. Si tutor vel curator interuenerit. Minorem reſtituendum eſſe, licet indemnitatem à ſuo tutore vel curatore conſequi poſſit. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani in lib. 3.* Cod. *dict. tit.* Minorem non reſtitui contra obligationem,

quam

quam in ſe ſuſcepit ipſius adminiſtrator. *conſtitutio eorundem in leg. 4. Cod. dict. tit.* Pactum & tranſactionem ſororis non præiudicare fratri, nec reſtitutionē ſororis patrocinari fratri. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in leg. vnica, Codice, Si in vna eademque cauſa integrum reſtitutio poſtuletur.* Minorem 25. annis poſſe reſtitui, contra ſententiam latam pro patre, ſuper patria poteſtate. *conſtitutio Gordiani Impp. in leg. 2. Cod. Si aduerſus rem iudicatam reſtitutio petatur.* Sententias latas aduerſus minores indefenſos, eſſe nullas ipſo iure, ſed ſi ſunt legitime defenſi, eſſe validas: poſſe tamen minores reſtitui. *conſtitutio Impp. Diocletiani & Maximiani in l. 4. cod. dict. t.* Sententiam latam contra tutorem in cauſa pupillari, eſſe contra pupillum latam, ideoque contra talem reſtitutionem pupillo dandam. *conſtitutio eorundem in l. vlt. C. d. t.* Minorem non reſtituendum, ſi vendidit rem ſolenniter & cum iuramento. *conſtitutio Alexandri Impp. in l. 1. cod. Si aduerſus venditionem.* Contractus puberum iuramento firmatos, non eſſe infirmandos, niſi vel vis vel iuſtus metus interuenerit. *conſtitutio Friderici Imp. in Authen. Sacramenta puberum. Codic. d. tit.* Contra venditionem pignoris minorem non reſtitui, ſed ſi creditor fuit in aliqua fraude, ſuccurri minori contra creditorem & tutorem & curatorem, qui paſſi ſunt pignus venundari. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in leg. 2. Codic. Si aduerſus venditionem pignorum.* Minorem non eſſe reſtituendum aduerſus donationem congruentem propter nuptias. *conſtitutio eorundem in libr. 1. Codic. Si aduerſus donationem.* Minore reſtituto contra tranſactionem vel diuiſionem, reſtituendum eſſe aduerſarium ad veterem actionem. *conſtitutio Seueri & Antonini in l. 1. Codic. Si aduerſus tranſactionem vel diuiſionem minor reſtitui velit.* Minorē reſtituendum eſſe cauſa cognita, aduerſus ſolutionem curatori eius factam. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in leg. 1. Codic. Si aduerſus*

ſolutionem à debitore vel à ſe factam. Minorem qui ſua facilitate dederat omnia bona ſua in dotem cum pacto de lucrando, vel non in integrum reſtituendo, vt corrigatur exceſſus. *conſtitutio Alexandri Imp. in l. vnica Codicis. Si aduerſus dotem reſtitutio poſtuletur.* Minorem delinquentem per dolum in integrum non eſſe reſtituendum, ſecus ſi per culpam. *conſtitutio Seueri & Antonini Impp. in l. 1. Cod. Si aduerſus delictum.* Minores contra vſucapiones eſſe reſtituendos. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. vnica cod. Si aduerſus vſucapionem reſtitutio poſtuletur.* Minorem etiam contra fiſcum reſtituendum eſſe. *conſtitutio Seueri & Antonini in l. 1. Cod. Si aduerſus fiſcum reſtitutio poſtuletur.* Minorem reſtituendum eſſe ſi læſus fuit, niſi mutuans probet verſum mutuum in rem minoris. *conſtitutio Antonini Imp. in l. 1. & Gordiani in l. 2. Cod. Si aduerſus creditorem.* Minorem immiſcentem ſe hæreditati paternæ vel bonorum poſſeſſionem agnoſcentem, eoq; nomine læſum, reſtituendum eſſe. *conſtitutio Seueri & Antonini Impp. in l. 1. C. Si minor ab hæreditate ſe abſtinuit.* Minorem poſſe reſtitui vt adeat hæreditatem, & bonorum poſſeſſionem petat. *Conſtitutio Gordiani Imper. in l. 1. Cod. Si vt amiſſam hæreditatem vel bonorum poſſeſſionem vel aliud aliquid acquirat.* Filium contra patrem, propter geſtum cum patre non poſſe implorare reſtitutionem in integrum propter reuerentiam. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in l. 2. Cod. Qui aduerſus quos in integrum reſtitui non poſſint.* Aſſerentem ſe maiorem per errorem, nihilominus poſſe petere reſtitutionem in integrum, minori ætate probata. *conſtitutio Alexãdri Imper. in l. 1. cod. Si minor ſe maiorem dixerit, vel maior probatus fuerit.* Aſſerentem per dolum ſe maiorem non poſſe poſtea petere reſtitutionem. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 2. Cod. dict. tit.*

XL.

DE ALIENATIONE IVDICII mutandi cauſa facta.

DE eo qui data opera in fraudem alterius alienãdo rem alium aduerſarium ſubſtituit, *libro quarto Digeſtorum, titulo ſeptimo, & libro ſecundo Codicis titulo quinquageſimo quinto.* De alienatione iudicij mutandi cauſa facta, puta. Facta alienatione iudicij mutandi cauſa, poſſeſſorem poſſe conueniri rei vindicatione, quam poſſeſſio parit: & alienatorem poſſe conueniri ex edicto de alienatione iudicij ad intereſſe per actionem in factum. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani in leg. vnica Cod. dict. tit.*

XLI.

DE NAVTIS, CAVPONIBVS & ſtabulariis.

DE nautis, cauponibus & ſtabularijs vt recepta in nauem, cauponam & ſtabulum reſtituant, & ſi furtum damnumue ab ijs, quorum opera & miniſterio illi vtuntur, datum fuerit, in nautas, caupones & ſtabularios actio in duplum detur. *lib. 4. Digeſt. tit. 9. Nautæ, Caupones, ſtabularij, vt recepta reſtituant.*

XLII.

DE PETITIONE HÆreditatis.

DE poſſeſſoria hæreditatis petitione, quæ datur bonorum poſſeſſoribus, *lib. quinto Digeſtorum t. 5.* de poſſeſſoria hęreditatis petitione. De petitione hę-

reditatis, *tit.31.lib.3.Codic. & titul.3. libro quinto Digeſtorum*, puta. Malæ fidei emptorem hæreditatis teneri petitione hæreditatis, etiam quoad fructus, ſecus in bonæ fidei emptore. *conſtitutio Seueri & Antonini in l.2. cod.d. tit.* Poſſeſſorem à quo euincitur hæreditas, deducere ſumptus quos fecit infirmitate & funere defuncti. *Imperator. Antoninus in l.4. Cod. dict. titul.* Et quod creditoribus ſoluit. *conſtitutio eiuſdem in l.5. Cod. dict. tit.* Petionem hæreditatis non eſſe dandam contra titulo poſſidentem. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l.7. Cod. d. t.*

XLIII.

DE CONSTITVTA pecunia.

DE conſtituta pecunia, quo edicto prætor actionem aduerſus eos, qui pecuniam ex priore aliquã obligatione ſiue valida ſiue invalida ſoluturos ſe conſtituerunt, toto t. *Digeſt. li.13. t.5. De conſtituta pecunia. & libro 4. codic. tit. 18.* puta. Eum qui pro alio ſe conſtituit ſoluturum, obligare ſe & ſucceſſores ſuos. *conſtitutio Gordiani Imper. in l.1. cod. d. t.* Beneficium diuiſionis, quod competit pluribus fideiuſſoribus, cõpetere pluribus conſtituentibus pro aliis. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in l.3. d. t.*

XLIV.

DE VENTRE IN POSSESSIOnem mittendo.

DE cuſtodiendo partu, ſi mulier mortuo marito ſe prægnantem dicit, *tit. 4. de inſpiciendo ventre cuſtodiendoq; partu, li.25. Digeſt.* De pœna mulieris quę per calumniam, hoc eſt, ſciens ſe prægnantem non eſſe

ventris

ventris nomine in poſſeſſionem miſſa eſt, *tit.6.* Simulier ventris nomine in poſſeſſione calumniæ cauſę eſſe dicatur, *d.t.*

XLV.

DE BONORVM POSSESſionibus.

DE bonorum poſſeſſionibus, *tit.1.libr.37. Digeſtorum.* De bonorum poſſeſſionibus, ſi tabulæ teſtamenti non extant, *titul.2.* Si tabulæ teſtamenti extabunt, *libro 37 Digeſtorum.* De bonorum poſſeſſione furioſo, infanti, muto, ſurdo, cæco competenti, *tit. 3. libr.37. Digeſtorum.* De bonorum poſſeſſione contra tabulas, *tit.4. eiuſdem libri, & tit. 12. 13. lib.6. Codic.* De legatis præſtandis contra tabulas bonorum poſſeſſione petita, *tit.5. eiuſdem libri.* De bonorum poſſeſſione ſecundum tabul. *tit. 11. eiuſdem libri & lib. 6. Cod. dict. tit.* De bonorum poſſeſſione ex teſtamento militis, *tit.13. eiuſdem lib.* De bonorum poſſeſsionibus, & primum qui admitti ad bonorum poſſeſſionē poſſint, & intra quod tempus, *tit.9.lib.6. Codic.* puta. Filium ignorante patre, poſſe petere bonorum poſſeſſionem ſibi debitam, quæ poſtea patri ratum habenti quæritur. *conſtitutio Seueri & Antonini Impp. in l.1.cod.d.t.* Bonorum poſſeſsionem per tutorem nomine infantis agnitam, etiam perfecte acquiri & ad eius hæredem tranſmitti. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp in leg.3.Cod.dict.t.* Ignorantem non poſſe bonorum poſſeſſionem acquirere. *cōſtitutio eorundem in l.5.cod.dict.t.* Ignorantiam iuris, nec mulieri quidem prodeſſe, intra tempus legitimum bonorum poſſeſſionem non agnoſcenti. *conſtitutio corundem in l.6.cod.d.t.* Tutorem ſolum poſſe agnoſcere bonorū poſſeſſionem pupillo delatam, non è contra. *conſtitutio Conſtantini & Maximiani Impp. in leg. 7. cod.dict.tit.* Ruſticitatem, ignorantiam facti, & alias

iuſtas rationes impedire, currere tempus præfixum ad bonorum poſſeſſionem agnoſcendam. *conſtitutio Imper. Conſtantini in l.8. Cod. dict. tit.* In ſucceſſionibus non petentium portiones accreſcere petentibus. *conſtitutio Gordiani Imper. in l. vnica Codic.* quando non petentium portiones accreſcant petentibus, *libr. 6. titulo.* 10. De bonorum poſſeſſione ſecundum tabulas, *libro* 11. *libro 6. Codicis*, puta. Donec cauſa falſi per appellationem diſcutitur, bonorum poſſeſſionem agnoſci non poſſe. *conſtitutio Alexandri Imper. in l.1. codic. dict. tit.* De bonorum poſſeſſione contra tabulas, quam Prætor liberis pollicetur, *tit. 12. lib. 6. Codicis*, puta. Rupto teſtamento per bonorum poſſeſſionem contra tabulas, adhuc deberi legata liberis & parentibus, ſeu alijs coniunctis perſonis, *conſtitutio Imperatoris Alexandri in l. 1. Codic. dict. titul.* De repudianda bonorum poſſeſſione, *tit. 19. lib. 6. Codicis*, puta. Patrem non poſſe iura filij repudiare in iudicio vel extra. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 2. Cod. dict. tit.*

XLVI.

DE COLLATIONE BONO-rum & datis.

DE collatione bonorum, *titul. 6. eiuſdem libri, & libro ſexto Codic. titul.* 20 De collatione dotis, *tit. 7. eiuſdem libri*, puta. Dotis & aliorum datorum, faciendam eſſe collationem. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in Authen. ex teſtamento. Codic. de collationibus.* Pactum, quod filia dote contenta, patri ab inteſtato non ſuccedat, non valere, & ideo hoc non obſtante, ſuccedere, dummodo dotem conferat *conſtitutio Alexandri Imperator. in libr. tertio Codic. dicto titulo.* dotem datam conferri, conſtante etiam matrimonio minus accipiendo de portione hæreditatis. *conſtitutio Gordiani*

diani Imper. in libro quinto Codicis dicto titulo: & Iuſtiniani in Auth. quod locum. Codic, dict. titul. Diuiſione facta, ſi collatio per errorem, vel per deceptionem omiſſa ſit, officio iudicis, ad conferendum compelli poſſe eum, qui conferre tenebatur. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in libro octauo Codicis dicto titulo.* Relictum in Codicillis, à filia capi poſſe, etiamſi dotem non conferat. *conſtitutio eorundem in libro decimo Codicis dict. titul.* Quæſita poſt mortem patris, non conferenda. *conſtitutio eorundem in libro decimo tertio Codicis, dicto titulo.* Ius petendi collationem, tranſire ad hæredes & non conferenti denegandas eſſe actiones, per quas ſuam portionem hæreditatis conſequi poſſit. *conſtitutio eorundem in libro decimo quarto Codic. dict. titul.* Quando ab inteſtato ſucceditur, dotem & donationem propter nuptias inter liberos, cuiuſcunque gradus & ſexus ſit, eſſe conferendam. *conſtitutio Imper. Leonis in libro decimo ſeptimo Codic. dicto titulo.* Nepotes ex filia ſuccedentes auo materno, tam dotem quam donationem, ſi cum materteris vel auunculis ſuccedunt, conferre debere. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in libro decimo nono Codic. dict titul.* Bona aduentitia & peculium caſtrenſe vel quaſi, hodie nõ conferri. *conſtitutio eiuſdem in libro vigeſimo primo, Codic. dict. titul.*

XLVII.

DE DAMNO INFECTO.

DE damno, quod ex vicini ruinoſis ædibus aut tecto ſuggrundis & proſectionibus, metuitur, *titul. 2. de damno infecto & de ſuggrundis & proſectionibus, libr. 39. Digeſtorum.* De damno quod per aquam pluuiam datur, *titul. 3. eiuſdem libri, De aqua & aquæ pluuia arcenda. & lib. 3. Codic. tit. 34.*

XLVIII.

DE MISSIONIBVS IN BONA *debitoris & priuilegiis iureq́ creditorum.*

DE cauſis ex quibus miſſio in bona decerni poſſit, *tit.4. lib.42. Digeſtorum, quibus ex cauſis in poſſeſſionem eatur.* De rebus authoritate iudicis poſſidendis ſeu vendundis, *tit. 5. lib. 42. Digeſtorum, & lib. 7. Cod. tit 72.* De priuilegiis creditorum, *tit.6. li.42. Digeſt.* De iis quę in fraudem creditorum alienata ſunt, vt reſtituantur, *tit. 9. lib. 42. Digeſtorum, quæ in fraudem creditorum facta ſunt, vt reſtituantur, lib. 7. cod. t. 75.* De bonis authoritate iudicis poſſidendis ſeu venundandis, & de ſeparationibus bonorum, *tit. 72. lib 7. Codicis*, puta. Credentem bonis ex antegeſto non poſſe conueniri, niſi de eo quod poſtea ſuperlucratus eſt, deductis alimentis, ne egeat. *conſtitutio Gordiani Imper. in l. 3. Cod. d. t.* Non eſſe cogendum vnum ex pluribus bona ſuſcipere, & cęteris creditoribus reſpondere. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 4. Cod. dict. tit.* Creditores hypothecarios, Chirographariis præferri, chirographarios ſimul concurrere, vt pro rata debiti omnibus ſatisfiat, *conſtitutio eorundem in lib. 6. Codic. dict. tit.* Si creditor ſuccedit debitori pro parte, pro ea parte debitum confundi, & nō vltra niſi eſſe relictum animo compenſandi. *conſtitutio eorundem in l. 7. Cod. dict. tit.* Miſſum in poſſeſſionem ex primo decreto, non acquirere dominium. *conſtitutio eorundem in lib. 8. Cod. dict. tit.* Propter contumaciam citati, fieri miſſionem ſolum pro menſura debiti quam non recuperat reuerſus, nec auditur, niſi ſatiſdet, & expenſas refundat. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in Auth. Et qui curat. cod. d. t.* Miſſo vno ex creditoribus in poſſeſſionem ex primo decreto, an cæteri

teri venientes debito modo videantur quoq; in poſſeſſionem miſſi. *conſtitutio eiuſdem in l.* 10. *Cod. dict. tit.* De priuilegio fiſci. *tit.* 73. *libri* 7. *codicis*, puta. Vxorem ſoluentem fiſco pro marito, non ſuccedere in hypotheca fiſci, niſi ceſſa ſit actio, & ideo ſi maritus denuo conduxit vectigalia, potiorem eſſe cauſam fiſci quã mulieris. *conſtitutio Antonini Imp. in l.* 3. *cod. d.t.* Priuilegium fiſci non extendi ad bona debitorum vendita, antequam contraherent cum fiſco. *conſtitutio eiuſdem in l.* 4. *cod. dict. t.* Fiſcum poſſe reuocare pecuniam alii creditori ſolutam ſine vſuris. *conſtitutio eiuſdem in l.* 5. *C. d. t.* De reuocandis iis quę in fraudem creditorum alienata ſunt, *t.* 75. *lib.* 7. *codicis*, puta. Alienatis bonis à debitore in fraudem creditorum, ſupereſſe adhuc contra debitorem & eum in quẽ res alienata eſt actionem. *conſtitutio Antonini in l.* 1. *cod. dict. tit.* Patrem nón poſſe dotare filiam in præiudicium creditorum. *conſtitutio Alexandri in l.* 2. *codic. d. t.* Filium nihil poſſidentem de bonis paternis, nec titulo donationis nec alio, non poſſe à creditoribus paternis conueniri. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l.* 3. *codic. dict. tit.*

XLIX.

DE INTERDICTIS.

De reſtitutiõe poſſeſſionis & omnium rerum hęreditariarũ ab aduerſario poſſeſſarum, *tit.* 2. *l.* 43. *Digeſtorum quorum bonorum. & lib.* 8. *cod. tit.* 2. De reſtitutione legatorum, *tit.* 3. *eiuſdem libri, Quod legatorum, & lib.* 8. *cod. tit.* 3. Ne fiat vis ei qui in poſſeſſionem miſſus eſt, *tit.* 4. *eiuſdem libri.* De tabulis teſtamenti exhibendis, *tit.* 5. *eiuſdem libri de tabulis exhibendis, & libro* 8. *codicis, tit.* 7. Ne quid in loco ſacro ad eius detrimentum fiat, *tit.* 6. *eiuſdem libri, ne quid in loco ſacro fiat.* Ne quid in loco vel itinere publico fiat, quo minus vſus ipſius impediatur, *tit.* 7. *eiuſdem libri. De locis & itineribus*

ribus publicis. & tit. 8. Ne quid in loco publico vel itinere fiat. De loco publico conducto fruendo, *titul. 9. De loco publico fruendo eiuſdem libri,* vt viæ publicæ purgentur & reficiantur, *tit. 10. eiuſdem libri, de via publica, & ſi quid in ea factum eſſe dicatur, & tit. 11. de via publica & itinere publico reficiendo.* De fluminibus, ne quid in flumine ripaue fiat eius, quo peius nauigetur, *titul. 12. eiuſdem libri.* Ne quid in flumine publico fiat, quo aliter aqua fluat atque vti priore æſtate fluxit, *titul. 13. eiuſdem libri.* Vt in flumine publico nauigare liceat, *tit. 14.* De ripa munienda, *tit. 15.* De reſtitutione in poſſeſſionem illius, qui vi de poſſeſſione deiectus fuit, *tit 16. eiuſdem libri, de vi & vi armata, & lib. 8. Cod. tit. 4. & 5.* Ne quis in poſſeſſione ſua turbetur, *tit. 17. eiuſdem libri, vti poſſidetis, & lib. 8. Cod. tit. 6.* Ne vis fiat ei, qui ſuperficiem conduxit, quominus ea vtatur, *tit. 18. de ſuperficiebus eiuſdem libri.* Ne vis fiat ei, qui iter actumque priuatum habet, *tit. 19. de itinere actuque priuato.* Ne vis fiat ei qui ius aquæ ducendæ habet, *tit. 20. De aqua quotidiana & æſtiua eiuſdem libri.* Ne vis fiat ei, qui riuos reficere, purgare, aquæ ducendæ cauſa vult, *titul. 21. de riuis eiuſdem libri.* De vſu fontis & hauſtu pecoris, *tit. 22. de fonte.* De reſtitutione quicquid vi aut clam factum eſt, *tit. 24. eiuſdem libri quod vi aut clam.* De reſtitutione rei, quam quis precario ab alio poſſidet, *tit. 26. eiuſdem libri, de precario, & lib. 8. Cod. tit. 9.* De arboribus in hortis vel agris cædendis, *tit. 27. de arboribus cædendis eiuſdem libri.* De glande legenda, *tit. 28. eiuſdem libri.* De homine libero exhibendo, *tit. 29. eiuſdem libri, & lib. 8. Codic. titul. 8.* De liberis exhibendis & ducendis, *tit. 30. & lib. 8. Cod. tit. 18.* Ne inquilinus impediatur, quo minus res ſuas importatas aſportet & euehat, *tit. 32. de migrando eiuſdem libri.* De reſtitutione rei tacite locatori & conductione fundi obligatæ, *titul. 33. de Salmano interdicto, & lib. 8. Cod. tit. 9.* De interdicto quorum bonorum, *tit. 2. lib. 8. Codicis,* puta. Succedentem ab

tem ab inteſtato ſorori patrueli per bonorum poſſeſſionem, vnde agnati bona hæreditaria auocare ab iniuſtis poſſeſſoribus, per interdictum quorum bonorum. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 2. Cod. dict. tit.* Quorum legatorum, *tit. 3. libr. 8. Codic. & tit. 3. libro 43. Digeſt.* puta. Legatarium propria authoritate occupantem rem legatam, ante aditam hæreditatem teneri eam reſtituere hæredi, vt Falcidiam detrahat. *conſtitutio eorundem in l. vn. Cod. d. t.* De interdicto vnde vi, *tit 4. lib. 8. Cod.* puta. Permiſſum eſſe ſe contra vim tueri, cum moderamine inculpatæ tutelæ. *conſtitutio eorundem in l. 4. Cod. dict. t.* Expellentem alium de poſſeſſione, poſſe accuſari criminaliter, & conueniri ciuiliter interdicto vnde vi. *conſtitutio eorundem in l. 4. Cod. d. t.* Inuadentem poſſeſſionem violenter, eam reſtituere teneri, & ſi dominus erat, priuari dominio, ſi non, teneri poſſeſſionem reſtituere, & condemnari in æſtimationem rei. *conſtitutio Valentiniani, Theodoſii & Arcadij in l. 7. C. d. t.* Si damnum illatum tempore inuaſionis non poſſet probare liquido, iudicem inſpecta perſona & negotii qualitate, debere illud taxare, & poſtea iuramentū actori deferre, & eius iuramento vſque ad quantitatē taxatam ſtari. *conſtitutio Imperat. Zenonis in l. 9. Cod. d. t.* Occupantem poſſeſſionem vacātem, teneri eam reſtituere domino, quemadmodū tenetur inuaſor vel fur. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in l. 11. Cod. d. t.* De liberis exhibendis ſeu deducēdis, & de libero homine exhibendo, *tit 8. lib. 8. Cod.* puta. Contra tenentem filium alterius, competere interdictū de liberis exhibendis & deducendis. *conſtitutio Diocletiani & maximiani Imp. in l. 2. Cod. d. t.* Interdictum de vxore exhibenda, competere contra patrē puellæ, qui eam habet in ſua poteſtate. *conſtitutio eorundem in l. 3. Cod. d. t.* De ædificiis priuatis, *tit. 10. lib. 8. C.* puta. Licere balnea ędificare & ædificia ſuperimponere, modo vſitatum modū nō excedant. *cōſtitutio Seueri & Antonini Impp. in l. 1. C. d. t.*

d.t. Ædificia non poſſe demoliri gratia negociandi: nec ſic, vt publicus deformetur aſpectus. *conſtitutio Alexandri Imper. in libro ſecundo Codic. dict. titul.* Socium nomine communi domum reficientem, ad ſumptus pro rata agere poſſe, vel per quatuor menſes expectare, intra quos, ſi ſumptus ſibi pro rata non fuerunt redditi, dominum totius ſibi vendicare poſſe. *conſtitutio Philippi Imp. in li. 4. C. dict. tit:* Ædificantem ſcienter ædificium commune nomine proprio ſumptus non repetere. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in lib. 5. Cod. dict. tit.* Inter ædes ſacras vel publicas, & ædificium priuatum, debere eſſe ſpacium 15. pedum. *conſtitutio Arcadij & Honorij in l. 9. Cod. dict. tit.*

L.

DE IGNORANTIA IVRIS & facti.

IGnorantiam iuris militi non nocere. *cõſtitutio Antonini Imper. in l. 1. cod. d. t.* Renunciantem hereditati maternę, eam poſtea non poſſe adire, licet prętendat iuris ignorantiam. *conſtitutio eiuſdem Imper. in libro 2. Cod. d. t.* Erroneam cõfeſſionem cum erratur in facto, poſſe vſq; ad ſententiam reuocari, ſecus poſt rem deciſam. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 7. Cod. dict. tit.* Erroneam confeſſionem eius, qui ab inteſtato ſuccedit, non facere vt valeat teſtamentum inualidum. *conſtitutio eorundem in l. 8 Cod. dict. t.* Eum qui indebitam pecuniam per ignorãtiam iuris ſoluit, nihil repetere, ſecus ſi per ignorantiam facti. *cõſtitutio Diocletiani & Maximiani in l. 10. Cod. d. tit.* Mulieribus ius ignorantib⁹, non ſuccurri, niſi ratione minoris ætatis. *conſtitutio Conſtantini Imp. in l. 11. Cod. dict. t. & conſtitutio Leonis & Antonini in l. 13. C. d. t.*

DE

LI.

DE STATVIS ET imaginibus.

DE ſtatuis &imaginibus, *tit.27.libri* 1.*Cod.* puta Iudices nō debere permittere erigi aliquas ſtatuas ſine principis licentia. *conſtitutio Arcadij & Honorij in l.*1. *Codic. dict. tit.* Quando ſtatuæ eriguntur in honorem principis, iudicem debere adeſſe, non tamen ſtatuam adorare. *conſtitutio Theodoſii & Valentiniani in l.*2. *Codic dict. titul.* Populum non eſſe cogendum, ad conferendum pro principum ſtatuis. *conſtitutio eorundem in lib.*3. *Codic. dict. tit* Sine principis licentia, non poſſe erigi ſtatuam in honorem alterius, nec expenſis populi, ſed illius, in cuius honorem erigitur, *conſtitutio eorundem in lib.*4. *Cod. dict. tit.* De his qui ad ſtatuas confugiunt, *tit.*28. *lib.*1. *Codicis,* puta. Qui confugiunt ad ſtatuas Principis, ab omni violentia debere eſſe tutos: ſi tamen ſine cauſa eo confugiant, eſſe puniendos, *conſtitutio Valentiniani, Theodoſii & Arcadij Impp. in l. vnica Codic. dict. titul.*

LII.

DE CONTRACTIBVS IVdicum & eorum qui circa eos ſunt.

DE contractibus iudicum, vel eorum qui ſunt circa eos, *tit.*53.*lib.*1.*Cod.*, puta. Prouinciarum Rectores non poſſe per ſe, vel per alios contrahere in loco ſibi commiſſo, niſi pro neceſſitate victus & amictus. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in l. vnic. Cod. d. t.*

LIII.

EX QVIBVS CAVSIS INFAmia irrogatur.

EX quibus cauſis infamia irrogatur. *titul.* 12. *libro* 2. *Codic. & titul. libr.* 2. *Digeſtorum*, puta. Vbi quis condemnatur in cauſa famoſa, perpetuam eſſe infamiam. *conſtitutio Seueri & Antonini in l.*6. *Codic. dict. tit.* Neminem ex eo quod patris repudiat hæreditatem, eſſe infamem. *conſtitutio Antonini in l.* 7. *Codic. dict. tit.* Condemnatum de furto, fieri infamem, ſed condemnatum de receptatione rei furtiuę ignoranter, non eſſe infamem. *conſtitutio eiuſdem in l.* 8. *Codic. titul.* Neminem infamia notandum, ex eo quod patriæ negocia non defenderit. *conſtitutio eiuſdem in l.*9. *Codic. dict. tit.* Condemnatum ex iniuria etiam vili perſonæ facta, eſſe infamem. *conſtitutio eiuſdem Imper. in l.* 10. *Codic. dict. tit.* Ceſſionem bonorum, non irrogare infamiam. *conſtitutio Alexandri in l.*11. *Cod. dict. tit.* Damnatum de crimine expilatæ hæreditatis, eſſe infamem. *conſtitutio eiuſdem in l.* 12. *Codic. dict. tit.* Torturam non infamare. *conſtitutio Gordiani Imp. in l.*14. *Cod. dict. tit.* Mulierem non ſeruantem luctum in habitu, non infamari, ſecus ſi intra tempus luctus nubat. *conſtitutio eiuſdem in l.* 15. *Cod. dict. tit.* Tranſactionem in cauſa famoſa, irrogare infamiam. *conſtitutio eiuſdē in l.*18. *Cod. dict. tit.* Admonitionem, vt quis redeat ad meliorem vitam, non infamare. *conſtitutio Carini, Cari & Numeriani Imper. in l.*19. *Cod. d.t.* Vſurarios & improbū fœnus exercentes, eſſe infames. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l.* 20. *Cod. d.t.* Condemnatum in actione pro ſocio de fide rupta, eſſe infamem. *conſtitutio eorundem Impp. in l. vlt. Cod. dict. tit.*

LIV.

DE ALIENA NEGOTIA *gerentibus.*

DE his qui negocia aliena gerunt, *tit.* 19. *lib.* 2. *codic.* & *tit.* 5. *lib.* 3. *Digeſtorum,* puta. Negociis geſtis ex pietate materna vel affectione domeſtica, expenſas factas, non eſſe reperendas. *conſtitutio Seueri & Antonini in l.* 1. *cod. d. t.* Quod mater expendit in alimentando filium, non repetitur, videtur enim expendiſſe pietate materna, non animo repetendi. *conſtitutio Alexandri Imp. in l.* 11. *cod. d. t.* Filium ſoluentem debitum paternum, viuente patre, non repetere, ſi conſtat quod animo donandi ſoluerit. *conſtitutio eiuſdem in l.* 12. *cod. dict. t.* Expenſas factas in curanda vxore, non repeti, ſecus ſi ſint expenſæ funeris. *conſtitutio eiuſdem in l.* 13. *cod. dict. tit.* Vitricum in priuignum expendentem, non repetere id quod paterno affectu expendit, ſecus ſi geſtorio nomine. *conſtitutio Imper. Gordiani in l.* 15. *cod. dict. tit.* Eum qui negocia alterius adminiſtrat, non teneri de caſu fortuito, niſi hoc fuerit conuentum. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l.* 22. *Cod. dict tit.*

LV.

DE IN OFFICIOSO TESTAMENTO *& inofficioſis dotibus.*

DE inofficioſo teſtamento, *tit.* 28. *cod. lib.* 3. & *tit.* 2. *lib.* 5. *Digeſtorũ,* puta. Filium cui eſt relicta legitima, non habere querelã inofficioſi teſtamenti. *cõſtitutio Antonini Imper. in lib.* 6. *cod. dict. tit.* Quæ autem ſit legitima eſt. *conſtitutio Iuſtiniani in Authent. nouiſſima. Codic. dict. titul.* Immenſam donationem, in vnum ex liberis factam, à reliquis neque ad legitimam re-

uocari poſſe. *conſtitutio Impp. Iuſtiniani in Authen. vnde ſi parens Cod. dict. t.* Neptem exhæredatam, etiam ex filio emancipato natam, habere querelam *conſtitutio Antonini Imperat. in l. 7 Codic. dict. tit.* Patrem poſſe hæreditatem inter filios diuidere, dum tamen aſſignet cuique legitimam, & illum qui iudicium defuncti approbat, perdere querelam. *conſtitutio Alexandri Imper. in libr. 8. Cod. dict. tit.* Præteritionem matris, habere pro exhæredatione. *conſtitutio Philipp. Imperat. in l. 15. Cod. dict. tit.* Matrem à filio præteritam, poſſe vti querela inofficioſi teſtamenti. *conſtitutio Cari, Carini & Numeriani in l. 17. Cod. d. t.* Filium nolentem ſine cauſa diuertere à marito, & præteritam habere querelam inofficioſi teſtamenti. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 18. cod. d. t.* Filiam meretricem & turpiter viuentem, poſſe à patre exhæredari. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp in l. 19. Cod. d. t.* niſi poſt 25. ætatis annum, patre differente filiam marito copulare, ea in corpus ſuum peccauerit. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in Auth. ſed ſi C. d. t.* Filiam contra matris voluntatem, concordiam cum marito colentem, eoque nomine à matre prçteritam, querelam inofficioſi teſtamenti habere. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani in l. 20 C. d. t.* Filios fratrum vel ſororum, non habere querelam inofficioſi teſtamenti. *conſtitutio eorundem in l. 21. C. d. t.* Eu qui impedit aliquem teſtari, poſſe exhæredari. *conſtitutio eorundem in l. 23. Cod. d. tit.* Teſtamentum militis non poſſe impugnari per querelã inofficioſi teſtamenti. *conſtitutio eorundem in l. 24. C. d. t.* Fratres vterinos a querela inofficioſi eſſe arcendos omnino, cõſanguineos vero ſi turpis perſona fuit inſtituta. *conſtitutio Conſtantini Imp. in l. 27. C. d. t.* Donationem propter nuptias vt ad ſimilitudine dotis confertur, ita in legitimam imputari. *cõſtitutio Zenonis Imp. in l. 29. eod. dict. t.* Eum cui aliquid in teſtamento relinquitur, non poſſe impugnare teſtamentum, etiamſi filius ſit, ſed debere agere ad ſupplementum, modo non in-

non ingratus probetur. *conſtitutio Iuſtiniani Impp. in l.10. Cod. dict. tit.* Poſthumum non poſſe exhæredari. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in l.33. Cod. dict. tit.* De inofficioſis donationibus, *titul. 29. libri 3 Codicis*, puta. Si filij per inofficioſam donationem patris, fraudantur legitima portione, competere illis querelam inofficioſæ donationis. *conſtitutio Philippi Imper. in libr. 1. Cod. dict. tit.* Patris donationem immodicam in vnum ex filijs factam, vſque ad legitimam portionem reuocari. *conſtitutio Galieni & Valeriani in l. 2. Cod. dict. t.* Quod immoderate vni ex liberis eſt donatum, propter ſuperuenientes liberos vſq; ad debitum bonorum ſubſidium, reuerti ad patrimonium donatoris. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l.5. Cod. d. t.* De inofficioſis dotibus, *tit. 30. libri 5. Codicis*, puta. Si per inofficioſam dotem filij in legitima defraudãtur, revocandum illam vſque ad debitum bonorum ſubſidium. *conſtitutio Conſtantini Imper. in l. vnica, C. de inofficioſis dotibus.*

LVI.

DE REI VENDICAtione.

DE rei vendicatione, *tit. 32. lib. 3. Codicis, & tit. 1. lib. 6. Digeſtorum*, puta. Ab eo qui emit rem à malæ fidei poſſeſſore, poſſe rem vindicari, niſi vſuceperit vel præſcripſerit. *conſtitutio Gordiani Imp. in l. 4. Cod. d. t.* Eum qui ſciens agrum alienum ſeuit vel plantas impoſuit, omnia debere perdere & ſemina & plantas. *cõſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 11. C. d. tit.* Licet pretium rei venditæ non ſoluatur, nihilominus tamẽ rem vendicari poſſe. *conſtitutio eorundem in libr. 12. cod. dict. tit.* Illum eſſe potiorem in dominio, cui res prius traditur, licet alius in titulo præuenerit. *conſtitutio eorundem in l. 15. Cod. d. t.* Quod in communi ædificatur, commune effici: bonæ fidei tamen ædificanti expen-

ſas eſſe reſtituendas. *conſtitutio eorundem in lib. 16. cod. dict. tit.* Titulum ſine traditione nõ eſſe cauſam transferendi dominium. *conſtitutio eorundem in libr. 17. codicis dict. tit.*

LVII.

DE VSVFRVCTV ET ALIIS *ſeruitutibus.*

DE vſufructu, *tit. 33. libri. 3 Codicis, & in 1. cum ſeqq. libr. 7. Digeſtorum*, puta. Maritum vſumfructum in dotem recipientem proprietatem obligare non poſſe. *conſtitutio Alexandri Imp. in l. 6. Cod. d. t.* Modicas expenſas pertinere ad vſufructuarium, magnas repetendas à proprietario. *conſtitutio Gordiani Imp. in l. 7. C d. t.* Vſufructuarium alienandi facultatem non habere. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 9. codic. d. t.* vſumfructum filiofamilias relicto, acquiri domino. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in l. 17. Codic. d. t.* De ſeruitutibus & aqua, *tit. 34. lib. 3. Codicis.* Ex fundo alieno non poſſe duci aquam, niſi domino volente. *conſtitutio Antonini Imp in l. 4. Cod. dict. tit.* In aquæ ductu antiquam conſuetudinẽ ſeruandam eſſe. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 7. Cod. d. t.* Ædificantem contra debitam ſeruitutem, cogendum ædificium tollere. *conſtitutio eorundem in l. 9. Cod. d. tit.* Inuito domino neminem poſſe ire per agrum alterius. *conſtitutio eorundem in l. 11. Cod. dict. tit.*

LVIII.

DE IVDICIO FAMILIÆ *erciſcundæ.*

DE diuidenda hereditate ſeu iudicio familię erciſcundæ, *tit. 36. lib. 3. Codicis, & titul. 2. lib. 10. Digeſtorũ*, puta. Filium poſt mortem patris, dotem vxoris viuen-

viuentis vel defunctæ percipere iudicio familiæ erci-
ſcundæ. *conſtitutio Antonini Imp. in l.2. Cod. dict. ti-
tul.* In iudicio familiæ erciſcundæ, etiam fructus ve-
nire. *conſtitutio Gordiani Imp. in l.9. Cod. dict. tit.* Inter
filios & filias, hæreditatem parentis æqualiter eſſe
diuidendam. *conſtitutio Philippi. & philippini Impp. in
l.14. Cod. dict. tit.* Iudicem in diuidendo inter liberos
ſequi debere voluntatem defuncti, etiam non ſolen-
nem. *conſtitutio eorundem in l.16. Cod. dict. tit.* Quod
pater nomine vnius filij vel filiæ emit & tradidit ad
iudicandum, eſſe filij vel filiæ. *conſtitutio eorundem
in l.18. Cod. dict. tit.* Patrem inter filios, poſſe in ſe
aſſumere officium arbitri diuidentis, & ſufficere di-
uiſionem etiam minus ſolennem. *conſtitutio eorun-
dem in l.21. Codic. dict. tit.* Pactum hæredum non præ-
iudicare creditoribus, ſed inter ipſos cohæredes ſu-
um operari effectum. *conſtitutio eorũdem in l.23. cod. d.t.*
Diuiſionem vel diſpoſitionem teſtati vel inteſtati
inter liberos valere etiam imperfecta, id eſt, ſine ſo-
lennitate legati, modo perſona extranea non permi-
ſceatur. *conſtitutio Conſtantini Imperator. in leg. vltima,
Codic. dict. tit.*

LIX.

DE REBVS COMMVNI-bus diuidendis.

DE rebus communibus diuidendis, *tit. 37. commu-
ni diuidundo, lib. 3. Codicis, & tit. 3. lib. 10. Digeſtor.*
puta. Fratrem non poſſe obligare portionem fratris,
& creditorem qui reperitur in poſſeſſione rei com-
munis, poſſe prouocare ad diuiſionem. *conſtitutio
Imperatoris Alexandri in l.2.C.d.t.* In iudicio communi
diuidendo per iudicem eſt facienda diuiſio per aſſi-
gnationem partium vel poſſeſſionum diuerſarum, &
ſi vna alteri præponderat, veniendum eſſe ad licita-
tionem, & ſi alter conſortium ex inopia non eſt par

in licitãdo, admittendũ eſſe extraneum licitatorem. *cõſti. eiuſdem in l. 3. C. d. t.* Diuiſionem factam inter fratres habendam eſſe ratam, niſi beneficio reſtitutionis in integrum reſcindatur *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 4. Cod. dict. t.* Neminem cogendum eſſe in communione manere. *conſtitutio eorundẽ in l. 5. Cod. dict. tit.*

LX.

DE ACTIONE AD exhibendum.

DE actione ad exhibendum, *titul. 42. libri 3. Codicis, & titul. 4. lib. 10. Digeſtorum,* puta, Ratione criminis commiſſi, perſona exhiberi debet. *conſtitutio Alexandri in l. 1. cod. ad exhibendum.* Contra non exhibentem inſtrumenta iurandum in litem. *conſtitutio eiuſdem in l. 4. cod. d. t.* Inuaſorem inſtrumentorum, poſſe criminaliter accuſari, & ciuiliter ad exhibendũ cogi. *conſtitutio Philippi Imp. in l. 6. cod. d. t.* Rem deterioratam ſua culpa exhibentem in factum, actione teneri. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Imper. in libro 7. codic. dict. tit.*

LXI.

DE CONDICTIONIBVS.

DE condictione indebiti, *tit. 4. lib. 5. codicis, & tit. 6. lib. 12. Digeſtorum,* puta. Indebitum per errorẽ ſolutum, condici ſine vſuris. *conſtitutio Seueri & Antonini in l. 1. Cod. dict. t.* Succeſſorem & filium, qui putat ſe ſucceſſorem & filiũ, repetere indebitum, quod eo nomine ſoluit. *conſtit. Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 5. cod. d. t.* Naturaliter tantum debitum facti errore ſolutum, repeti poſſe. *conſtitutio eorundem in l. 7. C. d. t.* De cõdictione ob cauſam datorũ. *tit. 6. lib. 4. C. &*

tit.

tit. 4. lib. 12. Digeſtorum, puta, Pactum in donatione appoſitũ, ne liceat donatario alienare, operari quod aut pactum ſeruetur, aut res donata condicatur, & repetatur. *conſtitutio Valeriani & Galieni Impp. in l. 3. C. dict. tit.* Datum militi occaſione procurationis non ſecutæ, condicendum & repetendum. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 5. C. d. t.* Si quid datum eſt propter cauſam & propter caſum fortuitum res non ſequatur, pecuniam datam non repetendam. *cõſtitutio eorundem in lib. 10. Cod. d. t.* Aduocationis cauſà datam pecuniam, etiamſi non ſuſceperunt aduocationem, per illos tamen non ſtetit, quo minus acceptam fidem impleant, repetendam non eſſe. *conſtitutio legis vltimæ eorundem Impp. Cod. d. t.* De condictione ob turpem cauſam, *tit. 7. lib. 4. Codicis, & tit. 5. lib. 12. Digeſtorum*, puta. Propter turpem cauſam datum, non repetendum. *conſtitutio Antonini Imper. in l. 2. Cod. d. t.* Officialem, qui prætextu officii aliquid per concuſſionem accepit, id quod accepit, reſtituere debere & criminaliter puniendum eſſe. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 3. C. dict. t.* Si quid datum fuit ob turpem cauſam, & accipientis non dantis turpis inuenitur cauſa, id quod datum eſt condici, non autem vſuras peti poſſe. *conſtitutio eorundem in l. 4. cod. dict. t.* Datum furi vt rem ſubtractam reſtituat, quaſi turpiter acceptum, reſtituendum eſſe. *conſtitutio eorundẽ in l. 6. C. d. t.* Recipientem pecuniam, vt pecora per eũ occultata reſtituat, teneri illam reſtituere per condictionem ob turpem cauſam. *conſtitutio eorundem in l. vltima cod. d. t.* De condictione furtiua, *tit. 8. libr. 4. codicis, & tit. 3. lib. 13. Digeſtorum*, puta. Plures eandem rem furto ſubtrahentes, in ſolidum obligari, nec ſolutionum vnius liberare alium à pœna furti, ſed liberare à condictione furtiua. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in lib. 1. Codic. d. t.*

LXII.

DE ACTIONIBVS.

VT actiones ab herebibus & contra heredes incipiant, *tit.* 11. *lib.* 4. *Cod.* Ne vxor pro marito vel maritus pro vxore, vel mater pro filio conueniatur, *tit.* 12. *lib.* 4. *Codicis*, puta. Vxorem ex contractu mariti non eſſe conueniendam. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Imperator. in libro primo Codic. dict. titul.* Pro debito mariti, non poſſe fieri miſſionem in bona mariti. *conſtitutio eorundem in libro ſecundo Codic. dict. titul.* Ne filius pro patre, vel pater pro filio emancipato, vel libertus pro patrono, vel ſeruus pro domino cōueniatur, *titul.* 13. *dicti lib. quarti Codicis*, puta. Filium vt filium non teneri pro debito patris, nec pro officio ab eo male geſto. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in libro ſecundo* Codic. *dict. titul.* Quando fiſcus vel priuatus debitoris ſui debitores exigere poſſit, vel debeat, *titul.* 15. *libri quarti* Codicis. De hæreditariis actionibus *titul.* 16. *libri quarti* Codicis, puta. Creditorem debitori pro parte ſuccedens, pro aliis partibus contra hæredes agere poſſe. *conſtitutio Gordiani Imper. in libro primo* Codic. *dict. titul.* Actionem de dote contra hæredes, non contra debitores mariti, dirigendam eſſe. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in lib.* 3. Codic. *dict. titul.* Creditorem non agere contra legatarios, ſed contra hæredes. *conſtitutio eorundem in l. vltima* Codic. *dict. tit.* Ex delictis defunctorum, in quantum hæredes conueniantur, *titul.* 17. *lib.* 4. Codicis, puta. Actiones ex delicto poſt litis conteſtationem tranſire ad hæredes, niſi quatenus ad illos peruenit. *cōſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. vnica* Cod. *d. t.*

LXIII.

DE INSTITORIA ET EXERcitoria actione.

DE inſtitoria & exercitoria actione: *t. 25. lib. 4. Codicis, & tit. 3. & tit. 1. lib. 14. Digeſtorum*, puta. Ex cõtractu ſerui inſtitoris, dominum teneri in ſolidum. *conſtitutio Antonini Imper. in l. 1. cod. d. tit.* Ex depoſito facto penes inſtitorem teneri dominum. *conſtitutio Alexandri Imp. in l. 3. cod. dict. tit.* Etiam mulieres teneri inſtitoria & exercitoria. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani in l. 4. Cod. dict. tit.*

LXIV.

DE CONTRACTIBVS SERVI & filii familias.

QVod cum eo qui in aliena poteſtate eſt negociũ geſtũ eſſe dicetur, vel de peculio ſiue quod iuſſu, aut de in rem verſo, *tit. 26. lib. 4. Codicis, & tit. 5 lib. 14. Digeſtorum, & tit. 1. 2. 3. 4. lib. 15. Digeſtorum*, puta. Ex officio tutelæ vel curę geſtę per filium, patrem non obligari niſi peculiotenus, & de in rem verſo. *conſtitutio Seueri & Antonini Impp. in l. 1. cod. d. t.* Filiumfamilias poſſe fideiubere pro alio ſi ſit ætatis legitimæ. *conſtitutio Alexandri Imper. in l. 5. Codicis dict. t.* Dantem mutuum libero alterius negocium gerenti, ſi non habuit reſpectum ad dominum, ſed ad illum cum quo contraxit, illum ſaltem conuenire poſſe non dominum niſi pecunia fuiſſet in rem domini verſa, vel dominus contractum ratum habuiſſet. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 7. C. d. t.* Patrem teneri in ſolidum ex contractu ſocij, quando mandauit vel iuſſit eũ fieri, vel fideiuſſit pro eo. *conſtitutio eorundem in l. 8. C. d. titul.* Filiumfamilias ex contractu licito teneri in ſoli-

dum. *conſtitutio eorundem in libr.9. Codicis dict. titul.* Literas commendatitias & familiares, non introducere obligationem. *conſtitutio Honorij & Theodoſii in libro 1. Cod. dict. tit.*

LXV.

DE COMPENSAtionibus.

DE compenſationibus, *tit.31. libri 4. Codicis, & tit. 2. lib.16. Digeſtorum*, puta. In quibus caſibus ceſſet compenſatio *conſtitutio Alexandri in l.3. C.d.tit.* Compenſationem vſque ad concurrentes quantitates fieri poſſe, & impedire vſurarum curſum. *conſtitutio eiuſdem in l.4. Cod. dict. t.* Cauta non tamen recepta, non poſſe compenſari. *conſtitutio eiuſdem in l.6. Codic. dict. tit.* Neminē poſſe compenſare id quod ſibi non debetur. *conſtitutio Gordiani Imp. in l.9. Codicis dict. tit.* Qui pro liberando prædio empto aliquid ſoluit creditori, illud venditori compenſare poſſe cum pretio. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l.10. Codicis d.t.* Debiti ad debitum admittendam eſſe compenſationem, & quibus in caſibus hoc verum non ſit. *conſtitutio Imper. Iuſtiniani in l.14. Codicis d.t.*

LXVI.

DE NVNDINIS ET MERCATOribus & commerciis.

DE nundinis & mercatoribus, *tit.60. libr.4. Codicis, & tit.11. libri 50. Digeſtorum.* De commerciis & mercatoribus, *tit.63.* Licitum eſſe ab hoſtibus furari & prædari, nec cum hoſtibus populi Romani, vel Sacri Imperij licere mercari. *conſtitutio Imper. Gratiani in l.2. C.d.t.* Potentiores & nobiliores, ſe à negotiationibus abſtinere debere, vt plebei eo facilius poſſint nego-

negotiari. *conſtitutio Theodoſii & Honorii Impp. in l.3.C.d.t.* Tranſgredientes ciuitates prohibitas, vel negociationes prohibitas ſuſcipientes, puniendos eſſe pœna exilij, eorumq; bona publicanda. *conſtitutio eorundem in l.6.Cod.dict.tit.*

LXVII.

DE IVRE DELIBERANDI ET DE adeunda vel acquirenda vel repudianda hæreditate.

DE iure deliberandi & de adeunda vel acquirenda hæreditate, *tit.30. lib.6. Codic. & t.2. lib.29. Digeſt.* puta. Filium ſoluentem ſimpliciter debitum patris defuncti, præſumi ſoluere vt hæredem. *conſtitutio Alexandri Imp. in l.2.Cod. dict. tit.* Filium in poteſtate patris, ſtatim mortuo patre, effici hæredem ipſo iure, & hæreditatem tranſmittere ad hæredes, etiamſi de immixtione aliter non appareat. *conſtitutio Gordiani Impp. in l.1. Cod. dict. tit.* Hæreditatem delatam pupillo, debere pupillum adire cum authoritate tutoris *conſtitutio Valeriani & Galieni Impp. in leg. 5. Cod. dict. tit.* Eum qui de hæreditate ſibi relicta teſtatur, eo ipſo ipſam adire cenſeri. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani in l. 6. Codic. dict. tit.* Hæreditatem fratris non aditam, non tranſmitti. *conſtitutio eorundem in l. 7.Cod.dict.tit.* Patrem hæreditatem filio delatam, ſine filij voluntate repudiare non poſſe. *conſtitutio eorundem in libro 11.Cod.dict.t.* Quolibet die poſſe quem hęreditatem adire. *conſtit. Theodoſii Impp. in leg.17. Cod. d.t.* Hæreditas infanti delata, quomodo adiri poſſit. *conſtitutio Theodoſii & Valentiniani in l. 18. Cod.dict.tit.* Ius deliberandi hæreditatem à quo tempore currat, & ad quem gradum tranſmittatur. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in l 19. Cod. dict.tit* Inſtitutus in diuerſis partibus, an poſſit vnam partem amplecti & alteram repudiare. *conſtitutio Iuſtiniani Imperat. in libr. 20. Cod.*

Cod. d. t. Si quis dubitat de viribus hæreditatis, quomodo ſuccedere poſſit, vt euitet damnum. *conſtitutio eiuſdem in libro vigeſimo ſecundo. cod. d. t.* Hæres conficiens inuentarium, ad quid teneatur. *conſtitutio eiuſdem in dict. leg.* 22. Hæres quas expenſas deducere poſſit, antequam ſatisfaciat creditoribus. *conſtitutio eiuſdem in verſ. in computatione autem. in d. l.* 22. *Cod. dict. tit.* Hæres inuentarium nō conficiens ad quid teneatur, *ibid. in §. Si vero. Cod. dict. tit.* De repudianda vel abſtinenda hæreditate. *tit.* 31. *lib.* 6. *cod.* Semel ſe gerentem pro hęrede per repudiationem, non deſinere eſſe hęredem. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l.* 4. C. *d. t.* Pupillum hæreditatem etiam damnoſam repudiare non poſſe, *conſtitutio eorundem in l.* 5. *cod. dict. t.*

LXVIII.

DE IIS, QVIBVS VT INDIGNIS hæreditas aufertur.

DEijs quibus vt indignis hęreditates auferuntur, & ad Senatuſconſultum Syllanianum *tit.* 35 *lib.* 6. *Codicis, & t.* 5. *lib.* 29. *Digeſtorum*, puta. Hæredem, qui non vindicauit necem defuncti, conuictum de negligentia, teneri reſtituere hæreditatem. *conſtitutio Seueri & Antonini in l.* 1. *cod. d. t.* Eum qui expenſas funeris non fecit, vt teſtator iuſſit, non propterea remouendum vt indignum. *conſtitutio Imp. Alexandri in l.* 5. *cod. dict. tit.* Si occiſores non reperiuntur, non puniri heredes ſi eos non accuſant. *Conſtitutio eiuſdē in l.* 7. *Cod. d. t.* ſi tamen ad notitiam poſtea deuenerunt, debent eos accuſare, ſi nolunt hæreditate priuari. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l.* 9. *cod. d. t.*

AD

LXIX.

AD LEGEM FALCIDIAM.

AD legem Falcidiam, *tit.49.lib.6.Codicis, & titul.2. lib.35.Digeſt.* puta. Soluentem ſcienter, quod per Falcidiam retinere poterat, non dici plus debito ſoluere. *conſtitutio Seueri & Antonini Impp. in l.1.Cod.dict. t.* Falcidiam minuere omnia legata pro rata. *conſtitutio eorundem in l.2.C.d.t.* Ablata hæredi tanquam ab indigno, legata non minuere nec augere. *conſtitutio Alexandri in l.3.C.d.t.* Falcidiam etiam locum habere licet Principi legatum ſit relictum. *conſtitutio eiuſdem in l.4.cod.d.t.* De donatione cauſa mortis etiam detrahi Falcidiam. *conſtitutio eiuſdem in l.5.cod.d.t.* In teſtamento militis, Falcidiam non habere locum. *cõſtitutio eiuſdem in lib.7.cod.d.t.* An teſtator poſſit prohibere, ne hæres Falcidiam detrahat. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in Authent.* Sed cum teſtator. *Cod.d.t.* De relictis ad pias cauſas, non detrahi Falcidiam. *conſtitutio eiuſdem, in Auth. ſimiliter. cod.d.t.* Errorem facti non impedire, quin quarta Falcidiæ ſoluta, repetatur. *conſtitutio Gordiani Imp. in l.9.cod.d.t.* Hæredem grauatum de reſtituendo, tranſmittere ad ſuos ſucceſſores, id quod poterat retinere ratione Falcidiæ. *Conſtitutio eiuſdem in leg.* 10. *Codic. dict. tit.* Teſtatorem non poſſe Trebellianicam prohibere. *conſtitutio eiuſdem in leg.11.codic.dict.tit.* Nec de dote prædiorum, nec de inſtrumentis Falcidiam detrahendã. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l.16.Cod.dict. tit.* Si æs alienum abſorbet totam defuncti ſubſtantiam, legata non deberi, & fruſtra de Falcidia quæri. *conſtitutio eorundem in l.16.C.d.t.* An teſtator poſſit prohibere Falcidiam. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in l.18.Cod.dict.tit.*

ſine titulo procedere præſcriptionem. *conſtitutio eorundem in l.* 4. *Cod. d. t.* Vbi deficit titulus, ibi non procedere vſucapionem. *conſtitutio eorundem in l.* 9. *Cod. d. tit.* Vſucapionem legitime inchoatam procedere, etſi interrupta ſit. *conſtitutio Imper. Conſtantin. in l.* 10. *Codic. dict. tit.* De præſcriptione longi temporis decem vel viginti annorum, *tit.* 33. *lib.* 7. *Codic. puta.* Malam fidem authoris, non impedire præſcriptionem longi temporis in perſona emptoris à ſe præſcriptionem inchoantis. *conſtitutio Seueri & Antonini Impp. in l.* 1. *cod. d. t.* quæ per conſtitutionem Iuſtiniani Imp. *in Auth. hodie, cod. d. t.* ſublata eſt. Præſcriptionem ſortiri effectum, re poſſeſſa bona fide cum titulo per lōgum tempus non interruptam. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l.* 2. *codic. dict. tit.* Sine titulo, non procedere vſucapionem longi temporis. *conſtitutio eorundem in l.* 4. *Cod. dict. t.* Dolum dantem cauſam contractui bonæ fidei, inualidare titulũ ad præſcriptionem longi temporis. *conſtitutio eorundem in l.* 6. *Cod. d. t.* Titulum iniuſtum propter errorem iuris vſucapiendi, conditionem non parere. *conſtitutio eorundem in l.* 8. *C. d. t.* Vſucapionem longi temporis litis conteſtatione interrumpi. *conſtitutio eorundem in l.* 10. *cod. d. t.* Poſſeſſionem continuam longi temporis decem vel viginti annorum, interueniente titulo & bona fide, ſufficere ad vſucapionem inchoandam & complēdam, tempus autoris etiam additum ſufficere. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in l.* 11. *codic. dict. tit.* Quando perfecta ſit præſcriptio longi temporis inter præſentes. Quibus non obijciatur longi temporis præſcriptio, *t.* 38. *lib.* 7. *cod.* puta. Præſcriptionem longi temporis non currere minori. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani in l.* 3. *codic. dict. titul.* Abſenti Reipub. cauſa vel fortuito, non obſtare præſcriptionem. *conſtitutio eorundem in leg.* 4. *Cod. dict. tit.* Præſcriptio longi temporis, quot annos habere debeat. *conſtitutio eorundem in l.* 7. *cod. dict. tit.* Militibus in expeditionibus verſantibus,

bus, ſuccurrendum aduerſus præſcriptionem. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in l.8. Cod. dict. tit.* De quadriennij præſcriptione, *tit.37. lib.7. Cod.* puta. Contra fiſcum præſcribi quadriennio continuo. *conſtitutio Conſtantini Imp. in l 1. cod. dict. tit.* Prætendentem cauſam à fiſco, perpetuo eſſe tutum, domino tamen rei contra fiſcum dari regreſſum, vſque ad quadriennium. *conſtitutio Zenonis Imper. in l.2. Cod. dict. tit.* De præſcriptione triginta vel quadraginta annorum, *tit.39. lib.7. Codicis*, puta. Sine poſſeſſione, nullam procedere præſcriptionem. *conſtitutio Valentis & Valentiniani Impp. in l.2. Cod. dict. tit* Actionem perſonalem durare 30. annis. *conſtitutio Honorij & Arcadij Imper. in l.3. Cod. dict. tit.* Præſtationem tributi, quæ fit in recognitionem vniuerſalis dominii tempore non tolli *conſtitutio Leonis Imper. in l.6. C. di. tit.* Præſcriptio triginta annorum quando ceſſet. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in l.7. Cod. dict. titul.* Præſcriptione longi temporis, quæri præſcriptori ius rem vendicandi, etiam à quocunq; poſſeſſore. *conſtitutio eiuſdem in lib. 8. Cod. dict. tit.* Per litis conteſtationem interrumpi præſcriptionem. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in lib.9. Codic. dict. tit.*

LXXII.

DE ACQVIRENDA VEL RETInenda poſſeſſione.

DE acquirenda vel retinenda poſſeſſione, *tit.32. l. 7. Codicis, & titul.1. libr.41.* puta. Per liberam perſonam, ignoranti poſſeſſionem acquiri, ſed ſolum ſcienti vſucapiendi conditionem. *conſtitutio Seueri & Antonini in lib.1. Cod. d. tit.* Poſſeſſionem infanti quæri per ſeipſum authoritate tutoris, vel per Procuratorē. *conſtitutio Decij Imperator. in lib.3. Cod. dict. tit.* In acquiſitione poſſeſſionis, requiri animum & corpus, in retentione ſufficere ſolum animum. *conſtitutio Diocle-*

in licitãdo, admittendũ eſſe extraneum licitatorem. *cõſti. eiuſdem in l. 3. C. d. t.* Diuiſionem factam inter fratres habendam eſſe ratam, niſi beneficio reſtitutionis in integrum reſcindatur *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 4. Cod. dict. t.* Neminem cogendum eſſe in communione manere. *conſtitutio eorundem in l. 5. Cod. dict. tit.*

LX.

DE ACTIONE AD exhibendum.

DE actione ad exhibendum, *titul. 42. libri 3. Codicis & titul. 4. lib. 10. Digeſtorum,* puta, Ratione criminis commiſſi, perſona exhiberi debet. *conſtitutio Alexandri in l. 1. cod. ad exhibendum.* Contra non exhibentem inſtrumenta iurandum in litem. *conſtitutio eiuſdem in l. 4. cod. d. t.* Inuaſorem inſtrumentorum, poſſe criminaliter accuſari, & ciuiliter ad exhibendũ cogi. *conſtitutio Philippi Imp. in l. 6. cod. d. t.* Rem deterioratam ſua culpa exhibentem in factum, actione teneri. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Imper. in libro 9. codic. dict. tit.*

LXI.

DE CONDICTIONIBVS.

DE condictione indebiti, *tit. 4. lib. 5. codicis, & tit. 6. lib. 12. Digeſtorum,* puta. Indebitum per errorẽ ſolutum, condici ſine vſuris. *conſtitutio Seueri & Antonini in l. 1 Cod. dict. t.* Succeſſorem & filium, qui putat ſe ſucceſſorem & filiũ, repetere indebitum, quod eo nomine ſoluit. *conſtit. Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 5. cod. d. t.* Naturaliter tantum debitum facti errore ſolutum, repeti poſſe. *conſtitutio eorundem in l. 7. C. d. t.* De cõdictione ob cauſam datorũ. *tit. 6. lib. 4. C. &*

tit.

tit. 4. lib. 12. Digeſtorum, puta, Pactum in donatione appoſitũ, ne liceat donatario alienare, operari quod aut pactum ſeruetur, aut res donata condicatur, & repetatur. *conſtitutio Valeriani & Galeni Impp. in l. 3. C. dict. tit.* Datum militi occaſione procurationis non ſecutæ, condicendum & repetendum. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 5. C. d. t.* Si quid datum eſt propter cauſam & propter caſum fortuitum res non ſequatur, pecuniam datam non repetendam. *cõſtitutio eorundem in lib. 10. Cod. d. t.* Aduocationis cauſa datam pecuniam, etiamſi non ſuſceperunt aduocationem, per illos tamen non ſtetit, quominus acceptam fidem impleant, repetendam non eſſe. *conſtitutio legis vltimæ eorundem Impp. Cod. d. t.* De condictione ob turpem cauſam, *tit. 7. lib. 4. Cod. &, & tit 5. lib. 12. Digeſtorum*, puta. Propter turpem cauſam datum, non repetendum. *conſtitutio Antonini Imper. in l. 2. Cod. d. t.* Officialem, qui prætextu officii aliquid per concuſſionem accepit, id quod accepit, reſtituere debere & criminaliter puniendum eſſe. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 3. C. dict. t.* Si quid datum fuit ob turpem cauſam, & accipientis non dantis turpis inuenitur cauſa, id quod datum eſt condici, non autem vſuras peti poſſe. *conſtitutio eorundem in l. 4. cod. dict. t.* Datum furi vt rem ſubtractam reſtituat, quaſi turpiter acceptum, reſtituendum eſſe. *conſtitutio eorundẽ in l. 6. C. d. t.* Recipientem pecuniam, vt pecora per eũ occultata reſtituat, teneri illam reſtituere per condictionem ob turpem cauſam. *conſtitutio eorundem in l. vltima cod. d. t.* De condictione furtiua, *tit. 8. libr. 4 codicis, & tit. 3 lib. 13. Digeſtorum*, puta. Plures eandem rem furto ſubtrahentes, in ſolidum obligari, nec ſolutionum vnius liberare alium à pœna furti, ſed liberare à condictione furtiua. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in lib. 1. Codic. d. t.*

LXII.

DE ACTIONIBVS.

VT actiones ab herebibus & contra heredes incipiant, *tit.*11.*lib.*4.*Cod.* Ne vxor pro marito vel maritus pro vxore, vel mater pro filio conueniatur, *tit.* 12. *lib.* 4. *Codicis*, puta. Vxorem ex contractu mariti non eſſe conueniendam. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Imperator. in libro primo Codic. dict. titul.* Pro debito mariti, non poſſe fieri miſſionem in bona mariti. *conſtitutio eorundem in libro ſecundo Codic. dict. titul.* Ne filius pro patre, vel pater pro filio emancipato, vel libertus pro patrono, vel ſeruus pro domino cõueniatur, *titul.* 13. *dicti lib. quarti Codicis*, puta. Filium vt filium non teneri pro debito patris, nec pro officio ab eo male geſto. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in libro ſecundo* Codic. *dict. titul.* Quando fiſcus vel priuatus debitoris ſui debitores exigere poſſit, vel debeat, *titul.* 15. *libri quarti* Codicis. De hæreditariis actionibus *titul.* 16. *libri quarti* Codicis, puta. Creditorem debitori pro parte ſuccedens, pro aliis partibus contra hæredes agere poſſe. *conſtitutio Gordiani Imper. in libro primo* Codic. *dict. titul.* Actionem de dote contra hæredes, non contra debitores mariti, dirigendam eſſe. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in lib.* 3. Codic. *dict. titul.* Creditorem non agere contra legatarios, ſed contra hæredes. *conſtitutio eorundem in l. vltima* Codic. *dict. tit.* Ex delictis defunctorum, in quantum hæredes conueniantur, *titul.* 17. *lib.* 4. *Codicis*, puta. Actiones ex delicto poſt litis conteſtationem tranſire ad hæredes, niſi quatenus ad illos peruenit. *cõſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. vnica* Cod. *d. t.*

DE

LXIII.

DE INSTITORIA ET EXERcitoria actione.

DE inſtitoria & exercitoria actione: t. 25. *lib.* 4. *Codicis, & tit.* 3. *& tit.* 1. *lib.* 14. *Digeſtorum*, puta. Ex cõtractu ſerui inſtitoris, dominum teneri in ſolidum. *conſtitutio Antonini Imper. in l.* 1. *cod. d. tit.* Ex depoſito facto penes inſtitorem teneri dominum. *conſtitutio Alexandri Imp. in l.* 3. *cod. dict. tit.* Etiam mulieres teneri inſtitoria & exercitoria. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani in l.* 4. *Cod. dict. tit.*

LXIV.

DE CONTRACTIBVS SERVI & filii familias.

QVod cum eo qui in aliena poteſtate eſt negociũ geſtũ eſſe dicetur, vel de peculio ſiue quod iuſſu, aut de in rem verſo, *tit.* 26. *lib.* 4. *Codicis, & tit.* 5 *lib.* 14. *Digeſtorum, & tit.* 1. 2. 3. 4. *lib.* 15. *Digeſtorum*, puta. Ex officio tutelæ vel curę geſtę per filium, patrem non obligari niſi peculiotenus, & de in rem verſo. *conſtitutio Seueri & Antonini Impp. in l.* 1. *cod. d. t.* Filiumfamilias poſſe fideiubere pro alio ſi ſit ætatis legitimæ. *conſtitutio Alexandri Imper. in l.* 5. *Codicis dict. t.* Dantem mutuum libero alterius negocium gerenti, ſi non habuit reſpectum ad dominum, ſed ad illum cum quo contraxit, illum ſaltem conuenire poſſe non dominum niſi pecunia fuiſſet in rem domini verſa, vel dominus contractum ratum habuiſſet. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l.* 7. C. *d. t.* Patrem teneri in ſolidum ex contractu ſocij, quando mandauit vel iuſſit eũ fieri, vel fideiuſſit pro eo. *conſtitutio eorundem in l.* 8. *C. d. titul.* Filiumfamilias ex contractu licito teneri in ſoli-

dum. *conſtitutio eorundem in Libr. 9. Codicis dict. titul.* Literas commendatitias & familiares, non introducere obligationem. *conſtitutio Honorij & Theodoſii in libro 2. Cod. dict. tit.*

LXV.

DE COMPENSATIONIBVS.

DE compenſationibus, *tit. 31. libri 4. Codicis, & tit. 2. lib. 16. Digeſtorum*, puta. In quibus caſibus ceſſet compenſatio. *conſtitutio Alexandri in l. 3. C. d. tit.* Compenſationem vſque ad concurrentes quantitates fieri poſſe, & impedire vſurarum curſum. *conſtitutio eiuſdem in l. 4. Cod. dict. t.* Cauta non tamen recepta, non poſſe compenſari. *conſtitutio eiuſdem in l. 6. Codic. dict. tit.* Neminē poſſe compenſare id quod ſibi non debetur. *conſtitutio Gordiani Imp. in l. 9. Codicis dict. tit.* Qui pro liberando prædio empto aliquid ſoluit creditori, illud venditori compenſare poſſe cum pretio. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 10. Codicis d. t.* Debiti ad debitum admittendam eſſe compenſationem, & quibus in caſibus hoc verum non ſit. *conſtitutio Imper. Iuſtiniani in l. 14. Codicis d. t.*

LXVI.

DE NVNDINIS ET MERCATORIBVS & COMMERCIIS.

DE nundinis & mercatoribus, *tit. 60. libr. 4. Codicis, & tit. 11. libri 50. Digeſtorum.* De commerciis & mercatoribus, *tit. 63.* Licitum eſſe ab hoſtibus furari & prædari, nec cum hoſtibus populi Romani, vel Sacri Imperij licere mercari. *conſtitutio Imper. Gratiani in l. 2. C. d. t.* Potentiores & nobiliores, ſe à negotiationibus abſtinere debere, vt plebei eo facilius poſſint nego-

negotiari. *conſtitutio Theodoſii & Honorij Impp. in l.3. C. d. t.* Tranſgredientes ciuitates prohibitas, vel negociationes prohibitas ſuſcipientes, puniendos eſſe pœna exilij, eorumq; bona publicanda. *conſtitutio eorundem l.6. Cod. dict. tit.*

LXVII.

DE IVRE DELIBERANDI ET DE adeunda vel acquirenda vel repudianda hæreditate.

DE iure deliberandi & de adeunda vel acquirenda hæreditate, *tit.30. lib.6. Codic. & t.2. lib.29. Digeſt.* puta. Filium ſoluentem ſimpliciter debitum patris defuncti, præſumi ſoluere vt hæredem. *conſtitutio Alexandri Imp. in l.2. Cod. dict. tit.* Filium in poteſtate patris, ſtatim mortuo patre, effici hæredem ipſo iure, & hæreditatem tranſmittere ad hæredes, etiãſi de immixtione aliter non appareat. *conſtitutio Gordiani Impp. in l.1. Cod. dict. tit.* Hæreditatem delatam pupillo, debere pupillum adire cum authoritate tutoris. *conſtitutio Valeriani & Galieni Impp. in leg. 5. Cod. dict. tit.* Eum qui de hæreditate ſibi relicta teſtatur, eo ipſo ipſam adire cenſeri. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani in l. 6. Codic. dict. tit.* Hæreditatem fratris non aditam, non tranſmitti. *conſtitutio eorundem in l. 7. Cod. dict. tit.* Patrem hæreditatem filio delatam, ſine filij voluntate repudiare non poſſe. *conſtitutio eorundem in libro 11. Cod. dict. t.* Quolibet die poſſe quem hæreditatem adire. *conſtit. Theodoſii Impp. in leg. 17. Cod. d. t.* Hæreditas infanti delata, quomodo adiri poſſit. *conſtitutio Theodoſii & Valentiniani in l. 18. Cod. dict. tit.* Ius deliberandi hæreditatem à quo tempore currat, & ad quem gradum tranſmittatur. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in l. 19. Cod. dict. tit.* Inſtitutus in diuerſis partibus, an poſſit vnam partem amplecti & alteram repudiare. *conſtitutio Iuſtiniani Imperat. in libr. 20.*

Cod.

Cod. d. t. Si quis dubitat de viribus hæreditatis, quomodo ſuccedere poſſit, vt euitet damnum. *conſtitutio eiuſdem in libro vigeſimo ſecundo. cod. d. t.* Hæres conficiens inuentarium, ad quid teneatur. *conſtitutio eiuſdem in dict. leg. 22.* Hæres quas expenſas deducere poſſit, antequam ſatisfaciat creditoribus. *conſtitutio eiuſdem in verſ. in computatione autem. in d. l. 22. Cod. dict. tit.* Hæres inuentarium nō conficiens ad quid teneatur, *ibid. in §. Si vero. Cod. dict. tit.* De repudianda vel abſtinenda hæreditate. *tit. 31 lib. 6. cod.* Semel ſe gerentem pro hęrede per repudiationem, non deſinere eſſe heredem. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 4. C. d. t.* Pupillum hæreditatem etiam damnoſam repudiare non poſſe, *conſtitutio eorundem in l. 5. cod. dict. t.*

LXVIII.

DE IIS, QVIBVS VT INDIGNIS hæreditas aufertur.

DEijs quibus vt indignis hęreditates auferuntur, & ad Senatuſconſultum Syllanianum *tit. 35. lib. 6. Codicis, & t. 5. lib. 29. Digeſtorum,* puta. Hæredem, qui non vindicauit necem defuncti, conuictum de negligentia, teneri reſtituere hæreditatem. *conſtitutio Seueri & Antonini in l. 1. cod. d. t.* Eum qui expenſas funeris non fecit, vt teſtator iuſſit, non propterea remouendum vt indignum. *conſtitutio Imp. Alexandri in l. 5. cod. dict. tit.* Si occiſores non reperiuntur, non puniri heredes ſi eos non accuſant. *Conſtitutio eiuſdem in l. 7. Cod. d. t.* ſi tamen ad notitiam poſtea deuenerint, debent eos accuſare, ſi nolunt hæreditate priuari. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 9. cod. d. t.*

LXIX.

AD LEGEM FALCIDIAM.

AD legem Falcidiam, *tit.49.lib.6.Codicis, & titul.2. lib.35.Digeſt.* puta. Soluentem ſcienter, quod per Falcidiam retinere poterat, non dici plus debito ſoluere. *conſtitutio Seueri & Antonini Impp. in l.1. Cod. dict. t.* Falcidiam minuere omnia legata pro rata. *conſtitutio eorundem in l.2.C.d.t.* Ablata hæredi tanquam ab indigno, legata non minuere nec augere. *conſtitutio Alexandri in l.3. C.d.t.* Falcidiam etiam locum habere licet Principi legatum ſit relictum. *conſtitutio eiuſdem in l.4.cod.d.t.* De donatione cauſa mortis etiam detrahi Falcidiam. *conſtitutio eiuſdem in l. 5. cod. d. t.* In teſtamento militis, Falcidiam non habere locum. *conſtitutio eiuſdem in lib.7. cod.d.t.* An teſtator poſſit prohibere, ne hæres Falcidiam detrahat. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in Authent.* Sed cum teſtator. *Cod.d.t.* De relictis ad pias cauſas, non detrahi Falcidiam. *conſtitutio eiuſdem, in Auth. ſimiliter. cod d. t.* Errorem facti non impedire, quin quarta Falcidiæ ſoluta, repetatur. *conſtitutio Gordiani Imp. in l. 9. cod. d.t.* Hæredem grauatum de reſtituendo, tranſmittere ad ſuos ſucceſſores, id quod poterat retinere ratione Falcidiæ. *Conſtitutio eiuſdem in leg.* 10. *Codic. dict. tit.* Teſtatorem non poſſe Trebellianicam prohibere. *conſtitutio eiuſdem in leg.* 11. *codic. dict. tit.* Nec de dote prædiorum, nec de inſtrumentis Falcidiam detrahenda. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l.16. Cod. dict. tit.* Si æs alienum abſorbet totam defuncti ſubſtantiam, legata non deberi, & fruſtra de Falcidia quæri. *conſtitutio eorundem in l.16.C.d.t.* An teſtator poſſit prohibere Falcidiam. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in l.18. Cod. dict. tit.*

LXX.

DE BONIS MATERNIS & liberorum.

DE bonis maternis, *tit.* 59. *Codicis*, puta. In rebus maternis delatis, filio in poteſtate conſtituto, patrem habere ſolum vſumfructum, non tamen poſſe illas alienare in præiudicium filiorum. *conſtitutio Conſtantini Imp. in l.* 1. *cod. d.t.* Prouenta filio ex genere materno quocunque titulo, patri acquiri ſolum quoad vſumfructum, ideoque patrem ea non poſſe alienare. *conſtit. Arcadij & Honorij in l.* 2. *C. d. t.* Patrem per tranſitum ad ſecunda vota, non perdere vſumfructum ſibi quæſitum in rebus filiorum, *conſtitutio Imp. Leonis in l.* 4. *Codic. d. t.* De bonis, quæ liberis in poteſtate conſtitutis, ex matrimonio vel alias acquiruntur, & eorum adminiſtratione, *tit.* 60. *lib.* 6. *Cod* puta. Lucra nuptialia non quæri patri per filium, niſi quoad vſumfructum, ſicut nec bona materna. *Conſtit. Theodoſii & Valentiniani Impp. in l.* 1. *C. d. t.* Quamuis lucrum ex coniugio filio in poteſtate quæſitum, patri non requiratur, niſi quoad vſumfructum, tamen dotem, vel donationem propter nuptias, ipſi lucranti ab ipſo patre datam vel conſtitutam, ad patrem redire. *conſtitutio eorundem in l.* 2. *Cod. d. t.* Filiumfamilias in lucris nuptialibus liberos ſuos habere hæredes, mortuis liberis auum paternum in lucris iſtis habere vſumfructum, maternũ vero ſuccedere in proprietate à ſe datorum, *conſtitutio eorundem in l.* 3. *Codic. d. t.* Quomodo in lucris nuptialibus ſuccedatur. *conſtitutio Leonis & Antonini in l.* 4. *Cod. d. t.* Sicut quæſita à marito vxor non acquirit patri, niſi quoad vſumfructum, ſic nec quæſita à ſponſo. *conſtitutio eorundem in l.* 5. *Codic. t. tit.* Quibus in bonis acquiſitis patri acquiratur vſusfructus. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in libr.* 6. *Cod. d. t.* Donata à principe vel ab Auguſta, non quæri

patri,

patri, quoad vſumfructum, ſicutinec caſtrenſia. *conſtitutio eiuſdem in l. 7. Cod. d. t.* Filio repudiante hæreditatem, an pater eam quærere poſſit. *conſtitutio eiuſdem in l. 8. Codic. dict. tit.*

LXXI.

DE VSVCAPIONIBVS ET præſcriptionibus.

DE vſucapione pro emptore vel tranſactione, *titul. 26. libri 7. Codicis*, puta. Ementem rem ab eo qui non habet ius vendendi dominium non acquirere, nec etiam vſucapere. *conſtitutio Antonini Imper. in l. 1. Cod. d. t.* Prohibitionem alienationis per defunctum factam impedire rei iſtius vſucapionem. *conſtitutio Alexandri in l. 2. Cod. dict. t.* Malæ fidei poſſeſſore, partem quam poſſidet, nec proſcriptionem nondum completam tueri, poſſeſſorem contra dominum vendicantem. *conſtitutio Gordiani Imper. in l. 5. Cod. dict. t.* Vitium furti impedit vſucapionem, etiamſi emptor quis ſit bonæ fidei. *conſtitutio Philippi Imper. in l. 6. Cod. dict. tit.* Ementem à pupillo ſine tutore, non vſucapere rem. *conſtitutio eiuſdem in l. vlt. Cod. dict. tit.* De vſucapione pro donato, *tit. 27. lib. 7. Digeſtorum, & t. 6. lib. 41. Digeſtorum*, puta. Rem affectam vitio furti vſucapi non poſſe, titulo pro donato. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 2. Codic. dict. tit.* Ex donatione putatiua & erronea, non procedere vſucapionem. *conſtitutio eorundem in l. 3. Cod. d. tit.* De vſucapione pro dote, *tit. 28. libr. 7. Codicis, & titul. 9. libr. 41. Digeſtorum*, puta. Rem mobilem in dotem datam ſi vitium vſucapionem non impedit, vſucapi. *conſtitutio Alexandri Imper. in l. vnica, Codic. dict. tit.* De vſucapione pro hærede, *titul. 29. libri 7. Codicis, & tit. 5. libri 41. Digeſtorum*, puta. Vſucapionem pro hærede non procedere in filiis in poteſtate. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 2. Codic. dict. tit.* Putatiuum hæredem non vſucapere pro hærede, nec ſine

ſine titulo procedere præſcriptionem. *conſtitutio eorundem in l.* 4. *Cod. d. t.* Vbi deficit titulus, non procedere vſucapionem. *conſtitutio eorundem in l. 9. Cod. d. tit.* Vſucapionem legitime inchoatam procedere, niſi interrupta ſit. *conſtitutio Imper. Conſtantin. in l.* 10. *Codic. dict. tit.* De præſcriptione longi temporis decem vel viginti annorum, *tit. 33. lib. 7. Codic. puta.* Malam fidem authoris, non impedire præſcriptionem longi temporis in perſona emptoris à ſe præſcriptionem inchoantis. *conſtitutio Seueri & Antonini Impp. in l. 1. cod. d. t.* quæ per conſtitutionem Iuſtiniani Imp. *in Auth. hodie, cod. d. t.* ſublata eſt. Præſcriptionem ſortiri effectum, re poſſeſſa bona fide cum titulo per lõgum tempus non interruptum. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 2. codic. dict. tit.* Sine titulo, non procedere vſucapionem longi temporis. *conſtitutio eorundem in l. 4. Cod. dict. t.* Dolum dantem cauſam contractui bonæ fidei, inualidare titulũ ad præſcriptionem longi temporis. *conſtitutio eorundem in l. 6. Cod. d. t.* Titulum iniuſtum propter errorem iuris vſucapiendi, conditionem non parere. *conſtitutio eorundem in l. 8. C. d. t.* Vſucapionem longi temporis litis conteſtatione interrumpi. *conſtitutio eorundem in l. 10. cod. d. t.* Poſſeſſionem continuam longi temporis decem vel viginti annorum, interueniente titulo & bona fide, ſufficere ad vſucapionem inchoandam & complẽdam, tempus autoris etiam additum ſufficere. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in l. 11. codic. d* [illegible] *Quando* perfecta ſit præſcriptio longi temporis inter præſentes. Quibus non obijciatur longi temporis præſcriptio, *t. 38. lib. 7. cod.* puta. Præſcriptionem longi temporis non currere minori. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani in l. 3. codic. dict. titul.* Abſenti Reipub. cauſa vel fortuito, non obſtare præſcriptionem. *conſtitutio eorundem in leg. 4. Cod. dict. tit.* Præſcriptio longi temporis, quot annos habere debeat. *conſtitutio eorundem in lib. 7. cod. dict. tit.* Militibus in expeditionibus verſantibus,

bus, ſuccurrendum aduerſus præſcriptionem. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in l.8. Cod. dict. tit.* De quadriennij præſcriptione, *tit.37. lib.7. Cod.* puta. Contra fiſcum præſcribi quadriennio continuo. *conſtitutio Conſtantini Imp. in l 1. cod. dict. tit.* Prætendentem cauſam à fiſco, perpetuo eſſe tutum, domino tamen rei contra fiſcum dari regreſſum, vſque ad quadriennium. *conſtitutio Zenonis Imper. in l.2. Cod. dict. tit.* De præſcriptione triginta vel quadraginta annorum, *tit.39. lib.7. Codicis*, puta. Sine poſſeſſione, nullam procedere præſcriptionem. *conſtitutio Valentis & Valentiniani Impp. in l.2. Cod. dict. tit* Actionem perſonalem durare 30. annis. *conſtitutio Honorij & Arcadij Imper. in l.3. Cod. dict. tit.* Præſtationem tributi, quæ fit in recognitionem vniuerſalis dominii tempore non tolli *conſtitutio Leonis Imper. in l.6. C. di. tit.* Præſcriptio triginta annorum quando ceſſet. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in l.7. Cod. dict. titul.* Præſcriptione longi temporis, quæri præſcriptori ius rem vendicandi, etiam à quocunq; poſſeſſore. *conſtitutio eiuſdem in lib. 8. Cod. dict. tit.* Per litis conteſtationem interrumpi præſcriptionem. *conſtitutio Iuſtiniani Imper. in lib.9. Codic. dict. tit.*

LXXII.

DE ACQVIRENDA VEL RETInenda poſſeſſione.

De acquirenda vel retinenda poſſeſſione, *tit.32. l.7. Codicis, & titul.1. libr.41.* puta. Per liberam perſonam, ignoranti poſſeſſionem acquiri, ſed ſolum ſcienti vſucapiendi conditionem. *conſtitutio Seueri & Antonini in lib.1. Cod. d. tit.* Poſſeſſionem infanti quæri per ſeipſum authoritate tutoris, vel per Procuratorē. *conſtitutio Decij Imperator. in lib.3. Cod. dict. tit.* In acquiſitione poſſeſſionis, requiri animum & corpus, in retentione ſufficere ſolum animum. *conſtitutio Diocle-*

tiani & Maximiani Impp. in l. 4. Cod. dict. tit. Ingreſſum ſine cauſa agrum alienum, teneri reſtituere illum nō præſcriptum cū omni ſua cauſa. *conſtitutio eorundem in libro ſexto Codic. dict. tit.* Poſſeſſionem & dominium quæri poſſe per Procuratorem. *conſtitutio eorundem in lib. 8. Codic. dict. tit.* Dolum Procuratoris coloni vel inquilini, aut alterius poſſeſſionem relinquentis dolo aut deſidia, domino cuius nomine poſſidebat, non præiudicari. *conſtitutio Iuſtiniani Imperat. in libro duodecimo Codic. dict. tit.*

LXXIII.

DE ALLVVIONIBVS ET paſcuis.

DE alluuionibus & paludibus & paſcuis ad alium ſtatum translatis, *titul. 41. libro ſeptimo Codicis.* Flumen alio auertere eſſe prohibitum, ripam autem munire eſſe permiſſum, & mutato alueo, non perdi dominium fundi. *conſtitutio Gordiani Imp. in libr. 1. Codic. dict. titul.* Accreſcenti emolumentum per aluuionem accreſcere & onus. *conſtitutio Arcadij, Honorij & Theodoſii in lib. 2. Cod. dict. tit.*

LXXIV.

DE CESSIONE BONOrum.

QVi bonis cedere poſſunt, *tit. 71 lib. 7. Codicis,* puta. Ceſſionem bonorum non liberare debitorem, ſed facere tantum, ne deducatur in carcerem. *conſtitutio Alexandri Imp. in l. 1. Codic. dict. tit.* Facta ceſſione bonorum, nō poſſe creditores bona propria authoritate tenere iure dominii, ſecus ſi data fuerint in ſolutum. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 4. Cod.*

4.*Cod.d.t.* Neminem poſſe cedere bonis, vt onus publicum vel munus euitet. *conſtitutio eorundem in l.5 c. d. dict. titul.* Filiumfamilias ſiue habeat caſtrenſe peculium, ſiue non poſſe, cedere bonis. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in l.7. Cod. dict. tit.*

LXXV.

DE OPERIBVS PVBLICIS.

DE operibus publicis, *titul.* 12. *libr.* 8. *Codicis*, puta. Iudicem non poſſe immunitatem concedere ab opere publico. *conſtitutio Conſtantis & Conſtantini Impp. in l.* 1. *C. dict. t.* Prætoria & domus publicas, non eſſe in vſus priuatos conuertendas. *conſtitutio eorundem in lib.* 3. *Codic. dict. tit.* Ad conſtructionem aquæductus vel portus, ſeu murorum refectionem, quemlibet conferre debere, non obſtante dignitatis priuilegio. *conſtitutio Gratiani, Valentinian & Theodoſii in lib.*5. *Cod. dict. tit.* Incolas ciuitatis debere cõferre ad conſtructionem operis publici. *conſtitutio Arcadij & Honorij in libr.*11. *Cod. dict. tit.* Ædificia cohærentia operibus publicis, propter quæ formidari poſſunt incendia, vel inſidiæ, vel per quæ anguſtantur ſpacia platearum, eſſe proſternenda & diruenda. *conſtitutio eorundem in libro* 13. *Codicis dict. tit.*

LXXVI.

DE EVICTIONIBVS.

DE euictionibus, *tit.* 45. *lib.* 8. *Codic. & tit.* 1. *libr.* 21. *Digeſtorum*, puta. Emptorem vniuerſitatis nõ agere pro euictione rei ſuę, niſi hoc ſpecialiter ſit promiſſum. *conſtitutio Seueri & Antonini in l.* 1. *Cod. dict. t.* Antequam res euincatur, de euictione non agendũ, etiamſi res alii ſit obligata. *conſtitutio eorundem in libro* 3. *Cod. dict. tit.* Emptorem cui res eſt tradita, poſſe agere vt libera tradatur, & ſi conuenitur de precio, poſſe

excipere de re non tradita. *conſtitutio Antonini Imp. in l.5. Cod. dict. tit.* Venditorem, licet ſe non obligauerit de euictione, tamen ex natura contractus teneri de euictione. *conſtitutio Alexandri Impper. in l.6. Cod. dict. t.* In cauſa euictionis, poſſe agi etiam pro intereſſe meliorationis. *conſtitutio eiuſdem in l 9. Codic. dict. tit.* Rē venditā in cauſa iudicati non poſſe per debitorem euinci, & ſi euincatur ab alio, teneri debitorem de euictione. *conſtitutio Gordiani Imper. in l. 13. cod. d. tit.* Filium non poſſe euincere rem quam pater eius vendidit. Res euicta vel eius parte venditorem teneri de euictione, in qua veniunt impenſæ factæ ad perpetuam rei vtilitatem deductis fructibus, ipſum autem euincentem non teneri ad reſtitutionem precii. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Imperatorum, in li. 16. Codic dict. tit.* Emptorem qui præſcripſit ſe tueri debere exceptione præſcriptionis, nec timere euictionis periculum. *conſtitutio eorundem in l. 19. codic. dict. tit.* Res euicta poſt denunciationem abſente reo vel abſente actore, ad intereſſe agi, nec non ad precium. *conſtitutio eorundem in lib. 23. Cod. dict. tit.* Cum in limine contractus imminet euictio, emptorem precium ſoluere non teneri, vel reſiduum precii, etſi ſoluit repetere, niſi de euictione ſatisdatur. *conſtitutio eorundem in l. 24. cod. d. t.* Hominem mortuum non eſſe euincendum. *conſtitutio eorundem in l. 26. cod. d. t.* Eum qui ſcienter emit rem alienam vel alii obligatam, ſibi imputare debere, niſi expreſſe de ſtipulatione ſit ſtipulatus. *conſtitutio eorundem in libr. 27. cod. dict. tit.* In cōtractu permutationis venire euictionem, dum tamē interueniat denunciatio. *conſtitutio eorundem in l. 29. cod. dict. tit.* Creditorem euictionem pignoris non debere, *tit. 46. lib. 8. codicis d. t.* puta. Creditorem vēdentem iure creditoris, rem quam putabat eſſe debitoris non teneri de euictione, niſi expreſſe promiſerit. *conſtitutio Alexandri Imper. in libro primo Codic. d. t.* Creditorem vendentem iure pignoris, teneri de

ri de euictione duobus in caſibus, quando vel expreſſe ſe obligauit de euictione, vel quando mala fide contraxit, ſciens rem eſſe alterius & non debitoris. *conſtitutio Gordiani Imperat. in l. 2. cod. d. t.*

LXXVII.

DE PATRIA POTESTATE, *adoptionibus & emancipationibus.*

De patria poteſtate, *tit.* 47. *lib.* 8. *Codicis*, puta. Quod habet filius, præſumi ad patrem pertinere *conſtitutio Antonini Imp. in l. 2. cod. dict. tit.* Filium res acquiſitas alienare non poſſe, & ſi patrem offendit, poſſe caſtigari per patrem, & ſi eſt neceſſaria ſeuerior caſtigatio patre petente, iudicem debere eum punire ea pœna quam pater dictauerit. *conſtitutio Alexandri Imp. in l. 3. C. d. t.* Quæſtiones domeſticas inter matrem & filium eſſe dirimendas, ſi vero neceſſarium eſt iudicium, tunc illud coram iudice fieri debere. *conſtitutio Valeriani & Galieni Impp. in l. 4. C. d. t.* Filium teneri matrem alere pauperem. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 5. C. d. t.* Filium à patre vendendum non eſſe. *conſtitutio eorundem in l. 6. cod. d. t.* Patrem negantem quem eſſe filium, nihilominus alimenta debere præſtare *conſtitutio eorundem in l. 9. cod. d. t.* De adoptionibus, *tit.* 48. *lib.* 8. *cod. & tit.* 7. *l.* 1. *Digeſt.* puta. Mulierem non poſſe quem adoptare in filium, niſi permiſſu Principis in ſolationẽ liberorum amiſſorum. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l. 5. cod. d. t.* Arrogationem nõ poſſe fieri ſine Principis authoritate. *conſtitutio eorundem in lib. 6. cod. dict. t.* Per adoptionem, patriæ nihil detrahi. *cõſtitutio eorundẽ in l. 7. cod. d. t.* in adoptionem extraneo datꝰ, an perdat iura patris naturalis & ius ſuccedẽdi & teſtamento vel ab inteſtato. *cõſtiutio Iuſtinian. Imp.*

*in l.*10 *Cod. dict. tit.* De emancipationibus liberorum, *tit.*49. *lib.*8. *Cod.* puta. In emancipationibus & donationibus, potius attendi veritatem quam ſcripturam. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in libro ſecundo Codic. dict. tit.* Omiſſa ſolennitate emancipationis, non valere actum. *conſtitutio eorundem in l.*3. *Codic. dict. tit.* Abſentem & infantem non poſſe emancipari, niſi ex reſcripto Principis. *conſtitutio Anaſtaſii Imper. in l.* 5. *Cod. dict. tit.* Emancipationem debere fieri coram iudicibus competentibus & per emancipationem non ſolui iura agnationis. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in lib.*6. *Cod. dict. tit.*

LXXVIII.

DE INGRATIS LIBERIS.

DE ingratis liberis, *titul.* 50. *lib.* 8. *Codicis*, puta. Filium emancipatum propter ingratitudinem, reducendum in patriam poteſtatem. *conſtitutio Valentiniani, Valentis & Gratiani Impp. in leg. vnica, Codic. dict. tit.*

LXXIX.

DE CONSVETVDINE.

QVæ ſit longa conſuetudo, *tit.*53. *libr.*8. *Codic.* puta. Magnam eſſe authoritatem conſuetudinis, non tamen tantam, quod vincat vel rationem vel legem. *conſtitutio Conſtantini Imper. in l.* 2. *Cod. dict. tit.* Conſuetudinem legem imitantem & antiquitus approbatam, ſeruandam eſſe. *conſtitutio. Leonis & Antonini in libr.* 3. *Cod. dict. tit.*

LXXX.

DE BONIS VACANTIBVS.

DE bonis vacantibus, *tit.* 10. *libr.* 10. *Codicis*, puta. Vacantia mortuorũ bona tunc ad fiſcum deferri, ſi nullũ ex qualibet ſanguinis linea vel iuris titulo reli-

reliquerit legitimum inteſtatus hæredem. *conſtitutio Honorii & Theodoſii Imp. in l.4. C.d.t.* Theſaurus quando inuentoris ſit. *conſtitutio Imperat. Leonis, in l.vnica cod. de theſauris, lib.10.tit.15.*

LXXXI.

DE HONORIBVS ET MVNERIBUS, & qui ab illis excuſantur.

DE honoribus & muneribus non continuandis inter patrem & filium. *conſtitutio Seueri & Antonini Impp. in l.1. & Gordiani in l.2. & 3. Cod d.t. lib.10. tit.40.* De muneribus patrimoniorum, *titul.41. lib.10. cod.* De excuſationibus munerum, *tit.47. lib.10. cod.* De quibus muneribus vel præſtationibus nemini liceat ſe excuſare, *t.48. lib.10. Cod.* Qui ætate vel profeſſione ſe excuſant, *tit.49. lib.10. cod.* puta. Liberaliũ artiũ maxime iuriũ, ſtudioſos vacationem à munerib. publicis, vſq; ad 25. ætatis annum, habere. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Imperatorum, in l cod. d.t.* Maiores 55. annis ad munera perſonalia vocari non poſſe *conſtitutio eorundem in l.3.cod.d.t.* De iis qui morbo ſe excuſant. *tit.50.lib.10.cod.* puta. Cæcitatem excuſare à muneribus. *conſtitutio Gordiani Imp. in l.1.cod.d.t.* Podagræ morbum non excuſare à muneribus, niſi quis ita laboret, vt ſuis ſupereſſe rebus non poſſit. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Impp. in l.3.cod.d.t.* De iis qui numero liberorum vel paupertate excuſationem meruerut, *t.51. l.b.10. cod.* puta. Numerum liberorum ab oneribus non excuſare. *conſtitutio Antonini. Imp. in l.1. cod d.t.* Amiſſionem facultatum omnium, à muneribus excuſare. *conſtitutio Diocletiani & Maximiani Imp. in l.4. cod.d.t.* Quinque liberos à muneribus & oneribus perſonalibus excuſare. *conſtitutio Conſtantini Imp. in l.vlt. Cod. d.t.*

LXXXII.

DE ATHLETIS ET GLADIATORIBUS.

DE Athletis, *titul.* 58. *lib.* 10. *Codicis*, puta. Quando athletæ accuſationem à ciuilib⁹ muneribus habeant. *conſtitutio Alexandri Imp. in l. vnica cod. dict. tit.* De gladiatoribus, *tit.* 43. *lib.* 11. *Codicis*, puta. Gladiatores in Rempubl. non eſſe ferendos. *conſtitutio Conſtantini Imp. in l. vnica Codicis, d. t.*

LXXXIII.

DE LEGATIONIBVS.

DE legationibus, *tit.* 63. *lib* 10. *Codicis*, puta. Patrem trium incolumum liberorum, legationibus publicis liberari. *conſtitutio Valentiniani & Galieni in libro* 1. *Cod. dict. tit.* Qui ex artificibus excuſationem à muneribus publicis habeant. *conſtitutio Theodoſii & Valentiniani in l.* 1. *&* 2. *Codic. de excuſationibus artificum, tit.* 64. *lib.* 10. *Codicis.*

LXXXIV.

DE NAVFRAGIIS.

DE Naufragiis, *tit.* 5. *lib.* 11. *Codicis*, puta Facto naufragio, bona nihilominus dominorum eſſe, nec ad fiſcum pertinere. *conſtitutio Conſtantini Imper. in lib.* 1. *Cod. dict. tit.*

LXXXV.

DE MENDICANTIBVS.

DE mendicantibus validis, *titul.* 25. *libri* 11. *Codicis*, puta. Qua pœna afficiendi mendicantes validi. *conſtitutio Valentiniani Imp. in l. vnica, Cod. d. t.*

DE

LXXXVI.
DE EXHÆREDATIONE.

DE cauſis ex quibus liberi exhęredari poſſunt, de cauſis propter quas parentes exhæredantur, & vt non liceat creditores hęredes defuncti moleſtare ante nouem dies. *conſtitutio Iuſtiniani Imp. in Nou.* 115.

DE LEGIBVS INSTISVTIS *Spartanæ reipublicæ.*

QVemadmodum vero leges iſtę obſeruatu dignę: ita non inutiles Spartanæ ſunt, ſi cum iudicio legantur. Et egerunt de his Xenophon *in Spartana Rep. Plutarch. in inſtitutis Laconicis & vita Lycurgi, & præceptis gerendæ Reip.* & Plato *in Hippia maiore, & 3. de Legib. Ariſt. polit. 2. cap.* 9. Prima de Religione, eſt iſta: Sacrificia quã minimo ſumptu inſtituãtur: cuius ratio, ne pauperes prohibeantur ſacra peragere, & Deos colere. *Plutarch. in Lycurgo.* Votis & precibus illud petendum: vt honeſta eueniant ex bonis actionib. iniuriam homines ferre poſſint. *Plutarch. in inſtit. Laconicis, Plat. in Alcibiade 2. & 3. de Legib.* Secunda, de Magiſtratu & officiis publicis. Publico officio nemo, niſi ciuis, fungatur: & quidem ita, vt virtutis hac in re maior, quam diuitiarum, aut generis habeatur ratio. *Plutarch. in Lycurgo, & Apophthegmatib. Laconicis, Plato 3. de Legib.* Tertia de Coniugiis & matrimoniis. Coniugia legitime, & quoad fieri poteſt, inter pares inſtituantur. *Xenophon de Repub. Spartana.* Dotis non magna cura ſit, eo quod dos magna parentum virtus habenda. *Plutarch. in Apophth. Lacon.* Et ſpectandi mores: eligenda vxor, nõ pecunia: cauẽdũ, ne ob dotẽ ſeruus maritus fiat. *Plut. in Lycurgo. Iuſtinus lib.* 3. Quarta de vita & moribus inſtituendis. Nemo peregrinam diſciplinam admittat, aut ſuo viuat arbitratu, ſed legum propoſitũ præſcriptum habeat. *Plut. in Lycur. Plato in Hippia maiore.* Quinta de libero

rum inſtitutione. Ciuitatis amittat parens, qui liberorum ſuorum ferre inſtitutionẽ non poteſt: quia nihil boni inde ſperandũ, cum iuuẽtus indulgẽter educatur. *Plut. in Lacon. inſtit.* Neq; liceat cuiquam aut leges mutare, aut præter conſuetudinem liberos erudire. *Plato in Hippia maiore.* Sexta de officio adoleſcẽtum. Maiorum imperium omnes iuniores patiantur. ſenioribus honorem exhibeant eorundẽ reprehenſiones patienter ferant: puniti, querelas domũ ſi attulerint, adhuc grauius à parẽtibus puniantur: in inceſſu, geſtib. ſimilibus aliĳs turpe nihil committant. *Plut. in Lycurgo & præceptis gerendæ Reipub. & Inſtit. Lacon. Xenophon de Repub.* Iuniorib⁹ nõ permittatur in leges inquirere, recte nec ne illę latę ſint, quia inde cõtemptus legum & contumacia oritur. *Plato 1. de Leg.* Quin potius tria illa diſcant: bene obtemperare: labores ferre: in pugna aut vincere aut mori. *Plut. in biſt. Laconicis.* Septima de bonis & facultatibus. Nemini vẽdere aut emere poſſeſſiones liceat, vt alienatio prohibeatur, auertatur luxus & inſolentia. *Plut. in Lycurgo, Ariſt. Polit. 2. c. 9.* Octaua de ebrietate vitãda. Niſi ſiti vrgente, nemo bibat: ebrietatem diſcant vitare liberi, ſeruorum ebriorum exemplo; vtpote, quæ & animis & corporibus nocet. *Xenophon de Spartana Repub. Plut. in Inſtit. Laconicis.* Nona de ignauia. Ignauus ignominia afficiatur, iudicetur indignus, qui in eodem cum aliĳs contubernio viuat: quod ignauia, omnium vitiorum nutrix, & priuatim & publice perniciosa eſt *Xenophon de Spartana Rep.* Decima de bello. Aduerſus eoſdem hoſtes bellum ſæpe non geratur: quia ita fortes & periti rei bellicæ hoſtes redduntur. *Plut. in Lycurgo.* Clypeum in prœlio qui amiſerit, infamia notetur: hoſtibus fugientibus nõ inſiſtatur, quia & turpe, fugientes trucidare: & eoſdem perſequi, periculoſum: & ordo ita turbatur: & admodum graue, cum deſperatis pugnare. *Plutarch. in Lycurgo. Pauſanias in Meſſenicis.*

DE

DE LEGIBVS ATHENIENſis Reipublicæ.

PRima huius de vindicatione eſt. Si cui plaga data, aut illata vis fuerit, liceat ei, qui velit, aut poſſit, in ius cum trahere, qui iniuriam intulit. *Demoſth. aduerſus Midiam.* Secunda de Seditionibus. Infamis habeatur, qui orta ſeditione, non iuſtiori cauſę ſe adiungit: quia boni ciuis eſt Reipub. caſibus affici, & cũ bonis Reip. iuuandæ cauſa, periculum potius ſubire, quam extra diſcrimen expectare, quo victoria inclinatura ſit *Plut. in Solone & Reip. gubernandæ præceptis.* Tertia de dotibus. Nupta ad ſponſum, præter tres veſtes & ſupellectilē mediocrē nihil adferat: ratio, quia non debent venales eſſe nuptiæ, nec cōtrahi mercedis, ſed amoris cauſa. *Plut. in Solone.* Quarta de educatione liberorum. Filius, qui artem nullam didicerit, alendi parentes neceſſitate ſoluatur: idem obſeruetur in ijs, qui thoro incerto aut inhoneſto ſunt nati, Huius ratio, quod ibi nō honeſtas contraxit, ſed libido copulauit nuptias: & natum eſſe liberis eſt opprobrium. *Plut. in Solone.* Quinta de conuitijs & maledictis. Abſtinendum maxime in templo, in iudicijs, in curia, in ſpectaculis: quia argumentũ magnum incōtinētiæ, vt & prauæ educationis eſt, moderari iræ hic nō poſſe. *Plutarch. ibid.* Sexta eſt de ignauia. Qua quiſque ratione victum ſibi paret, an honeſte ſe alāt & ſuos, diligenter & apud Magiſtratum inſpiciatur: afficiatur morte, qui vel iniq; fecerit quæſtum, vel otioſus fuerit deprehenſus. Ratio, quia otioſi ſunt venenum ciuitatis; ſunt proni ad libidines, inuidiam, ſeditiones, turbas. *Diodorus Siculus libro 2. Franciſcus Patricius de Repub. lib.* 1. Septima de ebrietate. Princeps ſi ebrius deprehēdatur, aut etiā alius Magiſtratus, morte mulctetur. *Diogenes Laërtius in vitis Philoſophorum, Plutarch. in Solone.* Octaua de bonorum decoctione. Infamis habeatur, qui bona ſua decoxerit. *Laërtius ibidem*

bidem. Nona de mēdacio. In foro venali fraus omnis abſit: ſemper mendacium vitetur. *Demoſth. in oratione contra Leptinem.* Decima de exportatione frugum, Nihil præter oleum è fructibus vēdatur: qui alio fruges exportauerit, eius caput Princeps execretur, aut ærario cenſum numerare iubeat non exiguum. *Plato in Solone.* Vndecima de fœneratoribus. Patre viuēte filio, qui ſub patris eſt iure, pecuniam credere non liceat: qui fecerit hoc, iacturā pecuniæ faciat. Cuius ratio: quia metuendū, ne filius alieno ære obligatus, vt creditū reddat, vel necem patri machinetur: vel aliunde pecuniam inhoneſte quærat. *Alexander ab Alexandro libro* 7. Poſtrema de gratitudine. Aduerſus ingratos non minus, atq; aduerſus alios grauis criminis reos, actio detur. *Valerius Max. lib.* 5. *c.* 3. *Pollux Onomaſtici* 8.

QVÆSTIO LXXXVIII.

QVÆNAM LEGVM BONARVM qualitates & condiciones ſint?

QVemadmodum variæ à varijs leges ſunt latæ, ita earundem quoq; ſunt conditiones conſiderandæ. Peius enim eſſe videtur in legibus conſtituendis errare, quam hominem interficere: eo quod talis error per multa ſecula multos necat, & tam animo, quā corpori nocet. *Plato* 5. *de Leg.*

Conditiones legū bonæ.

Eſt vero I. conditio bonarum legū: vt inſtituantur propter iuſticiam & vtilitatem publicā, non commodum priuatum paucorum; ſpectent ſalutem ciuium, ciuitatum incolumitatem. *Plato in Critia. Iſocrates in Panathenaico. Cic.* 2. *de Leg.* II. Vt paucæ ſint & de grauioribus tantum latę, non multæ: quia quo plures leges iubent, eo lites plures oriūtur ex illarum interpretatione: turbantur ciues multitudine, Et argumentum male conſtitutæ Reip. eſt, vbi multæ leges. Itaq, paucas Solon, pauciores Lycurgus tulit. *Plut. in vita vtriuſque.*

uſq;. Plato quoq; pauciſſimas eſſe leges promulgandas putauit propterea, quod ſi ſuo magiſtratus munere fungatur, legum ſuperuacanea multitudo ſit: ſi nō fungatur, moleſta & pernicioſa *Alexand lib.6.c.14.* III. Sint perſpicuæ & manifeſtæ, non obſcuræ, & ambigue ſcriptę: alias, interpretationes varię, cōtrouerſiæ infinitæ oriantur, neceſſe eſt: vt leges non tantū à prudentibus, verum etiam imperitis intelligātur. *Demoſth. in Timocratem. Imperator in conſtitutionibus nouellis 77. Et in iure Canonico, diſtin.4.c.2.* Atque hac de cauſa Rullus reprehenditur à Cicerone, quod leges ferat ambiguas: & eadem de cauſa Antonius quoq; in Philippicis perſtringitur. IV. Sint ſcriptæ de ijs, quæ poſſunt fieri: alias erunt vota inania, non leges, & ad deſperationem ſubditos impellent. *Plato 5. de Legib. Thucyd. li.3.* Hinc Tiberius Cæſar, cum de coercendo luxu legem ferre vellet, videret autē coerceri ſumptus immodicos nō poſſe, ſatius eſſe duxit, omittere, quod aſſequi non poſſet, quam tentare turpiter, quod poſtea non efficeret. *Alexander li.3.c.11.* V. Sint honeſtę, iuſtæ, ſubditis vtiles: quia hic finis legum eſſe debet: & quę cōtrouerſias pauciſſimas pariant, orta diſſidia ſubito tollant. *Iſocrates in Nicocle. Et in iure Canonico, diſtinct.4.c.2.* VI. Sint deniq; conſuetudini, moribus, locis, temporibus, perſonis cōuenientes: reſpiciant maxime Reipub. cuiuſq; formam. *Ariſt. Polit.2.c.4.* Ac propterea leges Platonis Athenæus ridet. quod fictitijs hominibus ſint poſitæ. *Athenæus lib.12.*

QVÆSTIO LXXXIX.

SINTNE MVTANDÆ SÆPE atq; abrogandæ leges, an retinendæ ſemper.

QVæritur quoque non immerito, An leges ſemper retinendæ, an vero mutandæ, & introducendæ nouæ

nouæ ſint. Et quidē pro mutatione, faciunt illa: quod lex primum ab hominum voluntate dependet, quæ anceps & dubia. Deinde etiā mores antiqui ſæpe mutantur. Tum diuerſitas negociorum, temporum & locorum, mutationes interdum flagitant. Poſtremo leges inter ſe pugnant nonnunquam, aut ſunt plures de eadem re ſcriptæ, non raro etiam ridiculæ & ſtultæ. *Plato 6. de Legibus. Ariſtot. Polit. 2. c. 6. & in hunc Caſus. Liuius Decad. 4. libro quarto. Æſchines in Cteſiphontem. Imperator in Nouellis conſtitutionibus. 13.*

Contra mutationem argumēta.

Contra mutationem ſtant illa: quod primum leges humanæ cauſam à Principe, robur à cōſuetudine habent: vtriuſq; contemptum adfert legum crebra mutatio. *Ariſtot. lib. ſecundo Polit. c. 6.* Manat inde ſecundo loco pernicioſa conſuetudo non obtemperandi magiſtratibus. *Ariſt. ibid.* Experiētia docet: tutius degere, qui iiſdem legibus, etiam malis vtantur, eodem modo Rempub. capeſſunt, quam qui mutationibus gaudent. *Thucyd. lib 3.* Huc accedit, quod ſuperioribus negocijs melius & rectius eſt olim prouiſum: & quæ conuertuntur, plerunq; in deterius mutantur. *Cornel. Tacitus 14. Annalium.* Atq; inde Locrenſes mutationes impenſe oderunt: ita, vt ſi quis legem ferre nouā vellet, iuberetur illud facere collo in laqueum inſerto: vt, ſi lex videretur bona, eius autor incolumis abiret: ſin diſpliceret, laqueo ei gula frangeretur. *Demoſth. in Timocratem. Idem de Thurijs affirmat Diodorus Siculus, libro 12.*

QVÆSTIO XC.

VTRVM SATIS SIT, LEGES eſſe bonas? An vero hoc requiratur: vt in has qui delinquunt, puniantur.

VT recte iſta ſeſe habent de legum mutatione: illud obſeruandum, quod ſapientes monent, ne

temere

temere ſæpe ſubitoque, ſed maxima tantum vrgente neceſſitate, vtilitate euidentiſſima ſuadente, & paulatim, & cum conſenſu populi, totiuſque Magiſtratus leges antiquentur, ferantur nouæ: ita in eam cumprimis curam incumbendum eſt, vt his obtemperetur: puniantur, qui eas contemnunt, aut tranſgrediuntur. Legum enim vſus non in eo conſiſtit, vt bene illæ ſcriptæ ſint, ſed vt his poſitis pareatur: & melius eſt, non eſſe prorſus leges, quam legibus non obtemperare. *Ariſtot. Politic. 3. capite 8.* Et eſt Reſpub. quæ bonas habet leges, his vero non vtitur, incontinenti ſimilis. *Ariſtot. Politic. 7. cap. 10.* Oriuntur hinc ſeditioſæ populi voces, & aduerſus ipſos principes coniurationes. *Bodinus de Repub. lib. 3. cap. 1.*

Exempla eorum qui legum obſeruantes extiterunt.

Itaq; non Magiſtratus ſolum boni tranſgreſſores legis acriter puniuerunt: ſed & ipſi obſeruantes eorundem extiterunt. Athenienſi in Repub. propterea Decremocratia magnos habuiſſe progreſſus putatur, quod ſuas leges religioſiſſime illa obſeruarit. *Pauſanias in Meſſenicis.* Laudatur in iure Theodoſius Imperator, qui dignam vocem eſſe Imperantis dixit: LEGIBVS OBLIGATVM ESSE SE PROFITERI. Et Charondas Thuriorum legiſlator, qui ſeipſum gladio interemit: cum imprudentia quadam, contra legem à ſe latam, gladio accinctus, in concionem veniſſet. *Diodorus Siculus libro duodecimo.* Et Zaleucus Locrenſium legiſlator, qui ſibi vnum oculum, alterum filio iuſſit erui, cum in adulterio deprehenſus eſſet: quod lex vtroque orbari adulterum iuberet. *Valerius Maximus libro ſexto, capite quinto.* Et Antiochus Rex, qui ad ciuitates ſuas ſcripſit, vt, ſi quid contra leges iuſſerit non ſibi obtemperarent. *Plutarch. in Græcis Apophthegmatibus.* Et Carolus ille Magnus ſui gladij capulo, cui inſignia erant inſculpta, edicta mandataque eſt ſignare

ſua

ſua ſolitus: eiuſdem quoque eſſe dixit, confirmare & defendere leges. *Ægidius Carrocetus de dictis memorabilibus.* Et Lacedæmonij qui non tam de legibus fuerunt ſoliciti, quam earundem obſeruantia & cultu. Vnde legatus Athenienſis, cum domũ reuerſus Sparta, interrogaretur à Senatu, quomodo Spartani Rẽpub. ſuam adminiſtrarent: funem, furcam, gladium ſecum in Curiam attulit, & ijs monſtratis, in his poſitam eſſe ſalutem ciuitatis, haſce leges Spartanorum eſſe dixit.

Exempla illorum qui leges neglexerunt.

Quemadmodum contra male audiunt apud hiſtoricos: Cliſthenes Athenienſis, qui Oſtraciſmi autor primo eo punitus eſt. *Aelianus lib.*12. Et Pericles, qui legem de nothis & ſpurijs à ſe latam abrogari iuſſit, ne nomen familiæ ſuæ interiret, cum legitime natos filios amiſiſſet. *Plutarch. in Pericle.* Et Marius, qui cũ reprehenderetur, quod contra leges quodam in negocio feciſſet: ſalſe admodum reſpondit, ſe præ ſtrepitu armorum legum audire vocem non potuiſſe. *Plutarchus in Mario.*

QVÆSTIO XCI.

VTRVM BENE IN CONſtituta Repub. pœnæ & animaduerſiones neceſſariæ.

ETſi reperiantur, qui litem exercere ac pugnam exiſtimant cum religione, homines necare & è medio tollere: ſint, qui clementię laudẽ captent, nulla re alia ad Deos ſeſe propius accedere, quã hac virtute opinentur: extent, qui interdum diſſimulandũ & conſulto aliquid prætereundum cenſent; queadmodũ domi puerorũ errata de induſtria parẽtes nõ obſeruant. *Plut. in præceptis gerendæ Reip.* tamen intempeſtiua

peſtiua & immoderata clementia neutiquā probanda: animaduerſiones & pœnæ adhibendæ ſunt: idq; his monſtrari rationibus poteſt.

Rationes pro pœna & animaduerſione.

Quia I. pœnæ propterea adhibentur, vt his tollantur mali, ſi eſſe nocentes voluerint: aut emendentur, ſi per negligentiam aliquid admiſerint. *Seneca.1. de Ira cap.16.* II. Multitudinis hæc eſt conditio; vt neceſſitati poti⁹ quam rationi, & pœnis quam honeſtati pareant: ideoq; inſtar iumentorum animaduerſionibus & pœnis coërcendi, & in officio continendi ſunt. *Ariſt.10. Eth. cap. vlt.* III. Infliguntur pœnæ non ob præteritum facinus, quod infectum fieri amplius non poteſt, ſed propter futurum, ne ſcilicet is, qui alteri iniuriam fecit, tale q̄d iterum committere audeat: cæteri quoque a vitijs deterreantur. *Plato in Protagora. Ariſtoteles Polit. 7. cap.13.* IV. Non tantum decentes leges ferre ſummo bono eſt: ſed etiam ſancitas accurate cuſtodire & ad effectum deducere: tranſgreſſores competentibus pœnis ſubijcere. *Iuſtinian. Conſtit. 161.* V. Et delicta ſi non puniantur, criminis inuidia in Iudicis vel negligentiam vel præuaricationem deriuatur. *Plato lib. 9. de Legibus.* VI. Humanitate ac clementia Magiſtratus magna ad peccandum facinoroſis feneſtra aperitur: cum ſcelera non puniuntur, ad iniuriam inferendam proni homines redduntur. *Ariſtoteles Rhetor. libro 1. capite 12. Plutarch. in lib. de ſera numinis vindicta. Demoſthen. in Midian.* Nec male dicitur: Impunitas, peccandi magna illecebra. *Cicer 3. offic. & pro Milone.* Iniuriæ itidem ſoboles, inſolentiæ mater, radix impudentiæ, tranſgreſſionum nutrix. *Bernhardus lib. 3. ad Eudemum de conſideratione.* VII. Etiam parua delicta non punita nocēt, quia occulte violandarum legum conſuetudo ſerpit: quemadmodum rei familiaris facultates etiam parui ſumptus exhauriunt, ſi ſæpe fiant. *Ariſt. Pol. lib. 5. cap. 8.* VIII. Vt contra ſupplicia facinoribus impoſita, non ſolum futurorum ma-

leficiorum ſunt inhibitiones, verum etiam conſolationes læſorum. *Plut. in lib. de ſera numinis vindicta.* IX. Et ſane hac ratione florentes & beatæ fiunt Reſpub. quando ciues omnes pœnarum metu à maleficijs abſtinent: & beneficiorũ præmijs inuitati officium facere ſtudent: *Demoſth. aduerſus Leptinem.* Neq; Solon temere dixit, Reſpub. duabus rebus contineri; pœnis & præmijs. *Plutarch. in Solone, Cicer. in Bruto*: quemadmodum contra X. Vbi nulla ſeuera iudicia exercentur, etiam bona ingenia corrumpuntur: *Iſocrat. in Areopag.* Idem hic quod in ſtrage accidit, cum ipſe populus premit: nemo ita cadit, vt non alium in ſe attrahat: primi exitio ſequentibus ſunt. In vita enim nemo ſibi tantum errat, ſed alieni erroris cauſa & autor eſt. *Seneca libro* 1. *de vita beata.* XI. Et vt in corpore, ſi quid eiuſmodi eſt quod reliquo corpori noceat, vri ſecarique patimur, vt membrorum aliquod potius, quam totum corpus intereat: ſic in Reipub. corpore, vt totum ſit ſaluum, quicquid eſt peſtiferum, amputandum eſt. *Cicer.* 8. *Philip.* vt etiam fulmina paucorum periculo cadunt, omnium metu: ita animaduerſiones magnarum poteſtatum terrent latius quam nocent. *Seneca lib.* 1. *de clementia cap.* 8. Ideoq; XII. lex illa Platonis merito laudatur, ne impune quicquam cuiquam eſto: exitio, carcere, verberibus, infamia, ære, capite, ſontes puniantur. *lib.* 9. *de legibus.* XIII. In iure grauis Iudicibus pœna conſtituitur, qui iuſtitiam facere negligũt, damnum eſſe iniuriam paſſo reſarcire iubeatur *lib.* 7. *feud. titulo* 53. *Et in Conſtitutionibus nouellis, Conſt.* 30. Atrocia, inquit Imperator, crimina acerbe puniantur: vt paucorum hominum ſupplicio omnes reliqui continuo caſtigentur. Neque inhumanitas hoc: ſed potius ſumma quædam humanitas; cum multi paucorum animaduerſione ſaluantur. XIV. Accedit huc illud, quod DEVS auferre ſanguinem noxium iubet de Iſraël, vt bene illi ſit. *Deut.* 19. Benedi-

ctio ſumma Sacris in Literis ijs promittitur, qui impium arguunt *Prouerb.* 24. Vt contra X V. Sauli intempeſtiua clementia in regem Agagum vituperatur. 1. *Reg.* 15. Et X V I. qui veterem iniuriam impune & lente fert, nouam inuitat: qui neminem ſtudet offendere, placere & gratificari cupit omnibus, ſemetipſum in exitium conijcit. *Plut in Apophtheg. Laconicis.* Maxime vero in re militari opus pœnis eſt & animaduerſionibus: quia prœliorũ delicta emendationem non recipiunt *Veget. de re militari, lib.* 1. *cap.* 13. Neque vlla negligentia ibi veniam meretur, vbi de ſalute certatur. *Idem lib.* 3. *cap.* 5. Et aſſidue dimicantibus difficile eſt morum menſuram cuſtodire. *Caſſiodorus lib.* 1. *variarum Epiſt.* 9. Vires quoque armis conſtant, quas vbi à recto tenore deſciuerint, oppreſſura ſunt, niſi opprimantur. *Valer. Max. lib.* 2. *cap.* 7. *Lipſius Polit.* 5. *cap.* 13. Pœnarum deniq; ac diſciplinæ effectus quam ſit præclarus, exempla teſtantur Bruti & Caſſij in bello ciuili; Alexandri Magni, qui exiguo cum exercitu prope terrarum orbem ſubegit; & Cyri, qui Perſas vicit; & Epaminondæ Thebani, qui quatuor millibus hominum, 24000. Spartanorum ſuperauit; ac Xerxis, qui à 300. Lacedæmonijs ad Thermopylas vexatus hoc ſe deceptum dixit: quod multos quidem homines haberet in exercitu, viros autẽ diſciplinæ tenaces nullos. *Frontinus ſtratagematum lib.* 3. *cap.* 2

QVÆSTIO XCII.

QVÆNAM POENÆ MILITIBVS in bello impoſitæ.

IMperatores & duces boni in caſtris diſciplinæ diligentem ſemper rationem habuerũt: pœnas vſurparunt partim lenes, partim atroces pro criminum & delictorum conditione. Et quidem in audacia primũ ac Temeritate pœnæ loco adhibita ſanguinis miſſio,

& venæ ſectio: vt ſcilicet, ita ſuperflua ſanguinis parte defluxa, magis intra gyrum rationis ſeſe milites continerent. *Alexander ab Alexandro lib. 2. cap. 3.* Cogitarunt id, quod dictum prudenter & præclare; NIHIL IN BELLO CONTEMNI OPORTERE. *Æmyl. Probatus in Thraſybulo.*

Timiditatis & ignauiæ pœna.

II. Timiditatis & ignauiæ fuerunt animaduerſiones variæ, Veſtis primo mutatio. Conſtituit enim Charondas Legiſlator, vt qui arma propria capere recuſaret, veſtibus muliebribus indutus, quotidie in foro ſe ſiſtere cogeretur. *Diodorus lib. 12.* Ageſilaus eandem ob cauſam Aſiaticos quoſdam veſtitu nudauit, & ſic per agmen incedere iuſſit. *Alexander li. 2. c. 13.* Danitius Corbulo, Æmilio Rufo propterea veſtimenta per lictorem ſcidit *Frontinus, l b. 4. Arab. cap. 1.* Secunda deinde, miſſio eorum quæ pudorem incutiunt. Exemplo eſt Bolesłaus tertius rex Polonorum, qui Palatino cuidam, cuius fuga victus exercitus fuerat, leporis pellem, colum & fuſum domum miſit, timiditatem ita eidem obijciens. *Cromerus, lib. 6. Polon. Hiſtor.* Germani veteres ignauos & timidos ita ſunt punire ſoliti: vt in cœno & palude, iniecta inſuper crate, eos mergerent. *Corn. Tacit. de Moribus Germanorum.* Etiam talibus pro tritico datum hordeum fuit. *Veget. lib. 1. cap. 13. Dion. lib. 49. Plutarch. in Marcello. Sueton. in Auguſto.* Sed grauius in Iure, qui in acie prius fugam fecit, punitur: & quidem capite propter exemplum.

Armorum amiſſionis caſtigatio.

III. Armorum omiſſionis, vel aliæ rationis pœna quoque capitalis: aut ſi mitigetur, mutatio militiæ eſt. *Digeſt. lib. 49. tit. 16. de re militari.*

Deſertionis cuſtodiæ aut ſtationis.

IV. Qui cuſtodiam, ſtationem excubias relinquit, pro modo delicti aut caſtigatur, aut militię gradu deijcitur. *Digeſt. l b. 49. t. eodē,* aut capite plectitur. *Digeſt. lib. 48. t. 4.* Exemplo Epaminondas eſt Thebanus, qui dormientem militē in excubijs tranfixit gladio: affirmans, quod talem eum reliquerit qualē inuenerit.

V. Ot-

V. Ordines qui deſerit in pace, eques gradu pellitur: pedes militiam mutat in bello, idem capite punitur. *Digeſt. eodem in loco:* aut viuus comburitur: aut venditur, teſte *Liuio lib.* 44. *Ordinum deſertionis aut pugnæ animaduerſio.*

VI. Tempore pugnæ non pugnans morte punitur: quia ſpeciem hoc proditionis habet. Exemplo Metius Suffenus eſt dux Albanorum. *Liuius Dec.* 1. *lib.* 8. aut cibum ſtans capere cogitur per totum bellum. *Alexander ab Alexand. lib.* 2. *cap.* 13. *Pugnæ tẽpore qui nõ pugnant.*

VII. Prohibitorum à duce commiſſio, omiſſio mandatorum capitalis quoque extitit: etiamſi feliciter res geſta fuerit. *Digeſtorum lib.* 19. *tit.* 16. *de re militari.* Exemplo ſunt Poſthumius, Tiburtus, & Manlius Torquatus, qui hanc ob cauſam etiam filios ſuos occiderunt. *Valer. Maxim. lib.* 9. *cap.* 3. *Mandatorum neglectionis pœna.*

VIII. Omnis quoque contumacia & irreuerentia aduerſus ducem vel præſidem militis capite punienda: vt & ſeditio concitata. Ita tamen, vt leuior ſit pœna, ſi intra vociferationem aut leuem querelam illa fuit mala. Tum enim gradu militiæ deijcitur, aut ſtipendij priuatione mulctatur. *Digeſt. libr. & titul. eodem.* Seueræ autem pœnæ exemplum Scipio Affricanus eſt: qui ſeditioſos milites in Hiſpania ſecuri percuti curauit. *Liuius lib.* 8. *Dec.* 3. Et Decimationes ac Centeſimationes inſtitutæ, teſte. *Suetonio in Cal gula.* *Contumaciæ & ſeditionis.*

IX. Proditores quoque transfugæ, huius farinæ alij plerunq; capite puniuntur: propterea quod non pro militibus, ſed hoſtibus habentur. *Digeſt. eodem in loco.* Apud Ægyptios vero proditoribus linguæ fuerunt abſciſſæ. *Diodorus Siculus lib.* 2. *cap.* 3. Apud Romanos ad beſtias damnati, & his in ſpectaculis obiecti. *Liuius lib.* 51. Apud Germanos de arboribus ſuſpẽſi. *Cornel. Tacit. de Moribus Germanorum.* *Proditionis.*

X. Furta prętęrea & rapinę militares impunitę minime manſerunt. Verberare iubet Imperator eum q pullum alienum rapit: qui ouem contingit: qui vuam *Furtorum & rapinarum.*

aufert: qui ſegetem deterit: hac ratione allata, quod de prędâ hoſtium, non lachrymis prouincialium hęc habenda. *Vopiſcus in Aureliano.* Olim his ipſis fuiſſe manus amputatas, aut miſſum ſanguinem, teſtatur *Frontinus lib. 4. cap.* 1.

Deflexionis alienam in poſſeſſionẽ. XI. Deflexio alienā in poſſeſſionem deprædandi gratia inſtituta, fuſtibus aut virgis caſtigetur. *Lamprid. in Alex.* Et rationes ſunt in promptu. Quia 1. militia militem aſſiduū exigit, nec momento abeuntē. *Idem ibid.* 2. Tranſire prædando, hoſtium eſt: tranſire ſine damno poſſeſſorum, via publica, amicorū. *Plutarch. in Lyſandro.* 3. Alienis paſci ſemper turpe ac probroſum habetur. *Procopius lib. 4. de bello Vandalico.* 4. Deflexionibus & deprædationibus eiuſcemodi, illud accidere ſolet: vt auiditate rapiendi victoria è manu labatur. *Plato lib. 5. de Republ. Salluſt. in bello Iugurth.* Exemplo Chriſtianorū eſt exercitus à Salatino Sulthano onuſtus prædis cæſus. Exemplo ſint alij, quorum meminit. *Plut. in vita Ageſilai, Camilli, Luculli, Pompeij, Sertorij.*

Adulterij. XII. Adulteria & virginū corruptiones ſunt punitæ: aut tertia bonorum parte. *Lib. Pandect 36. de Legibus militaribus*: aut alligatione ad deflexa arborum capita: cuiuſmodi ſupplicij meminit Vopiſcus *in Aureliano*, aut inſertione capitum in boues apertos, quale ſupplicium Capitolinus deſcribit.

Ebrietatis. XIII. Etiam in Ebrios animaduerſum *in caſtris* fuit eiectione, & aquæ vſu, donec culpam agnoſcerent, *lib. 1. Germ. rerum.* Et commendat Plato legem Carthaginenſium, qua conſtituerunt, ne quis in caſtris vinum biberet, ſed toto belli tempore aquam potaret, *2. de legib. Plat.* Alexan. Seuerus Imperator totam legionem exauthoraſſe dicitur: quod potationibus indulſiſſet. *Sabell. lib. 6. Ennead. 7.*

Neutrales in bello puniti. Sed & XIV. pœna conſtituta ijs fuit, qui ciuili in bello neutri ſeſe parti adiūgerēt: ſed medij manerēt ac quieſcerēt: & quidem exitio & bonorum proſcri-

ptione.

ptione. *Plutarch. in Solone. Polyb. lib. 4. Gell. lib. 2. cap. 12.* Quod tamen controuerſum eſſe videtur: etiam à Plutarch. reprehenditur *in libello de ſera numinis vindicta.* idque hoc argumento: quod ſi nulli medij vel neutrales, inter diſſidentes partes pax & concordia conſtitui non poteſt. Veruntamen defendi hæc & lex & pœna poteſt: ſi partes quis ſequatur iuſtiores, non belli perſequatur extrema. His rationibus quidem, vt alterutram partem defendamus, dignitas requirit, ſuadet Reipubl. vtilitas, officij ratio flagitat: & denique illi, qui neutram partem offendere volunt, vtrique tandem præda fiunt: à victis odium, à victoribus iniuriam referunt; quod accidiſſe Sabaudo legimus *apud Iouium lib. 34. in bello Caroli V. & Franciſci I. regis Galliarum.* Poſtremo, illud in animaduerſionibus militaribus obſeruatum ſemper: perraro bis delictum Imperatores venia dignum iudicaſſe: iuxta Catonem *apud Vegetium, lib. 1. cap. 3. de re militari.* Non licet in bello bis peccare: vbi ſi quid perperam offenditur vel temeritate, vel inſcitia quadam, emendari non poteſt. Parua in bello offenſa, magnarum ſæpe rerum momenta facit. *Alexander ab Alexandro lib. 2. cap. 13.*

QVÆSTIO XCIII.
DE MAGISTRATVVM POEnis. Quænam quibus impoſitæ?

ETiam de Magiſtratuum pœnis & animaduerſionibus agendum: propterea quod 1. horum delicta eſſe occulta nequeunt: grauiora 2. habentur, ratione eorum, à quibus committuntur 3. Iniquum videtur eos qui aliena crimina puniunt, ipſos criminibus obnoxios eſſe. Quin etiam exemplo tales nocent plurimum. Quemadmodum delicta, quę inter nauigandum committuntur, ſi quis nautarum deliquerit,

paruum eſt damnum: ſin gubernator aberrarit, criminis calamitate vectores omnes inuoluit: ita plebeiorum peccata nō in populi, ſed ipſorum damnum cadit: Magiſtratuum contra peccata ad vniuerſos pertinent.

Puniuntur qui officia publica ferre recuſant.

Hinc I. qui Reipub. ferre onera & officia recuſant: mulctis, acceptis pignoribus & diſtractis, puniuntur. *Plato 1. de Rep. 6. & 12. de Leg.* II. Virtuti honos neceſſario datur: ſubtrahitur autem, cū liberum eſt admittere aut reijcere officia publica. Tertio flores & beata redditur Reſpub. cum ad eius gubernacula viri boni ſedent, honorū alias minus appetentes. Quarto, paratur, quæ neceſſaria Reipub. ciuium obediētia. Malunt enim bonis & ſapientibus, quam improbis ciues morem gerere. Quinto, hoc neglecto multi boni viri obſcuri manent, qui inclareſcere alias poſſent: quandoquidem Magiſtratus, vt ille ait, Virum facit & oſtendit. Poſtremo, etiā lingua ita præcluditur improbis, cum boni euehuntur. *Plato Epiſt. 9. Ariſt. 2. Polit. c. 7. Plut. in præceptis gerendæ Reipub.*

Contra eos qui Magiſtratus & officia publica ambiunt.

Cōtrario vitio laborantes & qui Magiſtratus ambiunt in Repub. etiam puniuntur. *Plato li. 8. & 1. de Repub. Ariſtot. Polit. 2. cap. 9. Inſtit. 4. tit. 18. de Iudicijs publicis, in Nouellis conſtit. Conſtit. 8. Digeſtor. lib. 48. tit. 14. & Codic. lib. 9. tit. 26. de Ambitu.* Et quidem mulcta atque pœna conſtituitur centum aureorum, cum infamia & deportatione. Nec deſunt rei huius rationes: quia dignitas virtute, non pecunia, eſt comparanda. 2. Non excludenda ab honoribus & officijs publicis honeſta paupertas. 3. Quod emitur, idem facile & venditur: & quidem iure facere hoc licet. *Ariſt. Polit. 2. cap. 9.* Vſum ſi quis quæret, apud Ciceronem deprehendet in orationibus *pro Plancio, pro Muræna, & in Vatinium, lib. quoque 2. in Verrem*: vbi reprehenditur acriter Verres hoc nomine, quod Sacerdotia & officia publica alia vēdiderit. Laudatur vero Reſpubl. Romana, quod prohibuerit Ambitum: vt vitupera-

tuperatur Carthaginenſis, in qua venales Magiſtratus fuerunt. *Polyb.lib.6.* Cōmendatur quoq; Alexander Seuerus apud Lāpridium: ac Leo Armenius apud Zonaram, & Alexius apud Nicetam, quod emi pecunia Magiſtratus & officia publica noluerint,

Munera qui accipiunt.

III. Etiam munera in iudicando, aut alijs gubernationibus publicis qui accipiunt, morte mulctantur, *apud Platonem, lib. 12. de Leg.* quia hoc periculoſum ciuibus, ipſi Magiſtratui ignominioſum eſt. *Ariſt. Polit. lib.4. cap.7.* Extat quoque hac de re lex 12. Tab. IVDEX, QVI OB REM DICENDAM PECVNIAM ACCEPISSE CONVICTVS EST, CAPITE PVNIATVR. *Et Inſtit.4. tit.18. Digeſt.48. tit. 11. & Codic.9. tit.27.* conſtituitur pœna capitis vel æſtimatio ſumptuum litis, vel deportatio, vel infamia, vel ignis. Exemplo Cambyſes eſt, qui in Siſamnem iudicem corruptum ſeuere animaduertit. *Valer. Maxim. lib.6. cap.2.* Et Alexander Seuerus, qui ſi quem videret iudicem, furem, aut largitionibus corruptum, porrectum in eum digitum habuit, vt illi oculum erueret. *Lamprid. in Seuero.* Nec deſunt pœnæ rationes. Quia 1. non tanquam ad nundinas & mercatum; ita Reipubl. gubernacula eſt accedendum. *Plut. in præceptis gerendæ Reipub.2.* Magiſtratus præmium eſt honos: vlterius aliquid qui appetit, tyrannus fit: neq; quiſquam Reipub. vnquam bene conſulet, qui compendij ſui rationem habet. *Demoſth. in Orat. de Republ. ordinanda.* Poſtremo, perfidia contra omnia diuina & humana iura cenſenda, cum quis iuſiurandum ſuum pecunia vendit. *Gellius lib.20. cap.1.*

Pecunias publicas qui ſubtrahunt.

IV. Qui tempore adminiſtrationis publicę pecunias publicas ſubtrahunt, etiam lege Iulia capitali animaduerſioni ſubijciuntur. *Inſtit.4 tit.18. Cod.lib.9. tit.28.* Exemplum eſt huius inſigne in Vertinis actionibus, & in Oratione de prouincijs cōſularibus: vbi accuſatio inſtituitur, quod publicæ pecuniæ ſubtra-

ctæ, inque priuatum conuerſæ vſum fuerint.

V. Pœna & ille dignus iudicatur qui à reddendis rationibus immunis eſſe cupit. *Plato 6. de Legib. Ariſtoteles lib. 2. Politicorum cap. 7. & lib. 1. C. tit. 47. Et in Nouell. conſtit. conſt. 95.* Nec deſunt rationes pœnæ. Quin alias exhauritur ærarium: deinde locum largitiones inueniunt: tum etiam valet ac dominatur Ambitus, qui tamen (vt ante oſtenſum) grauiter puniẽdus eſt. Exemplum apud Demoſthenem eſt *in oratione de falſa legatione*, vbi Iudices orator hortatur, vt ab Aeſchine rationes rerum geſtarum poſcant. Et apud Ciceronẽ *lib. quarto Verrinarum actionũ*: vbi rationes exigit orator à Verre expenſarũ & acceptarum: tabulas poſcit.

Qui priuata authoritate publica tractant. VI. Puniuntur ij etiam, & quidem capitis pœna, qui priuata authoritate, publica negocia gerunt: pacem aut bellum iniuſſu populi faciunt. *Plat. 17. de Leg.*

Qui male legationes obeunt. Quemadmodũ & VII. illi qui male legationes obeunt, hoc argumento: quod legati publicam perſonã repræſentant: imo Reſpubl. & regiones illas, à quibus mittuntur. Deinde authoritas ipſius Dei polluitur, qui legatorum eſſe vindex ſolet. *Plato 12. de Legib.* Exemplo ſunt rei huius orationes duæ contrariæ, inſignes Demoſth. & Aeſchinis *de falſa legatione*. Et Philippicæ: vbi ad Antonium miſſi legati reprehendũtur, quod timidi extiterint: non rationem habuerint dignitatis ac maieſtatis Romani Imperij.

QVÆSTIO XCIV.

QVIBVS AFFICIENDI POENIS, qui in Deum aut religionem delinquunt?

QVemadmodum pœnę recte à Magiſtratibus delinquentibus ſumuntur: ita non negligẽdę ſunt animaduerſiones in delictis, quæ Religionẽ concernunt;

hunt:quia præcipua cura in Republ. de Religione eſt ſuſcipienda. *Plato 7. de Repub.* hæc eſt ſocietatis humanæ fundamentum. *Cic. 2. de Natura Deorum:* propugnaculum Magiſtratus. *Plato 4. de Repub.* Vinculum legũ & diſciplinæ honeſtæ. *Idem 8. de Leg.* Religione ſublata pietas erga Deum tollitur: ſimul etiam fides ac Iuſticia. *Cic. 1. de Natura Deorum.* Eſtq; præclare illud dictum: ſequi Deum & ſeipſum noſſe, ſumma ſalutis eſt. *Plutarchus in libello de adulatoris & amici diſcrimine.* Itaque.

I. Religionem quoquomodo perturbare capitale eſſe videtur. Ratio hæc eſt: quia hoc qui facit, impius cenſendus eſt: impius quoq;, qui de Dei natura impie loquitur: impie vero loquitur, qui vel illũ eſſe vel curam gerere rerũ humanarum negat, vel etiam ſtatuit eundem precibus aut muneribus placatũ indulgere ſceleribus, *Plato 10. de Legib.* Et mala eſt conſuetudo contra Deum diſputandi, ſiue ex animo id fiat, ſiue ſimulare. *Cic. 2. de Natura Deorum.* Grauius quoq; eſt de Religione, quam de rebus muſicis imperitum muſices, aut bellicis belli rudem verba facere. *Plutarchus in lib. de ſera numinis vindicta.* *Puniũtur, qui religionem perturbant.*

II. Etiam ſupplicio dignus ille cenſetur, qui ſeparatim ac ſeiunctè religionẽ habet, aut nouam & peregrinam aliquã introducit. *Plato 10. de Leg. & in Romuli legibus. lege 7. & in lege 12. Tab. & lib. 2. Cic. de legibus.* Rationes iſtæ ſunt: Quia 1. religionem qui contemnunt, nihil præterea magnifaciunt: numina noua qui introducunt, etiam ad nouas & peregrinas leges alias alliciunt. Vnde coniurationes, ſeditiones, bella ciuilia, mala alia oriuntur. *Dio. lib. 52. in Oratione Mecænatis ad Auguſtum.* 2. Etiamſi horum verba, ac ſermones nõ illico officiãt: tamen ſemina in animo relinquũt. Et ſequitur nos etiam malum, cum ab eo diſceſſerimus poſt reſurrecturum. Quemadmodum qui ſymphoniam audiuerunt, ſecũ in auribus ferunt modulationis & cantus dulcedinem: quæ cogitationes impedit, *Qui ſeparatim religionem habent: aut nouam ac peregrinam introducũt.*

pedit, nec ad ſeria intendi patitur. *Sen. in Epiſt. Ep. 129.*
3. Etiam religionum oritur confuſio, & inde non raro atheiſmus ſequitur. *Cic. 2. de Leg.* 4. Illa ἐθελοθρησκεία origo ſuperſtitionum eſt. *Plato lib. 10. de Legibus.*
5. Hi non tantum ſibiipſis nocent, Dei in ſe iram grauem concitantes: ſed hæc mala etiam totam in ciuitatem redundant. *Plato ibidem.* Et laudantur hoc nomine, Auguſtus, Tiberius & Adrianus, qui noluerunt admittere, vt noua & peregrina religio introduceretur. *Suetonius in Auguſto & Tiberio: & Spartianus in vita Adriani.*

Qui fidei articulos & S. Scripturam in dubium vocant.

III. Vt Hæretici quoque vitantur & à Magiſtratibus puniuntur, qui fidei articulos & Canonicā Scripturam in dubium vocant Noui & veteris Teſtamēti, ac Symbola conuellunt, vt impias opiniones inuehant, *lib. 1. Codic. tit. 1. de ſumma Trinitate, de fide Catholica, de hæreticis Arrianis, Manichæis & cæteris. Et in Nouellis conſtitut* 17. vbi expulſionis ſeu deportationis & vltimi ſupplicij ſit mentio: addita ratione, quod his nihil loci relinquendum, in quo ipſis etiam clementis iniuria fiat.

Qui ad Idolorum cultum ac ſuperſtitiones deflectunt.

Sed & IV. non minus recte puniuntur, qui ad Idolorum cultum & ſuperſtitiones deflectunt. Et cōſtituta pœna capitalis & lapidatio apud Iſraëlitas. *Deuteronom.* 13. Extat quoq; Lex Imperat. *Leonis lib. 1. Codic. de Paganis tit.* 10. qui cuilibet permittit, accuſare eos, qui paganam ſuperſtitionem exercēt. Ac tametſi qui ſuperſtitione laborant, miſericordiá potius, quā odio & pœna digni videantur; quia boni cupiditate ducti labuntur: tamen pœnam merentur, quia conceptis opinionibus qualeſcunque tandem ſint, pertinaciter inhærent: & Dei verbo abutendum minime eſt: & iubet Dominus Prophetam, qui in nomine ſuo præſumpſerit loqui, quæ ipſe non præceperit, interficere. *Deuter.* 13. Deinde parum intereſt, verum Deum quis amet aut infamet. *Seneca in Epiſtolis, Epiſtola*

ſtola 123. Tum ſuperſtitionem Græci propterea δυσιδαιμονίαν appellarunt, opinionem turbulentam de Deo, quod nullus eſt metus, qui perinde homines ab agendo abducat, atq; ſuperſtitio: eiuſdemq; animum quaſi tepidum timiditate reddit. *Plutarchus in vita Alexandri.* Ideoq; non male mentium humanarum ludibrium appellatur. *Curt. libro* 7. Et denique impii etiam feliciores eſſe videntur ſuperſtitioſis: quia impij negligunt Deos: ſuperſtitioſi terribile eſſe opinantur, quod eſt benignum, pacatum, & tutelarem curā gerit. *Plutarchus in libello de ſuperſtitione.*

V. de feſtorum neglectione lex quoque eſt Imperatorum. Omnes iudices vrbanæq; plebes, & cunctarū artium officia venerabili die Solis quieſcant. *Lege* 3. *Cod. tit.* 12. *de Ferijs.* Et Imperator Leo, Dies feſtos, inquit, Maieſtati altiſſimę dedicatos nullis volumus voluptatibus occupari. Amiſſionem quoque militiæ & proſcriptionem patrimonij ſuſtinebit, ſi quis vnquam die feſto ſpectaculis intereſſe, aut alio prętextu negocij publici ſeu priuati, hæc, quæ lege ſtatuta ſunt temeranda crediderit. *Ibidem.* Grauior pœna legis diuinæ eſt: Qui polluerit Sabbatum, morte morietur: qui fecerit in eo opus, peribit anima illius de medio populi ſui. *Exod.* 31. Et huius exemplum eſt, *Numer.* 15. in lignante die Sabbati.

Qui dies feſtos negligunt.

Rationes pœnæ iſtæ ſunt: quia ſignum eſt & pactum ſempiternum inter Deum & homines Sabbati cultus. *Exod. cap.* 31. 2. Sex diebus dominus fecit cœlum & terram: in ſeptimo ab opere ceſſauit. *Ibid.* Tertio, genus humanum Deus, ad labores & miſerias natum, miſeratus, laborū intermiſſiones & relaxationes conſtituit dierum feſtorum celebritates. *Plato* 2. *de Leg.* Eſtque (quarto) memorabile, quod de Romanis ſcribitur, ſolitos fuiſſę ijs diebus per præcones in vrbe proclamare: HOC AGE: iubere ciues quieſcere ab operibus: & ſe totos religioni & ſacris dare.

Plutarch.

vita Numæ. Quin etiam Pythagoras noluit per tranſitum & quaſi obiter, ſed diligẽter Deos adorari. *Plutarchus ibidem*.

Qui iuſiurandum volunt.

VI. Iuſiurandum etiam ad religionem pertinet. Non vult Dominus periurare quenquam ſuo in nomine. Lex eſt Platonis: IVRISIVRANDI SACROSANCTA SIT AVTORITAS: NEC, NISI PAVCISSIMIS, IVRARE LIBEAT. 12. *de Legibus*. Eſt & apud Ciceronem illa: Periurij pœna diuina, exitium: humana, dedecus eſto. 2. *de Legibus*. Ac tametſi leges ciuitatis eſſe contemptæ videantur: tamen quod iuſiurandi contemptio Deum vltorem habeat, ideoque nec periculum corporis, nec maieſtatis pœnam inducat: qui in Deum peccant, etiam principum legibus puniendi ſunt. *lib. 1. Codicis, tit. 1.* Fundamenta & rationes huius ſunt iſtæ: quia 1. Iuſiurandum eſt affirmatio religioſa, neque vllum vinculum eſt ad adſtringẽdam fidem hoc arctius. *Cicero libro 3. Officiorum*. 2. Qui falſum iurat, ipſum Deum contemnit: cõtemptus autem diuini numinis puniendus. *Plato 1. de Legibus*. 3. Improbus & impudens talis merito iudicatur: quia coram ſe maioribus mentitur. *Plato ibidem*. 4. Talis etiam fidem inter homines tollit: quia maximum vinculum ſocietatis humanæ iuſiurandum. *Diodorus lib. 1. cap. 6.* Ideoque Aegyptij capite periuros mulctarunt. *Diod. eodem in loco*. Cenſores Romæ de nulla re magis & ſeuerius, quam de Iureiurando iudicare ſunt ſoliti. *Alexander ab Alexandro lib. 3. cap. 13.*

Qui incantationibus & [illegible] magicis vtuntur.

VII. Etiam de Magis, Maleficis, & Sagis ad pœnas religionis violatæ pertinere videtur. Et quidem hoc genus hominum DEVS ipſe punire iubet. *Exod. 22. Leuit. 19. & 20 Deut. 18.* Leges ciuiles comburere iubent, aut ferali peſte abſumere. *lib. 9 C. Tit. 18. de maleficis & mathematicis: & Inſtit. 4. tit. 18. de veneficis*. Extat quoq; *Lex 12. Tab. 54.* Qui malum carmẽ incantauit, frugesque excantauit, coërcetor. Plato denique in

nique in ſuis libris de legibus. Qui, inquit, ne ſibilis il-
lecebris, aut quibuſdã incantationibus, aut alio quo-
piam veneficio, lędendi cõſilio fuerit vſus, capite im-
to.11.de leg. Itaq; inde cõſtat, leges flagitare, vt ab hu-
ius generis hominibus & maleficis pœnæ ſumantur.
Neq; obſtant, quæ contrà adferuntur: quod ſagæ,
lamiæ & maleficę à dæmone primum illudatur: pro-
ferant multa, quæ ἀδυνάτα: cõſopitę deprehendan-
tur tum, cum alibi fuiſſe dicuntur. nec videatur cre-
dibile, in formas catorum aut aliorũ animalium ſeſe
poſſe tales transformare. Poſſunt enim apparere
dæmones in forma hominum: poſſunt etiã illudere
forma catorum aut aliorum animalium. poſſunt præ-
ſtigijs ſenſus decipere illuſione quadam phantaſtica.
Poteſt & illud dubitari rectè: vtrum corpora, conſo-
pita quæ deprehenduntur, vera ſint, an ficticia & dæ-
moniaca. Primum enim S. Scriptura ſagas neci ad-
iudicat. *Exod.22. Deuter.18.* Secundo, Patres hoc non
improbant: vt videre apud Auguſtinum *de ciuitate*
Dei, libro 8. capite 29. & 10. cap. 9. & 12. cap. 2. Et cum
hoc facit D. Thomas *contra gentiles cap. 104. & 5.* Pro-
bant (tertio) hoc iura & leges Ciuiles modo indica-
tæ: quibus accedit illud in Conſtitutione Nouell.
Conſtit.28. qua expreſſe eos, qui Magicis artibus ele-
menta turbare, vitam inſontium labefactare non
dubitant, & manibus acutis audent ventilare, vt
quique ſuos inimicos malis artibus conficiat: ferali
peſte abſumere iubent. Probant hoc etiam exempla.
Romæ enim legimus aliquando ſeptuaginta fœmi-
nas veneficas fuiſſe damnatas, cum venenata me-
dicamenta maritis ſuis coxiſſent. *Liuius lib.1. De-*
cad.8. Et Gygis damnata capitis fuit ab Artaxerxe,
propter ita interfectam Statyram coniugem. *Plut. in*
Artaxerx. Hãc ob cauſam Areopagitæ ſuppliciũ ſum-
pſerunt a quadam muliere. *Ælianus lib.5.* Romani ſa-
gam quandam Martham nomine exilio mulctarunt.
Plato in Mario. A Claudio Cæſare punitus eques
quidam

quidam morte fuit propter circumgeſtarum ouũ ſerpentis, vt eo iudices falleret, & ſuas in partes pertraheret. *Plin.lib.29.cap.3.*

Nec (quinto) cauſæ & rationes deſunt: quod I. Tales ſunt naturæ inimici. II. DEVM & religionem omnem abnegare non dubitant: imo DEVM blaſphemijs afficiunt: tales autem recte puniuntur, *ſecundum Leuit.21.Deuteronom.13.* III. Dæmonibus dant fidem, his adhærent, & ſacra peragunt: eiuſcemodi vero homines ad pœnã lex diuina poſcit. *Exodi 20. Deuteronomij 13. Numerorum 25.* IV. Etiam ſuos liberos paruulos ijſdem devouere minime erubeſcũt: at puniturum ſeſe tales DEVS affirmat, qui Molocho liberos dedicarint, *Leuitici 21. Deuteronom. 18.* V. Inceſta colunt adulteria: ideoq; neminem perfectũ eſſe magnum contendunt, niſi qui ex inceſtuoſis nuptijs natus fuerit. VI. Poſtremo, nõ ſolum frugibus & pecoribus dant damnum, verum etiam homines, maxime infantes, necant & elixant: horum comedunt carnes, ſanguinem bibunt.

In ſagis puniendis quid obſeruandum.

Itaque etſi contra ſint qui diſputent: tamen recte concludendum videtur, puniendos eiuſmodi homines eſſe: modo illud fuerit obſeruatum, vt non confeſſionibus aliorum & tormentis temere credatur: ſed habeatur ratio probationis à teſtibus inculpatis, reorum confeſſione certa, facti denique euidentia. *Bod. de Magnorum dæmonomania, lib.4. cap.5. & in refutatione Rierij: Pluerus de præſtigijs dæmonum & lamijs. Cardanus lib.15. de rerum varietate. Bartholomæus de Spina in libro de ſtrigibus. Gregorius Toloſſanus de Repub.lib.13.c.28.*

Qui ſunt blaſphemi.

Poſtremo, etiam de blaſphemorũ pœnis quod eſt conſtitutum, minime eſt negligendum. Lex enim diuina requirit, vt homo, qui maledixerit DEO, lapidibus obruatur: ſiue ille ciuis, ſiue peregrinus extiterit. *Leuit.24.* Leges quoque ciuiles vltimis ſupplicijs ſubdere tales iubenti ſeuere præfectis mandant, ne vindictam

dictam & pœnam hic negligant. *in conſtit. Nouell. tit. 6. conſtit. 77. de blaſphemijs in Deum.*

Nec rationes deſunt. Quia I. ſi contra homines factæ blaſphemiæ, impunitæ non relinquuntur: multo magis, qui ipſum DEVM blaſphemare non verentur, ſupplicio digni iudicandi. II. Tale ob delictum ad iracũdiam DEVS prouocatur: ciuitates & Reſpub. integræ læduntur. *Inſtiut. ibid. Conſt. 77.* III. Si ab Areopagitis punitus fuit Stilpo, cum Mineruam non Deã, ſed Phidiæ eſſe opus dixit. *Laërtius lib. 2.* Eiectus ab Athenienſibus, eſt Philoſophus quidam, cum ſcripſiſſet de Dijs, neq; vt ſint, neq; vt non ſint, habere ſe quod dicat. *Cic. 2. de Natura Deorum.* Multo magis Numinis veri contẽptus & blaſphemia puniri à Magiſtratu debet. Et eſt memorabile, quod de Ludouico Francorũ rege affertur: qui blaſphemos candente lamina in fronte notarę eſt ſolitus. Cumq; pro magno viro noxio intercederetur, ne hoc modo puniretur: reſpondit, illud ſe monumentum in fronte libenter geſturum, ſi ita Francia purgari poſſit tanto ſcelere in Deũ Opt. Max. commiſſo. *Æmylius in hiſtorijs Francicis libro 7.* Et DOMINVS extra caſtra quoq; eductum blaſphemum lapidibus necare iubet. *Leuit. 24.*

QVÆSTIO XCV.

QVA POENA AFFICIENDI, QVI in Principem aut Magiſtratum peccant?

PRoximas à DEO partes Magiſtratus & Principes obtinent: ideoq; etiam de animaduerſionibus agendum eorum, qui in hos delinquunt. Et quidem ad Maledicta & conuitia quod attinet, etſi de Modeſtini ſententia lubricum linguæ non ſit ad pœnã facile trahendum *lib. Digeſt.* 24. t. 4. regium, vt Alexander dixit, ſit bene agere & male audire: Antigonus rex

etiã pulſans maledicentem: Cauete, inquit, ne rex vos audiat: apud Xiphilinum Titus neminem affirmet contumeliis ſeſe afficere poſſe: propterea quod nihil agat, quod reprehendi mereatur: ea vero negligat prorſus, quæ falſo de ſe dicuntur: Imperatores velint, vt ſi quis modeſtiæ neſcius, ignarus pudoris, improbo petulantique maledicto nomina ſua laceſſenda crediderit; pœnæ non ſubiugetur, neque durum aliquid, aut aſperum ſuſtineat, hoc argumento: quod ſi ex leuitate illud proceſſerit, contemnendu, ſi ex inſania, miſeratione dignum; ſi ab iniuria, remittendum: tamen hoc ad ſuam ſcientiam referri voluit: vt ex perſonis hominum dicta penſentur: & vtrum prætermitti, an exquiri debeant, conſideretur. *libro* 9. *Cod. cis tit.* 7. & lex de famoſis libellis eſt lata. Sacræ literæ principi populi maledicere vetant. *Exod.* 22. Propter conuitia in Dauidem congeſta punitus Semei eſt. *Reg.* 3. *c.* 2. Neque omnino permittendum videtur, vt de regibus & magiſtratibus ſuis libere omnibus loqui liceat. Quod 1. Dei vicarius eſt princeps & magiſtratus. Vt ergo qui lædit parentes ſuos vel factis vel verbis, ſecundum leges meretur pœnam: ita & qui Magiſtratum ſuum conuiciis laceſſit. 3. Dicendi hac libertate conceſſa, magna rerum oritur confuſio. 4. Sequatur pœna, & quidem iuſtiſſima, ad iram principem & magiſtratum concitantis. 5. Vt nulla in corpore ſalus, ſi partes huic oppoſitæ fuerint: ita quoque Reipublicæ ſalus ibi nulla expectanda, vbi principi aut magiſtratui male ſubditi dicunt. 6. Ideoque Reſpub. bene conſtitutæ acriter tales homines punierunt. *Ariſtot.* 5. *Polit. cap.* 11. *& in hunc caſ[illegible]s.* Romani aliquando aduocatum quendam nimis alte coram Cenſoribus oſcitantem, graui mulcta damnaſſent: niſi iureiurando ille affirmaſſet, eiuſcemodi malo ſe natura laborare. *Fulgoſus lib.* 2. *cap.* 4.

Maledicta & conuitia in Magiſtratus aut principem punienda.

Facta ipſa. Secundo, vt maledicta & conuitia in Magiſtratus punien-

punienda: ita in eos quoque animaduertendum, qui re & facto huncipſu lædunt: idq; ſecundum legem Iuliam Majeſtatis. *Inſtitut. 4. titulo 18. & 9. Codicis, titulo 8.* Pœna vero huius delicti eſt animæ primum amiſſio, & gladius. *Codic. 9. titulo 8.* Exilium olim. *Cicer. 1. Philipp. Tacitus libro 1.* Tertio, poſt mortē damnatio & memoriæ rei. *Inſtit. 4. titul. 8* Quarto, Alienatio hæreditatis, & ſucceſſionis parentum aut proximorum. V. Bonorum publicatio. VI. Perpetua egeſtas & infamia. VII. Remotio ab honeſtis congreſſibus, honoribus, Sacramentis. Talis VIII. vt mors ſolatium, vita ſupplicium ſit. *cod. 9. titul. 4.* Quin & IX. accuſare tales poſſunt etiam ſerui & familiares, qui ab accuſationibus alias remouentur. *cod. 9. tit. 1.* X. Audiuntur etiam mulieres in tali crimine. XI. Nec prouocatio hac lege damnatis conceditur. XII. Et poſtremo, etiam corpora damnatorum huius criminis ſepulturæ vix mandari poſſunt *Digeſt. lib. 8. tit. 24. de cadaueribus punitorum.*

Exempla ſi quis requirat & Hiſtorias, offert ſe Catilinaria cōiuratio apud Saluſtium, & apud Spartanum *in Caracallæ hiſtoria*, vbi damnati sūt, qui coronas detraxerāt imaginibus principum. Et apud Suetonium *in Tiberio*, vbi multa ſupplicia commemorantur, & variæ animaduerſiones illorum, qui vel ebrij aliquid commiſerunt in Imperatorem.

Nec rationes deſunt: quia I. iudicium hoc munimentum eſt tranquillitatis publicæ. II. Non alia ratione commodiori magiſtratus & principis ſaluti cōſulitur. III. Proditionis habet ſpeciem, facto principem aut magiſtratum lædere. *Dio lib. 60.* IIII. Ingratitudo magna eſt, lædere eum, à quo beneficia accepimus, viuimus in pace, ſedet quiſq; ſuper vineam ſuam, nec eſt qui deterreat. *Eſaiæ 36. Ariſtoteles Pol. 1.*

QVÆSTIO XCVI.

QVOMODO PVNIENDI, QVI IN *parentes delinquunt?*

Maledicta in parentes impunita eſſe minime debent.

ADeo & Magiſtratu cum recedimus, maxima eſſe delicta videntur, quæ in parentes committuntur: ideoque & horum pœnæ graues ſunt. Et quidem ad verborum contumelias & maledicta quod attinet, lex eſt diuina, quæ capitis pœnam conſtituit iis, qui patri vel matri maledixerint. *Exod.* 21. *& Deut.* 21. Lex quoque ciuilis mulctare iubet filios & filias contumaces, qui parentes vel acerbitate conuicij, vel cujuſcunque atrocis iniuriæ dolore pulſant. *lib.* 8. *Cod. tit.* 1. *de ingratis liberis.* Ab hæreditate eos excludit Leo Imperator *Conſtitutione* 22. *titulo primo de nuptiis.* Etiam apud Platonem lex eſt, quæ parentum cultum & honorem flagitat. 4. *de Legibus*. Fundamenta & rationes huius ſunt: quod I. parentes honorare lex diuina mandat. *Exod.* 5. II. Deus etiam leues & temerarios in parentes ſermones punit. *Plato* 4. *de Legibus.* III. Primum & antiquiſſimum debitorum illud eſt; quo iis obligati ſumus, à quibus geniti & in hãc producti lucem ſumus. *Plato ibid. Ariſtoteles lib. Ethic.* 9. *cap.* 2. IV. Etiam beſtias amare videmus, à quibus natæ ſunt. Et ea V. de cauſa, lege Solonis, infamia notantur illi liberi, qui inopes parentes non colunt, ſi modo artibus eos erudierint. *Plutarch. in Solone. Demoſth. contra Timocratem. Xenophon. lib.* 2. *memorabilium.*

Parricidia punienda.

Et vt conuitia & maledicta in parẽtes puniuntur: ita non impune abeũt facta; & quidem Parricidia Solon nullam parricidis pœnã conſtituit: quod neminem tam nefarium eſſe putaret, qui tantum crimen committeret. *Laertius in Solone.* Etiam Seneca affirmat, ſumma prudẽtia præditos viros noluiſſe de parricidio pœnã conſtituere: ne vindicando oſtẽderent,

tale

tale quid fieri poſſe. *Seneca lib. 1. de clementia.* Et tamen huic delicto pœna capitalis conſtituitur in lege diuina. *Exod. 21.* Et lege ciuili *lib. 4. Inſtit. tit. 18. & 9. Cod. tit. 17. de his, qui parentes occiderunt.* Pœna vero iis in locis eſt: vt Parricida neque igni, neque gladio, neque vlli pœnæ alii ſubijciatur: ſed inſutus culeo cũ CANE & GALLO GALLINACEO, & VIPERA, & SIMIA comprehenſus, vel in mare, vel amnem proijciatur: vt omnium elementorum vſu viuus carere incipiat, & ei cœlum ſuperſtiti, terra mortuo auferatur. Cuius pœnæ rationes eleganter reddit Cicero *in Oratione pro S. Roſcio.* CANIS vero additus parricidæ, quia ferox & immundum animal: huic non diſſimilis parricida: VIPERA, quia parentibus inimica: SIMIA, quia fœtus ſuos ſtrangulat & præter humanam formam humani nihil habet: GALLVS GALLINACEVS, quia viperæ maxime infeſtus: ideoque pugna ibi atrocior exoritur; pœna magis exaſperatur. Plato quoq; *9. de Legib.* Si quis, inquit, filius in tantam iræ inſaniæ intemperiem inciderit, vt parentis ſui ſanguine manus impias commaculare audeat, extremis ſuppliciis ſubiectus erit. Et ſi fieri poſſet, iuſtiſſimum eſſet, multis mortis generibus parricidam necari. Nec deſunt pœnæ rationes: quia I. maximum ſcelus ei mortem per vim inferre, à quo quis vitam accepit *Diodorus lib. 1. cap. 6. Cicero pro S. Roſcio.* II. Nullum maius argumentum eſſe poteſt impietatis, quam parentum deſpectus & iniuria. *Plutarch. in libello de fraterno amore.* III. Cum quæritur de comparatione officiorum, quibus plurimum tribuendum ſit officii, principes parentes ſunt. IV. Etiam videmus feras inter ſe partum & educationem natura conciliare. *Cicero pro S. Roſcio.*

QVÆSTIO XCVII.

QVA POENA AFFICIENDI MAledici, calumniatores, accuſatores falſi?

ETſi viri boni conſcientia ſua freti contemnunt maledicta & conuitia: tamen leges puniunt. Et inter iniurias refertur, ſi cui conuitium factum fuerit. *In ſtitut. 4. tit. 18. Digeſt. lib. 48. tit. 16. Codic. lib. 9. titul. 46. de* Calumniatoribus: Vbi infamiæ ſupplicium conſtituitur, omnis iuris color, omnis publica abolitio, omnis ſpecialis indulgentia, beneficium omne generale adimitur. Etiam apud Platonem *lib. 11 de leg.* eſt de Calumniatoribus lex, quæ vult obſeruari; vtrum auaritia, an ambitioſa quadam contentione ſit factum, quod factum: & capitis pœnam conſtituit. Quemadmodum & hanc decernit Ariſtot. *lib. Pol. 6. cap. 5.*

Famoſi libelli. Et huc pertinēt famoſi libelli, ſi quis ſcilicet ad infamiam alicuius libellum, carmen, hiſtoriam aliquā ſcripſit cōpoſuit, edidit, doloue malo fecit, quo quid eorum fieret. *Inſt. 4 t. 4. de iniuriis.* Et Imperatores volunt, vt ſi quis famoſum libellum, ſive domi, ſive publico in loco inuenerit, ignarus, aut corrumpat priuſquam alter inueniat, aut nulli inuentum confiteatur. ſecus qui fecerit, quaſi autor huius delicti, capitali ſententiæ ſubiungetur. *Lib. 9. C. t 36. de famoſis libellis.* Etiā inteſtabilis talis conſtituitur, hoc eſt, neq; teſtis eſſe poteſt, neq; teſtamentum facere, neq; ex teſtamento hæres eſſe. *Digeſt. lib. 22. tit. 5. de teſtibus.* Nota quoque lex eſt 12. Tab. Si quis actitauerit, ſive carmen condiderit, quod infamiam, flagitiumue alteri præbeatur, capite punitor.

Pœnæ rationes iſtæ ſunt: quia optimus quiſque vites ſuas ſic cupit inſtituere, vt ſui memoriam magnā

cum

cum laude ad poſteros tranſmittat. *Plato in Epiſt. Ep.* 2. II. Sine honeſtæ vitæ laude deinde vir ſſec perfectus nequit. *Idem 12. de Leg.* III. Exiſtimatio præclara ſecundus eſt ventus ijs, qui ad Remp. & officia honoraria tendunt. *Plutarch. in præceptis gerendæ Reip.* Non mediocre etiam telum IV. ad res gerendas. *Cicer. in libello de Amicitia.* V. Opus in Repub eſt mutua ciuium beneuolentia, quæ calumnijs & delationibus diſſoluitur. *Ariſt. Pol. 6. cap. 5.* Quandoquidem ex mutuis imprecationibus, & leuiculis calumnijs inter ciues odia & inimicitiæ grauiſſimæ oriuntur. *Plato 11. de leg.* VI. A cæteris maleficijs, adhibitis cuſtodibus, res familiaris ſeruari poteſt: & qui noctu domi manet, nihil mali patitur. At a calumniatorũ metu nemo liber viuit, *Demoſth. in oratione contra Theocrinem.* VII. Vitium hoc facit, vt magiſtratus falſum credat, & ſequatur ſæpe. *Herodotus lib. 7.* Bonum oriatur iudicium de improbis: improbi contra videantur viri boni. *Iſocrates in oratione de permutatione.* VIII. Et vt vulnus nullum ita ſolerter curatur, quin cicatrices maneãt; nec macula in charta aut veſte ſic ſcalpello tollitur, vt veſtigia quædam non deprehendantur: ita ſemper aliquid hæret. Nec de nihilo eſſe putatur quod dicitur: Calumniare audacter; ſemper aliquid hæret.

Itaq; IX. laudantur ab Hiſtoricis Auguſtus, Pertinax, Traianus, qui calumniatores & delatores tales eiecerunt, verũ eſſe oſtenderunt id, quod dicitur. Irritare principes calumniatores, qui non caſtigant calumniatores. *Tacit. li. 1. Sueton. in Aug.* Veſpaſianus aſſidue in foro flagellis ac fuſtibus cæſos & nouiſſime per Amphitheatrum ductos venire tales iuſſit. *Suetonius ib. d.* Alexander Seuerus Thurinum quendã calumniatorem fumo necari in foro curauit, præcone clamante: Fumo punitur, fumum qui vendidit. *Lamprid.* Et memoria dignũ eſt, quod de Ladislao Iagellone, Polonorum rege, ſcribitur: qui delatorem

Heguigæ coniugis, Daneuitium nomine, è decreto publici Iudicij coëgit, vt publice mētitum ſe eſſe clara voce & latratu ſubter ſcamnum edito profiteretur. *Cromerus lib.15. Polonicarum Hiſtoriarum.*

QVÆSTIO XCVIII.

TESTIMONIIS FALSIS QVÆnam pœnæ infligenda?

PRoximè accedunt ad delationes & calumnias Teſtimoniorum falſorum pœna, quæ eſt conſtituta grauis in Sacris literis: vt ſi quis deprehenſus fuerit falſum teſtimonium dixiſſe, puniatur, nec vlla adhibeatur deliberatio. *Deut.19* Extat deinde lex 12. Tab. Qui falſum teſtimonium dixerit, è ſaxo Tarpeio deijciatur. Et Nouella 90. de Teſtibus quoq; pœnam ſtatuit: verberibus ſubijciendos hos eſſe mādat. Et *Cod. lib.4. tit.20. de Teſtibus;* vbi Iureconſultus. Qui falſo, inquit, vel varie teſtimonia dixerunt, à Iudicibus competenter puniantur. *Digeſt.22. t.5. de Teſtibus.* Plato ſingularem his pœnam conſtituit: vt qui bis falſi teſtes fuerint conuicti, ad dandum teſtimonium lege non cogantur. ſi ter, non ei fas ſit vllo modo teſtimonium perhibere. 11. *de Legibus.* Nec deſunt rationes: quia falſi teſtes etiam veris fidem abrogāt: II. Veluti factione circumuentos miſerabiles reddunt reos. *Seneca lib. 6. de beneficentia.* III. Faciunt, vt Iudices, falſa teſtimonia ſecuti, iniquas ſententias ferant *C.4.t.20* IV Cum iurati dicant teſtimonium, non ſolum homines, ſed etiam DEVM offendunt. *Alexander ab Alexandro lib.6. c.10.* Ideoq; recte Aegyptij tales mortis ſupplicio affecerunt. *Diodorus Siculus lib.2. c.3.* Lydij vendiderunt; vt quos dignos minime ſua ſocietate iudicarent.

QVÆ-

QVÆSTIO XCIX.

FVRTA VT PVNIENDÆ

DE horum pœna dubitari poteſt. Spartani enim furta punire nõ ſunt ſoliti, modo non eſſent deprehenſa: quod arbitrarentur, ingenij & artis eſſe recte furtum cõmittere: acuere hoc ingenium, animũ ſolertem reddere. *Plut. in Lycurgo, Xenophon in Repub. Spartana. Gellius libro* 11. *c.* 18. Etiam apud Germanos licuiſſe exercere latrocinia, Cæſar teſtatur, *lib.* 5. *Comment.* addita cauſa: quod ita iuuentus exerceatur, minuatur deſidia. Idem de Ægyptijs affirmat Diodorus Siculus *lib.* 2. *cap.* 3

At contra leges diuinæ abſtinere a furto iubent. *Exod.* 20. *Leuit.* 19. *Deuteron.* 5. Fures quadruplo puniũt. *Exod.* 22. Et lex eſt 12. Tabul. Si nox furtum faxit, & ita quis occidit, iure cæſus eſto. *Gell. libro* 11. *capite* 18. Plato præterea de furto vnam hanc vult eſſe legem poſitam, & vnam pœnam; vti, quod eſt furto ablatum, duplo rependatur, ſi facultates reſpondeant: ſin minus, & egeſtas obſtet, conijciatur in vincula, luat corpore, quod in ære non poteſt. *Et lib.* 12. *de Legibus.* Si quis, inquit, publicum aliquid fuerit furatus, ſiue paruum, ſiue magnum extiterit; eodem ſupplicio plectatur, quod æqua cupiditate furatur, & qui magnũ, & qui paruum ſuſtulit. Rationes iſtę ſunt. Quia lex hæc antiqua & perpetua: Quæ non poſuiſti, ne auferas: ἃ μὴ κατέθου, μὴ ἀνέλου. *Plato* 11. *de leg.* II. Hominum ſocietatem vehementer furta lædunt. *Diodor. Sic. li.* 2. *c.* 3 Ideoq; Draco, Athenienſium legiſlator, etiam capitis pœnam ijs conſtituit, qui olera aut fructus leuiores abſtuliſſent. *Plut. in vita Solonis.* Imper. Seuerus ita odio fures habuit, vt in conſpectũ ſuum admittere eos nollet: pœnis afficeret grauiſſimis. *Lampridius in eius vita.* Zeno ſeruum, iceas & furaces manus habentẽ cædi iuſſit: cumq; is ſe excuſaret; Sibi

in fatis eſſe, vt furetur. Etiã in fatis, inquit, eſt, vt cædaris. *Laertius l. 7* Furta apud Locrenſes oculorũ priuatione fuer impunita. Ideoq; cum Saleuci Legumlatoris filius criminis huius inſimularetur, & Locrenſes illi parcerent: ipſe, vt legi ſatis fieret, ſibi vnum, alterum filio oculum effodit. *Heraclides.* Peſcennius niger milites qui gallum gallinaceum ſubtraxerant, ea ignominia affecit, ne, quam diu eſſent in caſtris, focũ facerent, aut cocti quid obſonij ſumerent: ſed pane & frigidis veſcerentur. *Alexander ab Alexandro lib. 2. cap. 3.*

QVÆSTIO C.

QVONAM PACTO IN HOMICIdia & vim animaduertendum.

DE Homicidijs vique illata lex eſt diuina. *Exod. 20. Num. 3. Deut. 5.* quæ pœnam ab homicidis requirit. Et *Gen* 9. Qui ſanguinem hominis effuderit, eius ſanguis effundatur. Sed nec leges ciuiles hic deſunt. Et Cornelia lex de ſicarijs, quæ homicidas vltore ferro perſequitur: punit eos, qui homines occidendi cauſa cum telo ambulant. *Inſtit. 4. t. 18. de publicis iudicijs. Digeſtorum* 48. *t.* 8. vbi lex, Qui hominem, inquit, occiderit, puniatur; non habita differentia, cuius conditionis homo interemptus fuerit.

Quinam excipiantur eo homicidij pœna?

Excipiuntur tamen interim infantes & furioſi: quod illos inopia cõſilij, hos fati infelicitas excuſat. Et qui interfecerunt ſtuprũ ſuis per vim inferentes, & vxores in adulterio deprehẽſas. Et Plato *l. 9. de Legib.* diligẽter monet Iudicẽ: vt diſtinguat inter cædes præter voluntatẽ & ira factas: & certa voluntate iniuſte, nefarie, impotenti quadã voluptatis, cupiditatis, inuidia, odij intemperie perpetratas. Et idẽ voluntate certo factas cædes ita exiſtimat puniẽdas eſſe: vt homicidæ I. à communi rerum ſocietate, templi, fori, & omnis publici conuentus arceantur, ne eos cœtus commi-

commaculent. Vnicuiq; deinde permittit vindictam de homicida ſumere. Tandem damnatum necare iubet. Pœnę rationes iſtæ ſunt: quia Homicidium crimē atrociſſimum, ipſo ſacrilegio grauius eſt, *Theon Sophiſta.* II. Æquum eſt, vt quod quis alteri fecit, idē quoq; patiatur, eundem vitæ finem ſortiatur. *Plato 9. de leg. Ariſtot. Rhetoric. lib. 2.* III. Vt viuere ſummum eſt bonum: ita qui vitam tollit, ſummè improbus iudicandus. IV. Et arbores quidem cæſæ ſemel celeriter renaſcuntur: at ſemel occiſus homo non recuperatur: ſecundum Periclis illud, *apud Plutarchum in Pericle.* Ideoq; V. grauiſſima olim de homicidio ſunt iudicia habita. *Demoſth. aduerſus Ariſtocr.* Poſtremò etiam ſanguine impiatur terra; neq; expiatur ab eo, niſi ſanguine illius, qui fudit. *Num. 35.*

QVÆSTIO CI.

QVOMODO ADVLTERIA punienda?

POena mortis adulterio conſtituitur: *Leuit. 20.* etiā in hos animaduertere leges ciuiles iubent. *Digeſt. 48. tit. 5. ad legem Iuliam de adulterijs coercendis. Et Cod. 9. tit. 9 de adulterijs & ſtupro.* Et lex Platonis incontinenter viuentes, ignominia afficere iubet. *lib. 6. de legibus:* & infamia notari & arceri à ciuitatis honoribus, qui adulterijs & ſcortationibus ſe polluunt. *Idem lib. 8 de legibus.* Eſtque nota vetus lex Romuli: Adulterij conuictam, vir & cognati, vti volent, necanto. Ideoque Germani pœna hac obſeruata adulteras maritis permiſerunt. virgines ad laqueum ſæpe adegerunt, aut curarunt à mulieribus flagellis cædi ad mortem vſq;. *Corn. Tacit. de Morib. Germanorum.* Apud Cumanos adulteræ lapidi in foro inſiſtere ſunt coactæ: vt omnibus conſpicuæ eſſent. *Plutarch. in Problem. uil.* Virgis apud Ægyptios filij ſunt cæſi: naſo mutilatæ mulieres

propter

propter formæ abuſum. *Diodor. lib. 1. cap. 6.* Grauius ſupplicium his Aurelianus Imp conſtituit: Vt ſcilicet adulteri arborum duarum inflexis capitibus, & ad pedes religatis moxque dimiſſis interuulſi vtrinque morerentur. *Cælius lib. 10. Ant q. cap. 6.*

Pœnæ rationes iſtæ ſunt: quia magnum vinculum coniugij, Reip. fundamentum & ſeminarium matrimonium eſt *Plato 6. de Leg. b.* II. Illegitimis familiarum ſplendor obfuſcatur: educatio & inſtitutio negligitur. Vnde & qui thoro ſunt non legitimo & incerto patre nati, eſſe petulantiores ſolent. *Xenophon in Œconom. cis.* III. Fœdiſſima eſt nequitia, quę pudorem ſuum alienis libidinibus proſternit. *Cod. 9. de adult.* Et deniq; abſolute turpe & flagitioſum, alium, aut aliam vllo pacto tangere videri: cum eſt & appellatur coniunx. *Ariſt. Polit. 7. cap. 16.*

QVÆSTIO CII.

QVÆNAM MONOPOLIIS pœnæ conſtitutæ?

MOnopolia quoq; eodem modo, quo furta publica, punienda ſunt, ſiue exilio, ſiue bonorum publicatione, Extat hac de re lex *lib. 4. Cod. tit. 59.* Iubemus, ne quis cuiuſcunque veſtis, piſcis, vel cuiuslibet alterius ad victum, vel ad quemcunq; vſum pertinentis ſpeciei Monopolium audeat exercere: hoc auſus qui fuerit, bonis proprijs ſpoliatus, exilij perpetuitate damnetur. Pœna quoq; *ibid.* grauis conſtituitur Magiſtratibus, qui mollius Monopolia exercentes puniunt.

Nec deſunt animaduerſionis rationes Quia I. magna in Repub. eſt tyrannis, rerum ad vitam ſuſtentandam neceſſariarum vſum à paucorum nutu & arbitrio pendere. II. Tales etiam ſibi ipſis nocent, quia multa ſimul recte tractare nequeunt: atq; ita magna ſæpe

ſæpe rerum iacturam faciunt. Accidit his quod Metiocho Athenis: de quo, cum omnia agere vellet, dictum vulgo fuit; METIOCHVS LVGEBIT. *Plut. in præceptis gerendæ Reip.* Sed & III. nocẽt plurimum Reipub. Nec male Plato, non cuique concedendum eſſe ſcribit, vt immenſas diuitias cumulet: ſecus qui fecerit, huius opes fiſco adiudicandas eſſe ſcribit, *lib. 5. de leg.* Verum ibidem & certam hæreditatem eſſe ſtatuit: ſi parentes ſuis liberis non magnas opes, ſed plurimum pudoris, modeſtiæ, & reliquarum virtutum reliquerint. Negant quoque alij bene conſtituta in Repub. permittendum, vt quiuis quouis modo diteſcat & opes accumulet: eo quod res hæc licentiam nimiam parit, honorum procreat ambitionem; excitat inuidiam, quam rixa & ſeditiones ſæpe ſequuntur: ordinem omnem tollit: facit, vt pauci diteſcant, ad inopiam multi redigantur. Vnde publica tandem res perit, non ſecus atque corpus hydropicum: *Ariſtot. Polit. 2. cap. 5 & in hunc Caſus.*

QVÆSTIO CIII.

MONETÆ ADVLTERATIONES vt puniantur?

DE monetæ adulteratione lex illa eſt: Quicunque nummos aureos partim raſerit, partim tinxerit vel finxerit: ſi quidem liberi ſunt, ad beſtias tradi: ſi ſerui, ſummo ſupplicio affici debent. *Digeſt. lib. 48. tit. 10.* Et in Codic. vbi ijs, qui falſe cudunt ac fabricantur monetam, nummos falſos fuſione formãt, flammarum exuſtionem paratam eſſe debere Imperat. iubet, *lib. 9. tit. 24. de falſa moneta.*

Itaque etiã apud Athenienſes tales ſunt capite puniti. *Demoſth. aduerſus Leptinem.* Apud Ægyptios ſi qui monetã circumciderent, aut cuderent adulterinam, aut pondera vel ſignia immutarent, aut falſis literis inſcri-

inſcriberent: illis manus ambæ amputabantur: vt quæ corporis pars peccaſſet, etiam pœnas lueret per vniuerſam vitam. *Diodor. lib. 1. cap. 6.* Apud Suecos, qui adulterina moneta alios deceperunt, ita ſunt puniti, vt monetam illi colliquarent, & in eum falſarios viuos immitterent: vel in ſublimiori trabe circumuligatos per totum corpus moneta *vndique ſplendente* his gulam frangerent. *Olaus lib. 5. cap. 15.*

Nec deſunt rationes: q̃a nummo opus eſt ad quotidiana commercia & omnes vitæ vſus. *Plato 3. de leg.* Hic eſt menſura commutandarum rerum, *Ariſtot. Polit. 1. cap. 6.* Et hanc ob cauſam inuentus, vt locorum diſtantiæ, temporũ diſſimilitudini, rerum quantitati, hominum indigentiæ ſuccurrat. *Idem ibidem.* Itaq; contractus & commutationes omnes corrumpunt, qui monetam adulterant. Et hęc res Romanos mouit, vt vnam tantum officinam haberent monetalem Iunonis in templo: conſtituerent Triumuiros Monetales, q̃ monetã aroſam tollerent: etiã ſcholã aliquam aperirent, in qua ciuium liberi diſcerent nummos probare, monetam adulterinam a vera ſeiungere. Et Carolum Magnum res hæc impulit, vt Monetarum officinas vellet eſſe in palatio ſuo, quo accuratius nummi & cuderẽtur, & probarentur. *Bodin. lib 6. cap. 3.*

QVÆSTIO CIV.

QVIBVSNAM IN DELICTIS pœnæ mitigatio ac clementia adhibenda?

SÆpenumero in pœnis grauiter peccari ſolet: cum vel nimis ſeuere exercentur ſupplicia quibuſuis in delictis: vel rurſus inconſiderata & intempeſtiua lenitas adhibetur. Et quidem Stoici omnia delicta eſſe paria voluerunt, & eodem modo punienda. *Cicero 4. de finibus, & in paradoxis.* Draco Athenienſium legislator

giſlator omnibus peccatis capitis pœnam conſtituit. Vnde dictum fuit leges eius nō atramento, *ſed ſanguine ſcriptas eſſe. Plutarch. in Solone.* Tenedia ſecuris in prouerbium abijt: quod Tenedi Rex omnes iniurioſos æque ſecuri percutere iuſſit. *Stephanus in Vrbium catalogo.* L. Caſſij prætoris Romæ tribunal, reorum ſcopulus appellabatur propter nimiam ſeueritatem. *Valerius Maximus lib. 3. cap. 7.* Sed extat lex Platonis: Delicta non pœna æquali omnia puniantur: ratio hominum in criminibus habeatur. *Lib. 9. de legib.* Etiam Aſyla fuerunt conſtituta iis, vel qui homicidium cômiſiſſent caſu aliquo, aut affectione animi: Athenis a Theſeo, Romæ a Romulo. *Dionyſ. Halyca. lib.* 2. In populo Iſraelitico Domini iuſſu, *Leuit.* 35. *& Deuter* 18. Sunt quoq; hac de re & impetranda pœnæ mitigatione non pauca in veniæ deprecatione vſurpanda. *Apud Cicer.* 2. *de Inuent. Horrennianum magiſtrum, lib.* 2. *Ariſtot. lib.* 3. *Rhetor.* 8. *Hermogen. in doctrina de Statibus, Quintil. lib.* 7. *cap.* 5. *& Platonem lib.* 9. *de leg.* vbi criminum accurata diſtinctio habetur, ne omnia eodem modo puniantur. Neq; id immerito. Quia I. quærendæ ſunt potius ignoſcendi cauſæ, quā puniendi occaſiones: & hoc eſt proprium iudicis & magiſtratus conſiderati *Ammianus Marcellinus lib.* 19. II. Parſimonia debet eſſe & obſeruari etiam viliſſimi ſanguinis. *Seneca lib* 1. *de clementia.* III. In dubijs cauſis eam in partem eſt inclinandum: vt ſi peccandum omnino magiſtratui, melius iudicetur iniuſte reum abſoluere, quam iniuſte perdere: quod illud peccatum quidem, at hoc impietas, Et exemplū obſeruandum eorum, qui errantib, viam monſtrant. Melius eſt enim eum, qui per agros viæ ignorantia aberrat, admonere, quam expellere. *Ariſto. in Problem. ſectione* 29. *Stobæus in ſermone de Magiſtratu. Senec. lib.* 1. *de ira.* IV. Sæua fit quoq; crudelitas, niſi ſe intra congruentes nocentium pœnas coerceat. *Lactan. lib.* 6. *c.* 14. Prope eſt, vt libẽter damnet, q̃ cito: prope, vt ini-

vt inique puniat, qui nimis. *Seneca libro 1. de Clementia.* Et vtile hoc eſt magiſtratui, miſericordiæ potius, quã crudelitatis & tyrannidis rationem habere. *Cicero 2. de Inuent.* Et habet V. Clementia liberum arbitrium, nec ſub formula, ſed æquo & bono iudicare, & abſoluere illi licet. Et nihil ex his dum facit, tanquam iuſto minus facit, ſed tanquam id quod iuſtiſſimum conſtituit, id eſt, non contra legem, ſed intra metas rectæ rationis. *Seneca libro 2. de Clementia.* Atque hinc VI. apud vetuſtiſſimos Gothos Apis regẽ ſignificabat, quod populorum moderatorem oporteret cum iuſtitiæ aculeo, clementiæ mel commixtũ habere. *Olaus Magnus de regionibus Septentrionalibus lib. 1. capite vltimo.* Et Romani magiſtratibus ſuis ſecures faſcibus alligatas prætulerunt: vt oſtenderent leniter delinquentes, virgis, peccãtes grauiter, ſecuribus & capite puniendos eſſe. *Plutarch. in Problem. Alexander ab Alexandro libro 3. capite 5.*

Cauſæ lenitatis & mitigationis pœnæ. I. Ætas.

Concludendum ergo videtur, non rigide quæuis delicta eodem modo punienda: ſed adhibendam lenitatem & mitigationem aliquam eſſe: maxime ſi cauſa aliqua apparet: quarum I. Ætas eſt: vbi quæritur, ſint ne eodem modo pueri & adoleſcentes, quo viri & ſenes, puniendi. Et pro mitigatione pœnæ rationes illæ adferri poſſunt: quod exemplum eſt in promptu Iulij Cæſaris, qui Ptolomæum Ægypti regem non eodem modo punire voluit, quo eius conſiliarios: hac addita ratione; quod puer rex eſſet, conſiliarij ſenes. *Plut. in vita Cæſaris.* Reprehenduntur contra ab Hiſtoricis Spartani, qui necem Agidæ intulerunt adhuc adoleſcenti. II. Leges ciuiles eodem loco pueros, quo furioſos habent: ideoque puniri grauiter nolunt. *libro 48. Digeſt. tit. 8.* Plato quoque *tertio lib. 9. de leg.* peccatis, quæ committuntur in pueritia pœnas præſcribit mitiores: non exiguam his eſſe veniam concedendam affirmat. III. Rationes huic ætati quoque ſuccur-

runt

ſunt. Siquidem adoleſcentes non tam ſunt, quã fiunt mali ex aliorum inſtinctu & conuerſatione. *Plato 3. de Repub.* Maxime cum duriter educati fuerint, & poſt guſtare mel cœperint: verſati fuerint cum ijs, qui varias voluptates excogitant. *Idem lib.5. & 8. de Republ.* IV. Horum natura ardens ac veluti ignea eſt: neque quieſcere facile poteſt: ideoq; male ſæpe agit. *Plutarch. de ſera numinis vindicta.* V. Sunt imperiti huius vitæ actionum, ideoque decipi facile poſſunt. *Ariſtot. Ethic. 1. cap. 1.* VI. Obnoxij ſunt varijs animi perturbationibus, hisq; ſtudioſe inſeruiunt. *Ariſtot. Rhetoric. 2. cap. 12. Ethic. 8. cap. 13.* VII. Cupiditatibus plurimis redundant. *Iſocr. in Areopagitico.* VIII Maxima iudicij & conſilij imbecillitate laborant. *Cic. 1. Offic. & lib. de Senectut. Ariſtot. Polit. 1. cap. vlt.* IX. Fieri plerunque ſolet, vt magna indoles magnis quoque vitijs laboret: idemq; plane hic accidat, quod vinis recentibus, quæ quieta in dolio non probantur: & agris, qui quo ſunt fertiliores & feraciores, eo magis noxijs herbis infeſtantur. X. Si prima in ętate ac adoleſcẽtia illico & grauiter punirẽtur, impedirentur horum actiones multæ præclaræ. Videmus, n. sũmos homines & clariſſimos ciues factos fuiſſe nõ paucos, cum adoleſcentiæ cupiditates deferbuiſſent. *Cic. pro Cælio.* Nec deſunt exempla in Hiſtorijs: Themiſtoclis, qui petulans & prodigus in prima ætate, vir poſt ſummus euaſit. Neq; id diſſimulauit, ſed dixit: è ferociſſimis pullis optimos equos fieri, ſi recte informentur atq; educẽtur. *Plutarch. in eius vita.* Scipionis Affricani, qui admodum diſſolute primos adoleſcentię annos exegit. *Plinius de Viris Illuſtrib. c. 49. Valerius Max. libro 6. cap 9.* Valerij Flaccij, qui adoleſcẽs luxu perditus, poſt modeſtiæ ac ſanctitatis exemplum Romana in Republica extitit. *Valer. Maxim. ibid.* Et Quint. Fabii Maximi Allobrogici, cuius adoleſcentia admodum fuit infamis; ſenectus ornatiſſima, ac ſpecioſiſſima. *Liuius lib. 61.*

II. Ebrietas. Altera cauſa ebrietas eſt. Quemadmodum adoleſcentes & pueri, cum peccant, puniẽdi lenius videntur: ita etiam ebrii, ſi delinquunt, mitiori pœna videntur afficiendi. In contrariam partem iſta faciut: quod *Contra ebrios.* Athenienſes ebrietatis actionem inſtituerunt. *Iulius Pollux libro* 8. Conſtituerunt etiam Oenoptas, qui in conuiuiis obſeruarunt, quid quiſq; biberet *Athenaus lib.* 10. *c.* 7. Pittacus quoq; Mitylenenſis ſeptem Sapientum vnus, ebrios, ſi peccauerint, duplici pœna afficiendos eſſe cenſuit. *Ariſtot. Politic.* 2. *cap.* 10. *Laertius lib.* 1. *cap.* 5.

Rationes ſunt iſtæ: quia in ebriorũ primo fuit poteſtate non inebriari. *Ariſtoteles Ethicorum* 3. *cap.* 5. II. Ebrii quando peccant, variis modis peccant: in naturam, Rempublic. ſeipſos. In naturam, quia infirmam hanc, variiſque morbis obnoxiam reddunt. In Rempub. quia hanc ciue bono ſpoliant, qui vini flamma læditur. In ſeipſos, quia tollunt precioſiſſimum theſaurum; ingenii aciem, quæ ebrietate & crapula hebetatur. *Ariſt. ibid. & in hac Caſus.* III. Sequũtur ebrietatẽ omnis generis incommoda. Eſt hæc ἀκρόπολις omnium flagitiorum. *D. Baſilius in oratione de ebrietate.* IV. Ad omnes actiones honeſtas & vtiles ineptos homines reddit. *Plato* 1. *de leg.* Itaq; V. Lex illa Minois laudatur apud Cretenſes: vti ne alii cum aliis compotationibus ad ebrietatẽ indulgeant. *Plato in Minoe.* Et Mahometi lex eſt, vt ebrius 80. ictibus puniatur, & ſic natura calidi in officio facilius contineantur.

Pro ebriys. Atq; hæc contra ebriorũ delicta faciunt. Pro horũ mitigatione ſunt quæ ſequũtur; quod primo Pyrrhus Epirotarum rex, cum nonnulli adoleſcẽtes inter pocula male de ipſo locuti fuiſſent, & ab hoc examinati vnus reſpondiſſet, Imo niſi lagulena defeciſſet, occidiſſemus te: ſimplici confeſſione motus, eis ignouit. *Plutarchus in eius vita.* Et Piſiſtratus, qui à Theraſippo inter pocula conuiuio laceratus, ita vocẽ & animum ab ira cohibuit: vt abire volẽtem familia-

riſſimẽ-

ſi inuitatione retineret: ferret etiã alia. *Valerius Maximus lib. 5. cap. 1 de Humanitate.* II. Imperatores, Theodoſius, Arcadius, & Honorius, legem hanc tulerunt: Si quis modeſtiæ neſcius, & pudoris ignarus, temulẽtia turbulentus, temporum noſtrorum obtrectator fuerit: eum pœna nolumus ſubiugari, neq; durum aliquid, aut aſperum volumus ſubiugari, neq; durum aliquid, aut aſperum volumus ſuſtinere. *Cod. 9. titulo 7.* Et alibi Iureconſultus: Si per vinum, inquit, cuſtodia amiſſa, tractandus is, qui deliquit, mitius eſt, & in deteriorem militiam dandus, *Digeſtorum 48. titulo de cuſtodia.* Et reſcriptum Imperatoris extat Hadriani: Per vinum aut laſciniam lapſis capitalis pœna eſt remittenda: & militiæ irroganda mutatio. *Digeſtorum lib. 19. tit. 26. de re militari.*

Nec deſunt III. rationes aliæ: quia ebrij cum peccant, non propoſito aut dolo malo peccant, qui in omnibus delictis conſideratur: ſed impetu. *Digeſt. 48. tit. 19. de pœnis.* Ebrij, vt ſenes, ſunt bis pueri: pueros autem delinquentes puniendos eſſe leuius ante oſtenſum eſt. *Plato 1. de legib.* Ebrij præterea ignorantibus ſunt ſimiles, & propterea tantum puniendi, quia nimium biberint. *Tiraq. de legum pœnis mitigandis.* Ebrij ſenſibus interceptis diiudicare nihil poſſunt: ideoq; his ignoſcendum *Ariſtot. in problem. ſect. 30. q. 1.* Ac propterea (poſtremo) pœna illis leuis eſt conſtituta in veteribus legibus Francorum: Si quis miles ebrius fuerit repertus: eiectus, quoad culpam agnoſcat, aquam bibere cogatur. *Beatus Rhenanus lib. 2. rerum Germanicarum.*

Tertia cauſa Ira eſt. Vt ſunt leuius tractãdi, per Ebrietatem qui deliquerunt, ita eodẽ habẽdi numero *III. Ira.* & loco videntur, qui animi quadam cõmotione & iracundia peccarunt. Exemplo primo eſt is, qui patris vlciſcendi cauſa matrem necauit, & nõ ſolum humana, ſed etiã Deæ ſapientiſſimæ ſentẽtia liberatus eſt. *Cicer. pro Milone.* Deinde illud, cuius meminerunt Va-

lerius Maximus, & Gellius. Mulier, quæ virum & filium ſimul irata clàm veneno interemit hanc ob cauſam; quod illi filium ſuum, ex priore natum matrimonio inſidiis interemiſſent: accuſata apud Dolobellam, miſſa Athenas eſt ad Areopagitas, qui cognita cauſa, ſimul & accuſatorem & reum poſt centū annos ad ſe redire iuſſerunt: quod videretur non licuiſſe mulieri per leges maritum & filium necare: nec etiam rea damnanda, eo quod commotione animi & ira iuſta peccaſſet. *Valerius Maxim. libro* 8. *cap.* 1. *de publicis iudiciis inſignibus. Gellius lib.*12.*cap.*7. II. Etiam leges ciuiles, Iracundiæ habendam eſſe rationem, ſtatuunt. Et notum illud eſt de diuerſis regulis Iuris: Quicquid in calore Iracundiæ vel fit, vel dicitur, non prius ratū, quam ſi perſeuerantia apparuerit iudicium animi fuiſſe. *Digeſt.lib.* 40.*tit.*17.*Et lib.* 9.*cod. tit.*9. Ad Iuliam legem de adulteriis tantum exilio mulctatur, qui inconſulto dolore adulterum interemerit: eo quod nox & dolor iuſtus factum releuant. Etiam III. Plato ſimilem inuoluntario eſſe ſcribit eum, qui primo iræ impetu & repente aliquem interemit, *lib.* 3. *de Legibus.* Accedunt IV. rationes aliæ, quod Ira, vt dicitur, furor breuis eſt: Furioſi autem mitius puniendi. Deinde animi cōmoti nec ſe cohibere poſſunt, nec quo loco volunt. *Cic. Tuſculan. quæſtionum lib.*3. Sunt V. mala duo inuicta: Superbia & Ira. Et irati qui ſunt eodem modo ſtrenui videntur, quo, qui febri laborant, calidi ſunt: quod animi illorum pulſu & tumore quodam diſtenduntur, vindictæque ſunt cupidi. *Plut. in Coriolano.*

IV. Imperitia. Quarta cauſa Imperitia tyrocinii. Non minus peccari ſæpe ſolet, maxime ab adoleſcentibus imperitia & ruditate quadam: quando minus adhuc exercitati aut tyrones in arte aliqua aut officio verſantur, vbi quæritur: vtrum venia danda, & ignoſcendum iis, qui primum ad negocia adhibiti aut ſtudia, in his peccant, & contra leges delinquunt. In negantem ſententiam

tētiam ire voluit Orbilius ille Grammaticus, Plagoſus & Vulnerarius dictus, propterea quod admodum aſper in tractandis diſcipulis fuit: ideoq; maiori fama, quam emolumento docuit. *Sueton. de Grammat. illuſtr. c.* 8. Non etiam hanc probant, qui ingenioſi ſunt, propterea quod, *Ciceroneteſte*, quo quis eſt ingenioſior, eo docere iracundius ſolet, quia ſcilicet alios ſuo ingenio æſtimat.

Poſſunt autem contrariam in ſententiam rationes iſtæ adferri. Quod I. imperitia & ruditate qu[illegible]m qui peccant, non dolo malo, non improbitate, nō negligentia peccant, niſi iterare idem voluerint, vbi illud valet: Vulnus iteratum curatur tardius. Frequēter qui peccant & lugent, veniam vix merentur. *Auguſt. in libro Soliloquiorum. Tiraquellus de pœnis temperādis, cauſa decima.* II. Nulla diſciplina eſt, in qua non peccando diſcatur. Nam ſi quis perperam adminiſtratum improſpere ceſſerit, vitatur quod feſellerat, *Columell. de re ruſtica libro* 1. III. Nihil eſt grauius, quam errorem adeo deſerere, vt ſe reuocare nō poſſit. *Ambroſius de Caino & Abele,* IV. Profectus pars magna iudicanda, velle proficere. *Seneca in Epiſtol. Epiſt.* 7. V. Æquitatem hic natura ipſa poſtulat, quæ nihil perfectum illico producit. *Cicero* 2. *de inuent. & in lib. de claris oratoribus.* Nihil in hac reperitur, quod ſe in vniuerſum profundat, & quod totum repente euolet. *Idem de oratore.* Ideoque illud Hieronymi tenendum: IN OMNIBVS HAEC EST PERFECTIO, IMPERFECTIONIS COGNITIO. Accedunt huc ſexto leges ciuiles, quæ tyronibus ignoſcunt. Eſt lex de re militari; Si plures ſimul primo deſeruerint, deinde intra certum tempus reuerſi ſint; gradu pulſi, in diuerſa loca diſtribuendi ſunt: ſed tyronibus eſt parcendum. *Digeſt. lib.* 49. *titulo* 15. *Et paulo poſt eodem in tit.* examinantur cauſæ ſemper emanſionis; ſed & ignoranti adhuc diſciplinam tyroni ignoſcitur.

propter formæ abuſum. *Diodor. lib. 1. cap. 6.* Grauius ſupplicium his Aurelianus Imp. conſtituit: Vt ſcilicet adulteri arborum duarum inflexis capitibus, & ad pedes religatis moxque dimiſſis intercuulſi vtrinque morerentur. *Cælius lib. 10. Antiq. cap. 6.*

Pœnæ rationes iſtæ ſunt: quia magnum vinculum coniugij, Reip. fundamentum & ſeminarium matrimonium eſt. *Plato 6. de Legib.* II. Illegitimis familiarum ſplendor obfuſcatur: educatio & inſtitutio negligitur. Vnde & qui thoro ſunt non legitimo & incerto patre nati, eſſe petulantiores ſolent. *Xenophon in Oeconom. cis.* III. Fœdiſſima eſt nequitia, quę pudorem humi alienis libidinibus proſternit. *Cod. 9. de adult.* Et deniq; abſolute turpe & flagitioſum, alium, aut aliam vllo pacto tangere videri, cum eſt & appellatur coniunx. *Ariſt. Polit. 7. cap. 16.*

QVÆSTIO CII,

QVÆNAM MONOPOLIIS pœnæ conſtitutæ?

MOnopolia quoq; eodem modo, quo furta publica, punienda ſunt, ſiue exilio, ſiue bonorum publicatione, Extat hac de re lex *lib. 4. Cod. tit. 59.* Iubemus, ne quis cuiuſcunque veſtis, piſcis, vel cuiuslibet alterius ad victum, vel ad quemcunq; vſum pertinentis ſpeciei Monopolium audeat exercere: hoc auſus qui fuerit, bonis proprijs ſpoliatus, exilij perpetuitate damnetur. Pœna quoq; *ibid.* grauis conſtituitur Magiſtratibus, qui mollius Monopolia exercentes puniunt.

Nec deſunt animaduerſionis rationes. Quia I. magna in Repub. eſt tyrannis, rerum ad vitam ſuſtentandam neceſſariarum vſum a paucorum nutu & arbitrio pendere. II. Tales etiam ſibi ipſis nocent, quia multa ſimul recte tractare nequeunt: atq; ita magna

lege

ſæpe rerum iacturam faciunt. Accidit his quod Metiocho Athenis: de quo, cum omnia agere vellet, dictum vulgo fuit; METIOCHVS LVGEBIT. *Plut. in præceptis gerendæ Reip.* Sed & III. nocēt plurimum Reipub. Nec male Plato, non cuique concedendum eſſe ſcribit, vt immenſas diuitias cumulet: ſecus qui fecerit, huius opes fiſco adiudicandas eſſe ſcribit, *lib. 5. de leg.* Verum ibidem & certam hæreditatem eſſe ſtatuit: ſi parentes ſuis liberis non magnas opes, ſed plurimum pudoris, modeſtiæ, & reliquarum virtutum reliquerint. Negant quoque alij bene conſtituta in Repub. permittendum, vt quiuis quomodo diteſcat & opes accumulet: eo quod res hæc licentiam nimiam parit, honorum procreat ambitionem; excitat inuidiam, quam rixa & ſeditiones ſæpe ſequuntur: ordinem omnem tollit: facit, vt pauci diteſcant, ad inopiam multi redigantur. Vnde publica tandem res perit, non ſecus atque corpus hydropicum: *Ariſtot. Polit. 2. cap. 5 & in hunc Caſus.*

QVÆSTIO CIII.

MONETÆ ADVLTERATIONES vt puniantur?

DE monetæ adulteratione lex illa eſt: Quicunque nummos aureos partim raſerit, partim tinxerit vel finxerit: ſi quidem liberi ſunt, ad beſtias tradi: ſi ſerui, ſummo ſupplicio affici debent. *Digeſt. lib. 48. tit.* 10. Et in Codic. vbi ijs, qui falſe cudunt ac fabricantur monetam, nummos falſos fuſione formāt, flammarum exuſtionem paratam eſſe debere Imperat. iubet, *lib. 9. tit. 24. de falſa moneta.*

Itaque etiā apud Athenienſes tales ſunt capite puniti. *Demoſth. aduerſus Leptinem.* Apud Ægyptios ſi qui monetā circumciderent, aut cuderent adulterinam, aut pondera vel ſignia immutarent, aut falſis literis inſcri-

inſcriberent: illis manus ambæ amputabantur: vt, quæ corporis pars peccaſſet, etiam pœnas lueret per vniuerſam vitam. *Diodor. lib. 1. cap. 6.* Apud Suecos qui adulterina moneta alios deceperunt, ita ſupplicio puniti, vt monetam illi colliquefactam, & in eum falſarios viuos immitterent: vel in ſublimiori trabe circumligati per totum corpus moneta vndique ſplendentes his gulam frangerent. *Olaus lib. 5. cap. 13.*

Nec deſunt rationes: quia nummo opus eſt ad quotidiana commercia & omnes vitæ vſus. *Plato 5. de leg.* Hic eſt menſura commutandarum rerum. *Ariſtot. Polit. 1. cap. 6.* Et hanc ob cauſam inuentus, vt locorum diſtantiæ, temporũ diſſimilitudini, rerum quantitati, hominum indigentiæ ſuccurrat. *Idem ibidem.* Itaq; contractus & commutationes omnes corrumpunt, qui monetam adulterant. Et hæc res Romanos mouit, vt vnam tantum officinam haberent monetalem Iunonis in templo: conſtituerent Triumuiros Monetales, q monetã æroſam tollerent: etiã ſcholã aliquam aperirent, in qua ciuium liberi diſcerent nummos probare, monetam adulterinam a vera ſeiungere. Et Carolum Magnum res hæc impulit, vt Monetarum officinas vellet eſſe in palatio ſuo, quo accuratius nummi & cuderẽtur, & probarentur. *Bodin. lib 6. cap. 3.*

QVÆSTIO CIV.

QVIBVSNAM IN DELICTIS pœnæ mitigatio ac clementia adhibenda?

SÆpenumero in pœnis grauiter peccari ſolet: cum vel nimis ſeuere exercentur ſupplicia quæ vſu ſunt in delictis: vel rurſus inconſiderata & intempeſtiua lenitas adhibetur. Et quidem Stoici omnia delicta eſſe paria voluerunt, & eodem modo punienda. *Cicero 4. de finibus, & in paradoxis.* Draco Athenienſium legiſlator

gislator omnibus peccatis capitis pœnam conſtituit. Vnde dictum fuit leges eius nō atramento, ſed ſanguine ſcriptas eſſe. *Plutarch. in Solone.* Tenedia ſecuris in prouerbium abijt: quod Tenedi Rex omnes iniurioſos æque ſecuri percutere iuſſit. *Stephanus in Prouerb. catalogo.* L. Caſſij prætoris Romæ tribunal, reorum ſcopulus appellabatur propter nimiam ſeueritatem. *Valerius Maximus lib. 3. cap. 7.* Sed extat lex Platonis: Delicta non pœna æquali omnia puniantur: ratio hominum in criminibus habeatur. *lib. 9. de legib.* Etiam Aſyla fuerunt conſtituta iis, vel qui homicidium cōmiſiſſent caſu aliquo, aut affectione animi: Athenis a Theſeo, Romæ a Romulo. *Dionyſ. Halycar. lib. 2.* In populo Iſraelitico Domini iuſſu, *Leuit. 25. & Deuter.* 18. Sunt quoq; hac de re & impetranda pœnæ mitigatione non pauca in veniæ deprecatione vſurpanda. *Apud Cicer. 2. de Inuent. Herrennianum magiſtrum, lib. 2. Ariſtot. lib. 3. Rhetor. 8. Hermogen. in doctrina de Statibus, Quintil. lib. 7. cap. 5. & Platonem lib. 9. de leg.* vbi criminum accurata diſtinctio habetur, ne omnia eodem modo puniantur. Neq; id immerito. Quia I. quærendæ ſunt potius ignoſcendi cauſæ, quā puniendi occaſiones: & hoc eſt proprium iudicis & magiſtratus conſiderati. *Ammianus Marcellinus lib.* 19. II. Parſimonia debet eſſe & obſeruari etiam viliſſimi ſanguinis. *Seneca lib. 1. de clementia.* III. In dubijs cauſis eam in partem eſt inclinandum: vt ſi peccandum omnino magiſtratui, melius iudicetur iniuſte reum abſoluere, quam iniuſte perdere: quod illud peccatum quidem, at hoc impietas. Et exemplū obſeruandum eorum, qui errantib. viam monſtrant. Melius eſt enim eum, qui per agros viæ ignorantia aberrat, admonere, quam expellere. *Ariſtot. in Problem. ſectione 29. Stobæus in ſermone de Magiſtratu. Senec. lib. 1. de ira.* IV. Sæua fit quoq; crudelitas, niſi ſe intra congruentes nocentium pœnas coerceat. *Lactan. lib. 6. c. 14.* Prope eſt, vt libeter damnet, q̄ cito: prope, vt ini-

vt inique puniat, qui nimis. *Seneca libro 1. de Clementia.* Et vtile hoc eſt magiſtratui, miſericordiæ potius, quã crudelitatis & tyrannidis rationem habere. *Cicero 2. de Inuent.* Et habet V. Clementia liberum arbitrium, nec ſub formula, ſed æquo & bono iudicare, & abſoluere illi licet. Et nihil ex his dum facit, tanquam iuſto minus facit, ſed tanquam id quod iuſtiſſimum conſtituit, id eſt, non contra legem, ſed intra metas rectæ rationis. *Seneca libro 2. de Clementia.* Atque hinc VI. apud vetuſtiſſimos Gothos Apis regẽ ſignificabat, quod populorum moderatorem oporteret cum iuſtitiæ aculeo, clementiæ mel commixtũ habere. *Olaus Magnus de regionibus Septentrionalibus lib. 1. capite vltimo.* Et Romani magiſtratibus ſuis ſecures faſcibus alligatas prætulerunt: vt oſtenderent leuiter delinquentes, virgis, peccãtes grauiter, ſecuribus & capite puniendos eſſe. *Plutarch. in Problem. Alexander ab Alexandro libro 3. capite 5.*

Cauſæ leuantis & mitigationis pœnæ. I. Ætas.

Concludendum ergo videtur, non rigide quæuis delicta eodem modo punienda: ſed adhibendam lenitatem & mitigationem aliquam eſſe: maxime ſi cauſa aliqua apparet: quarum I. Ætas eſt: vbi quæritur, ſint ne eodem modo pueri & adoleſcentes, quo viri & ſenes, puniendi. Et pro mitigatione pœnæ rationes illæ adferri poſſunt: quod exemplum eſt in promptu Iulij Cæſaris, qui Ptolomæum Ægypti regem non eodem modo punire voluit, quo eius conſiliarios: hac addita ratione; quod puer rex eſſet, conſiliarij ſenes. *Plut. in vita Cæſaris.* Reprehenduntur contra ab Hiſtoricis Spartani, qui necem Agidæ intulerunt adhuc adoleſcenti. II. Leges ciuiles eodem loco pueros, quo furioſos habent: ideoque puniri grauiter nolunt, *libro 48. Digeſt. tit. 8.* Plato quoque *tertio lib. 9. de leg.* peccatis, quæ committuntur in pueritia pœnas præſcribit mitiores: non exiguam his eſſe veniam concedendam affirmat. III. Rationes huic ætati quoque ſuccurrunt

runt. Siquidem adoleſcentes non tam ſunt, quã fiunt mali ex aliorum inſtinctu & conuerſatione. *Plato 3. de Repub.* Maxime cum duriter educati fuerint, & poſt guſtare mel cœperint: verſati fuerint cum ijs, qui varias voluptates excogitant. *Idem lib. 5. & 8. de Republ.* IV. Horum natura ardens ac veluti ignea eſt: neque quieſcere facile poteſt: ideoq; male ſæpe agit. *Plutarch. de ſera numinis vindicta.* V. Sunt imperiti huius vitæ actionum, ideoque decipi facile poſſunt. *Ariſtot. Ethic. 1. cap. 1.* VI. Obnoxij ſunt varijs animi perturbationibus, hiſq; ſtudioſe inſeruiunt. *Ariſtot. Rhetoric. 2. cap. 12. Ethic. 8. cap. 13.* VII. Cupiditatibus plurimis redundant. *Iſocr. in Areopagitico.* VIII Maxima iudicij & conſilij imbecillitate laborant. *Cic. 1. Offic. & lib. de Senectut. Ariſtot. Polit. 1. cap. vlt.* IX. Fieri plerunque ſolet, vt magna indoles magnis quoque vitijs laboret: idemq; plane hic accidat, quod vinis recentibus, quæ quieta in dolio non probantur: & agris, qui quo ſunt fertiliores & feraciores, eo magis noxijs herbis infeſtantur. X. Si prima in ętate ac adoleſcẽtia illico & grauiter punirẽtur, impedirentur horum actiones multæ præclaræ. Videmus, n. sũmos homines & clariſſimos ciues factos fuiſſe nõ paucos, cum adoleſcentiæ cupiditates deferbuiſſent. *Cic. pro Cœlio.* Nec deſunt exempla in Hiſtorijs: Themiſtoclis, qui petulans & prodigus in prima ætate, vir poſt ſummus euaſit. Neq; id diſſimulauit, ſed dixit: è ferociſſimis pullis optimos equos fieri, ſi recte informentur atq; educẽtur. *Plutarch. in eius vita.* Scipionis Affricani, qui admodum diſſolute primos adoleſcentię annos exegit. *Plinius de Viris Illuſtrib. c. 49. Valerius Max. libro 6. cap. 9.* Valerij Flaccij, qui adoleſcẽs luxu perditus, poſt modeſtiæ ac ſanctitatis exemplum Romana in Republica extitit. *Valer. Maxim. ibid.* Et Quint. Fabii Maximi Allobrogici, cuius adoleſcentia admodum fuit infamis; ſenectus ornatiſſima, ac ſpecioſiſſima. *Liuius lib. 61.*

Digitized by Google

II. Ebrietas.

Altera cauſa ebrietas eſt. Quemadmodum adoleſcentes & pueri, cum peccant, puniẽdi lenius videntur: ita etiam ebrii, ſi delinquunt, mitiori pœna vidẽtur afficiendi. In contrariam partem iſta faciunt: quod Athenienſes ebrietatis actionem inſtituerunt. *Iul. us Pollux libro* 8. Conſtituerunt etiam Oenoptas, qui in conuiuiis obſeruarunt, quid quiſq; biberet. *Athenæus lib.* 10. *c.* 7. Pittacus quoq; Mitylenenſis ſeptem Sapientum vnus, ebrios, ſi peccauerint, duplici pœna afficiendos eſſe cenſuit. *Ariſtot. Politic.* 2. *cap.* 10. *Laertius lib.* 1. *cap.* 5.

Contra ebrios.

Rationes ſunt iſtæ: quia in ebriorũ primo fuit poteſtate non inebriari. *Ariſtoteles Ethicorum* 3. *cap.* 5. II. Ebrii quando peccant, variis modis peccant: in naturam, Rempublic. ſeipſos. In naturam, quia infirmam hanc, variisque morbis obnoxiam reddunt. In Rempub. quia hanc ciue bono ſpoliant, qui vini flamma læditur. In ſeipſos, quia tollunt precioſiſſimum theſaurum; ingenii aciem, quæ ebrietate & crapula hebetatur. *Ariſt. ibid. & in hac Caſus.* III. Sequũtur ebrietatẽ omnis generis incommoda. Eſt hæc ἀκρόπολις omnium flagitiorum. *D. Baſilius in oratione de ebrietate.* IV. Ad omnes actiones honeſtas & vtiles ineptos homines reddit. *Plato* 1. *de leg.* Itaq; V. Lex illa Minois laudatur apud Cretenſes: vti ne alii cum aliis compotationibus ad ebrietatẽ indulgeant. *Plato in Minoe.* Et Mahometi lex eſt, vt ebrius 80. ictibus puniatur, & ſic natura calidi in officio facilius contineantur.

Pro ebriis.

Atq; hæc contra ebriorũ delicta faciunt. Pro horũ mitigatione ſunt quæ ſequũtur; quod primo Pyrrhus Epirotarum rex, cum nonnulli adoleſcẽtes inter pocula male de ipſo locuti fuiſſent, & ab hoc examinati vnus reſpondiſſet, Imo niſi lagulena defeciſſet, occidiſſemus te: ſimplici confeſſione motus, eis ignouit. *Plutarchus in eius vita.* Et Piſiſtratus, qui à Theraſippo inter pocula conuitio laceratus, ita vocẽ & animum ab ira cohibuit: vt abire volẽtem familiarium

ti inuitatione retineret: ferret etiã alia. *Valerius Maximus lib. 5. cap. 1. de Humanitate.* II. Imperatores, Theodoſius, Arcadius, & Honorius, legem hanc tulerunt: Si quis modeſtiæ neſcius, & pudoris ignarus, temulẽtia turbulentus, temporum noſtrorum obtrectator fuerit: eum pœna nolumus ſubiugari, neq; durum aliquid, aut aſperum volumus ſubiugari, neq; durum aliquid, aut aſperum volumus ſuſtinere. *Cod. 9. titulo 7.* Et alibi Iureconſultus: Si per vinum, inquit, cuſtodia amiſſa, tractandus is, qui deliquit, mitius eſt, & in deteriorem militiam dandus, *Digeſtorum 48. titulo de cuſtodia.* Et reſcriptum Imperatoris extat Hadriani: Per vinum aut laſciuiam lapſis capitalis pœna eſt remittenda, & militiæ irroganda mutatio. *Digeſtorum lib. 49. tit. 16. de re militari.*

Nec deſunt III. rationes aliæ: quia ebrij cum peccant, non propoſito aut dolo malo peccant, qui in omnibus delictis conſideratur: ſed impetu. *Digeſt. 48. tit. 19. de pœnis.* Ebrij, vt ſenes, ſunt bis pueri: pueros autem delinquentes puniendos eſſe leuius ante oſtenſum eſt. *Plato 1. de legib.* Ebrij præterea ignorantibus ſunt ſimiles, & propterea tantum puniendi, quia nimium biberũt. *Tiraq. de legum pœnis minuendis.* Ebrij ſenſibus interceptis diiudicare nihil poſſunt: ideoq; his ignoſcendum *Ariſtot. in problem. ſect. 30. q. 1.* Ac propterea (poſtremo) pœna illis leuis eſt conſtituta in veteribus legibus Francorum: Si quis miles ebrius fuerit repertus: eiectus, quoad culpam agnoſcat, aquam bibere cogatur. *Beatus Rhenanus lib. 2. rerum Germanicarum.*

Tertia cauſa Ira eſt. Vt ſunt lenius tractãdi, per Ebrietatem qui deliquerunt, ita eodẽ habẽdi numero *III. Ira.* & loco videntur, qui animi quadam cõmotione & iracundia peccarunt. Exemplo primo eſt is, qui patris vlciſcendi cauſa matrem necauit, & nõ ſolum humana, ſed etiã Deæ ſapientiſſimæ ſentẽtia liberatus eſt. *Cicer. pro Milone.* Deinde illud, cuius meminerunt Va-

etiam ire voluit Orbilius ille Grammaticus, Plagoſus & Vulnerarius dictus, propterea quod admodum aſper in tractandis diſcipulis fuit: ideoq; maiori fama, quam emolumento docuit. *Sueton. de Grammat. illuſtr. c.* 8. Non etiam hanc probant, qui ingenioſi ſunt, propterea quod, *Cicerone teſte*, quo quis eſt ingenioſior, eo docere iracundius ſolet, quia ſcilicet alios ſuo ingenio æſtimat.

Poſſunt autem contrariam in ſententiam rationes iſtæ adferri. Quod I. imperitia & ruditate quidam qui peccant, non dolo malo, non improbitate, non negligentia peccant, niſi iterare idem voluerint, vbi illud valet: Vulnus iteratum curatur tardius. Frequẽter qui peccant & lugent, veniam vix merentur. *Auguſt. in libro Soliloquiorum. Tiraquellus de pœnis temperãdis, cauſa decima.* II. Nulla diſciplina eſt, in qua non peccando diſcatur. Nam ſi quis perperam adminiſtratum improſpere ceſſerit, vitatur quod feſellerat, *Columell. de re ruſtica libro* 1. III. Nihil eſt grauius, quam errorem adeo deſerere, vt ſe reuocare nõ poſſit. *Ambroſius de Caino & Abele*, IV. Profectus pars magna iudicanda, velle proficere. *Seneca in Epiſtol. Epiſt.* 7. V. Æquitatem hic natura ipſa poſtulat, quæ nihil perfectum illico producit. *Cicero* 2. *de inuent. & in lib. de claris oratoribus.* Nihil in hac reperitur, quod ſe in vniuerſum profundat, & quod totum repente euolet. *Idem de oratore.* Ideoque illud Hieronymi tenendum: IN OMNIBVS HAEC EST PERFECTIO, IMPERFECTIONIS COGNITIO. Accedunt huc ſexto leges ciuiles, quæ tyronibus ignoſcunt. Eſt lex de re militari; Si plures ſimul primo deſeruerint, deinde intra certum tempus reuerſi ſint; gradu pulſi in diuerſa loca diſtribuendi ſunt: ſed tyronibus eſt parcendum. *Digeſt. lib.* 49. *titulo* 15. *Et paulo poſt eodem in tit.* examinantur cauſæ ſemper emanſionis; ſed & ignoranti adhuc diſciplinam tyroni ignoſcitur.

Quinta cauſa, ERROR, Caſus, Imprudentia eſt. Quemadmodum enim ſæpe proteruia peccatur: ita delinquitur caſu, errore, atq; imprudentia quadam. Ideoque quæſtio mouenda, verum qui imprudentia, caſu, errore quodam peccant, mitius ac lenius puniendi ſint. Non daret hoc Charondas: non concederet Draco Athenienſis: non largirentur Stoici, qui omnia delicta paria conſtituerunt. Sed tamen probari poteſt tam exemplis quam rationibus. Cum enim primo Adraſtus in venatione forte aprum ſectatus Crœſi interfeciſſet filium, veniam a parente impetrauit, eo quod per errorem hoc feciſſet. *Herod. lib.* 1. Athenienſes delictis eiuſcemodi inuoluntarijs aras conſtituerunt, ad quas, qui ita peccarant, confugere poſſent. *Thuc. lib.* 4. Habuerunt etiam diſtincta tribunalia: inuoluntarijs cædibus, & errore atq; caſu factis & illas in pago Martio, has in palatio diiudicarunt. *de l.* [illegible] *lib. 8. cap.* 15. II. Lex diuina etiam mitius tales voluit tractari, cum, Si quis, inquit, per induſtriam interfecerit proximum ſuum & per inſidias, ab altari auelles eum, vt moriatur. Qui percuſſerit volens hominem, morte moriatur: qui autem non eſt inſidiatus, ſed DEVS illum tradidit in manus ſuas, conſtituam tibi locum, in quem fugere debeat. Conſtitues vero locum *Deuter. cap.* 19. veteres ciuitates æquali inter ſe ſpatio diſtantes in medio terræ Iſraeliticæ, & habeat in vicino, qui propter homicidium profugus eſt, quo poſſit euadere. III. Plato in libris ſuis de legibus: Si quis, inquit, in pugnis & certaminibus nolens, ſiue è veſtigio, ſiue poſtea morte ſecuta, amicum interfecerit, vel in exercitatione bellica: immunis cenſeatur *lib. 9 de leg.* Ariſtoteles quoque inter purgationis partes caſum recenſet & imprudentiam. *Rhet. 1. cap.* 13. Et æquitatis ibidem eſſe docet, non factum ipſum, ſed animum conſiderare: non paris pœna dignos ſtatuere errores, infortunia, & iniurias. Ac in delictis dolus conſideratur, qui non eſt in er-

ratis,

rante. Caſum adferunt talem: Si putator ramum ex arbore deijciens in plateam, vbi nullum eſt iter, hominem interfecerit, non teneatur lege Cornelia de Sicarijs, eo quod diuinare non potuerit: an per eum locum aliquis tranſiturus ſit. *Digeſt lib* 9.2. Eodem loco habetur caſus fortuitus in Iure. Vt ſi quis de alto ſe præcipitauerit, & ſuper alium venerit, eumque occiderit; non teneatur lege Cornelia de Sicarijs. *Digeſtor. libro* 48. *titul.* 8. Et cum venator venando, telo in feram miſſo hominem interficit. *Digeſtor. lib.* 48. *tit.*19.

Et ſunt hæ rationes: quia I quæ ex improuiſo caſu potius quam fraude accidunt, plerunq; fato, non noxæ imputantur. *lib.9.cod.tit.*16. II. Spectanda cunctis in rebus voluntas eſt, & quæ conſulto facta nō ſunt, fraudi eſſe non debent. *Ariſtot. Rhetor* 3.*cap*.14. III. Nihil videtur indignius, quam eu, qui culpa caret, ſupplicio non carere: euentum, non animum ſpectarit: pœna affici pari flagitia & aduerſos caſus. *Hermogenes de ſtatibus.l cer.*2. *de Inuent. Herennianus author libro* 2. *Quintil. libro* 7. *capite* 5. Poſtremo, commune eſt omnibus hominibus: vt imprudentia quadam labantur & peccent: malorum vero, vt iniuria alios afficiant. *Ariſtot.Rhet.*3.*cap*.14.

Sexta cauſa, Perſonæ qualitas, dignitas, nobilitas, merita. Non minus quæri ſæpe ſolet: vtrum ſint lenius puniendi illi, qui nobili ſunt loco nati, valēt dignitate, ante ſint bene meriti de Republ. aut parentes habuerunt vel maiores præclare de hac meritos. In contrariam & negantem partē videntur adferri illa poſſe: quod quo maiores ſunt homines, eo puniendi grauius, ſi peccant. *Thucyd libro ſexto* Scriptura affirmat, fore vt potentes tormenta patiantur. Magnorum & nobilium delicta à pluribus conſpiciuntur, & ſic exemplo nocent, non ſecus atque verrucæ in facie corpus deformant. *Plutarchus in præceptis gerendæ Reipublicæ.* Quod tandem qui ita delinquunt, tam

VI Cauſa, perſonæ qualitas.

in DEVM, quam homines ſunt ingrati, a quibus euecti ſunt ad honores. *Thomas quæſtione 22. Tiraquell. de mitigat. pœnarum, cauſa 28.*

In affirmantem contra ſententiam faciunt, primũ exempla: quod Scaurus repetundarum reus, & quidem perditus & comploratus, tamen propter vetuſtiſſimam nobilitatem & recentem memoriam patris abſolutus eſt. *Valerius Maximus libro octauo, capite primo, &c.* Maximi authoritas Atilium Calatinum generum, admodum infamem reum, periculo eripuit. *Valerius ibidem.* D. Seuerus & Antoninus clariſſimum quendam iuuenem ſacrilegum in inſulã deportarunt, cum alias Sacrilegij pœna ſit ad beſtias damnatio aut ſuſpendium *lib. 48. Digeſtorum, tit. 13.* Secundo hanc confirmat ſententiam Ius ciuile, quod in delictis perſonæ iubet qualitatẽ conſiderare in peculatu, *lib. 48. Digeſtorum, tit. 13.* Et qui in ciuitate incendium faciunt data opera, ſi humiliore ſunt loco nati, beſtijs vult obijci: ſi in aliquo gradu, in inſulã deportari. *Digeſt. 43. tit. 9.* Accedit huc, quod etiam ſi in vinculis eſt nobilis detinendus, non ita ſtrictè tenendus eſt, vt alij. *lib. 48. Digeſt. t. 3.* Nec deſunt rationes. Quia I. ſemper habenda ratio dignitatis eſt. *C. 9. t. 2.* II. Valere debet apud omnes ſenex clarorum hominum de Repub. meritorum memoria, etiam mortuorum. *Cic. pro Sextio.* III. Turpe eſt, tantiſper cuiuſque curam agere, dum eius vſus eſt, poſt vero nullam rationẽ habere. *Demoſth. in Epiſt. Ep. 3.* IV. Non tam eſt neceſſarium, male meritis referre, quod debetur. *Cic. in Oratione ad Quirites poſt reditum.* V. Ita comparatum natura eſt, vt ſępius omnes peccemus, quam officio fungamur: & tamen ita humanæ fragilitati aliquid tribuendum, vt beneficium aliquod & nobis, & aliorũ meritis dignum conferatur. *Iſocr. in oratione ad Philip.* VI. Tyrãnidis oritur ſuſpicio, cum multi nobiles, velut eminẽtiora papauerum capita, obtruncãtur. *Ariſtot. Polit. 5. cap. 11.*

VII. Etiam

VII. Etiam Medici, quanquam aduerſa in valetudine nihil ſerui à liberis differant, mollius tamen & clementius liberos quàm ſeruos tractant. *Plinius li.8.Epiſt.8. Lipſius Polit.8.c.11.*

Septima cauſa, Sexus. Non minus & illud in quæſtionem venit; Vtrum in pœnis & animaduerſionib. ſit Sexus ratio habenda, mitius puniendæ fœminæ, quàm Viri; Affirmantem in ſententiam iſta adferri poſſe videtur: quod I. Aurelianus Imperator Cœnobiam defendit contra milites, & ſeruauit, etiamſi illa imperium rapere ad ſe conaretur, *Vopiſcus in Aureliano.* II. In Iure, cum læſæ Maieſtatis crimen eſt conceſſum, filiæ eius, quæ hoc cõmiſit, mitius quàm filij puniuntur. *Lib.9.Codic.tit.8. ad legem Iuliam Maieſtatis*, excuſatur ſexu inceſtus. *lib.48.Digeſt.tit.5. Ad legem Iuliam de adulterijs*: excuſatur & peculatus *lib.48.t.13.* Purgatur deniq;, qui propter ſexum actionem non ediderunt, *lib.2.tit,13.de edendo.* Nec deſunt rationes: quod mitior debet eſſe circa eas ſententia, quæ per ſexus infirmitatem minus ſunt habiles, *libro 9.Cod.tit.8.* fœminæ habent quidem conſultandi facultatem, ſed imbecillam: virtutem, ſed languidam & imperfectã. *Ariſtot.Polit.1.cap.8.* VII. Sexus.

--- Nullum memorabile nomen
Fœminea in pœna eſt: nec habet victoria laudem.
Virgil.1.Æneid.

QVÆSTIO CV.

QVÆNAM IN POENIS ET SVPpliciis ſumendis vitanda?

PEccari hac in re non raro ſolet. Itaque vitanda in animaduerſionibus primum eſt lætitię & voluptatis cuiuſdã ſuſpicio: ne delectari aut gaudere videatur princeps ob eorum pœnam, qui ſunt puniendi. Quia I. eſt ferina rabies, ſanguine & vulneribus gau- *I. Lætitia & voluptas.*

Digitized by Google

vt inique puniat, qui nimis. *Seneca libro 1. de Clementia.* Et vtile hoc eſt magiſtratui, miſericordiæ potius, quã crudelitatis & tyrannidis rationem habere. *Cicero 2. de Inuent.* Et habet V. Clementia liberum arbitrium, nec ſub formula, ſed æquo & bono iudicare, & abſoluere illi licet. Et nihil ex his dum facit, tanquam iuſto minus facit, ſed tanquam id quod iuſtiſſimum conſtituit, id eſt, non contra legem, ſed intra metas rectæ rationis. *Seneca libro 2. de Clementia.* Atque hinc VI. apud vetuſtiſſimos Gothos Apis regẽ ſignificabat. quod populorum moderatorem oporteret cum iuſtitiæ aculeo, clementiæ mel commixtũ habere. *Olaus Magnus de regionibus Septentrionalibus lib. 1. capite vltimo.* Et Romani magiſtratibus ſuis ſecures faſcibus alligatas prætulerunt: vt oſtenderent leuiter delinquentes, virgis, peccãtes grauiter, ſecuribus & capite puniendos eſſe. *Plutarch. in Problem. Alexander ab Alexandro libro 3. capite 5.*

Cauſæ lenitatis & mitigationis pœnæ. I. Ætas.

Concludendum ergo videtur, non rigide quæuis delicta eodem modo punienda: ſed adhibendam lenitatem & mitigationem aliquam eſſe: maxime ſi cauſa aliqua apparet: quarum I. Ætas eſt. vbi quæritur, ſint ne eodem modo pueri & adoleſcentes, quo viri & ſenes, puniendi. Et pro mitigatione pœnæ rationes illæ adferri poſſunt: quod exemplum eſt in promptu Iulij Cæſaris, qui Ptolomæum Ægypti regem non eodem modo punire voluit, quo eius conſiliarios: hac addita ratione; quod puer rex eſſet, conſiliarij ſenes. *Plut. in vita Cæſaris.* Reprehenduntur contra ab Hiſtoricis Spartani, qui necem Agidæ intulerunt adhuc adoleſcenti. II. Leges ciuiles eodem loco pueros, quo furioſos habent: ideoque puniri grauiter nolunt, *libro 48. Digeſt. tit. 8.* Plato quoque *tertio lib. 9. de leg.* peccatis, quæ committuntur in pueritia pœnas præſcribit mitiores: non exiguam his eſſe veniam concedendam affirmat. III. Rationes huic ætati quoque ſuccurrunt

Digitized by Google

ſunt. Siquidem adoleſcentes non tam ſunt, quã fiunt mali ex aliorum inſtinctu & conuerſatione. *Plato 3. de Repub.* Maxime cum duriter educati fuerint, & poſt guſtare mel cœperint: verſati fuerint cum ijs, qui varias voluptates excogitant. *Idem lib. 5. & 8. de Republ.* IV. Horum natura ardens ac veluti ignea eſt: neque quieſcere facile poteſt: ideoq; male ſæpe agit. *Plutarch. de ſera numinis vindicta.* V. Sunt imperiti huius vitæ actionum, ideoque decipi facile poſſunt. *Ariſtot. Ethic. 1. cap. 1.* VI. Obnoxij ſunt varijs animi perturbationibus, hisq; ſtudioſe inſeruiunt. *Ariſtot. Rhetoric. 2. cap. 12. Ethic. 8. cap. 13.* VII. Cupiditatibus plurimis redundant. *Iſocr. in Areopagitico.* VIII Maxima iudicij & conſilij imbecillitate laborant. *Cic. 1. Offic. & lib. de Senectut. Ariſtot. Polit. 1. cap. vlt.* IX. Fieri plerunque ſolet, vt magna indoles magnis quoque vitijs laboret: idemq; plane hic accidat, quod vinis recentibus, quæ quieta in dolio non probantur: & agris, qui quo ſunt fertiliores & feraciores, eo magis noxijs herbis infeſtantur. X. Si prima in ętate ac adoleſcẽtia illico & grauiter punirẽtur, impedirentur horum actiones multæ præclaræ. Videmus, n. ſũmos homines & clariſſimos ciues factos fuiſſe nõ paucos, cum adoleſcentiæ cupiditates deferbuiſſent *Cic. pro Cælio.* Nec deſunt exempla in Hiſtorijs: Themiſtoclis, qui petulans & prodigus in prima ætate, vir poſt ſummus euaſit. Neq; id diſſimulauit, ſed dixit: è ferociſſimis pullis optimos equos fieri, ſi recte informentur atq; educẽtur. *Plutarch. in eius vita.* Scipionis Affricani, qui admodum diſſolute primos adoleſcentię annos exegit. *Plinius de Viris Illuſtrib. c. 49. Valerius Max. libro 6. cap 9.* Valerij Flaccij, qui adoleſcẽs luxu perditus, poſt modeſtiæ ac ſanctitatis exemplum Romana in Republica extitit. *Valer. Maxim. ibid.* Et Quint. Fabii Maximi Allobrogici, cuius adoleſcentia admodum fuit infamis; ſenectus ornatiſſima, ac ſpecioſiſſima. *Liuius lib. 61.*

II. Ebrietas. Altera cauſa ebrietas eſt. Quemadmodum adoleſcentes & pueri, cum peccant, puniendi lenius videntur: ita etiam ebrii, ſi delinquunt, mitiori pœna videntur afficiendi. *Contra ebrios.* In contrariam partem iſta faciunt: quod Athenienſes ebrietatis actionem inſtituerunt. *Iul. ius Pollux libro* 8. Conſtituerunt etiam Oenoptas, qui in conuiuiis obſeruarunt, quid quiſq; biberet. *Athenæus lib.* 10. *c.* 7. Pittacus quoq; Mitylenenſis ſeptem Sapientum vnus, ebrios, ſi peccauerint, duplici pœna afficiendos eſſe cenſuit. *Ariſtot. Politic.* 2 *cap.* 10. *Laertius lib.* 1. *cap.* 5.

Rationes ſunt iſtæ: quia in ebriorũ primo fuit poteſtate non inebriari. *Ariſtoteles Ethicorum* 3. *cap.* 5. II. Ebrii quando peccant, variis modis peccant: in naturam, Rempublic. ſeipſos. In naturam, quia infirmam hanc, variisque morbis obnoxiam reddunt. In Rempub. quia hanc ciue bono ſpoliant, qui vim flamma læditur. In ſeipſos, quia tollunt precioſiſſimum theſaurum; ingenii aciem, quæ ebrietate & crapula hebetatur. *Ariſt. ibid. & in hac Caſus*. III. Sequũtur ebrietatẽ omnis generis incommoda. Eſt hæc ἀκρόπολις omnium flagitiorum. *D. Baſilius in oratione de ebrietate.* IV. Ad omnes actiones honeſtas & vtiles ineptos homines reddit. *Plato* 1. *de leg.* Itaq; V. Lex illa Minois laudatur apud Cretenſes: vti ne alii cum aliis compotationibus ad ebrietatẽ indulgeant. *Plato in Minoe.* Et Mahometi lex eſt, vt ebrius 80. ictibus puniatur, & ſic natura calidi in officio facilius contineantur.

Pro ebriis. Atq; hæc contra ebriorũ delicta faciunt. Pro horũ mitigatione ſunt quæ ſequũtur; quod primo Pyrrhus Epirotarum rex, cum nonnulli adoleſcẽtes inter pocula male de ipſo locuti fuiſſent, & ab hoc examinati vnus reſpondiſſet, Imo niſi lagulena defeciſſet, occidiſſemus te: ſimplici confeſſione motus, eis ignouit. *Plutarchus in eius vita.* Et Piſiſtratus, qui à Theraſippo inter pocula conuitio laceratus, ita vocẽ & animum ab ira cohibuit: vt abire volẽtem familiari inui-

ſi inuitatione retineret: ferret etiã alia. *Valerius Maximus lib. 5. cap. 1. de Humanitate.* II. Imperatores, Theodoſius, Arcadius, & Honorius, legem hanc tulerunt: Si quis modeſtiæ neſcius, & pudoris ignarus, temulẽtia turbulentus, temporum noſtrorum obtrectator fuerit: eum pœna nolumus ſubiugari, neq; durum aliquid, aut aſperum volumus ſubiugari, neq; durum aliquid, aut aſperum volumus ſuſtinere. *Cod. 9 titulo 7.* Et alibi Iureconſultus: Si per vinum, inquit, cuſtodia amiſſa, tractandus is, qui deliquit, mitius eſt, & in deteriorem militiam dandus. *Digeſtorum 48. titulo de cuſtodia.* Et reſcriptum Imperatoris extat Hadriani: Per vinum aut laſciuiam lapſis capitalis pœna eſt remittenda. & militiæ irroganda mutatio. *Digeſtorum lib. 19. tit. 26. de re militari.*

Nec deſunt III. rationes aliæ: quia ebrij cum peccant, non propoſito aut dolo malo peccant, qui in omnibus delictis conſideratur: ſed impetu. *Digeſt. 48. tit. 19. de pœnis.* Ebrij, vt ſenes, ſunt bis pueri: pueros autem delinquentes puniendos eſſe leuius ante oſtenſum eſt. *Plato 1. de legib.* Ebrij præterea ignorantibus ſunt ſimiles, & propterea tantum puniendi, quia nimium biberũt. *Tiraq. de legum pœnis mitigandis.* Ebrij ſenſibus interceptis diiudicare nihil poſſunt: ideoq; his ignoſcendum *Ariſtot. in problem. ſect. 30. q. 1.* Ac propterea (poſtremo) pœna illis leuis eſt conſtituta in veteribus legibus Francorum: Si quis miles ebrius fuerit repertus. eiectus, quoad culpam agnoſcat, aquam bibere cogatur. *Beatus Rhenanus lib. 2. rerum Germanicarum.*

Tertia cauſa Ira eſt. Vt ſunt lenius tractãdi, per Ebrietatem qui deliquerunt, ita eodẽ habẽdi numero & loco videntur, qui animi quadam cõmotione & iracundia peccarunt. Exemplo primo eſt is, qui patris vlciſcendi cauſa matrem necauit, & nõ ſolum humana, ſed etiã Deæ ſapientiſſimæ ſentẽtia liberatus eſt. *Cicer. pro Milone.* Deinde illud, cuius meminerunt Va- *III. Ira.*

tētiam ire voluit Orbilius ille Grammaticus, Plagoſus & Vulnerarius dictus, propterea quod admodum aſper in tractandis diſcipulis fuit: ideoq; maiori fama, quam emolumento docuit. *Sueton. de Grammat. illuſtr. c.* 8. Non etiam hanc probant, qui ingenioſi ſunt, propterea quod, *Cicerone teſte*, quo quis eſt ingenioſior, eo docere iracundius ſolet, quia ſcilicet alios ſuo ingenio æſtimat.

Poſſunt autem contrariam in ſententiam rationes iſtæ adferri. Quod I. imperitia & ruditate quidam qui peccant, non dolo malo, non improbitate, nō negligentia peccant, niſi iterare idem voluerint, vbi illud valet: Vulnus iteratum curatur tardius. Frequēter qui peccant & lugent, veniam vix merentur. *Auguſt. in libro Soliloquiorum. Tiraquellus de pœnis temperādis, cauſa decima.* II. Nulla diſciplina eſt, in qua non peccando diſcatur. Nam ſi quis perperam adminiſtratum improſpere ceſſerit, vitatur quod fefellerat. *Columell. de re ruſtica libro* 1. III. Nihil eſt grauius, quam errorem adeo deſerere, vt ſe reuocare nō poſſit. *Ambroſius de Caino & Abele*, IV. Profectus pars magna iudicanda, velle proficere. *Seneca in Epiſtol. Epiſt.* 7. V. Æquitatem hic natura ipſa poſtulat, quæ nihil perfectum illico producit. *Cicero* 2. *de inuent. & in lib. de claris oratoribus.* Nihil in hac reperitur, quod ſe in vniuerſum profundat, & quod totum repente euolet. *Idem de oratore.* Ideoque illud Hieronymi tenendum: IN OMNIBVS HAEC EST PERFECTIO, IMPERFECTIONIS COGNITIO. Accedunt huc ſexto leges ciuiles, quæ tyronibus ignoſcunt. Eſt lex de re militari; Si plures ſimul primo deſeruerint, deinde intra certum tempus reuerſi ſint; gradu pulſi in diuerſa loca diſtribuendi ſunt: ſed tyronibus eſt parcendum. *Digeſt. lib.* 49. *titulo* 15. *Et paulo poſt eodem in tit.* examinantur cauſæ ſemper emanſionis; ſed & ignoranti adhuc diſciplinam tyroni ignoſcitur.

Quinta cauſa, Error, Caſus, Imprudentia eſt. Quemadmodum enim ſæpe imperitia peccatur: ita delinquitur caſu, errore, atq; imprudentia quadam. Ideoque quæſtio mouenda, vtrum qui imprudentia, caſu, errore quodam peccant, minus ac lenius puniendi ſint. Non daret hoc Charondas, non concederet Draco Athenienſis: non largirentur Stoici, qui omnia delicta paria conſtituerunt. Sed tamen probari poteſt tam exemplis quam rationibus. Cum enim primo Adraſtus in venatione forte aprum ſectatus Crœſi interfeciſſet filium, veniam a parente impetrauit, eo quod per errorem hoc feciſſet. *Herod. lib. 1.* Athenienſes delictis eiuſcemodi inuoluntarijs aras conſtituerunt, ad quas, qui ita peccarant, confugere poſſent. *Thucyd. l.* 4. Habuerunt etiam diſtincta tribunalia inuoluntarijs cædibus, & errore atq; caſu factis: & illas in pago Martio, has in palatio diiudicarũt. *Æl. var. hiſt. lib. 8. cap.* 15. II. Lex diuina etiam mitius tales vult tractari cum, Si quis, inquit, per induſtriam interfecerit proximum ſuum & per inſidias, ab altari meo euelles eum, vt moriatur. Qui percuſſerit volens hominem, morte moriatur: qui autem non eſt inſidiatus, ſed DEVS illum tradidit in manus ſuas, conſtituam tibi locum, in quem fugere debeat. Conſtituuntur vero loca. *Deuteron.* 19. Vt tres ciuitates æquali inter ſe ſpatio diuidas, omnem terræ Iſraeliticæ, & habeat in vicino, qui propter homicidium profugus eſt, quo poſſit euadere. III. Plato in libris ſuis de legibus. Si quis, inquit, in pugna & certaminibus nolens, ſiue è veſtigio, ſiue poſtea morte ſecuta, amicum interfecerit, vel in exercitatione bellica: is mundus cenſeatur *lib. 9 de leg.* Ariſtoteles quoque inter purgationis partes caſum recenſet & imprudentiam. *Rhet. 1 capite* 13. Et æquitatis ibidem eſſe docet, non factum ipſum, ſed animum conſiderare: non pari pœna dignos ſtatuit errores, infortunia, & iniurias. Ac in delictis dolus conſideratur, qui non eſt in errante,

rante. Caſum adferunt talem: Si putator ramum ex arbore deijciens in plateam, vbi nullum eſt iter, hominem interfecerit, non teneatur lege Cornelia de Sicarijs, eo quod diuinare non potuerit: an per eum locum aliquis tranſiturus ſit. *Digeſt lib* 95.2. Eodem loco habetur caſus fortuitus in Iure. Vt ſi quis de alto ſe præcipitauerit, & ſuper alium venerit, eumque occiderit; non teneatur lege Cornelia de Sicarijs. *Digeſtor. libro* 48. *titul.* 8. Et cum venator venando, telo in feram miſſo hominem interficit. *Digeſtor. lib.* 48. *tit.*19.

Et ſunt hæ rationes: quia I quæ ex improuiſo caſu potius quam fraude accidunt, plerunq; fato, non noxæ imputantur. *lib.9.cod.tit.*16. II. Spectanda cunctis in rebus voluntas eſt, & quæ conſulto facta nō ſunt, fraudi eſſe non debent *Ariſtot. Rhetor* 3.*cap.*14. III. Nihil videtur indignius, quam eu, qui culpa caret, ſupplicio non carere: euentum, non animum ſpectarit: pœna affici pari flagitia & aduerſos caſus. *Hermogenes de ſtatibus. Cicer.*2. *de Inuent. Herennianus author libro* 2. *Quintil. libro* 7. *capite* 5. Poſtremo, commune eſt omnibus hominibus: vt imprudentia quadam labantur & peccent: malorum vero, vt iniuria alios afficiant. *Ariſtot. Rhet.*3.*cap.*14.

Sexta cauſa, Perſonæ qualitas, dignitas, nobilitas, merita. Non minus quæri ſæpe ſolet: vtrum ſint leniꝰ puniendi illi, qui nobili ſunt loco nati, valēt dignitate, ante ſunt bene meriti de Republ. aut parentes habuerunt vel maiores præclare de hac meritos. In contrariam & negantem partē videntur adferri illa poſſe: quod quo maiores ſunt homines, eo puniendi grauius, ſi peccant. *Thucyd libro ſexto* Scriptura affirmat, fore vt potentes tormenta patiantur. Magnorum & nobilium delicta à pluribus conſpiciuntur, & ſic exemplo nocent, non ſecus atque verrucæ in facie corpus deformant. *Plutarchus in præceptis gerendæ Reipublicæ.* Quod tandem qui ita delinquunt, tam

VI Cauſa, perſonæ qualitas.

VII. Etiam Medici, quanquam aduerſa in valetudine nihil ſerui à liberis differant, mollius tamen & clementius liberos quam ſeruos tractant. *Plinius li.8.Epiſt.8. Lipſius Polit.8.c.11.*

VII. Sexus.

Septima cauſa, Sexus. Non minus & illud in quæſtionem venit; Vtrum in pœnis & animaduerſionib. ſit Sexus ratio habenda; mitius puniendæ fœminæ, quam Viri; Affirmantem in ſententiam iſta adferri poſſe videtur: quod I. Aurelianus Imperator Cœnobiam defendit contra milites, & ſeruauit, etiamſi illa imperium rapere ad ſe conaretur, *Vopiſcus in Aureliano.* II. In Iure, cum læſæ Maieſtatis crimen eſt conceſſum, filiæ eius, quæ hoc cõmiſit, mitius quam filij puniuntur. *Lib.9. Codic.tit.8. ad legem Iuliam Maieſtatis*, excuſatur ſexu inceſtus. *lib.48. Digeſt.tit.5. Ad legem Iuliam de adulterijs*: excuſatur & peculatus, *lib.48.t.13.* Purgatur deniq;, qui propter ſexum actionem non ediderunt, *lib.2.tit,13. de edendo.* Nec deſunt rationes: quod mitior debet eſſe circa eas ſententia, quæ per ſexus infirmitatem minus ſunt habiles, *libro 9. Cod.tit.8.* fœminæ habent quidem conſultandi facultatem, ſed imbecillam: virtutem, ſed languidam & imperfectã. *Ariſtot. Polit.1.cap.8.*

— Nullum memorabile nomen
Fœminea in pœna eſt: nec habet victoria laudem.
Virgil.1.Æneid.

QVÆSTIO CV.

QVÆNAM IN POENIS ET SVPpliciis ſumendis vitanda?

I. Lætitia & voluptas.

PEccari hac in re non raro ſolet. Itaque vitanda in animaduerſionibus primum eſt lætitię & voluptatis cuiuſdã ſuſpicio: ne delectari aut gaudere videatur princeps ob eorum pœnam, qui ſunt puniendi. Quia I. eſt ferina rabies, ſanguine & vulneribus gau-

dere. *Seneca lib. 1. de clementia.* II Licet recte quidam & merito puniantur: tamen ſi voluptates inde capi aliqua videatur, miſeratio oritur: tanquam non vtilitate publica, ſed in vnius ſæuitiam tales abſumantur. *Lipſius Pol. 8. capite 11. ex 15. Annalium Cornelij Taciti.* III Cum gaudium & voluptas quædam deprehenditur in ſupplicijs, Magiſtratus non ad Rempublicam, ſed ſeipſos reſpicere videntur. *Cic. 1. off.* 4 Itaque hic faciendum quod Medici facere conſueuerunt, qui membrum deploratum non libenter ſed coacti reſecāt: ne totum corpus pereat. *Hæresbachius de principis Inſtit. cap. 16.*

II. Præcipitantia ac celeritas vitanda.

Secundo fugienda præcipitantia & celeritas eſt in pœnis & animaduerſionibus. Crudelitas (inquit ille) acerbiſſima videtur, quæ maior pœnam: miſericordiæ genus, cito occidere. *Seneca libro ſecundo, de beneficentia.* Itaq; Tiberius Imperator vetuit, ne damnati intra dies decem ſupplicio afficerentur. *Dion libro 57. Suetoni in Tiberio.* Extat proque in Iure lex Imperatorum: Si vindicari in alios ſeuerius contra noſtram conſuetudinem iuſſerimus: pro cauſæ intuitu nolumus ſtatim eos aut pœnam ſubire, aut excipere ſententiam. ſed per dies triginta ſuper ſtatu eorum ſors & fortuna ſuſpenſa ſit. *Libro 9. Cod. titulo 47.* Huius rationem Anaxandrides Spartanus attulit: qui interrogatus, cur Lacedæmonij plures dies inſumerent in cognoſcendis capitalibus cauſis: reſpondit, Quod ſi in his ſemel erratum fuerit, non eſſet corrigendi conſilij poteſtas. *Plutarchus in Apophtheg. Laconicis.* Deinde prope, libenter videtur damnare, qui cito damnat. *Seneca libro ſecundo de Clementia.* Tertio, ſi eſt alterutram in partem peccandum, ſatius eſt impunitum relinqui facinus quam innocentem condemnari. *Digeſt. 48. tit. 19 de pœnis.* Ideoque Romanorum ſecures fuerunt faſcibus alligatæ, vt reſolutione mora interijceretur. *Plutarchus in problematibus.*

Tertia

Tertio etiam nouitas vitanda eſt pœnarum & ſuppliciorum. Itaque Ariſt. more patrio vult ſupplicio ſumi. *Polit. 5. cap.* 11. Præ ſe fert deinde nouitas crudelitatis ac tyrannidis quandam ſpeciem. Et ſæpe modus agendi non bonus cauſam perdit bonam. *Seneca lib. 2. de Clementia.* Eſt & nouitas omnis ingrata & inuiſa: nec modo difficulter, verum etiam minus tuto introducitur. *Plutarch. in precep. gerendæ Reipublic.* Eaque de cauſa Mezentius apud Poetam male audit, qui mortua iungebat corpora viuis, Componens manibusque manus, atq; oribus ora. *Virg.* 8. *Æneid.*

III. Nouitas ſuppliciorum vitanda.

Quarto, illud quoq; vitandum, ne ipſe pœnas exigat Magiſtratus aut princeps, etiam vix ſpectet. Vbi enim præmia ſunt & munera diſtribuenda, ipſe princeps hoc faciet; vbi contra pœnæ & animaduerſiones adhibendæ, alijs negocium demandabit. *Xenoph. in Hierone. Lipſius Polit.* 8 *cap.* 11. Eoque nomine reprehenditur Verres à Cicerone quod nō ſolum noua excogitarit ſupplicia: lictoribus & carnificibus ſuis omnem petulantiam conceſſerit: verum etiam ipſe fuerit ſpectator ſuppliciorum. *lib. 5. in Verrem.* Vituperatur quoque Volaſus Aſię proconſul: qui cum trecentos vno die ſecuri percuſſiſſet, incedens inter cadauera, vultu ſuperbo, quaſi magnificum & conſpiciendum aliquid feciſſet: exclamauit, ô rem regiam! *Seneca libro 2. de ira, capite 5.*

IV. Princeps aut magiſtratus ne ſit ſpectator pœnarum.

QVÆSTIO CVI.

VTRVM BENE CONSTITVTA IN Repub. præmia ſint neceſſaria.

DE Solonis ſententia nō tantum pœnis, verum etiam pręmijs Reſpub. continetur: optima illa iudicatur gubernatio: in qua vtraq; coniunctim reperiuntur. Et ad vſum transferri hęc hodie Quęſtio poteſt in omnibus cauſarum generibus: cum in deliberationibus de pręmijs ac honoribus bene meritorum agitur:

Vſus quæſtionis.

agitur: ſunt a principib⁹ & Magiſtratibus alijs illi petendi in demonſtratiuo laudanda atque celebranda facinora, quæ præmia flagitant: in Iudiciali defendendi viri boni, & oſtendendum, non hos pœnis ac ſupplicijs, ſed præmijs dignos eſſe: aut etiam illorum eſt patrocinium ſuſcipiendum, qui ambitu vel largitionibus dicuntur impetraſſe honores & officia publica quæ præmij loco ob beneficia in Rempublicam ſingularia illi ſunt conſecuti.

Laborum præmia neceſſaria.

Ac tametſi virtus ſibi ſit pulcherrima merces. *Silius lib.3. Punicorum:* ſatis in ipſa conſcientia facti pulcherrimi ſit fructus. *Cicer. 4. Philip.* vir bonus, amore virtutis & Reipublicæ potius, quam commodi, aut præmij ſpe adductus bene alijs facere & debeat & ſoleat: præmijs ac beneficijs ærarium exhauriatur: priuatorum opes imminuantur: non vero etiam foueatur ignauia. *Corn. Tacit. lib. 3.* tamen in contrariam ſententiam rationes bene multæ neq; contemnendæ ſunt.

Quod primum auguſtiſſimum & præcipuum officium eſt perſoluere debita ijs, qui bene de nobis ſunt meriti. *Plato 4. de Leg.* Æquum eſt, vt vnicuique proſit & proficiat labor ſuus. *Caſſiod. libro 2. Epiſtol. 2.* Ciuitatis potentia tum augetur: cum ſupplicijs improbi afficiuntur: præmia & honores conſequuntur bene meriti. *Demoſth. in Leptinem.* Quandoquidem vbi virtutibus ſua ſunt præmia propoſita: ibi ad gubernacula etiam optimi viri promouentur, quiſque animo optimo ad ea in Rempublicam accedit, quæ præmia habere ſua videt. *Thucyd. lib. 1.* Nihil non aggrediuntur homines, ſi magnis conatibus præmia magna proponantur: magni animi magnis honoribus fiunt. *Liuius libro 4. Decad. 1.* omnium beneficiorũ, quę merentibus prę clare tribuuntur, non ad ipſos magis gaudium, quam ad ſimiles redundat. *Plin. in Paneg. 4.* Et quidem vt frugum copiam magnam bona aeris temperies generat, ita bonorum ingeniorum incrementa efficit Regum &

gum & Magiſtratuum liberalitas: vt eorundem contra ſordes cuncta extinguunt ac perdunt. *Plutarch. in libro de Virtute ſeu fortuna Alexan.* 1. Qui prudentes ſunt accordati honoribus ac præmijs collatis, onus ſibi imponi vident: eum, qui indigne his ornatur, vel corrupta conſuetudine, vel amore aliquo, norunt quaſi furem & latronem eſſe talium honorum & præmiorum *Gellius libro ſecundo, capite tertio.* Quemadmodum contra nihil in humana vita iniquius eſt, quam vno eodemque loco haberi, æqualibus præmijs ornari & fortes & ignauos. *Xenoph. libro ſecundo de Pædia Cyri.* Ac quando benemeritis gratia nō refertur, rerū cōmunicatio, & officiorum velut mutuatio tollitur. *Ariſtot. Eth. 5. cap.* 8. Eaque de cauſa Reſpublicæ multæ intereunt, cum viri fortes ac ſtrenui, nihil deterioribus plus auferunt. *Euripid. in Hecuba.* Siquidem nemo Reipublicæ in periculis cum laude & virtute verſatur, quin ſpe poſteritatis & fructu ducatur. Indiſcreti hominum mores & confuſi vagantur, niſi culpa formidinem, virtus præmium habeat. *Caſſiod. lib.* 2. Et licet ſplendidum virtutis ſit nomen. tamen non

--Inuenies multis de millibus vnum,
Virtutem precium qui putet eſſe ſui:
Ipſe decor recti facti, ſi præmia deſint,
Non mouet: & gratis pœnitet eſſe probum.
Iuuenal. Satyr. 10.

Ac licet Philoſophi de virtute ſeipſa contenta, cōtemnenda quoq; gloria multa diſputent: tamen in illis ipſis libellis, quos de contemnenda gloria ſcribunt, nomen ſuuum inſcribunt, & in eo ipſo, in quo prædicationem & nobilitatem deſpiciunt, prædicari de ſe ac nominari volunt. *Cicero pro Archia.* Maleq; paſſim ingrati audiunt, qui debita præmia negligunt. Sunt hoc nomine reprehenſi Athenienſes: qui licet eſſent doctiſſimi, & ſcientiarum quodammodo parentes: tamen velut carnifices extiterunt virtutum.

Quemad-

occurrunt: quod, ſi nõ detur actio ingrati, tardiores homines futuri ſint ad beneficia danda: II. Aequiſſima & iuris gentium vox, Redde quod debes, locum minime habitura: & tandem iniquum admodum, ingratos non puniri, qui & publice & priuatim nocent.

QVÆSTIO CVII.

QVINAM POTISSIMVM *præmiis afficiendi?*

QVemadmodum præmia neceſſario in Republica requiruntur: reprehenduntur, hç qui negligũt: ita neq; illi laudantur, qui, quos non oportet, aut magis, quam oportet, præmijs decorare ſolent. Vti Rancinius Aegypti Rex ob artificiorum furtum filiã ſuam furi elocauit. *Herod li.* 1. Athenis aurea data corona ei fuit, qui in Bacchi feſto bibendo alios ſuperaret. Quod & Alexander Magnus feciſſe dicitur. *Ælian. libro* 2. *variarum hiſtoriarum.* Xerxes præmium propoſuit illi, qui nouum aliquod voluptatis genus inueniſſet. *Valerius Maximus lib.* 9. *cap* 1. Ornauit percuſſores proſcriptorum Syla. *Plutarchus in eius vita.* Iohanni cuidam Conario Epiſcopatus eſt datus: quod capones præbere & præparare egregie noſſet. *Cromerus li.* 30 *rerum Polonicarum.* Sunt & hodie non pauci, qui, quod prouerbio dicitur, lutum manibus, pedibus farinam tractant: præmijs dignos negligunt, indignos his ornant, vel potius onerant, Itaq; recte quæritur, quinam præmijs ſint afficiendi.

Et quidẽ literatos & doctos eſſe præmijs & honoribus dignos, etiam leges ciuiles oſtendũt: quæ priuilegijs & immunitatib. ſingularibus hos ornãt: iubent vt Grammatici, Rhetores, Medici, qui in patria ſua, vel Romę has artes exercent, & intra numerum ſunt Profeſſorum, à tutela excuſentur. *Digeſtorum libro* 27. *tit.* 1. *de excuſationibus, &c.* Adfertur alibi ratio: quod I. *Viri docti & literarũ ſtudioſi.*

hi ſalu-

hi ſalutis hominum: illi vero ſtudiorum curam agunt *Digeſtorum lib.50. tit.13. de extraordinariȷs cognit.* Volunt, vt Medici Grammatici Profeſſores literarum, & Doctores legum vna cum vxoribus & filijs rebusque omnibus, à cunctis muneribus, vel publicis, vel ciuilibus immunes ſunt: vt neque hoſpites recipere, nec ad iudicium deduci, nec eximi, vel redhiberi, vel iniuriam pati debeant. *Imperator Conſtantinus libro decimo Codicis, titul 52. de Profeſſoribus & Medicis.*

In profeſſoribus & Doctoribus ſcholarum quid requiratur.

Interim, quę ſequitur lex Imp. Iuſtiniani, hanc addit conditionem: & magiſtri ſtudiorum & doctores excellant moribus & facundia: iubet, vt, quiſquis docere vult, non repente nec temere proſiliat ad hoc munus: ſed iudicio ordinis probetur: decretum curialium mereatur, optimorum conſenſu conſpirante. *Ibid. l.7. de Magiſtris.* Mandatur pręterea, vt Philoſophi munera ſordida corporalia non ſubeant. Etenim vere Philoſophantes pecuniam contemnunt, cuius retinendæ cupidine fictam eſſe aſſeuerationem detegunt, ſi ſe excuſant. *Digeſtorum libro 50 titulo 5. de vacat. & excuſat munerum.*

Huc quarto & illud accedit: quod leges flagitant, vt Profeſſorum & Medicorum domus, vbicunque poſitæ fuerint, militem ſeu iudicem hoſpitandum ſuſcipere non cogantur, Et hæc etiam valere in coniugibus & filijs volunt. *lib. 10 Codic. tit. 53. de Profeſſ. & Medicis.*

Poſtremo, Studioſis quoque & Maxime ſacrarum legum profeſſoribus hunc haberi honorem Frider. Imper. *in conſtitutione noua poſtulat*: vt ijs in locis, in quibus literarum exercentur ſtudia, ſecure habiteut. rationibus additis pulcherrimis. Quod dignum, vt cum omnes bona facientes laudem & protectionē mereantur: digni iudicētur illi ſpeciali dilectione & ab omni iniuria defendantur, quorū ſcientia totus mundus illuminatur, & vita ſubiectorū informatur ad obediendu & Deo & magiſtratui. Et quis, inquit, corā

non

non miſereatur: qui amore ſcientiæ exſules facti de diuitibus pauperes, ſemetipſos exinaniunt: vitam ſuam multis periculis exponunt, & à viliſſimis ſępe hominibus (quod grauiter ferendum) corporales iniurias ſine cauſa perferunt. Et quæ ſequuntur: de damnis & iniurijs ſcholaſticorum auertendis & puniendis: & lite aliqua exorta, conueniendo eos, quibus iuriſdictio data & commiſſa eſt.

Sed quia tales exemplis maxime mouentur, etiam notanda præmia ſunt literatorum: & quidem ſecundum diuerſas facultates & ſcientias, initio facto à Philoſophis. Vbi memorabile, quod Agathonē Philoſophum Platonicum ſummo in precio Ageſilaus habuit. *Volaterr. lib.* 13. Platonem & Theophraſtum donis affecit Philippus: gratulatus ſibi eſt de filio Alexandro Ariſtot tempore nato. *Ælian. lib.* 4. *variarum.* Amplis muneribus Cratippum Pompeius ornauit. *Plut. in eius vita. Plin. libro* 7. *cap.* 30. Heliodorum in precio habuit Adrianus. *Spartian. in eius vita.* Carolus Magnus artium liberalium doctores prę cęteris veneratus eſt. *Auentin. lib.* 4. *Annalium Boiorum.* Neque, vt hodie, contemti fuerunt Mathematici. Ægyptij ſummopere hos coluerunt, maxime propter contentiones ortas inter vicinos de agrorū finibus propter Nili inundationem. *lib.* 1. *cap.* 6. *apud Diodorum.* Conſtantinus Leonis philoſophi filius, Henricus Imperator, Carolus Magnus, & ipſi Mathematici inſignes, & Mathematicos plurimum amarunt: plurima his ipſis conceſſerunt priuilegia. *Auent. lib.* 4. & 5. *Annal. Cedrenus.* Et Mathias rex Vngarię Ioannem Monteregium & honoribus & diuitijs magnis proſequutus eſt. *Bonfinius in Vngaricis Hiſtorijs lib.* 8. *Decad.* 4. Et Ludouicus Vngariæ rex Mathematica ſtudia promouit. *Bonfinius lib.* 10. *Decad.* 2. Carolus vero Imperator in expeditionibus ſuis ſemper ducere eſt ſecum ſolitus Mathematicos & Aſtronomos.

Philoſophorum præmia.

alios. *Cuſpinianus.* Carolus 4. Imp. Bartholum de Saxoferrato vna cum familia & ſucceſſoribus immunitatibus ſingularibus donauit. *Auent. lib. 4. Annal.*

Neq; fuerunt neglecti Theologi. Laudantur Reges, Impp. & Principes, qui præmijs & honoribus eos affecerunt. Quales ſunt Conſtantinus, qui ſingulare vectigal à ciuitatibus pendere ſolitus eſt Eccleſijs. *Socrates & Sozomenus in tripartita.* Et Iouianus Imp. qui etiam lege edita iuſſit Eccleſijs frumentum reſtitui. *Theodoretus lib. 4. cap. 4.* Carolus Magnus, cuius liberalitas prædicatur à Crantzio *in proœmio Metropoleos.* & à Cuſpiniano: & Henricus quartus, qui ab eodē hac de cauſa laudatur. *lib. 5. Metropoleos.* Et Ludouicus Imperator hanc ob rem Pius dictus. *Platina.* Neq; illud vtrique immerito. *Theologorũ.*

Religionis præcipua eſt in Republ. cura habenda: eiuſdem eſt fundamentum ac propugnaculum. *Plato 4. de Republ.* ſunt Iureconſultorum ædes ciuitatum oracula, & ſine his habitari ciuitas feliciter non poteſt. *Ariſt. Polit. 3. cap. 8. Cic. 3. de Orat.* Honorare Medicos Sacræ literæ etiam propter neceſſitatem iubent *Eccleſ. 38.* Hominum corpora omnis generis affectionibus & morbis ſunt obnoxia. *Galenus lib. 1. de Sanitate tuenda.* Nec contemnendi Philoſophi, ſed cogitandum: non ante malorum finem in Republ. futurum, quam Philoſophi ſummam rerum in hac obtinuerint. *Plato 6. de Republica.* Philoſophiam hoc efficere: vt, qui vere illi dant operam ſua ſpōte illud agant: quæ cæteri legum metu faciunt. *Plutarch. de amore virtutum.* Nec exterminandi Oratores, eo quod elegans, erudita oratio ſalutis quędam arx eſt inexpugnabilis: idem coniuncta, cum ſapientia, quod exercitus contra hoſtes, præſtat. *Ariſtot. in Rhetor. ad Alexandrum.* Et æque turpe eſt, lingua vti non poſſe, & habere manus, defendere vero ſe non audere. *Ariſtot. Rhet. 1. cap. 1.* Nec inculti relinquendi Hiſtorici: cum verum ſit quod dicitur: Bis *Docti cur honorandi ac præmiis decorandi.*

honorifica: quemadmodum appellatus fuit populi gladius ob fortitudinem Marcellus. *Sabell. l.b 6. cap. 3.* M. Manlius Capitolinus propter defenſum Capitolium. *Plin. de Viris Illu 7.* Conſtantinus, Alexander, Pompeius ſunt Magni dicti. Otto 4. Imp. ob rerum geſtarum magnitudinem vocatus Mundi Miraculum. III. Sunt tributæ coronæ gramineæ & obſidionales, quernæ & ciuicæ ob ſeruatum ciuem: murales & caſtrenſes ob vallum receptum: nauales ob rem geſtã fortiter nauali in prœlio: ouales in victoria parta ſine ſanguine. *Polyb. lib. 6. Suet. in Caligula, Plin. lib. 22. cap. 3. 5. & 6. Gell. l b. 5. cap. 6 Alex. ab Alex. lib. 4 cap. 18. Blond. lib. 6. Pol. d. V rg de rerum inuentoribus lib. 2. cap. 17. Stenvvegius in Veget. cap. 7.* Quo pertinent & palmæ geſtationes. *Pauſan. in Arcadicis*: & coronæ oleagineæ, & alii rami. *Ælian. l.b. 6. variarum. Val. Max. lib. 2. cap. 1. Probus in Thraſybulo, Plut. in Themiſtocle.* Et laurea ac faſces laureati. *Plin. lib. 15. cap. 29. Valer. Maxim. lib. 2. cap. 3.* IV. Acceſſerunt torques, & armillæ argenteæ, & phaleræ, teſtibus: *Vegetio de re militari lib. 2. cap 7. Corn. Tacito lib. 2. Annalium, Plin. lib. 33. cap. 2. Liuio lib. 10. Cælio l.b. 18. cap. 18. Suetonio in Auguſto.* V. Sunt erectæ ſtatuæ viris fortibus. *Sueton. in Tito, Gell. lib. 4. cap. 5.* Conceſſi triumphi. *Appianus de bellis Punicis, Sigonius de iure triumphandi.* Trophæa erecta. *Florus lib. 3. c. 2. Plut. in Pelopide. Stenvvegius in Vegetium lib. 7. cap. 7.* VI. Sunt dati nummi, quod Pompeius fecit, deuicto Mithridate. *Plutarch. in Pompeio*: & Iulius Cæſar. *Plut. in Cæſare*: & Auguſtus Cæſar. *Sueton. in eius vita*: Seuerus Imp. *Ziphilinus.* Prædæ etiam & ſpolia relicta, quæ poſt in poſtibus ædium ſuſpenſa. *Liu. lib. 10. Vopiſcus in Probo, Valer. Max. lib. 3. cap. 8.* VII. Donatæ quoque fuerunt domus, aut exſtructæ publicis ſumtibus, *Plin. lib. 36. capite 15.* Conceſſi itidem agri. *Plut. in Cæſare. Lamprid. in Seuero.* VIII. Acceſſerunt veſtimenta hono-

rifica: vt M. Catoni licuit in purpura ludos publicè ſpectare. *Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 29. & lib. 5. cap. 25. Ælianus variarum lib. 6.* IX. Datum etiam vinum honoris ergo. *Plut. in Camillo. Plin. lib. 18. cap. 8.* Nec vtebantur olim promiſcuè omnes vino: ſed illud adhibebant tãtum ad ſacra & heroum conuiuia. Vnde mos hodie manaſſe videtur: vt, quemadmodum Homerus vocat, γερούσιον, honorarium vinum hoſpitibus detur. X. Non negligebatur cibus. & quidem armi & femora in conuiuio apponebantur viris fortibus aut dignitate ſingulari præditis, vt. 1. *Reg.* 3. Et Cyrus amicis & viris fortib⁹ honoris ergo ſemieſos anſeres, & alias partes cibariorũ de menſa eſt mittere ſolitus. *Xenoph. in pædia Cyri, lib. 8.* Et publico in loco ac Prytanæo Athenis eſt victus illis datus, qui bene meriti in bello de Repub. eſſent. *Suidas.* Contigit hoc Romæ Horatio & Manlio, & cuidã fœminę, quę matrẽ carceri incluſam lacte ſuo ſuſtentauit. *Valer. Max. lib. 5. c. 4. Plin. lib. 6. c. 36.* Quo acceſſerunt etiam conuiuia & viſcerationes nõ neglectæ à Cæſare Traiano, Antonino & Aureliano: q dicere cõſueuit, Populo Romano ſaturo nihil eſſe lętius. *Plut. in vita Cæſaris. Xiphilinus in Antonino. Alexand. ab Alexand. lib. 5. cap. 24.*

III. *Principes & Magiſtratus.* Sunt tertio vt docti & rei diti mil tari, ita quoq; Magiſtratus honoribus ac præmijs digni: quia in pręmio & honore ſplẽdor Magiſtratus cõſiſtit. *Ariſt. Pol. 3. c. 9.* II. Rectè Magiſtratus parentes, paſtores, medici à ſapientib. appellantur: conferũtur cum oculis, cũ anima in corpore, cum Sole in cœlo. *Ariſt. Pol. 4. c. 15. & lib. 5. c. 12.* III. Cuilibet bono excellenti, & quidẽ ciuili honos debetur, modo ad cõmune ciuitatis bonũ illud proſit. *Ariſt. Pol. 3. c. 8.* IV. Natura ipſa honorẽ q; exhibeatur Magiſtratui, requirit, vt pote ſuperioribus quidem reb. pręclaris & eximijs meliora loca concedit: cælum angelis, capita humana animis. *Ariſt. ibid. & in hunc caſum.* V. Magiſtratus præter honorem, mercedem

eedem aliam non accipiunt: & qui aliud quid deſiderant, primum tyranni fiunt: deinde in diſcrimen ac periculum conijciunt Reſpublicas: tũ faciunt, vt male propter iniuſticiam audiant: denique rebus priuatis cumulandis ſtudent: commoda publica negligunt. *Ariſtot. Politic. 4. cap 6.* VI. Etiam Deus ipſe honorandum eſſe Magiſtratum ſtatuit. Et inter ſeculi huius mala ſacris in literis recenſetur & illud apud Eccleſiaſten, *cap.* 10. Cum ſerui in equis ſedent, Principes ambulant ſupra terram quaſi ſerui. VII. Contemtus Magiſtratus & Principum & ipſis principibus & ſubditis & dignitati obeſt. *Auguſt. de vita cler. eorum ſerm.* 3. Nihil eſt ad audaciam malis promtius: quam cum Magiſtratus parum probatus & diſſolutus contemnitur. *Trebellius Pollio in Gallienis.* Et quemadmodum domus non bona cenſetur, in qua natu minores grãdioribus non obtemperant: literarius ludus infelix, vbi diſcipuli magiſtros contemnũt: nulla ſpes ægrotis, ſi Medicis non obtemperant: eſt periculoſa nauigatio, quando gubernatori nautæ morem non gerunt: ita actum eſt de illa Repub. aut regno & imperio, in quo principes & Magiſtratus non afficiuntur honorib. ſed cõtemnuntur, *Dio lib 51. in Orat. Cæſaris ad milites.* VIII. Hac de cauſa iura & leges cũprimis puniant eos, qui in Magiſtratus ſuos ſunt cõtumaces & inobedientes: qui imagines Imperatorum aut ſtatuas iã conſecratas contaminant, lege Iulia Maieſtatis tenentur. *Digeſt. lib. 48. t. 4. ad legem Iuliam Maieſtatis.* Hoc ipſum crimen Maieſtatis ſummũ iudicatur: quãdo ſcilicet hoſtili quis animo aduerſus Rempublicã vel principem aliquid eſt molitus. Poteſt hoc in delicto accuſare. cui alias accuſatio non permittitur: poteſt torqueri, qui ad quæſtionem alias non abripitur: poteſt minime prouocationem inſtituere: non poteſt ſepulturæ talis mandari: imo etiam mortuo eo Iudicium peragitur. *Cod. lib. 9. t. 8. ad legem Iuliam Maieſtatis.* Deinde maledicta & famoſi libelli quoque puniun-

tur: & ſiquidem ex leuitate vel inſania quid perpetratur, non ita punitur, atq; ſi per iniuriam. *cod. 9 tit. 7 Si quis Imperat. maledixerit.*

Contra libellos famoſos.

Eodem in lib. tit. 36. capitalis pœna conſtituitur, non ſolum illis, qui ſcripſerunt libellos famoſos; ſed etiam inuentos qui non corrupit, priuſquam alij inuenirent, aut etiam inuentos aliis confiterentur. Et extat hac de re quoque Conſtitutio grauis Caroli V. Imperatoris: qui vetat libellos famoſos, titulos, Epigrammata, carmina alicuius famam lędentia, ſcribere, proponere, ſpargere, nomen ſuum addere: allatis quoq; pulcherrimis rationibus, eiuſcemodi homines puniendos eſſe grauiter ſtatuit. IX. Videmus quoque ſemper punitos fuiſſe eos, qui debitū Magiſtratui honorem non exhiberent. Apud Plutarch. *in vita Valerii Publicolæ* lex extat, quæ mulctam conſtituit iis, qui Conſulibus ſe opponerent, duobus bobus & ouibus duabus conſtantem. Alex. Magn. Dario victo, Polymachum quendam necari iuſſit, propterea quod Cyri ſepulchrum fuerat demolitus. *Diod. Sic. lib.* 4. Veturius à Romanis eſt publice condemnatus, quod prætereunti Tribuno pl. via decedere recuſáſſet: quaſi iniuria non Tribuno, ſed Reipubl. illata eſſet. *Plut. in Graccho.* Iidem Romani Aduocatum quendam, nimis alte oſcitantem coram Cenſoribus pœna graui voluerunt damnare, niſi interpoſito iureiurādo ſancte ille affirmaſſet, morbo oſcitādi grauiter ſe laborare. *Fulgoſus lib.* 2. *c.* 4. Qui Auguſti ſtatuę caput ademerat, & impoſuerat alterius cuiuſdā, capitę punitus eſt. *Suetōn. in Auguſto.*

Qualia præmia, cuiuſmodi honores Magiſtratui ac Principi alicui habendi.

Cuiuſmodi vero his honores ſint habendi, conſiderandum erit. Perſæ, Medi, Indi, Ægyptii propeſuperſtitioſe Magiſtratus ſuos coluerunt. Et quidem Indi, cum Reges capillos ſuos ablueręnt, ſolennia celebrarunt, dona Regibus miſerunt. *Strabo lib.* 15. Adorare ſunt ſuos ſoliti Perſæ & Ægyptii: quod non crederēt abſq; diuino numine tantū imperiū eos eſſe

conſecu-

conſecutos: & optime merentes de aliis diuinæ naturæ participes eſſe factos. *Diodorus Sic. lib. 1. cap 7. Alexand. ab. Alexan. lib. 2. cap.* 19. Præmiorum vero & honorum ſpecies hæc I. eſt adoratio maxime apud Orientales vſitata. II. Conſecratio, cum quæ in honorem clarorum & illuſtrium virorum etiam adhuc viuorum inſtituta ſacra fuerunt: vt T. Flaminio propter reſtitutam libertatem Græciæ Græci velut DEO alicui libarunt. *Plut. in eius vita.* Braſidæ Lacedæmonio Amphipolitæ anniuerſaria ſacra conſtituerũt *Thucyd. lib.* 5. Sunt Auguſto Cæſari adhuc viuo à Romanis erecta altaria: eidem redeunti in vrbem in bello ſunt feriæ habitæ, & Auguſtalia nominatæ. *Dio lib.* 54. Publicis ſumptibus Iudæi pro Romanis Imperatoribus ſacra peregerunt. *Ioſephus lib. 2. contra Appionem.* Sunt Flamines & ſacerdotes conſtituti Iulio Cæſari: erectum quoq; templum adhuc viuo. *Lib.* 44. Ita Deorum in numerum à gentilibus relatus eſt Cõſtantinus Magnus. *Fulgoſus lib. 8. cap.* 16. Eodem honore affectus Carolus Magnus. *Auent. lib.* 4. Et Marcus Antoninus Imper. *Sabell. lib.* 4. Et Vngariæ rex Ladiſlaus *Bonfinius lib. 4. rerum Vngaricarum, Decad.* 3. Quo vero pacto ἀποθεώσεις & conſecrationes ſint inſtitutæ, oſtendunt ſcriptores. *Herodianus in Cæſaribus. Sabell. lib. 5. Ennead. 7. Cælius lib. 21. antiquitatũ, cap. 33. Vitruuius de Architect. lib 3. Plut. in vita Cæſaris. Alex. ab Alex. lib. 6. cap.* 4. III. Species ad inſignia ſpectat, cuiuſmodi fuerunt I. Diademata regia & coronæ capitibus principum impoſitæ, veluti corporis humani parti ſanctiori ac præſtantiori: de quibus vt & earundem rationibus & modis diuerſis apud diuerſos ſunt legendi ſcriptores. *Dionyſ. Halicarnaſſ. lib.* 3. *Strabo lib.* 11. *Sueton. in Nerone, Dion. in Pompeio, Iuſtin. lib.* 1. Xenophon *lib.* 8. *pædiæ Cyri. Plut. in Artaxerxe, Herod. lib.* 4. *&* 6. *Diod. Sic. lib.* 2. *cap.* 3. *Et lib.* 3. *cap.* 2. *Curtius lib.* 3. *Ammianus Marcell. lib.* 23. *Athenæus lib .12. cap.* 13. *Alex. ab Alex. lib. 2. cap.* 19.

Ss 5

II. Sceptra, quæ apud pleroſque exteros Reges in ſumma parte Ciconiam, in ima Hippopotamum habuerunt: vt oſtenderetur Regem iuſtitiæ debere ſtudere: & ſimul domare iram & libidines ſuas. *Alexand. lib. 1. cap. 28. Plut. in Problem. Herod. lib. 2.* III. Faſces & ſecures: quæ inſignia fuerunt Magiſtratuum Romanorum poſt reges exactos: quæ à XII. lictoribus præferebantur Conſulibus: vt docerent improbos eſſe puniendos, ed ita, vt non præceps & præmatura pœna eſſet. *Plut. in Problem. Liuius lib. 3. Decad. 7. Valer. Max. lib. 2. cap. 2. Dionyſ. Halicarn. lib. 3.* vbi illud obiter notandum, alternis menſibus fuiſſe illa inſignia apud Conſules: ne duplicatus terror videretur: ita vt præferretur quoad tempus, & darentur prius inſignia Conſuli ſeniori plures habenti liberos, aut ſaltem marito antiquiori, nouum Conſulatum ineunti *Plut. in Publicola. Valer. Maxim. lib. 4.* IV. Et inſignia ſunt alia capitisq; tegumenta notanda: quemadmodum apud Venetos dux capiti geſtat tegumentum ita compoſitum, vt cornu in tergum redeat: quo oſtenditur Principem quidem illum eſſe Reipub. ſed ita, vt ordo ſenatorius, qui ſequitur, partē præcipuam ſibi cum eo vendicet: eaq; de cauſa gladius non nudus, ſed vagina aurea tectus præfertur: vt cogitet Dux, alia ſententia ſe egere, & ſimul pœnam non debere eſſe celerem. *Egnatius lib. 2. cap. 1.* V. Species eſt appellatio honorifica, quemadmodum Iulius Cæſar appellatus Semideus eſt. *Dion lib. 43.* Cicero eſt pater patriæ nuncupatus. *Plutarch. in eius vita.* Scipio Naſica dictus vir optimus à Senatu. *Fulgoſ. lib. 19.* Iuſtus Ariſtides *Plutarch. in eius vita.* Magnus Pompeius, Felix Sylla. In vtriuſque vita, *Idem.* VI. Species eſt dimiſſio reorum, qui honos habitus fuit apud Romanos Auguſto: vt quoties ille vrbē ingrederetur, de nullo ſuppliciū ſumeretur. *Suetonius in Auguſto.* VII. Occurſus eſt honorificus & acclamatio [illegible]: qui honos contigit Numæ ad regnum vocato. *Plutarch.*

Digitized by Google

Plutarch. in eius vita. Et Ciceroni poſt reditum, vt teſtatur in duabus orationibus ipſe, ad Quirites & Senatum habitis. Et Veſpaſiano ad Imperium accerſito à bello Iudaico. *Ioſephus libro 7. belli Iudaic.* Et Alexandro Seuero Imperat. *Cuſpin. an.* Et Philippo Faleſio Galliæ regi. *Æmyl. lib. 8. de rebus geſtis Francorum* Et Matthiæ Coruino è carcere ad Vngariæ regnum adhibito *Bonfinius lib. 9. Decad 3.* VIII. Statuarũ eſt & columnarum erectio. Fuit more receptum apud Spartanos, ita regibus erigi ſtatuas, vt viui apparent. *Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 7.* Romani quoq; in roſtris imagines erexerũt cereatas, marmoreas, æneas, memoriæ & leniendi doloris gratia. *Liuius lib. 1.* Athenienſes itidem habuerunt ſuas, *vt Suidas notat.* Et Ægyptij Pyramides, quibus Regum corpora tegebantur. *Herod. lib. 2. Ioſephus lib. 2. antiquit. Iudaic. Plinius lib. 36. cap. 12.* IX. Huc & encomia funebria pertinẽt, cuiuſmodi & hodie haberi ſolent. Reportauit præmium illud primus Romæ L. Brutus conſul, qui laudatus à collega P. Valerio. Laudauit poſt ſic Cæſarem Antonius, *apud Dionem libro 44.* Et Auguſtum Tiberius, *apud eundem libro 56.* Et commendatur illud inſtitutum à Platone *in Menexeno,* à Thucydide, *in oratione Periclis,* & Demoſthene *in oratione funebri.* X. Et poſtrema ſpecies, liberorum, coniugum, poſterorum ſuſtentatio eſt. Præmium hoc eſt datum Lyſimacho Ariſtidis filio: vt centum haberet talenta à Republica ob merita patris, qui pauper admodum diſceſſerat. *Plutarch. in Ariſtide,* Et Serrani liberis Romæ atq; vxori: quibus publica alimenta decreta. *Valer. Max. lib. 4.* Et M. Attilij Reguli liberis. *Liuius lib. 18.* Et Fabritij ac Corn. Scipionis, quorum filiæ ne indotatæ manerent, dotẽ acceperunt à Republ. *Valer. Max. lib. 4. Frontinus lib. 4. cap. 3.*

Quemadmodum vero debẽtur honores & pręmia *IV.*
ijs qui caſtra ſequuntur, ad rerum publicarum ſedent *Artifices, O-*
gubernacula, ſunt doctrina & eruditiõe clari: ita nec *pifices Agri-*
ſunt *colæ.*

ſunt negligendi alij, licet inferioris eſſe conditionis videantur. Contemnuntur, vt quidam cenſent, artifices, & qui opificia tractant: quia ſcilicet ſingularē ſuam Rempublicam & Ideam quandam ille ſpectat. Apud Perſas ſunt tales ignobiles habiti *teſte Herodoto li.* 2. Spartani præterea ſeruis ſuis artes eiuſmodi commiſerunt: *vt in Lycurgo Plutarchus notat.* Nec ab his diuerſum ſentire videtur Ariſtoteles: cum opifices & agricolas ſua è Republica exterminat, propter quæſtus ſtudium ac curas collatas in priuatas res, non publicas. Veruntamen & illis honor debetur, non denegāda præmia. Et gloriari eos quoq; ſacræ literæ affirmant, qui opificijs ſunt dediti. *Eccl. ſ. 38. c.* Extant leges de excuſationibus artificum: ſunt in promptu immunitates ac priuilegia, *Lib. decimo Codicis, t.* 14. addita ratione pulchra: quod & tales in artibus ſuis diſcendis ocium accommodent, & excitati præmijs exerceant illas diligentius, operam dent, vt peritiores euadant, etiam filios ſuos has docere cupiant: ſiquidem verum eſt, quod non tantū de literis, ſed etiam alijs dicitur: Artes honorem alere, negligi atq; excoli minime ea, quæ contemnuntur ac deſpicatui ducuntur. Huc accedit, quod inter ciuitatis partes non poſtremas, opifices recenſentur: ſiquidem & ab his onera Reipublicæ maxima feruntur, eiuſdem procurare tales cōmoda poſſunt. *Ariſtoteles Politicorum 2. C. 5. & 9.* Nec ſine cauſa Solon inter leges alias etiam hanc tulit: ne filius alere patrem teneretur, qui non curaſſet aliquid eum diſcere, & arti alicui operam dare. *Plutarchus in Solone.* Atq; hinc apud Indos legimus immunes fuiſſe opifices & agricolas à tributis, etiam frumentum à regia aula accepiſſe. *Diod. Sic. lib.* 2. Veſpaſianus Imperator magno precio Architectos Romam vocauit: impenſe fouit, & amauit artes Mechanicas alias. *Sueton. in Veſpaſiano.* Alexander Seuerus artifices omnes ampliſſimis præmijs ac ſtipendijs eſt proſecutus. *Lamprid. in Seuero.* Propter inſtrumenta varia & machi-

nas bel-

nas bellicas confectas, quibus Syracuſæ aduerſus Marcellum ſunt defenſæ, Archimedes à ſuis πολυμήχανος honoris gratia nominatus: à Romanis Briaræus ἑκατόγχειρ, centimanus eſt dictꝰ: hoc ei tributum, vt quicquid affirmare verum, non ἀδύνατον iudicaretur. *Diod lib.5.c.9. Plut. in Marcello, Athenæus li. 5.cap.7.* Ob horologium ſolarium inuentum Anaximenes Mileſius Spartæ magnis honoribus fuit affectus. *Plinius lib.2 ca.78.* vt propter Clepſydram & horologium ex aqua confectum Theſibius Alexandrinus. *Vitruuius de Architect. libro 9.* Propter picturā artificioſam eſt tantum non in Deorum numerum Apelles relatus, *vt ſcribit Plin. lib.2. cap.10.* Et decoratus ſummis honoribus Protogenes Caurius, *cuius Strabo meminit lib.14.* Dignos præmiis ſtatuarios inſignes iudicarunt Romani: & inter omnes vrbes maxime ſtatuis abundauit vrbs Roma. *Idem libro 34.*

Neq; etiam agricolæ numero nullo olim fuerunt habiti. Numa hos magnifecit, *vt notat Plut. in eius vita* Apud Indos capitale fuit habitum, agricolas lædere. *Diodor. Sicul. libro 2.cap.10.* Quin & reges olim atque principes non puduiſſe agris dare operam, exemplū docet Cyri: *cuius meminit Cicero de Senectute*: & Diocletiani, qui poſt viginti annorum imperium, agriculturæ, maxime hortorum voluptati, incubuit. *Auent. libro 2. annalium Boiorum.* De Romana Republica multa adferre minime neceſſe eſt, in qua familias nobiles admodum hiſce rebus ſtuduiſſe vel cognomenta illa indicāt. Sunt Piſones dicti à piſis, à cicere Cicerones, Lentuli ob lentes eximie cultas, à fabarū ſatione Fabii, Hortenſii ab hortorum ſtudio, Lactucinii à lactucarum cura. *Colum. de re ruſtic. Plinius libro 17. capite 1. & libro 19. capite 4.* Neq; id ſane immerito: quia agricultura & publice & priuatim plurimum prodeſt: ſuppeditat alimēta hominibus gratiſſima: ad ſanitatem

Agricolæ non negligendi.

QVÆSTIO CVIII.

QVO ORDINE ET MODO præmia diſtribuenda?

AD ordinem quod attinet, cum vt Ariſtot. 1. *Rhet.* docet, merito ac maxime honores & præmia illis tribuantur, qui aut beneficia in nos contulerunt, aut benefaciendi facultatem habent: dubium eſſe non poteſt; quin, quo maiora beneficia extiterint, eo magis ſint honoribus ac præmijs afficienda & reliquis anteponenda. Hac vero in re trium eſt habenda ratio. 1. eorum, qui dant beneficia: illorum quæ dantur: & quibus dantur. Et quidem in dantibus aut facientibus aliquid præclari videndum, an qui ſoli, an primi, an copioſe de nobis aut Republ. ſint benemeriti: egerint aliquid ſupra vires, ſupra ætatem, ſupra æquales. His enim in ordine honorum ac beneficiorum ſemper primo loco ratio habēda eſt. Secundo, quod ad merita & beneficia ipſa attinet, ſunt præferenda alijs & remuneratione cumprimis digna, quæ ſunt plura, & paucioribus vel anteponenda. 2. quæ propter ſe expetenda, non propter aliud. 3. quæ rariora & minus vſitata. 4. quæ alijs minus egent, per ſe poſſunt conſiſtere. 5. quę laborioſa ac difficilia magis vel comparatu vel conſeruatu, 6. quorum cupiditates honeſtiores ac meliores. 7. quæ prudentiores ac pręſtantiores viri vel ſimpliciter, vel *ſua in arte* periti maiora iudicant. 8. quæ diuturna & ſtabilia magis incertis ac breuibus præferenda. 9. quæ fieri poſſunt, & ad multas quoq; res ſunt vtiliora. 10. quæ plus voluptatis ac iucunditatis, minus moleſtiarum habent: poſtremo etiam deſiderabilia ijs 11. iora, quibus facile carere poſſumus. His. n. obſeruatis, facile deprehenditur, quænam quibus beneficijs ſint referēda: quibus etiam propter hæc ipſa præmia maiora, honores & dignitates plures debeantur. *Ariſt. 3. Topic. Rhet. 1. & c. in Top.* Poſtremo, cum quæritur,

Ordo qui tenendus in præmijs.

ritur quibus potiſſimum dandum: inſtituitur quædam contentio ac comparatio. Primum obtinere debent locum patria & parētes, quorum beneficijs maxime obligati ſumus: proximi ſunt liberi & tota domus, quæ in eos ſolos ſpectant, neq; ad alium vllum poſſunt refugium habere. Deinde bene conuenientes propinqui ſequuntur, quibuſcum communis plerunq; fortuna eſt. *Cic.* 1. *Offic.* Interim ſunt & alia in his conſideranda, quæ augent merita & beneficia. Quo enim quiſq; magis opus re aliqua habet, ſubleuatus maiorem tenetur gratiam referre, vt ſi nudus tempore hyberno veſtiatur, eſurienti cibus detur, peregrinanti crumenā vacua liberaliter viaticum concedatur: obligatus eo magis eſt, quo maior eſt neceſſitas & inopia. Quam vero ſint hæc vtilia & neceſſaria, ſępe etiam in dicendo & ſcribendo adhibeantur: exempla docent Ciceronis *in oratione ad Quirites, & Senatum poſt reditum*, vbi beneficium augetur reſpectu dantis & accipientis, & ſimul eius, quod eſt datum. Et *in Philipp.* vbi de honoribus Auguſti agitur: vrgetur illud mire, quod adoleſcens, præter omnium ſpem, ſumma in neceſſitate, ſuis facultatibus exercitum compararit ac defenderit Rempub. Et *in orat. pro Muræna*: vbi quæritur, rectiusne honos Conſulatus Iuriſconſulto Sulpitio, quam Murænæ Imperatori committatur: & collatione facta cōcluditur, rectius Murænam, quam Sulpitium Conſulem eſſe factum. Eſt & elegans apud Liuium exemplum, vbi Eumenes bene de Romanis meritus, præmij loco aliquas ciuitates Græciæ petit: huic ſe opponunt Græci, & impedire petitionem conantur: vbi eſt comparatio præmiorū: quæritur an Eumenis tanta ſint beneficia, vt præmium tam amplum mereantur. Et hæc de ordine honorum ac præmiorum ſint dicta.

Modus, qui in præmijs ſeruendus. Ad modum quod attinet, ſępe in eo peccatur: non ſolum quo ad defectū, cum debiti honores denegantur benemeritis: verū etiā quo ad exceſſum, quando vel ſu-

vel ſuperſtitione quadam, vel ſtultitiã, vel ſuperbiã, vel adulatione hominum præmia & honores nimij tribuuntur. Et ſane ſuperſtitio, quæ aquæ inſtar trepidum animum complet timiditate ſtolida, vt *Plut. in Alexandro* ſcribit, nec male à Curtio humanarum mentium ludibrium appellatur, in eo, quod eſt nimium, peccat. Exemplo ſint Ægyptij, qui lupi ſimulacrum coluerunt: quod à lupis aliquando eſſent Æthiopes fugati: affecerunt honore Ibides & accipitres, quod conficerent ſerpentes. *Herod. lib. 3. Diod. Sic. lib. 1. antiquitatum.* Athenienſes mulis, qui ſtrenui fuerant in apportanda materia ad Hecatombem, priuilegium dederunt: vt ſoluti, vbi vellent, depaſcerentur. *Plin. lib. 8. cap. 44.* Et ſuperſtitioſe admodum Romani, imperante Tiberio, publicis ſumptibus coruum ſepeliuerunt, & quidem honorifice: vt cum duo Æthiopes exportarent: præcederent tibicines & Muſici: quod ille ſolitus eſſet mane nominatim ciues Romanos ſalutare. *Fulgoſus libro 5. cap. 2.* Et ſtulte admodum Caligula equum velocem ad cænam inuitauit: hordeum ex auro illi appoſuit: eundem conſulem ſe facturum eſt pollicitus: ſacerdotem cum ſeipſum feciſſet, collegam ſibi equum deſignauit. *Xiphilinus.* Xerxes, contra Perſas expeditione ſuſceptâ in Libya, Platanum arborē propter pulchritudinē aureo monili donauit: diſcedens eidem cuſtodes reliquit. *Herod. lib. 7.* Sic diuinos honores ſibi haberi non pauci voluerunt: iuſſit Caligula ſibi immolari & mactari, tanquam numini, phaſianos ac pauones. *Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4 & lib. 3. cap. 12.* Adulatores deniq; in hoc multi, imo toti ſunt: vt nimios honores tribuant ijs, à quibus alimenta exſpectant.

Interim danda opera: vt nec ipſi nimios honores ambitione petamus: nec adulatorie deferamus alijs, nec etiam hos admittamus: propoſitũ habeamus, id quod *in oratione cõtra Cteſiphontem* grauiter Aeſchines monet; niſi modus conſtituatur coronarum & alio-

rum præmiorum. fore, vt neque illi, quibus honorantur, gratiam habeant: neq; Reip. bonus ſtatus corrigatur eo, quod neque mali meliores honoribus ac præmiis reddũtur: boni vero ad deſperationem ſummam ita adiguntur. Et tum demum ſtatuit idem donationes & præmia fore vtilia, ſi paucis, ſi dignis, ſi ex legum data præſcripto fuerint.

QVÆSTIO CIX.

VTRVM SEPVLTVRÆ ET EPItaphiorum ratio aliqua habenda?

Vſus quæſtionis.

NOn apud veteres modo de Sepultura quæſtiones fuerunt graves: ſed etiam hodie crebro agitari ſolent & cõtrouertiã an Sepulturæ ratio aliqua habẽda: an vero ſiſq; deque ferendum, ſiue humo mandemur, ſiue inhumati abijciamur. Et quidem in negantem ſententiam adferri illa poſſunt: quod Lucanus Poeta ait. Facilis iactura ſepulchri: cælo tegitur, qui non habet vrnam. *Lucan. lib. 7.* Ex æquo moritur, & qui ſepulchrum habet & qui non habet. *Lucian. in …* Inſignium virorum ſepulchrum eſt vniuerſa terra, *ἀνδρῶν ἐπιφανῶν πᾶσα γῆ τάφος. Thucyd. lib. 2.* Nihil refert, vbicunq; ſepeliamur: quandoquidem DOMINI eſt terra & eius plenitudo. Nationes ſunt non paucæ inuentæ, à quibus ſepulturæ adhibitæ nõ fuerunt. Perſæ canibus & auibus ante demortuos obiecerũt. *Herod. lib. 1.* Indi ſepulchra nulla habuerũt: virtutem putarunt, & vitæ integritatẽ ſufficere ad propagandam memoriam. *Cæl. lib. 18. cap. 30.* Parthi, Bactriani, & Caſpij canibus, domi ad hoc officium nutritis dilaniandos mortuos obiecerunt. *Bonfinius lib. 1. rerum Vngaricarum, Decad. 1.* Maſſagetæ propinquos & cognatos ſuos, vbi ad multam ſenectutem veniſſent, vel aliquo caſu mors eſſet viſa appropinquare, mactatos ante magnifico apparatu deuorarunt. Hæ natio-

Contra ſepulturæ curam.

nulla-

ne allata: quod peſſima eſſet æſtimanda hominum conditio & natura, à vermibus deuorari. *Herod lib.* 1. Colchi defunctos ſuos non ſepeliuerunt, ſed ſuſpenderunt de arboribus. *Nicolaus de moribus varijs gentiũ.* III. Etiam doctrinę laude clari hac à ratione nõ abhorruerunt. Anaxagoras Philoſophus, cum vicinus morti eſſet, interrogarent vero amici, vtrum vellet in patria ſepeliri; nihil neceſſe eſſe reſpondit, quod vndique ad inferos tantundem viæ eſſet. *Cicer. libr.* 1. *Tuſcul quæſtionum.* Socrates apud Platonem, cum Crito quæreret, quemadmodum ſepeliri vellet, ita reſpondit, vt inde appareret, cum hoc de genere nihil laborare. *Plutarch. in Phædone. Et ex hoc Cic.* 1. *Tuſcul.* Cyrenæus Theodorus philoſophus, cum ei rex Lyſimachus crucem minaretur, Iſta, inquit, horribilia minatare purpuratis tuis: Theodori nihil intereſt, humine an in ſublimi putreſcat. *Cic. Ibidem* Etiam Cynicus ille Diogenes inhumatum ſe abijci iuſſit, tantũ baculo appoſito, & quidem hac allata ratione: Si me canes, inquit, lacerarint, ſepultura erit Hyrcana: ſi vultures, Ibera: ſi nullum animal acceſſerit; ipſum tẽpus pulcherrima erit ſepultura, corpore ſcilicet ab ſumpto à precioſiſſimis rebus Sole & imbribus. *Cic. ibid. Stobæus ſermon.*122. *Patricius de Repub. lib.*5.*t.*10. IV. Neq; ad ſalutem quicquam prodeſt, vtrum ſepulti an inhumati mortui iaceant: nec aliquid nocet fidelib. negata eorum corporibus ſepultura. *Auguſt. in lib. de cura ſuſcipienda pro mortuis.*

Pro Sepultura.

Pro ſepultura illa faciũt quæ ſequuntur, quod I. in Sacris literis quoq; legimus, viros ſanctos ſepulturas non neglexiſſe: quandoquidem & Abraham legitur ab Ephronte agrũ emiſſe pro ſepultura ſua & vxoris ſuæ. *Geneſ.*25. ibidemq; poſt ſunt ſepulti Iſaac, Iacob & alij. Deinde Dauid rex oſſa Sauli regis & filiorum in ſepulchro patris Sauli Selæ in finibus Beniamin condidit. 2. *Reg. cap.* 21. Hieroſolymis in monte Sion Dauidis & aliorum regum fuerunt ſepulchra: humati

ibidem ſunt: Salomon, Roboam, Ezechias & alij. 3. *Regum* 2. 11. & 14. *Paral.* 2. *cap.* 32. II. Etiam Athenienſes illis, qui aduerſus Philippum ad Cherroneſum pugnantes occubuerant, ſepulchra publice extruxerunt. *Demoſth. in funebri oratione.* III. Inter alias querelas regius vates *Pſal.* 74. etiam hanc adfert, quod tyranni ſeruorum Domini cadauera inſepulta relinquant. IV. Pœnæ loco inſepultos fuiſſe abiectos legimus a Ioſua reges captos: Goliathi corpus 1. *Reg.* 17. Ieſabelis reginæ Achabi 4. *Reg.* 9. Ioachimi Iudæorum regis. 4. *Reg.* 24. Imo etiam præterea pœnæ grauiſſimæ loco habetur non permitti, vt corpora ſepeliantur: maxime maieſtatis damnatorum & in inſulam deportatorum vel relegatorum pœna etiam poſt mortem manet, nec licet eos inde transferre & ſepelire, principe inconſulto, *Digeſt. lib.* 48. *tit.* 24. *de cadaueribus punitorum.*

Nec deſunt rationes huius inſtituti. Inuentæ enim ſunt ſepulturæ: I. ne fœtor & horror ſit viuis. *Thom. lib.* 4. *ſent.* II. Leuatur ita luctus eorum, qui illis ſunt orbati. *Demoſth. in orat. fune funebre.* Ideoque Plato iubet, in ſepulturis cogitare, hanc carnem, quæ terræ mandatur, noſtrum illum eſſe vel filium, vel fratre, qui hinc alio fato ſuo impleto commigrauit. *lib.* 12. *de Legib.* III. Ciues alij ſuperſtites adhuc ad beneforti terq; rem gerendã animantur & alacriores redduntur. *Demoſth. in funebri oratione.* IV. Conſideratur quoque, mortuorum corpora dum vixerũt, fuiſſe organa Spiritus ſancti. Quemadmodum ergo amicorũ annulos, veſtes, libros, huius generis alia non contemnimus, ita neq; mortui negligendi, aut inſepulti abijciendi ſunt. *Mancer locorũ commun. claſſe* 3. *loco* 14. V. Honeſta ſepultura etiam præbetur occaſio pie cogitandi de mortuorum reſurrectione. *Thom. lib.* 4. *ſent.* Et vere hic VI. dicitur meditatio inſignis piæ mortis & fragilitatis vitæ humanæ. *Calu. lib.* 17. *c.* 17. VI & VII. imitatio hic præclara atque æmulatio eſt

magna-

magnorum virorum: quemadmodum Themiſt. Miltiadis Trophæa ſomnum ſibi adimere dixit. *Plut. in Themiſt.* Cæſar, cum ad Gades veniſſet, viſa Alexandri Magni ſtatua, ingemuit, & Nos, inquit, vero quid? *Plut. in Apoph.* Alexander in Phrygia apud Achilis ſepulcrum lachrymas profudit: quod Homericam eloquentiam Achillis rebus geſtis præoccupatam videret. *Cic. pro Archia. Fulgoſ. lib. 8. cap. 5.* VIII. Ac propterea veteres ſepulchrorũ cæremonias ſumma cura coluerunt, violatas inexpiabili religione ſanxerũt: quod in eorum mentibus hæreret, mortem non eſſe interitum omnia tollentem ac delentem: ſed quandam quaſi migrationem & commutationem vitæ, quæ in claris viris ac fœminis dux in cœlum ſoleret eſſe. *Cic. li. 1. Tuſc. q.* Iura quoq; IX ſepulchrorum violatorum actionem inſtituunt, & hanc volunt infamiam irrogare. *Digeſt. 17. tit. 12. de ſepulchro violato.* Aduerſus eos, qui cadauera ſpoliant, Seuerus iubet pręſides interuenire, vt maxime ſi armati more latronũ id egerint, etiam capite plectantur, *ibid.* Sepulchrorũ violatorum Paulus Iureconſultus pœnas iubet ſtatuere, ſi corpora ipſa extraxerint, vel oſſa eruerint: ita vt humilioris fortunæ ſummo ſupplicio afficiantur: honeſtiores deportentur in inſulam, aut relegẽtur alias, aut in metallum damnentur, *ibid.* Ac tametſi X. Cicero ſcribat, ad mortuos nihil facere ſepulturam: tamẽ affirmat hanc ad viuorum ſpectare. *1. Tuſc.* Et Socrates Critoni permittit, vt corpus ſuum ſepeliat, prout illi gratum ac legib. maxime conſentaneum videatur. *Plato in Phædon.* Legem fert Philoſophus, vt mortuis tam viris quam muliebribus parentationes ex lęgibus reddantur, *lib. 10. de Leg.*

Nec improbãtur Ægyptij, qui de futuræ vitæ gloria ſolliciti: ſumptibus exiguis domos ſuas, diuerſoria quaſi extruerent: ſepulchra, domos ſempiternas defunctorũ, magnificentia ſingulari erexerũt. *Diod Sic. lib. 1. c. 4. Cic. 1. Tuſc.* Habuerunt Pyramides ſumptibus

magnis conſtantes. *Herod.lib.2. Plin.lib.36.cap.5 & 12.*

Nec vituperatur Cicero, qui cum Siciliæ Quæſtor Archimedis ſepulchrum inueniſſet ſeptum vndiq; ac veſtitum vepribus & dumetis, repurgauit, vt ſphæra cũ cylindro videri poſſet. *Cicer.5.Tuſcul.* Nec ſunt reprehenſi, qui Iſocrati monumentũ erexerunt, in quo fuit aries poſitus in cipo 30. cubitorum: ei ſirenæ inſculpta 7. cubitorum, in laudem ac commendationem ipſius Eloquentiæ. *Plut. in decem oratorib.* Nec adhuc vitio datur regibus & principib. qui ſua monumenta & ſepulchra certis in locis habent. Galli ad S. Dionyſiũ, Angli ad Londinum, Poloni Cracouiæ, Dani Roſchildæ & Barsholmiæ. Electores Palatini Heydelbergæ, Saxoniæ Friburgi, Brandeburgij Berlini. Et principes Witebergici Tubingæ, Megapolitani Sueterini, Pomerani Wolgaſti, Holſati Sleſuici, Boruſſi Regiomontani, alij alij.

QVÆSTIO CX.

VTRVM IN VRBE AN EXTRA Vrbem ſepulchra inſtituenda?

NOn minus vtilis ac neceſſaria hæc quæſtio eſt, in loco vtilius ne ſit in Vrbe, an extra demortuorũ corpora humari. Et ſunt vtrinq; in partem tam rationes, quam exempla in promptu. Habuerunt Romani olim demortuorũ corpora etiam in ædib. ſuis, aſſeruata in doliis aut vaſculis. Vnde poſt ortũ, vt Lares & dij domeſtici colerentur ſuperſtitione quadam. & in ipſa vrbe campus fuit Eſquilinus, publicis ſepulturis deſtinatus. *Alexander ab Alexandro lib.3.c.2.* Lycurgus Legiſlator Spartanorũ etiam ciues ſuos voluit in vrbe ſepeliri, hanc ob cauſam, vt adoleſcentes aſſueſcerent, non metuere & horrere mortem. *Plut. in vita eius.* Tarentini cum oraculo didiciſſent, meliores ſeſe fore, ſi cũ pluribus habitarent, intra vrbem mortuos ſuos ſepelire

corpe-

Digitized by Google

cœperunt. *Polyb. lib.8.* Et videtur humanitatis eſſe ac pietatis ſingularis, intra mœnia vrbis mortuos retinere: facere quoq; plurimũ tum ad mortis meditationem, tum etiam æmulationem maiorum ac parentũ.

Sed plura ſunt, quæ oſtendunt extra vrbem eſſe humationes inſtituendas. Chriſtianorum cœmiteria ante vrbes olim fuiſſe Chryſoſtomus teſtatur *in Serm. de fide ac lege.* Et Auguſt. *Epiſtola 64.* & Gregor. Thuron *lib.2.cap.1* Græci deinde ſuos quoque extra vrbem ſepelire ſunt ſoliti. Athenienſes, de Solonis inſtituto, nullum in vrbe ſunt ſepulchrum paſſi: extra vrbem campus fuit, in quo defunctorum nomina ter tribus in columnis extabant. Atque hinc Sulpitius ad Cic ſcribit. ab Athenienſibus ſe impetrare non potuiſſe, vt M. Marcello interiecto intra vrbem ſepulturæ locum darent: quod religione ſe impediri dicerent, nec ante cuiquam id conceſſiſſent. Idem Sicyonij, idem Corinthij, idem alij Græci fecerunt. *Plutarch. in Arato. Alexander ab Alexandro lib.3.cap.2.* Etiam Romæ quique in agris aut fundis ſuburbanis aut auito & patrio ſolo: ſæpius quoq; in via Flaminia aut Latina, & anfractibus viarum gentilia fuiſſe ſepulchra teſtantur familiæ Catalinarum, Scipionum, Metellorum, & aliorum. *Liuius Decad.4. lib.8. Cic.1. Tuſcul.*

Et quidem leges 12. Tabul. iubent hominem mortuum in vrbe nõ ſepelire. Cauſa redditur a Cicerone *in fin lib.2. de Leg.* quod hoc factum vel propter ignem vel periculum. Quo cũ conueniunt etiam Iura ciuilia, vbi de ſepulchris agitur. Si quidẽ Adrianum Imperatorem, Vlpianus refert, mulctam grandem ijs, conſtituiſſe, qui in ciuitate ſuos ſepelirent. Et eadem pœna affeciſſe Magiſtratum quoq;, qui id fieri eſſet paſſus. Extat quoque Imperatorum, Gratiani, Valentis & Theodoſii lex: nemo Apoſtolorum vel Martyrum ſedem humanis corporibus exiſtimet eſſe conceſſam, *lib.1. Codic. tit.2. de Sacroſanctis Eccleſiis.*

Nec deſunt quoq; inſtituti huius rationes I. Inter Pomerium ſi cuiuſque tumulus foret; huiuſmodi feralibus contaminari ius ſanctum municipiorum, pollui vrbis genium veteres ſtatuerunt *Brodaus lib. 1. Epigram.* II. Iniquum ſtatuerunt, locum publicum priuata religione obligari. *Cicero 2. de Legibus.* III. Si non defunctorum cauſa, ſed viuorum eſt ſepultura inuẽta, vt corpora & viſu & odore fœda amouerentur: non cadauerum odore aëre peſtilenti locus afficeretur: ſatius omnino extra vrbem, quam in hac ſepeliri homines cenſendum eſt. Interim tamen negari hoc non poteſt, virtutis & religionis olim cauſa cõceſſum fuiſſe magnis viris, vt in ipſa vrbe ſepelirentur. Teſtatur hoc Plutarchus *in quæſtionibus Romanorum:* cum in foro fuiſſe ſepultum Valerium & Fabritium, propter res pręclare geſtas, ſcribit. Notat Cicero 2. *de Legib.* cũ meminit Publicolę & Fabricij: oſtendit etiam Dio *libro 44.* cum priuilegij loco & honoris ergo promiſſum hoc ſcribit fuiſſe Cęſari à Romanis, vt intra mœnia ſepulchrum fieret. Concludendum ergo videtur: rectius extra vrbem quam in vrbe homines ſepeliri: interim hoc poſſe nonnullis concedi, honoris & priuilegij cauſa, vt in vrbe humentur.

QVÆSTIO CXI.

AN RECTIVS TERRÆ MORTVI mandentur, aut comburantur?

FVit mos varius & diuerſus apud diuerſos. Perſæ ſuos nec cremare, nec ſepelire, ſed cera litos, domi ſeruari sũt ſoliti. Idẽ Babylonij & Aſſyrij fecerũt: obſeruarunt & Syri, qui condierunt cadauera myrrha, aloë, cedro, melle, ſale, bitumine & reſina. *Alexãder ab Alexandro lib. 3. cap. 2.* Alexandri quoque cadauer melle fuiſſe litum, ideoque putredini non obnoxium ſcribitur, quod à corruptione mel conſeruet.

Plinius

Plinius lib. 22. Alij comburere ſua cadauera conſueuerunt: & Heraclitus Philoſophus illud voluit fieri. Obſeruarunt hanc rationem Phryges, Carthaginenſes: etiam tempore bene longo Romani. *Alexander ab Alexandro c.* 2. *&* 7. Nec deſunt inſtituti huius rationes. I. Quia fuerunt, qui dixerunt, omnia ex igne cōſtare: ideoque ad originem ſua hominem tum reuerti, cum cremetur. II Quod in nobis diuinum eſt, igneo veluti vehiculo ad ſuperna coniunctum, cœleſtibus videtur inſeri, ſubſidente quod terreunm eſt. III. Purificatio quædam ineſſe putatur: quia expurgandi vim ignis habet. *Cælius libro* 17. *capite* 21 IV. Romani poſtquam longinquis bellis animaduerterunt ſepulturæ iam traditos denuo erui: ad cōbuſtionem neceſſario venerunt, ne poſt mortem ignominia ſui afficerentur. V. Hanc humandi conſuetudinem aliquandiu intermiſſam L. Sylla reduxit & cremari voluit: metuens, ne idem ſibi accideret, quod ille hoſti ſuo C. Mario fecerat: cuius cadauer iuſſerat erui & in Anienem fluuium abijci. *Plutarchus in Sylla, Plinius libro ſeptimo, capite* 24,

Rectius tamen fecerunt & adhuc faciunt, qui terræ corpora demortuorum mandant. Fuit hoc inſtitutum antiquiſſimum, obſeruatum ab Athenienſibus & Græcis cæteris, Romanis quoq;, Numa & alijs. Secundo, Thales Mileſius terræ mandari mortuos voluit: vt ita humore diſſoluerentur, quia ex aquis omnia conſtare dixit. *Alexander lib.* 3. *cap.* 2. Tertio, Perſæ cremari ſuos noluerunt: quod nefas putarent, ignem, quem pro Deo colebant, cadauera attingere. *Alexander ibid.* Quarto, æquum quoque eſt, vt terræ corpus reddatur, atque ita ſitum quaſi operimento matris obducatur. *Cicero* 2. *de Legibus.* Et quinto, Cyrus Perſarum rex morti vicinus a filijs ſuis & regni proceribus petiit, vt terræ corpus ſuum redderetur, hac allata ratione: quod terra omnium ſit mater: optima quæque & pulcherrima pro-

feratur & nutriat. *Xenophon lib. 8. παιδείας Cyri.* Denique & Deus ipſe Adæ dixit: PVLVIS ES, ET IN PVLVEREM REVERTERIS *Geneſ. cap. 3.*

QVÆSTIO CXII.

AN APPARATV ET CÆREMOnÿs certis funera inſtituenda?

TAcitum Seneca funus probat, vtpote minus moleſtiarum habens, *lib. 1. de tranquillitate.* At non ſunt improbanda prorſus, quæ à veteribus hac in re obſeruata fuerunt, & adhuc hodie nonnunquam obſeruantur. Et quidem primo illud more receptum, imo lege conſtitutum, vt præcedente funebri pompa viri ſequantur, tanquam haud multo poſt morituri: vnde exequiarum nomen ortum. *Alexan. lib. 3. cap.* 7. Ita Dauid Abneri feretrum cum ſuis omnibus eſt ſecutus, *lib. Reg. 2. cap. 3.* Turba multa ciuitatis Naim comitata funus filij eſt viduæ. *Luc. 7. cap.*

Secundo, veſtes luctui accommodatæ adhibentur: & quidem fœminæ veſte candida, viri pulla & nigra vtantur. Cuius ratio: quod defuncti cadauer albo tegumine inuoluitur: deinde amictus quoque cognatis videtur conuenire: vel quia luctui maxime decet veſtis vilior & ſimplicior: quæ vero colore ſunt infecta, luxum & ſuperuacanearum rerum ſtudium arguunt: vel quia mortuus ſimplex eſt & purus factus: albus color ſolus ſyncerus ac mixturæ expers eſt: vel etiam quia natura parente ſunt colores illi infectis veſtimentorum etiam haud leue præferunt: propterea quod quemadmodum nigredo nota eſt corruptionis corporeæ, ita albedo indicat ſplendorem animæ à corpore, ergo albido ſoluti. *Plutarch. in Quæſt. Rom. quæſt.* 26. *Polydor. Virgil. de rerum inuentoribus.*

Tertio, lachrymæ & planctus. Nemo, *inquit Ennius,* me lachrymis decoret: forte, propter immortalitatem acero,

tem quam è ſcriptis ſperabat. Etiam hodie ſunt, qui impiu fere eſſe cenſent profundere lachrymas in de mortuorum funeribus Verum quo ſunt generoſiores ſpirit⁹ ingenia magis illuſtria & nobilia: eo q̃ioq; *πάθη* ſunt maiora, & naturales *στοργαὶ* vehementiores. Et in S. literis Abrahamus vxorem demortuam planxit. *Geneſ.27.* Iacobum & Ioſephum fleuerant Ægyptij. *Geneſ.50.* Iſraëlitę Moyſen & Aronem *Num.20. & Deuter.24.* Dauid Saulum & filium *2. Reg.1.* Et quia apud veteres indicabatur non ſepultis recte, quem non lamentis ſui proſequerentur: ſunt Alexādriæ quidam delecti, qui lamentantium perſonas agerent, ita flerent ſolicite, ac ſi ad eos funus pertineret. *Cal. lib.17. cap.21.* Et apud Romanos fuerunt Præficæ mulierculæ nummis aduocatæ, quæ plorandi modum pręcinerent, & laudarent virtutes ac res geſtas mortuorum. Vnde iocus ille apud Plautum *in Truculento*: Has alios collaudare, ſeipſas vero non poſſe.

Cantus & Muſica in luctu, cur adhibita?

Quarto, cantus & Muſica. Habuerunt Romani ſuos Siticines ſic appellatos, quod apud Sitos, id eſt, ſepultos canerent. *Gell. lib.20. cap.2.* Et quidem in funeribus Senatorum ac Patriciorũ turba, plebeiorũ tibia adhibeatur. *Alex. lib.3. cap.7.* Et Cic. *cum agit de Clodio,* Deorum, inquit, ira hanc iniectā amentiam eius ſatellitib⁹ fuiſſe: vt ſine cantu, ſine exequijs, ſine lamētis, ſine funere abiectus vteretur. *In orat. pro Milone.*

Cur vero cantũ & Muſicam adhibuerint veteres in luctu, ratio hęc eſt: quia animus modulis & ſuauitate demulcetur, minus angitur, reuocatur à luctu. quemadmodum etiam ad eos, qui vel mortem ſuorũ lugent, vel morbo ſollicitantur, homines congregari & vario vti ſermone ſolent: quia ſcilicet animus cũ ſe ad verba transfert, minus rem aduerſam ſentit. *Ariſtot. in probl. ſect.19. probl.1. Mercurialis exercitationum Gymnaſticarum lib.6. c.5.*

Quin-

Digitized by Google

Quinto etiam vſitatum fuit ad rogum ludos funebres inſtituere, introducere gladiatores: quemadmodum oſtẽdit hoc Liuius, *Decad. 4. lib. 1. & 9.* Et Florus *in Epitome Liu. lib. 16.* Et habuerunt Græci ſua quoque certamina Gymnica in funeribus illuſtrium & magnorum, vti notat Cic. *2. de Legib.* Quanquam poſt etiam priuati homines in ſuorum ſepulchris gladiatores adhibuerunt. *Dio in Iulio, Lipſius Saturnalium, lib. 1. cap. 4.* Ratio inſtituti huius videtur illa eſſe, quia veteres crediderunt, animas defunctorum humano ſãguine ꝓpitiari: ideoq; captiui vel malo ingenio prędit i ſerui ad eiuſmodi res adhibebantur. *Tertullianus.*

Sexto, data etiam quædam ſunt ſæpe munera demortuis. Et apud Gallos olim in funere omnia, quæ fuerunt chariſſima, ſunt cremata cum defunctis, etiam clientes & ſerui. *Sabellicus lib. 1. Ennead. 4.* Et apud Germanos olim pro dignitate & opibus amici, affines coniunctiſſimi, quæ habuerunt præcipui cultus in ſignum luctus igni iniecerunt. *Alex. lib. 3. cap. 2.* Scythæ, defuncto rege, præcipuam concubinarum, pincernam, coquam & agasonem vna tumulare ſunt ſoliti. *Herod. lib. 4.* Etiam de Gallis fertur: quod defunctis familiares & cognati epiſtolas ad rogum coniecerint valedictorias, quas mortui poſt apud inferos legerent. *Alexan. lib. 3. cap. 7.*

Poſtremo, conuiuia quoque fuerunt & viſcerationes in funeribus adhibitæ. Meminit rei huius Homerus in funere Patrocli & Hectoris: Vbi conuiuia fuerunt habita ſepulchralia: *Iliad.* Φ *&* ω. Meminit Cicero *in oratione pro Murena, pro Plancio, in Vatinium.* Et Cyrus morti vicinus teſtamento ſuo mandat filijs, vt Perſas & alios ad cõuiuium inuitent, eosq; venerint donis ac muneribus affectos dimittant. *Xenophon lib. 8.* Et Archelaus Herodis filius ſeptem diebus conuiuia agitauit in funere patris. *Ioſephus lib. 2. de bello Iudaico.* Meminit huius rei Liuius *Dec. 1. lib. 8. & Dec.*

4. *lib*

Digitized by Google

4. *lib.* 9. Et Virgil. 5. *Æneid.* in funere Anchiſæ. Neque ſane S. literæ hunc videntur morem improbare. *Prouerb.* 31. vinum dari iubemur lugentibus, vt nonnihil obliuiſcantur dolorum ſuorum. Et poſt Abneris ſepulturam, habitum fuit funebre conuiuium. 2. *Sam.* 3. Inſtituti huius rationes videntur iſtæ eſſe: quod 1. talis celebratio teſtimonium honeſtatis demortui: 2. deſiderium eiuſdem quodammodo leuat: tum etiam talibus in cōuiuijs licuit libere laudes perſequi parentum, cognatorum aut amicorum demortuorum: & quidem habitum fuit nefas, falſum quid tum proferre. Acceſſit poſtea ſuperſtitio quædā, quaſi animæ ita liberarentur à cruciatibus, & transferrentur in campum Elyſium: quemadmodum apparet in Homero de Elpenore. *Odyſſeæ* 12. Et apud Virg. de Palinuro. 6. *Æneidos.*

QVÆSTIO CXIII.

QVÆNAM IN FVNEBRIbus moderatio adhibenda?

QVemadmodū pium eſt mortuos nō plane negligere, aut ut rationis expertia animalia abijcere: ita in exceſſu ſepe hic peccatur: vel propter oſtētationem facultatum, vel nimium demortuorum amorē. Itaq; ſapientes omnib⁹ temporibus legibus & rationibus coercere luxum illum voluerunt. Platonis lex eſt: Mortuis, tam viris quam mulieribus, parentationes ex legibus reddātur. Quo ad locum vero, ſepulchrum inſtituatur in locis nullo modo excultis, neq; ad culturam aptis: quia iniquum eſſe videtur, viuis mortuos nocere. horum corpora excipere loca, quæ prodeſſe ſuperſtitibus queunt. Tertio, moderatio notatur, quæ adhibenda in monumentis. Ager non ſit altior tumulo, quam viri quinq; dieb⁹ extruere poſſint: lapidea ornamēta ſuperſtruantur, non maiora,

quam

Digitized by Google

quam vt demortui corporis laudes capere queant: & verſibus quatuor heroicis comprehendantur Generatim vero concluditur: vt ſumptus fiant funebres vnicuique pro cenſus ratione: vt qui maximi eſt cenſus, ad funus ac ſepulturam non plus quam quinque minas impendat: qui ſecundi, tres: qui tertii, duas: qui quarti, vnam, *Plat. lib. 12. de Legibus.*

Solonis deinde lex fuit apud Athenienſes: vt primum mortuis nemo maledicat: quod pietatis ſit defunctos vita honore afficere: ad vtilem quoque hoc ipſum vſum pertineat, concordiam faciat, adimat ſemina contentionum. Tum in funeribus prohibetur: ne corpus lanietur, aut lamentationes inſtituantur nimiæ. *Plutarch. in Solone.* Hinc quoque manarunt leges 12. tab. Hoc plus ne facito: rogum aſcia ne polito: vino rogum ne aſpergito. Lex 33. & 14. Mulieres genas ne radunto: neque leſſum funeris ergo habeto. Et 35. Homini mortuo oſſa ne legito, quo poſt funus fiat. Cauſa illa: ne neceſſe ſit aut luctum aut ſumptū renouare: exceptis tantum peregrinationibus aut bellis. Cicero has ipſas leges, vt & Platonis & Solonis, perſequitur *in fine lib. 2. de leg.* & has ipſas coactos fuiſſe ſcribit pueros memoriæ mandare: conqueritur etiam, quod ſuo tempore ratio illa negligatur.

Neque ius ciuile hanc rem quoq; negligit, ſed funerum vult haberi rationem, *lib. 3. Cod. tit. 44. de ſumtib. funerum.* Sed interim quoque adhiberi moderationem & ſumptus non nimios eſſe vult. Et Marcellus I. C. cum pecunia fuerit legata ad ſepulchrum faciendum, non eſſe amplius concedendum ſtatuit: quam quod ad modicam monumenti ſpeciem ſufficiat. Gladiatores quoque Imperat. Conſtantinus plane tollere iubet: Cum cruenta, inquit, ſpectacula in ocio ciuili & domeſtica quiete non placent: quapropter omnino Gladiatores eſſe prohibemus. *lib. 11. Cod. tit. 43. de Gladiatoribus penitus tollendis.* Sacræ denique

nique literæ vt non prohibent monumenta & ſepulchra honeſta: ita moderationem in luctu requirunt: quando nolunt eos, qui CHRISTO nomen dederunt, indeque ſalutantur, lugere aut triſticia affici, ſicut eos, qui ſpem non habent. *Theſſ. cap.* 4. Et Dauid mortuo ſuo paruulo, de terra ſurrexit: mutauit veſtem: Domini ingreſſus domum eſt, & adorauit: in ſuam venit domum: panes ſibi apponi iuſſit, comedit, *lib.* 2. *Reg. cap.* 21.

Neque etiam argumenta & rationes deſunt: ſed primo ibi moderati ſumptus requiruntur, cū ad terreſtrium truncorum anima carentium aram res agitur, ſepulchrorum & operum publicorum dedicationes, & ad rogum munera & ambitioſas exequias illorum funera, tanquam minimum vixerint, ad faces & lucernas ducenda ſunt. *Seneca de vitæ breuitate.* Tertio, comparatione facta, longe pulchrius eſt & optabilius: vt tellus communis parens omnium, flores, herbas, virgulta vltro in tumulis germinet, quā vt putreſcamus inter ſaxa, & à ſcaturientibus, turpiſſimisque monſtris deuoremur. *Patricius de Repub. lib.* 5. *cap.* 1. *de parſimonia.* Quarto, maxime è natura eſt, vt in morte, fortunæ diſcrimen tollatur, *lib.* 2. *de Legibus, Plato.* Nec poſtremo felicius quicquam videtur: quam corpus demortuum non in auro, argento, aliaue re precioſa condi, ſed terræ miſceri: quæ bona omnia tum gignit, tum nutrit. *Xenophon lib.* 8. *Pædiæ Cyri.*

FINIS.

VITTORIO EMANUELE BIBLIOTECA IN ROMA

Digitized by Google

Digitized by Google